

JOVO D. VUKOTIĆ

ZADRŽAVAJUĆA
ODBRANA

VOJNA BIBLIOTEKA

NAŠI PISCI

KNJIGA TREĆA

UREĐUJE ODBOR

Odgovorni urednik
pešadiski pukovnik
NOVO MATUNOVIĆ

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD „VOJNO DELO“

JOVO D. VUKOTIĆ
general-potpukovnik

ZADRŽAVAJUĆA ODBRANA

NEKA ISKUSTVA

ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА ОЈ

БЕОГРАД

свр. III-12-116/1

бр. 15035

„...u našoj vojsci mora vladati isključivo ofanzivni duh, ne samo kad smo u ofanzivi, već i u defanzivi”.

TITO

I. U V O D

Odbrana, kao što je poznato, ima u krajnjoj liniji za cilj da stvori povoljne uslove za napad (ofanzivu, protiv-ofanzivu) na pogodnom mestu i u pogodnom trenutku. Zavisno od okolnosti (zadatka) po svome cilju ona može biti otsudna ili zadržavajuća. Otsudna odbrana prihvata rešenje borbe i u tu svrhu angažuju se (po potrebi) sve snage i sredstva.

Zadržavajuća odbrana u suštini nije ništa drugo nego primena jednog od vidova odbrane koji najbolje odgovara situaciji, tj. da se vatrom i sistemom raznovrsnog zaprečavanja uspori napredovanje napadača, da mu se sistematskim otporom po dubini — aktivnim dejstvima rezervi ili ostavljenih, odnosno ubačenih delova u pozadini — nanese što veći gubici i tako stvore pogodniji uslovi za dalje vođenje borbe, i izvršenje postavljenog zadatka.

Osnovna karakteristika zadržavajuće odbrane jeste relativno širok front, odbrana po pravcima, osetljivost širih međuprostora (preko 1,5 km) i nenaslonjenost krila i bokova. Stepem upornosti kod zadržavajuće odbrane zavisi od zadatka, što će za svaki slučaj narediti pretpostavljeni komandant u duhu postojeće situacije, vodeći računa o zadatku jedinice, odnosno snaga, borbenoj vezi (taktičkoj ili operativnoj) sa susedima, celishodnosti vatreneog sistema i uslovima koje pruža zemljište, imajući na umu da je potrebno sačuvati snage za docnije rešenje borbe na predviđenoj liniji. Biće slučajeva kada će se izvođenje zadržavajuće odbrane, u pogledu upornosti, bližiti otsudnoj odbrani. Isto tako, u okviru jedne više jedinice (u prvom redu operativne), koja izvodi zadržavajuću odbranu, može se desiti da pojedini njeni delovi

vode otsudnu odbranu, (zadržavajuća odbrana za korpus ne mora biti za sve jedinice u njegovom sastavu).

Ponekad se zadržavajuća odbrana identifikuje sa otstupanjem. Međutim, suštinska razlika između ova dva vida borbenih dejstava jeste u cilju kome oni teže. Tako kod otstupanja borba se prekida (ako je vođena), nastaje izvlačenje iz borbe i dalje povlačenje sa težnjom da se jedinica što pre odvoji od neprijatelja (ako je bila angažovana u borbi) i povuče na predviđenu liniju (položaj) da bi se postavila u povoljnije uslove radi izvršenja zadatka. Ma koji vid povlačenja se primenio (uzastopno ili neprekidno) cilj mu je isti iako se tehnika izvršenja razlikuje.

Neprekidno povlačenje se izvodi maršovanjem na određenu dubinu uz angažovanje odgovarajućeg dela snaga (zaštitnica), koje služe kao osiguranje glavnine. Zaštitnice vode borbu na principu zadržavajuće odbrane, s tim da se nekiput može angažovati i glavnina ukoliko je neprijatelj natera na borbu. Inače jedinice izbegavaju borbu sve daleko dok se otstupanjem ne postigne određeni cilj. Naime, kod otstupanja zaštitnice borbom stvaraju potrebno vreme glavnini da bi se izvukla ispod neprijateljskog udara posle čega se i one odvajaju od neprijatelja. Ako je neprijatelj nasrtljiv i ne dozvoljava glavnini da neuznemiravano odstupi, onda zaštitnica vodi borbu do otsudnosti — po cenu žrtvovanja za račun glavnine.

Kod uzastopnog povlačenja jedinica se razvija za borbu na pojedinim linijama slično kao u zadržavajućoj odbrani. Izvlačenje iz borbe vrši se približno na isti način kao i odvajanje od neprijatelja sa pojedinim linijama zadržavajuće odbrane. Pošto se jedinice izvuku iz borbe povlačenje do sledeće uzastopne linije odvija se, normalno, u više kolona na širokom frontu, s tim što se svaka kolona načelno obezbeđuje zasebnom zaštitnicom. I kod ovoga vida povlačenja zaštitnice pojedinim kolona vode borbu samo ukoliko ih neprijatelj prinudi na to, odnosno ukoliko je to u interesu glavnine, a glavnina teži da se što pre udalji iz domašaja neprijatelja i postavi u povoljniji raspored na jednoj od sledećih linija. Ove linije, po

pravilu, određuje pretpostavljena komanda, ukoliko je povlačenje pravovremeno predviđeno i ako to opšta situacija zahteva radi usklađivanja dejstva sa susednim jedinicama. U ostalim slučajevima može ih odrediti i sam komandant jedinice. Težnja je da otstojanje između pojedinih uzastopnih linija bude toliko da glavnine jedinica koje se povlače mogu posesti sledeću liniju pod što povoljnijim uslovima. Otstojanje između pojedinih uzastopnih linija u prvom redu zavisi od aktivnosti neprijatelja, tj. ukoliko on vrši jači pritisak i ometa uredno odvajanje, utoliko će se linije zauzimati na manjem međusobnom otstojanju radi prihvata i tešnjeg sadejstva između pojedinih delova, i obratno. Ovakva situacija u pojedinim periodima borbe po načinu izvođenja poprimiće karakter zadržavajuće odbrane. Noć i zemljište takođe će uticati na međusobnu udaljenost pojedinih linija. Pri povlačenju noću otstojanje između ovih linija može da bude ravno dužini noćnog marša dotične jedinice pod uslovom da ovo omogućuju i ostali uslovi (jačina neprijateljskog pritiska, početak povlačenja i broj komunikacija). Zemljište utiče na međusobnu udaljenost uzastopnih linija veoma mnogo, jer ukoliko se pojedine linije nalaze na manjem međusobnom otstojanju — što je najčešći slučaj kod planinskog i ispresecanog zemljišta — utoliko će »skokovi« kod uzastopnog povlačenja biti kraći, i obratno.

Nasuprot neprekidnom i uzastopnom povlačenju, kod zadržavajuće odbrane borba se ne izbegava, već se vodi uzastopno na celoj dubini određene zone i uvek sračunata tako da neprijatelj ne može nametnuti rešenje borbe.

Termin *zadržavajuća odbrana* novijeg je datuma, mada je zadržavajuća odbrana primenjivana još u Starom veku, uglavnom sa istim ciljem koji se i danas postavlja ovom vidu odbrane.

U borbi sa nadmoćnijim i jačim neprijateljem ovaj vid odbrane primenjivali su na novoposедnutim područjima Germani, Azijati, Sloveni i drugi.

Tako u početku VI stoleća Sloveni, po prelasku Avara preko Karpata i dolasku u sliv donjeg toka Dunava, izvode odbranbena dejstva koja se zasnivaju umnogome na principima današnje zadržavajuće odbrane.

Brojno slabi i nedovoljno naoružani Sloveni su izbegavali da prime rešenje borbe u ravnici, već su se povlačili u planine da bi se mogli pod povoljnijim uslovima suprotstaviti Avarima. Prilikom povlačenja oni su uništavali sve ono što je neprijatelj mogao iskoristiti i napadali ga iz zaseda i to naročito noću.

Još od najstarijih vremena pa do današnjih dana pojedine vojskovođe su, nemajući uslova da dođu napadom do rešenja, prilazile vrlo često zadržavajućoj odbrani.

Tako, naprimer, rimski vojskovođa Fabije Kunktator (»Oklevalo«), u borbama protiv Hanibala napušta strategiju svojih prethodnika, pošto je ova u četiri maha pretrpela potpuni neuspeh, i po cenu gubitka jednog dela teritorije izbegava odlučan sudar, primenjujući taktiku ograničenog otpora. On blokira sve morske i kopnene pravce odakle bi mogla doći pojačanja ili borbene potrebe za Hanibala i naređuje seljacima da uništavaju naselja i hranu. Punih 10 godina trošila se Hanibalova armija bez rezultata i veze sa svojom pozadinom (u smislu ojačanja). Ovim su stvoreni vrlo povoljni uslovi za prikupljanje jačih rimskih snaga pod komandom Scipiona Afrikanca, kao i da se rat prenese na tle Kartagine, gde su (kod Zame) Kartaginjani pretrpeli konačan poraz.

Vizantiske vojskovođe Velizar i Narzes takođe su uspešno izvodili zadržavajuću odbranu. Taktikom iznuranja i napuštanja dela teritorije Velizar je naneo velike gubitke Persijancima i najzad ih prinudio na povlačenje te tako ponovo uspostavio granice Vizantije u Aziji. Primenjujući istu taktiku u borbi protiv Avara i drugih naroda tatarskog i slovenskog porekla, Velizar ih je puštao, nanoseći im osetne gubitke, do ispred samih zidina Carigrada. Pred ovom preprekom Avari su pretrpeli još teže gubitke pa su se morali povući odakle su i došli — prema Panoniji.

Primenjujući u dvadesetogodišnjoj borbi protiv Gota u Severnoj Italiji taktiku svoga prethodnika Velizara, Narzes je, na kraju ostvario povoljne uslove i tukao Gote, oslobodio Italiju i proširio na nju uticaj Vizantije.

Koristeći pravilno Fabijev metod Fridrih Veliki se sa uspehom borio i protiv nadmoćnijih neprijatelja i često

im nanosio poraz. Na osnovu stečenih iskustava on propisuje pravila za vođenje bitke upola slabijim snagama od neprijateljskih i između ostalog kaže: »Vodite partizanski rat, menjajte svoje položaje ako je nužno... Ako ste slabiji i očekujete pomoć učinili bi neoprostivu grešku, ako bi i najmanje rizikovali, pre nego dobijete pojačanje«.

Karlo XII, kada je bio na vrhuncu svoje moći, rešio je da potuče Petra I, svoga poslednjeg protivnika iz »Severnog saveza«. U tom cilju koncentrisao je odgovarajuće snage na prostoriji Rodno—Riga. Petar I međutim planski se povlačio u dubinu svoje teritorije sa namerom da iznuri Karlove snage, nanese im što veće gubitke i stvori povoljnije uslove za konačni, rešavajući sudar. Napuštajući teritorije on je planski uništavao sve što bi neprijatelju koristilo. Usled veštog manevrovanja Rusa i stalnih prepada i udara iz pozadine na njihove odvojene kolone Šveđani su trpeli osetne gubitke u ljudstvu a naročito u transportu koji je bio njihova jedina baza za snabdevanje. Ni pad Mogiljeva i Smolenska nije prinudio Petra I na rešavajuću bitku. Najzad, pod vrlo nepovoljnim uslovima za njih i posle osetnih gubitaka, Šveđanima je nametnut odlučan sudar pred Poltavom (1709) u kojem su potpuno potučeni.

Posle jačeg otpora francuskim snagama pod komandom Masene, 1810 kod Busaka u Portugaliji, engleski komandat Velslej postepeno uzmiče u nutrašnjost zemlje, na položaj Torez—Vedras, uništavajući pri povlačenju sva sredstva za život. U isto vreme u pozadini francuskih snaga izbija partizanski rat i one se povlače u Španiju. Kao što se vidi, Velslej ne prima odlučnu bitku nego primenom manevra po dubini i u sadejstvu sa partizanima slabi Francuze, dovodi ih u tešku situaciju i tako primorava na povlačenje.

U izloženim primerima jasno se mogu uočiti osnovna obeležja zadržavajuće odbrane.

Pojava masovnih armija, neprekidnih frontova i velikih ratišta uslovlila je i nove mogućnosti za izvođenje zadržavajuće odbrane u širim razmerama. Tako naprimer, početne operacije u Prvom svetskom ratu, a delimično i kasnije, karakterišu se manevrom po dubini, odnosno za-

državajućom odbranom krupnih operativno-strategijskih snaga radi stvaranja povoljnijih uslova za preduzimanje protivofanzive ili izbegavanja poraza.

Između svih primera naročito su karakteristični manevri francuskih snaga pred Bitku na Marni i zadržavajuća odbrana srpske vojske do Kolubarske bitke.

Manevar francuskih snaga pred bitku na Marni ne samo što je stvorio povoljne uslove za tučenje ove bitke, nego je u krajnjoj liniji izazvao i preokret u korist Antante za dalje vođenje rata.

Posle neuspele ofanzive francuskih armija u Ardenima i kod Šarlroa, protiv nemačke 2, 4 i 5 armije, Vrhovna komanda francuske vojske (maršal Žofr) naređuje povlačenje glavnih snaga u unutrašnjost zemlje sa naslonom na Mobež i masiv Ardena. Pod zaštitom 1 i 2 armije u Alzasu i Lorenu, ona produžava dalje povlačenje ka reci Mezi sa naslonom na tvrđave Belfor—Epinal i Tul, do na liniju Verdun—Sen Kanten—Amijen u cilju usporavanja nemačkih armija i pregrupisavanja glavnih snaga francuske vojske. Zbog neuspeha francuske 5 armije u bici kod Giza protiv nemačke 2 armije, maršal Žofr naređuje dalje povlačenje, pravcem sever—jug u krajnjem slučaju do iza reke Sene i reke Obe na liniju Bar Le Dik—Pariz. Međutim, Nemci nisu došli do pomenute linije, Vrhovna komanda francuske armije prešla je u protivofanzivu od 6 do 11 septembra i tukla nemačku armiju u bici na Marni.

Interesantan je i vrlo poučan primer uspešno izvedene zadržavajuće odbrane srpske vojske 1914 god. od r. Drine do r. Kolubare.

Imajući pred sobom nadmoćne snage neprijatelja i izbegavajući obuhvat sa oba krila, Vrhovna komanda srpske vojske odlučila se na manevar u dubinu zemlje, pružajući neprijatelju otpor i nanoseći mu gubitke na uzastopnim linijama, da bi na taj način stvorila potrebno vreme za pregrupisavanje snaga, popunu ljudstvom i materijalom i prelaz u protivofanzivu.

Austrougarska armija u ofanzivnim operacijama od 6 do 17 novembra nije postigla određeni cilj — razbijanje srpske vojske. Naprotiv, pretrpela je osetne gubitke i

udaljila se od svojih baza, a srpska Vrhovna komanda prelazi sa linije Kolubara — Suvobor u pobedonosnu kolubarsku protivofanzivu.

Iz izloženih primera se vidi da je zadržavajuća odbrana u uslovima znatne inferiornosti branioca odigrala veoma veliku ulogu. Ona je, uglavnom, u svim situacijama imala za cilj stvaranje što povoljnijih uslova za konačno rešenje borbi i operacija, pa i rata u celini.

Drugi svetski rat doneo je niz promena u pogledu tehnike naoružanja i to ne samo kvalitetnih, već i kvantitativnih. Odbranu, iako utvrđenu i organizovanu po frontu i dubini, narušavale su i probijale naročito u početku rata oklopne jedinice napadača koje su se, koristeći veliku pokretljivost, silinu udara i vatrenu moć, brzo nalazile u operativnom prostoru, otsecajući i okružavajući znatne snage branioca. Ali, i pored ovog, zadržavajuća odbrana imala je tokom Drugog svetskog rata široku primenu na svim frontovima.

Zadržavajuća odbrana u našem Narodnooslobodilačkom ratu imala je svoje osobenosti, prema tome da li je izvođena do ili posle formiranja viših taktičkih jedinica (brigada, divizija).

Karakter i način izvođenja borbenih dejstava naših snaga bio je uslovljen, pored ostalog, i stepenom mobilizacije, vojno-političkim pripremama i materijalnom bazom. Rešavanje ovih osnovnih elemenata u odgovarajućoj meri, s jedne, kao i jačina i sastav okupatorskih snaga, sa druge strane, nametali su partizanski način dejstva u prvim sukobima sa neprijateljem. Taktika prvih oružanih jedinica, počev od diverzantskih grupa pa do udarnih četa, bataljona i odreda, pored ofanzivnih akcija u vidu prepada, zaseda i napada na manje objekte, imala je i odbranbeni karakter izražen principima zadržavajuće odbrane. Njen cilj bio je nanošenje gubitaka neprijatelju i jačanje partizanskih jedinica, njihovo organizaciono i političko učvršćenje, materijalno-tehničko obezbeđenje, i vojno-stručno uzdizanje.

Borbe naših prvih jedinica, s obzirom na njihovu jačinu i naoružanje, vođene su sa ograničenim ciljem: da se razbiju i unište manje posade neprijatelja, da se dođe

do plena u naoružanju i municiji, da se prekinu neprijateljske veze sa bazama za snabdevanje, da se mobilišu nove snage za borbu itd., vodeći računa u svim situacijama da se ne primi rešenje borbe kada su neprijateljske snage nadmoćnije. Ovakav način borbe bio je nužan i koristan jer se naše slabe i nepripremljene snage u početku ustanka nisu mogle frontalno suprotstaviti brojnijem i daleko bolje opremljenom neprijatelju.

Izneti način aktivnosti naših jedinica u prvoj etapi NOR imao je za cilj ne samo da nanese gubitke neprijatelju već i da stvori što povoljnije uslove za dalje vođenje borbe pa i po cenu gubitka dela slobodne teritorije, jer bi se krutim držanjem fronta dovela u pitanje živa sila. U svim ovim borbama naše snage su se na vešt način izvlačile ispod udara neprijatelja, manevrišući po frontu u dubini, zabacujući se delom snaga u pozadinu neprijateljskog fronta kako bi se i na taj način postavile u što povoljniji položaj za dalje vođenje borbe. Prema tome zadržavajuća odbrana u NOR nije izvođena po klasičnim postupcima, već je bila prožeta širokom primenom manevra i aktivnim dejstvima i najmanjih delova na osetljiva mesta neprijateljskog borbenog poretka (bok i pozadinu, baze itd.) pri čemu je prema frontu neprijatelja ostavljao deo snaga za vođenje borbe sa jedne na drugu liniju (položaj).

Koliko je vremenski trebalo držati neki položaj, kakav stepen upornosti pokazati itd. odlučivao je najčešće dotični starešina saglasno postavljenom cilju, s obzirom na slabe ili nikakve tehničke veze sa starijom komandom.

Borbena iskustva stečena u NOR, gledana kroz sastav naših jedinica — koji je do zadnje faze rata uglavnom bio bez svih rodova, vidova i službi i malobrojniji u odnosu na neprijatelja — kroz odlučnost boračkog i rukovodećeg sastava, stalnu aktivnost (naročito noću), borbenu disciplinu i sposobnost za brzo i vešto prebacivanje sa jednog na sasvim drugi teren, gde se neprijatelj najmanje nadao, služili su u sledećim etapama razvitka naše Armije kao načelo za izvođenje borbe uopšte, a posebno za izvođenje zadržavajuće odbrane u odgovarajućim uslovima.

Stečena iskustva iz zadržavajuće odbrane u NOR biće primenljiva i u eventualnom budućem ratu, utoliko pre što će on sjedinjavati u sebi frontalni i teritorijalni rat.

Brzi razvoj savremene tehnike posle Drugog svetskog rata, a naročito nuklearnog oružja, kao i dalji razvitak brzih, oklopnih jedinica i vazduhoplovstva, činiće u budućnosti zadržavajuću odbranu još osetljivijom, pa će branilac u pripremi, organizaciji i izvođenju zadržavajuće odbrane preduzimati niz taktičkih i tehničkih mera u cilju izvršenja zadatka i zaštite od nuklearnog oružja.

Prema iskustvima iz Drugog svetskog rata zadržavajuća odbrana ima sledeće osobine:

— relativno male snage koje izvode zadržavajuću odbranu mogu uspešno usporavati nastupanje protivnika i doprineti izvršenju osnovnog zadatka branioca u vremenu pregrupisanja i koncentracije snaga (primer br. 1, strana 112); ili izvlačenje i manevar snagama iz pozadine (primer br. 2, strana 119). Ovo je moguće postići: elastičnim izvođenjem odbrane (pravovremenim uzmicanjem ispod udara jačih napadačevih snaga uz primenu raznih vrsta aktivnosti) i veštım prilagođavanjem borbenog poretka datoj situaciji u vezi sa pravilnim korišćenjem zemljišta, a naročito ako su jedinice koje izvode zadržavajuću odbranu ojačane protivtenkovskim sredstvima i motorizovanom inženjerijom snabdevenom odgovarajućom tehnikom i potrebnim sredstvima za rušenje i zaprečavanje;

— i najmanje snage zadržane u rezervi, kod odlučnog i inicijativnog starešine i dobrog boračkog sastava, čine zadržavajuću odbranu sposobnom i elastičnom za pariranje napadačevih akcija, ma sa kog pravca one dolazile ili jednovremeno sa više pravaca, pa i u situacijama na prvi pogled kritičnim ili beznadežnim;

— pravilno i vešto iskorišćeno zemljište u zadržavajućoj odbrani odlučnom braniocu pruža mogućnost da pripremi napadaču brojna iznenađenja (zasede, smelo izvedene prepade, pripremljene protivnapade i protivudare), a naročito na pokrivenom i ispresecanom zemljištu, i da mu nanese osetne gubitke u ljudstvu i tehnici;

— zadržavajuća odbrana, prožeta odgovarajućim stepenom upornosti i dobrom organizacijom manevra (na frontu, krilima i bokovima) obezbediće povoljne uslove da se po cenu gubitka izvesnog dela branjene zone izvuku sopstvene snage iz kritične situacije i postave u povoljniji položaj, (primer br. 3, strana 126).

Pored iznetih osobina, koje ustvari predstavljaju njenu snagu, zadržavajuća odbrana ima isto tako problema koji su uslovljeni njenom organizacijom i zadatkom, kao što su:

— zbog nesrazmerno velike širine fronta u odnosu na snage otežana je organizacija izviđanja. Ovaj problem pojavljuje se u još oštrijem formi na planinskom, pošumljenom i ispresecanom zemljištu kao i po lošem vremenu;

— usled slabijih osiguravajućih delova na relativno širokom frontu, otežano je borbena osiguranje ukoliko ga primenjuje neka od jedinica prilikom zauzimanja sledećih uzastopnih linija za odbranu;

— u većini slučajeva dosta nepovoljan odnos snaga i sredstava prema širini odbranbene zone nepovoljno se odražava na taktičku gustinu branioca, a time i na odnos snaga prema napadaču. Ovo uslovljava odbranu po pravcima, pa prema tome i postojanje manjih i većih međuprostora, čiju kontrolu otežava ne samo njihova širina nego i topografski sklop zemljišta;

— usled slabije zasićenosti odbranbene zone snagama i sredstvima, kako po frontu tako i po dubini, pozadina je osetljivija na vazdušni desant nego što je to slučaj u otsudnoj odbrani, a naročito ako se u odbranbenoj zoni nalaze tesnaci, mostovi i slično;

— pošto je osnovni cilj u zadržavajućoj odbrani da se nanese neprijatelju što veći gubici i uspori njegovo nadiranje, to je organizacija vatrenog sistema i njegovo izvršenje od presudnog značaja. Međutim relativno brze promene vatrenih položaja, otvaranje vatre na velikim daljinama, velika dinamičnost borbe i brze promene situacije stvaraju velike teškoće pri organizaciji sistema i izvršenja plana vatre.

Bez obzira na to što u dosadašnjem izlaganju neki od pomenutih primera iz istorije ratne veštine o razvoju ove odbrane prevazilaze okvire operativno-taktičkog značaja (naprimer rat u Francuskoj do Marne 1914 itd.), u daljem izlaganju po svim važnijim pitanjima organizacije i izvođenja zadržavajuće odbrane, ova studija zadržaće se u operativno-taktičkim razmerama. Ako se u daljem izlaganju pomene neki od primera koji po svome značaju prevazilazi okvire operativno-taktičkih razmera (IV neprijateljska ofanziva u NOR), po broju angažovanih snaga neće prelaziti operativne razmere.

U budućnosti značaj zadržavajuće odbrane, i pored njene osnovne slabosti — odlaganja rešenja za docnije i malobrojnosti u snagama i sredstvima, biće još veći i u taktičkim i u operativnim okvirima, a naročito u uslovima iznenadne agresije. Pored ostalih priprema, samo umešnom primenom zadržavajuće odbrane u prvoj fazi rata omogućiće se mobilizacija i koncentracija glavnih snaga. Isto tako i u toku rata primenom zadržavajuće odbrane omogućiće se izvlačenje glavnih snaga iz kritične situacije i njihovo postavljanje u povoljniji položaj.

S obzirom na masovnu primenu raznovrsne ratne tehnike u savremenom ratu, da bi se ovim vidom odbrane postigao željeni cilj jedinice koje je izvode treba da budu opremljene tehnikom sličnom napadačevoj, tj. da u svome sastavu imaju oklopne i protivtenkovske snage, da su podržane relativno jakom avijacijom i da im je omogućena široka primena zaprečavanja na pojedinim pravcima. Na ovaj način jedinica će biti sposobnija da vodi borbu na određenoj dubini i u najsloženijim uslovima (jake oklopne i vazduhoplovne snage napadača, primena vazdušnih desanata, ubačenih jedinica itd.). Naročito je važno da jedinice budu osposobljene za izvođenje zadržavajuće odbrane na napred izneti način na dobro prolaznom zemljištu, dok se na ispresecanom i planinskom zemljištu cilj može postići i slabijom tehnikom.

II. ORGANIZACIJA ZADRŽAVAJUĆE ODBRANE

1. OSNOVI ORGANIZACIJE

Obaveštajna služba, a naročito izviđanje, ima veliki značaj u zadržavajućoj odbrani. Ovo proističe iz osobnosti same odbrane, tj. ukoliko se pravovremeno ne prikupe makar i približni podaci o neprijateljskom rasporedu i namerama, utoliko će biti teže parirati njegovim dejstvima, a naročito u uslovima otežanim za manevrovanje i brzo pregrupisanje snaga. Pri organizaciji odbrane na užem frontu (zoni) i ispresecanom zemljištu sa ograničenim brojem posebnih pravaca dejstva nije teško uočiti najverovatniji pravac glavnog udara napadačevih snaga, pa je prema tome branilac u mogućnosti da celishodnije iskoristi svoje snage i sredstva; međutim, na manevarskom i pokrivenom zemljištu kao i kod odbrane na širokom frontu celishodna upotreba snaga i sredstava umnogome zavisi od dobro organizovane obaveštajne službe. Iz ovoga se jasno vidi važnost ovog pitanja, na koje treba obratiti naročitu pažnju ne samo pri izboru i organizaciji prvih linija (koje se posedaju početnim borbenim poretkom), nego i u toku odbrane na celoj dubini.

Za obaveštajnu službu ne koriste se samo specijalni organi jedinica već i narod. Mnogobrojni su primeri iz našeg rata, da su podaci o namerama i pokretima neprijatelja dolazili pravovremeno ne samo preko obaveštajnoizviđačkih organa nego i preko veza i kanala obaveštajne službe organizovane u širim narodnim masama. Zato ovu naviku treba razvijati kod naroda još u miru, kroz škole, razne društvene organizacije itd.

Organizacija položaja izvodi se po dubini u zavisnosti od značaja pojedinih linija i ideja manevra. Odbranbeni položaj poseda jedinica sa borbenim poretkom po dubini, tako da se pitanje povlačenja rešava s prihvatom koji izvode rezerve sa druge linije, uz podršku odgovarajućeg dela artiljerije, avijacije itd., a pri čemu se veoma mnogo koristi zaprečavanje.

Prateći situaciju na pojasu obezbeđenja (ukoliko ovaj postoji) i sređujući podatke dobijene od prednjih odreda i pretpostavljene komande, komandant ceni snage po pravcima nastupanja (naročito nastupanje brzih i oklopnih jedinica). Svaki odbranbeni pojas (položaj) ima određeni broj linija. Koliko će se linija poseti za davanje otpora zavisi od zemljišta i jačine snaga branioca. Otstojanja između pojedinih odbranbenih linija na pravcu izvođenja zadržavajuće odbrane zavise od odnosa i sastava snaga, sredstava, zadatka i ideje manevra, a naročito od zemljišta, pa se zato i udaljenost linija određuje posebno za svaki konkretan slučaj. U NOR udaljenost odbranbenih linija diktiralo je, u najviše slučajeva, pored zadatka, zemljište, jer borbeni poredak nije imao sve one elemente koje treba da ima u zadržavajućoj odbrani pri normalnim uslovima.

S obzirom na veću širinu fronta, relativno slabe snage za izvođenje zadržavajuće odbrane i cilj njihovog dejstva, fortifikacisko uređenje položaja vrši se po pravcima, primenom grupnog sistema utvrđivanja i svih vrsta zaprečavanja.

Posedanje pojedinih rejona i čvorova vrši se po istom principu kao i kod otsudne odbrane, s tim što u otsudnoj odbrani borbeni poredak karakteriše više statičnost, nego u zadržavajućoj.

S obzirom na osobenosti zadržavajuće odbrane javljaće se u braniočevom borbenom poretku veći ili manji broj međuprostora. Napadač će ih redovno koristiti za udar u bok i pozadinu branioca. Kako će ih branilac zatvoriti rešavaće se za svaki konkretan slučaj posebno i to zavisno od snaga, sredstava i ojačanja kojim raspolaže, koristeći zemljište, prirodne i veštačke prepreke.

Zbog mogućnosti iznenadne pojave brzih jedinica u pozadini branilac mora neophodno preduzeti sve mere da bokove i krila zaštititi naročito za to određenim snagama, a pri tome treba svestrano iskoristiti zaprečavanje.

U okviru predviđenih aktivnosti u zadržavajućoj odbrani taktičke radnje treba podešavati prema vrsti i osobinama neprijatelja, držeći nekiput i manje snage na frontu, a jačim snagama vršiti protivnapade u bok i pozadinu neprijatelja, i obratno, jače snage na frontu, a sa slabijim izvoditi protivnapade.

Sistemom vatre svih rodova mora se obezbediti tučenje neprijatelja na svim otstojanjima.

Noćna dejstva u pozadinu i bok neprijatelja i najmanjim snagama smatrati kao normalna. Iskustva iz NOR pokazuju da je noć bila jedan od naših glavnih saveznika u borbi, dok je okupatora činila nesigurnim čak i u savremeno utvrđenim garnizonima. Praktično mi smo danju izvodili zadržavajuću odbranu, često upornije nego što bi se izvodila u uslovima frontalnog rata, što je bilo posledica nedostataka tenkova, artiljerije i avijacije, a noću su se, da bi se izbegli veliki gubici, vršila pomeranja na sledeće položaje, kao i manevar u bok i pozadinu neprijatelja. Bilo je često slučajeva da su tokom noći ponovo posedani preko dana izgubljeni položaji, jer ih je neprijatelj napustio bilo zbog dejstva naših snaga, bilo zbog poteškoća u snabdevanju i vezi.

Branilac ne sme gubiti iz vida da se u pokretnom ratu neprijatelju može pružiti odlučan otpor kroz elastičniji i smeliji manevar, bez obzira na njegovu brojnu nadmoćnost u ljudstvu i tehnici. Praksa NOR je pokazala da smo vodili uspešne borbe sa neprijateljem i u ukupnom odnosu 1 : 5 pa čak i 1 : 10 u korist neprijatelja.

ELEMENTI ZADRŽAVAJUĆE ODBRANE

Manevar

Svaka planirana borbena radnja mora da sadrži već u osnovnoj zamisli komandanta potrebne elemente manevara. Ovo naročito dolazi do izražaja, u raznovrsnim oblicima i načinima dejstva, u zadržavajućoj odbrani.

Sušтина manevara u otsudnoj odbrani sastoji se u grupisanju snaga i sredstava prema osnovnoj zamisli u vezi sa brzim pokretima i protivnapadima (protivudarima) rezervi i ostalih delova borbenog poretka, pri čemu se teži da se veštom kombinacijom odbranbenih i napadnih dejstava nanese neprijatelju što veći gubici i napad slomi u određenoj zoni (rejonu) odbrane, odnosno reši određeni zadatak.

Manevar u zadržavajućoj odbrani obuhvata, pored osnovnog grupisanja snaga (početnog i u toku izvođenja odbrane), svestranu primenu raznih vrsta aktivnosti elemenata borbenog poretka dotične jedinice u vezi sa odbranom pojedinih linija i pokretom snaga na sledeće uzastopne linije. Cilj je ovog manevara da se napadaču nanese gubici, glavne snage izvuku ispod udara i dobije u vremenu. Sam karakter izvođenja ove odbrane daje manevaru veoma veliku dinamičnost, a u isto vreme čini ga jako složenim. Neće biti redak slučaj da se, kako u okviru operativnih tako i taktičkih jedinica, skoro istovremeno ostvare razne vrste aktivnosti. Naprimer, na jednom pravcu dejstvovaće zasede, dok će se na drugom pristupiti izvlačenju iz borbe, odnosno prihvatu, protivnapadu, pregrupisanju pokretom unazad, zauzimanju sledećih linija itd. Kao što se vidi manevar u zadržavajućoj odbrani, upoređen sa manevarom u otsudnoj odbrani, razlikuje se od ovoga ne samo po cilju nego i po svojoj složenosti i načinu izvođenja.

U toku priprema manevara, protivnapada, protivudara treba biti naročito obazriv da se grupisanjem jedinica ne stvore povoljni ciljevi za napad nuklearnim sredstvima. Na signal o opasnosti od nuklearnog oružja treba preduzimati potrebne mere za brzu dekoncentraciju odnosno koncentraciju snaga na planiranom pravcu upotrebe.

Zadržavajuća odbrana kroz razne forme borbenih dejstava stvara uslove da se napadač istroši i što uspešnije reši odbranbeni zadatak. Sva borbena dejstva do posedanja poslednje predviđene linije u dubini, od najsitnijih dejstava vatrenih grupa, zaseda, naizmeničnih pokreta, manje-više upornog držanja položaja (zavisno od sredstava kojima branilac raspolaže), do izvedenih protivna-

pada i protivudara, pretstavljaju mere branioca koje pret-hode prelasku u napad ili otsudnu odbranu na određenom otseku ili predviđenom pravcu — bilo istim snagama ili za manevar naročito pripremljenim snagama i sredstvima. Znači, kod zadržavajuće odbrane gubitak prostora mora biti pravilno sračunat jer bi ona u protivnom bila osuđena na neuspeh. (Primer br. 4, strana 129.) Osnovna je težnja da se neprijatelju uspori nastupanje — otporom po dubini i raznim formama aktivnih dejstava (sa fronta, na bok ili pozadinu), odnosno da branilac stvori sebi povoljne uslove za dalja dejstva do predviđene zadnje linije. Da bi se uspešno izveo planirani manevar, borbeni poredak u zadržavajućoj odbrani mora imati sve potrebne elemente koji omogućuju uspešno pružanje otpora i izvođenje aktivnih radnji. Stepenn otpora zavisiće od samih pravaca koji se brane, važnosti objekata na ovim pravcima i odnosa snaga i borbenih mogućnosti branioca. Na njima će se odbrana izvoditi prema situaciji i zadatku, nekad i na principima otsudne odbrane, naročito ako se radi o pravcima koji izvode na važne političko-ekonomske ili saobraćajne čvorove.

Sam karakter organizacije zadržavajuće odbrane omogućuje napadaču obuhvate i otsecanje braniočevih snaga, te je zato potrebno da borbeni poredak u zadržavajućoj odbrani bude dovoljno elastičan kako bi se svakom manevru napadača moglo parirati odgovarajućim protivmerama. U svakom slučaju, kadgod to situacija dozvoljava, preporučljivo je manevrisati, ma i najmanjim snagama, na osetljiva mesta napadača. Mere koje se preduzimaju moraju biti dobro sračunate u odnosu na zadatak, zemljište i drugo.

Pored drugih elemenata koji uslovljavaju izvođenje manevra, potrebno je podvući pozitivan ili negativan uticaj zemljišta, u prvom redu brdsko-planinskog karaktera, koje daje velike prednosti braniocu ako ga vešto koristi, a u čemu su naše starešine tokom NOR bile pravi majstori. Ta iskustva biće od neocenjive koristi i prilikom izvođenja manevra u zadržavajućoj odbrani u budućnosti.

Sloboda manevra u okviru komandantove zamisli kod zadržavajuće odbrane zavisiće, u svakom slučaju, od

braniočevog zadatka i konkretne situacije na frontu odbrane.

Kod zadržavajuće odbrane u teritorijalnom ratu na manevar treba gledati mnogo slobodnije i inicijativnije ga primenjivati. U teritorijalnom ratu načelno se izbegava frontalni otpor, a ako se i prima onda dolazi u obzir samo privremeno dok se, naprimer, glavnim snagama ne stvore povoljni uslovi za planirani napad. U NOR pri izvođenju zadržavajuće odbrane (manjim ili većim snagama) stvarani su povoljni uslovi za manevar uži ili širih razmera. Tako je, naprimer, Vrhovni štab (od 20 aprila do 15 juna 1942), otporom Prve i Druge proleterske brigade, Kalinovskog, Jahorinskog i Romaniskog partizanskog odreda na pravcima: Sarajevo—Kalinovik—Foča, Rogatica—Foča i Čajniče—Foča u sadejstvu sa crnogorskim, hercegovačkim i sandžačkim partizanskim odredima, stvorio potrebne uslove za izvođenje maršmanevra glavninom snaga sa prostora r. Drina i planina Volujka, Maglića i Zelengore (druga polovina juna 1942) u pravcu Zapadne Bosne. Cilj ovoga manevra bio je prenošenje borbe na nova područja, mobilizacija novih snaga i stvaranje novih slobodnih teritorija.

Primenjujući pravilno manevar naše jedinice su uspevale da odvoje glavni deo svojih snaga od neprijatelja i da pomoću njih u njegovoj dubokoj pozadini ispolje ofanzivne akcije na komunikacije, naseljena mesta itd. U međuvremenu je prema neprijatelju ostajao samo manji deo snaga sa zadatkom da zadržavajućom odbranom stvori potrebno vreme glavnim snagama.

Zadržavajuću odbranu u NOR naročito karakteriše velika nesrazmera u odnosu snaga, elastično držanje pojedinih položaja i manevar u bok i pozadinu neprijatelja (primer br. 5, strana 138). Forme manevra menjale su se iz dana u dan, otpor je organizovan elastično, na određenim linijama i kroz dubinu odbrane, manevrom i dejstvom manjih delova u pozadini neprijatelja (na njegove baze, komunikacije, motorizovane jedinice, autotransporte, nedovoljno obezbeđene kolone itd.). Ovakvo gledanje bilo je pravilno i korisno jer je uslovljeno vojno-političkom situacijom.

Posle izvedene zadržavajuće odbrane dalje izvršenje zadatka vrlo često je nastavljeno snagama koje su i izvodile zadržavajuću odbranu na ovom ili nekom drugom pravcu.¹⁾

Nedostatak svežih snaga za novi manevar posle izvedene zadržavajuće odbrane na određenom pravcu pretstavljao je stalnu objektivnu poteškoću u NOR sve do njegove zadnje faze, kada je Armija brojno i organizaciono narasla. To je razlog što je manevar bio ograničavan u manjem ili većem stepenu, za razliku od manevra krupnih operativno-strategiskih razmera u Drugom svetском ratu na Istočnom i Zapadnom frontu. S obzirom na velike gubitke koje su pretrpeli u živoj sili i tehnici na ratištima Evrope i Afrike, a naročito na Istočnom frontu, Nemci su u zadnjoj fazi rata bili prinuđeni da mobilišu i starce iz poslednje odbrane i omladince, pa čak i one koji nisu podlezali vojnoj obavezi, da bi bar donekle sačuvali deo snaga za manevar i usporavanje oklopnih jedinica Crvene armije (Pomeranija). Ove improvizovane jedinice naoružane ručnim pt bacačima, u okviru ostalih snaga operativne vojske, postavljene u zasede, utvrđene i zamaskirane, delimično su usporavale napredovanje brzih i oklopnih jedinica Crvene Armije, ali ih nisu uspele i zaustaviti.

Jedan od osnovnih elemenata manevra jeste stepen pokretljivosti jedinice i uslov da ta jedinica, kroz proces izvođenja zadržavajuće odbrane, na vreme zauzme povoljan položaj u odnosu na napadača.

Pokretljivost naših jedinica bila je uslov i garancija da će se na vreme ostvariti ideja manevra višeg komandovanja. Brzo prebacivanje jedinica, preko noći, sa jednog na drugi pravac, unosilo je uvek pometnju kod neprijateljskog komandovanja. Ne treba nikad izgubiti iz vida da su se ta kretanja izvodila pod najtežim uslovima: jedinice umorne, neispavane, nedovoljno odevene i obuvane, često gladne, sa ranjenima itd., dok je neprijatelj

¹⁾ Ovakvih primera bilo je na Istočnom i Zapadnom frontu, ali su ređi (kod Rusa u početnoj, a kod Nemaca u završnoj fazi rata).

Imao organizovane i uređene baze za snabdevanje, brze i oklopne jedinice, odgovarajuća transportna sredstva itd.

Primer pokretljive zadržavajuće odbrane pretstavlja odbrana 5 crnogorske proleterske brigade i Hercegovačkog partizanskog odreda, koji su prešli pod borbom 120 km (za 11 dana od tromeđe Bosne, Hercegovine i Crne Gore do Prozora), kao zaštitnica grupi brigada pod komandom druga Tita. Brigada je štitila pravac: masiv planine Volujak — Zelengora — Treskavica — Jahorina — planina Bitovnja. Za vreme marša vodila je borbe na principima zadržavajuće odbrane, do najvećeg stepena upornosti na linijama: Zelengora, Trebičina, Treskavica, Zabrđe i Bitovnja, bez naslona na ma koju susednu jedinicu, izuzev u rejonu planine Igman gde se naslanjala na Kalinovački partizanski odred. Po cenu osetnih gubitaka brigada je uspešno izvršila zadatak bez dovoljno sredstava za borbu, sa velikim brojem ranjenika i izbila na prostoriju Prozor—Gornji Vakuf. U iznetom slučaju, da bi se obezbedilo vođenje borbi na sledećim linijama, borbu je morala voditi i prethodnica inače bi bila otsečena od glavnine. Dakle, ovo je izrazit slučaj gde se, pored zadržavajuće odbrane (borba zaštitnice na principima zadržavajuće odbrane), izvodi jednovremeno i borba prethodnice i pobočnica, da bi se obezbedio dalji pokret glavnine.

Vatra

Poznato je da vatreni sistem u odbrani obuhvata upotrebu svih raspoloživih vatrenih sredstava odgovarajuće jedinice u sadejstvu sa avijacijom (ako je ima), a u cilju slamanja napada, odnosno usporavanja napadačevog napredovanja.

S obzirom na svrhu otsudne odbrane, vatreni sistem treba da omogući, pored nanošenja gubitaka neprijatelju na većim daljinama, slamanje njegovog napada po mogućstvu još pred prednjim krajem odbrane, upotrebom najjače vatre u trenutku izbijanja napadača na jurišni položaj i polaska na juriš. U ovim trenucima pešadiska vatra u sadejstvu sa artiljeriskom dolazi do najvećeg iz-

ražaja, pošto se otvara sa bliskih otstojanja. Ovako organizovan sistem vatre najbolje odgovara cilju otsudne odbrane, a moguće ga je ostvariti usled relativno veće taktičke gustine, kao i ostalih uslova koje pruža ova odbrana.

U zadržavajućoj odbrani mogućnost za organizovanje vatre, kao i druge okolnosti znatno se razlikuju od onih u otsudnoj odbrani, pa prema tome i upotreba vatrenih sredstava, odnosno vatreni sistem u celini. Za razliku od iznetih karakteristika vatrenog sistema u otsudnoj odbrani, vatreni sistem u zadržavajućoj odbrani ima ove osnovne karakteristike:

— vatrena sredstva ostaju na vatrenim položajima načelno za kraće vreme, tj. moraju biti spremna za brzo premeštanje sa jednog na drugi položaj, protiv iznenadne pojave oklopnih jedinica napadača (ovo je naročito karakteristično za protivtenkovsku artiljeriju kao i druga oruđa koja izvršavaju zadatke neposrednim gađanjem);

— naročita pažnja obraća se na manevar vatrom radi što ekonomičnijeg iskorišćavanja vatrenih sredstava (u prvom redu artiljerije);

— pošto se načelno ne sačekuje juriš napadača, to se artiljeriska i pešadiska vatra otvara na daljnjim otstojanjima, što ne znači da se neće otvarati i sa bliskih otstojanja (pokriveno i ispresecano zemljište, zasede, delovi koji vrše protivnapad itd.);

— naročita se pažnja obraća na spojeve i međuprostore pa se za njihovo tučenje angažuju relativno znatno veća vatrena sredstva nego što je to slučaj u otsudnoj odbrani.

Jačina vatrenog sistema zadržavajuće odbrane zavisi od broja i vrste naoružanja, količine municije, izbora i uređenja položaja (njegove dubine, stepena fortifikacione organizacije, sklopa i stvora zemljišta itd.), morala jedinice, atmosferskih prilika itd. Pored toga, kod zadržavajuće odbrane ona zavisi još i od smišljenog manevra vatrom i vatrenim sredstvima. Slabosti koje proističu usled nedovoljne gustine vatre, a što uslovljava sam karakter ove odbrane, moći će unekoliko da budu otklonjene ako se pravilno reši pitanje manevra vatrom i vatrenim sredstvima.

Ciljeve na većim daljinama tuče artiljerija u sadejstvu sa avijacijom, primenjujući onaj metod vatre koji najbolje odgovara datoj situaciji. Da bi se napadač stavio pod vatru na što većoj daljini pojedine artiljerijske jedinice isturaće se na privremene vatrene položaje unapred kolikogod je više to moguće. Njihov je zadatak da olakšaju izvlačenje pojedinih isturenih delova, usporavajući u isto vreme pokret napadačevim snagama. Pri izboru vatrenih položaja treba voditi računa da se pokretom i manevrom vatre može obuhvatiti što veća širina branjene zone i da se što pre može preći sa privremenih na osnovne vatrene položaje (po mogućnosti ne prekidajući vatru). To važi i za osnovne vatrene položaje koji treba da omogućuju što širi manevar vatrom, naročito prema spojevima i međuprostorima za uspešno dejstvo protiv oklopnih jedinica. I tu treba pravovremeno predvideti i pripremiti manevar artiljerijskih jedinica.

Veći broj protivtenkovske artiljerije nalazi se u sastavu pešadiskih jedinica, na tenko-opasnim pravcima. Raspored ovih oruđa na pojedinim linijama otpora znatno se razlikuje od rasporeda u otsudnoj odbrani, gde ova artiljerija u PTT i PTČ ima više statički karakter. Pri izboru vatrenih položaja za ova oruđa mora se voditi računa o mogućnosti tučenja oklopnih jedinica na što je moguće većoj daljini, kao i o što bržoj promeni vatrenih položaja bilo za pokret duž fronta ili unazad. Da bi se omogućilo uspešno tučenje oklopnih jedinica na velikim daljinama potrebno je veći broj oruđa postavljati bliže prednjem kraju pojedinih linija (položaja), ne zaboravljajući međutim da se potreban broj ovih oruđa postavi i u dubini, radi neprekidnosti vatre u slučaju da se oruđima sa prednjeg kraja onemogućući brzo posedanje novih vatrenih položaja. Nekiput, na zemljištu gde su prilazi za oklopne jedinice kanalisani prirodnim sklopom zemljišta, biće korisno da se pojedina oruđa postave kao zasebna u cilju otvaranja iznenadne vatre sa najbližih otstojanja (ovakvih primera bilo je pri povlačenju Nemaca iz Južne Italije septembra 1943 g.).

Vatrenu snagu protivtenkovske artiljerije pridate pešadiskim jedinicama čini artiljerija u sastavu protivten-

kovskih rezervi, kao i ostale artiljerijske jedinice za podršku, slično kao i u otsudnoj odbrani, s tim što se obraća naročita pažnja na što bolju mogućnost manevra ovih jedinica (brze promene vatrenih položaja i pokreta prema datoj situaciji). Pravilna organizacija protivtenkovske vatre u okviru celokupnog sistema vatre dotične jedinice ima veoma veliki značaj u zadržavajućoj odbrani i čini osnov protivtenkovske odbrane u određenoj zoni. U ovom cilju ne samo što se koristi specijalna protivtenkovska artiljerija iz sastava viših taktičkih i operativnih jedinica, nego i artiljerija koja se nalazi u organskom sastavu pešadiskih pukova.

Pešadija u svom sastavu ima raznovrsna vatrena sredstva, pa se mora voditi računa da se što celishodnije iskoriste njihove taktičko-tehničke osobine (slično kao i kod otsudne odbrane), s tim da se što većem broju pratećih oruđa omogući dejstvo na većoj daljini. Zbog toga je nužno imati veći broj ovih vatrenih sredstava bliže prednjem kraju. Ali, kako se u zadržavajućoj odbrani pojavljuju znatni međuprostori to je neophodno pripremiti manevar ne samo artiljeriskom već i pešadiskom vatom. Ukoliko su međuprostori manji utoliko i zatvaranje sve više počiva na pešadiskoj vatri — u prvom redu automatskog naoružanja. Zbog toga za izvršenje ovih zadataka potrebno je odrediti veći broj automatskog oružja nego u otsudnoj odbrani gde se ovaj problem ne pojavljuje u takvim razmerama. Pri organizaciji vatrenog sistema naročito je važno naći pravo mesto ručnim bacačima i automatima, čija je upotreba efikasna sa bliskih otstojanja. Stoga je potrebno da se ova vatrena sredstva u okviru borbenog poretka rasporede na mesta sa kojih njihova vatra može doći do izražaja, a takvih mesta biće i onda kada se pešadiska vatra otvara, načelno, sa većih otstojanja (zasede, protivnapadi itd., a ručni bacači u sastavu PTR, POZ-a, kao dopuna pt oruđima itd.).

Izloženi način organizacije vatrenog sistema odgovara iskustvima Drugog svetskog rata iako je bilo dosta izuzetaka, naročito u pogledu otstojanja sa koga je otvarana vatra u pojedinim slučajevima.

Tako je, naprimer, u našem ratu bilo mnogo primera da je napadač planski i smišljeno pušten da priđe u kolonama na blisko otstojanje. On je ovakve pokrete izvodio posle artiljerijske i aviopripreme, računajući da na položajima nema više snage. Iznenadna vatra sa najkraćih otstojanja porazno je delovala na napadača nanoseći mu teške gubitke i stvarajući povoljne uslove za prelaz u protivnapad i slabijim snagama.

U toku IV neprijateljske ofanzive, januara 1943, naprimer, neprijatelj je pokrenuo jače snage (dva puka pešadije sa artiljerijom, ojačana tenkovima) pravcem Sanski Most—Lušci Palanka za napad na slobodnu teritoriju u rejonu pl. Grmeč.²⁾

Za odbranu pravca Sanski Most—Lušci Palanka određeni su 1/6 i 3/1 Krajiške brigade koji su noću 19/20 januara poseli za odbranu liniju položaja i to 1/6 brigade: s. Brajići Tavan — s. Djedovača — s. Umci, a 3/1 brigade: k. 417 — k. 512 — k. 471 — k. 441 i k. 464. S obzirom na veliku širinu fronta položaji su posednuti po grupnom sistemu s tim što su međuprostori osmatrani,

Zadatak oba bataljona bio je: zadržavajućom odbranom u pravcu pl. Grmeč stvoriti potrebno vreme za izvlačenje bolnice sa prostora Bihać—Bosanski Petrovac, a potom, do daljeg naređenja, braniti što upornije podnožje Grmeča.

Posle izvršene artiljerijske pripreme neprijatelj je 24. I. u 10 časova otpočeo nastupanje pravcem s. Ždena — k. 398 — s. Umci — s. Milojevići — k. 556.

S obzirom na rastresitost borbenog poretka bataljona i da je položaj bio koliko toliko utvrđen i maskiran, artiljerijska priprema nije dala odgovarajuće rezultate. Kada je napadač krenuo u napad branilac ga je pustio na blisko otstojanje pa mu je jakom vatrom naneo osetne gubitke, odbio njegov prvi napad i tako mu usporio dalje napredovanje. U toku daljeg vođenja borbe branilac se povukao na sledeću liniju položaja: s. Eminovci — s.

²⁾ Pukovnik Draga Đukić: Borbe kod Sanskog Mosta u januaru 1943 godine, »Vojni glasnik« broj 6/50.

Durđevići — k. 512 — k. 517 odakle je izvršio protivnapad ka k. 556 i odbacio neprijatelja u pravcu s. Umci.

Ovaj i drugi postupci kod zadržavajuće odbrane u NOR odraz su opremljenosti Armije, stvora zemljišta, odnosno snaga i dr. Bez dovoljno vatrenih sredstava, a naročito oruđa sa velikim dometom, nije se smelo dozvoliti otvaranje vatre na daljim otstojanjima, jer bi se, pored ostalog, i prerano otkrio borbeni poredak pa bi branilac bio izložen efikasnom dejstvu artiljerije i avijacije napadača.

Povoljni zemljišni uslovi, a naročito pokrivenost i ograničena prolaznost za brze jedinice, omogućavaju trupama visokog morala da napadača puste na bliska otstojanja i iznenadno dočekaju jakom vatrom.

Bilo je slučajeva da je vatreni sistem jenjavao na frontu proboja pod pritiskom brzih — oklopnih jedinica i napadač je, potiskujući centar borbenog poretka branioca, pušten do zadnje linije otpora, na kojoj je rezerva branioca svojom vatrom zaustavila čelo napadačeve kolone i potom je izložila jakoj vatri, kako sa čela tako i sa bokova, dovodeći napadača u bezizlazan položaj (primer br. 6, strana 146).

Na pojedinim pravcima, u određenim uslovima, ovaj vid odbrane ne isključuje mogućnost otvaranja vatre i na bliskim otstojanjima, naročito ako se to ne kosi sa idejom komandanta, idejom manevra i izviđanjem neprijatelja. Naravno, u uslovima frontalnog rata vatra će se otvarati, prema taktičko-balističkim osobinama celokupnog naoružanja u sastavu borbenog poretka, na najvećim mogućim otstojanjima, mada i u tom slučaju nije isključen drukčiji postupak, tj. vatreni sistem mora biti takav da se obezbedi vatra od najvećih do najbližih otstojanja.

Vatreni sistem ne bi bio potpun niti bi mogao odgovoriti postavljenom zadatku ako se odbrani iz vazduha ne bi posvetila nužna pažnja, a naročito u momentu prebacivanja sa jedne linije otpora na drugu ili prilikom prolaza kroz tesnac i druga osetljiva mesta. Pri određivanju protivavionskih jedinica, odnosno vatrenih sredstava za ove zadatke, treba voditi računa da određene snage zaista budu u skladu sa potrebama i da se, s obzi-

rom na relativnu ograničenost u vatrenim sredstvima, predvide u određenoj meri, s tim da se po potrebi mogu koristiti i za zemaljske ciljeve.

Zemljište

Zemljište ima veliki uticaj na sve vidove borbenih dejstava a naročito na zadržavajuću odbranu.

U zavisnosti od jačine snaga i sredstava kao i raspoloživog vremena, zemljište otežava ili olakšava izviđanje, otpor branioca, aktivna dejstva (manevar), povlačenje, vatreni sistem odnosno organizaciju i izvođenje zadržavajuće odbrane. Prema tome da li je zemljište ravničasto, brdovito ili planinsko, zavisno od stepena inženjerskog uređenja, ono će, svakako na poseban način, pozitivno ili negativno, uticati na otpor branioca.

Ravničasto zemljište predstavlja poseban problem u pripremi i izvođenju zadržavajuće odbrane. Da se nedostaci ravničastog zemljišta svedu na minimum potrebno je preduzeti niz taktičkih i tehničkih mera. Široki frontovi, relativno male snage i nedovoljna sredstva, prohodnost skoro u svim pravcima — sve to traži od branioca odgovarajuće mere u cilju što uspešnijeg pružanja otpora. Koliko brdsko-planinsko zemljište olakšava zadržavajuću odbranu, toliko ga, i još više, ravničasto zemljište otežava. Naime, velika širina fronta na ravničastom zemljištu omogućava upotrebu brzih i oklopnih jedinica sa više pravaca, pa samim tim otežava organizaciju odbrane u celini, a posebno protivtenkovske, jer su potrebna velika sredstva za zaprečavanje i, srazmerno njima, odgovarajuće snage za osiguranje i zaštitu prepreka. Ravničasto zemljište prisiljava da se obrati naročita pažnja na organizovanje protivtenkovske odbrane, na pravovremeno angažovanje lakopokretnih elemenata borbenog poretka (opšta rezerva, protivtenkovske rezerve — POZ) za brzu intervenciju na mestu proboja i na iskorišćavanje prirodnih prepreka uz najširu primenu sredstava za rušenje svih važnijih objekata.

Prirodne prepreke (reke, kanali, močvare, šume itd.) i veštačko ojačavanje zemljišta u ravnici otežavaju i usporavaju nastupanje tehnike napadača.

Izvođenje zadržavajuće odbrane na ovakvom zemljištu veoma je složeno i znatno se razlikuje od onog na brdsko-planinskom. Izvlačenje u toku dana na sledeće položaje i linije biće otežano (sem ako je zemljište pošumljeno), a naročito ako je napadač nadmoćniji u avijaciji i oklopnim snagama.

Močvarno zemljište u ravnici povoljno utiče na ekonomiju snaga branioca i obezbeđenje krila i bokova, jer su dejstva napadača kanalisana određenim pravcima pa se braniocu pruža mogućnost da sistemom zaprečavanja i manjim snagama obezbedi osetljiva mesta. Ali branilac mora predvideti izgradnju potrebnog broja prolaza za izvlačenje osiguravajućih delova ako ih postavlja ispred močvare, a svakako mora urediti prolaze u dubini odbrane za brzi manevar snaga i sredstava u toku boja.

Na ravničastom zemljištu jedinice će morati u toku dana otsudnije da se angažuju na pojedinim linijama da bi se tek po padu mraka izvukle na sledeći položaj. Sledeći uzastopni položaj biće na nešto većem otstojanju nego što je to slučaj na ispresecanom zemljištu. U svakom slučaju udaljenost pojedinih linija treba da bude tolika da se one mogu u toku noći posesti glavnim snagama jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu (primer br. 3 strana 126).

U slučaju da napadač koristi nuklearno oružje ravnica zemljište naročito odgovara braniocu pod uslovom da raspolaže transportnim sredstvima za brzu koncentraciju i dekoncentraciju snaga.

Planinsko zemljište već samim stvorom i oblikom pruža velike koristi braniocu, a ako se fortifikaciski ojača i dopuni dobro uređenim vatrenim sistemom i zaprečavanjem jačina odbrane će još više porasti jer primorava napadača na frontalna dejstva, čime mu otežava celishodnu primenu manevra, pri čemu ovaj gubi u vremenu i ukoliko pokuša obuhvat ili obilazak izlaže se flankirajućoj vatri i bočnom dejstvu branioca. Inžinjeriskim uređenjem zemljišta, pored povećanja čvrstine odbrane i eko-

nomije snaga, stvaraju se povoljni uslovi braniocu za manevar (aktivna dejstva određenim pravcima ili povlačenje u dubinu odbrane).

Slabe strane zemljišta, tj. one koje umanjuju otpor pri izvođenju zadržavajuće odbrane, treba blagovremeno uočiti i preduzeti odgovarajuće mere za njihovo otklanjanje. Naprimer, pored inženjeriskog uređenja položaja, izraditi puteve potrebne za manevar snagama i tehnikom, odvojiti deo snaga za obezbeđenje krila i bokova, uredno snabdevati jedinice (planinsko zemljište); obezbediti snabdevanje vodom (naročito na kršu); organizovati protivtenkovsku odbranu i raznovrsno zaprečavanje (ravničasto zemljište) itd.

S obzirom na osobenosti zadržavajuće odbrane, a naročito na oskudicu u vremenu branilac će pod nepovoljnim uslovima rešavati pojedine probleme uređenja položaja, organizovanja vatrenog sistema, planiranja aktivnih dejstava i dr. Prema tome branilac će prema važnosti i hitnosti zadataka iskoristiti u prvom redu prirodne osobine zemljišta, a prema raspoloživom vremenu preduzeće i potrebne mere da se veštački ojača.

Naše snage tokom NOR, opremljene uglavnom pešadiskim naoružanjem, naviknute na brdsko-planinsko ratovanje uspešno su savlađivale sve prepreke koje je zemljište ispoljavalo i umelo iskoristiti do maksimuma pogodnosti koje je ono pružalo. Zahvaljujući dobrom poznavanju zemljišta i naviknutosti na noćno kretanje u borbi, zemljište je, uz najnužnije inženjerisko uređenje, a najčešće i bez njega, našim jedinicama stvaralo uslove da pripreme iznenađenje neprijatelju, da mu pruže žilav otpor, izvedu brz prepad ili protivnapad, ili da se iznenadno prebace na sasvim drugu stranu, udare u bok ili pozadinu neprijatelja, na njegov saobraćaj ili pozadinske baze i slično, odnosno da se sudare sa njim na položajima gde njegova tehnika nije mogla doći do znatnog izražaja. To je umnogome i omogućilo da neprijatelju nanosimo osetne gubitke i da sačuvamo borbenu sposobnost jedinice.

Pored noći, zemljište nam je bilo glavni saveznik u svim borbama, mada to ne znači da smo uvek pravilno gledali na njega i da nismo imali propusta u pogledu or-

ganizacije položaja, zaprečavanja i sl. Bilo je takvih propusta, ali su se oni najčešće pojavljivali kao posledica karaktera dejstava naše vojske, koja je izbegavala vezivanje za zemljište, sem u krajnjem slučaju, zatim usled slabe opreme i nedostatka odgovarajućih tehničkih sredstava itd.

Karakter brdsko-planinskog zemljišta, na kome smo pretežno vodili rat, omogućavao je veoma žilav otpor u kombinaciji sa aktivnim dejstvima i uspešno prenošenje borbe na sledeće uzastopne položaje i rejone, ne samo noću, nego i u toku dana. Osim toga, ovo zemljište omogućavalo je našim snagama borbu kako za pojedine linije tako i za manje objekte (kote, šumice, grupe kuća itd.). Planinsko zemljište veće nadmorske visine, i pored svih svojih negativnih uticaja na vođenje borbe uopšte, povoljno je za izvođenje zadržavajuće odbrane zato što napadačeva tehnička nadmoćnost ne može doći do izražaja, a naročito je otežana ili isključena upotreba oklopnih snaga. Ukoliko je ovakvo zemljište ispresecano rekama i pokriveno šumom, utoliko su veće mogućnosti za upornost branioca. Napadač je prinuđen da savladava razne prepreke, čisti pošumljeno zemljište od mnogobrojnih zaseda i uopšte da napad izvodi sa velikom metodičnošću, a samim tim gubi u vremenu.

Zemljište brdsko-planinskog karaktera na pravcu izvođenja zadržavajuće odbrane 7 baniske divizije u IV neprijateljskoj ofanzivi olakšavalo je izvođenje odbrane u inače vrlo složenim i nepovoljnim uslovima u kojima se nalazila i ova divizija (malo brojno stanje, bez dovoljno borbenih potreba, sa oskudnim sredstvima za vezu, velikim brojem izbeglica itd.) u odnosu na neuporedivo nadmoćnije snage napadača i živoj sili i tehnicima. Karakter zemljišta i loše atmosferske prilike (veliki sneg, niska temperatura) zadavali su ozbiljne brige Nemcima na čitavoj dubini prodiranja i to kako u pogledu brzine nastupanja i manevra tehnikom, tako i u pogledu pravovremenog snabdevanja, naročito onih jedinica koje su se nalazile u prvim linijama. Pored toga, Nemci su imali da savladaju i nekoliko reka (Unu, Koranu, Vrbas), što je

sve išlo u prilog našim snagama. Tako, naprimer, rušenjem mosta na reci Uni kod Bihaća stvoreno je potrebno vreme da snage 7 divizije otstupe u pravcu Bosanskog Petrovca i organizuju dalje pružanje otpora. Zemljište na kome su izvođena dejstva obeju strana dobrim delom je pošumljeno, što su snage 7 divizije iskoristile u prvom redu zato da izbegnu osetne gubitke od veoma aktivne neprijateljske artiljerije i avijacije a zatim za udar manjim snagama u bok i pozadinu napadača, kao i za zasede protiv nemačkih brzih jedinica. Jedna četa iz sastava 7 baniske divizije, nazvana »Lovci tenkova«, zadržala je kod s. Budičina jednu tenkovsku kolonu i izbacila nekoliko tenkova iz stroja, tako da se ova kolona morala vratiti na polazni položaj.

Sa gledišta upotrebe nuklearnog oružja planinsko zemljište ispoljava uticaj na pripremu i izvođenje zadržavajuće odbrane i zaštitu jedinica u prvom redu prolaznošću, oblikom i pokrivenošću. Zbog slabe prolaznosti otežana je koncentracija i dekoncentracija snaga kao i upotreba atomske artiljerije. Pokrivenost i ispresecanost zemljišta povoljno utiču na maskiranje i zaštitu od vazdušnog bombardovanja nuklearnim bombama. Osobnosti zadržavajuće odbrane i rastresitost snaga na širokom frontu umanjuju broj rentabilnih ciljeva za napad nuklearnim oružjem, ali KM, rezerve, štabovi, pozadinske baze i ustanove predstavljaju povoljne ciljeve pa ih treba postavljati van puteva i dobro maskirati naročito od ugleda iz vazduha.

Manevarsko zemljište uglavnom pruža podjednake mogućnosti kako braniocu, tako i napadaču, već prema tome kakav je odnos snaga i kakva je situacija. Ukoliko se na pravcu napadačevog nastupanja nalazi veći broj uzastopnih linija, makar i manje nadmorske i relativne visine, utoliko su uslovi za organizaciju i izvođenje zadržavajuće odbrane povoljniji. U slučaju napada nuklearnim oružjem manevarsko zemljište ispoljava najveći uticaj na neke elemente borbenog poretka zadržavajuće odbrane (kao KM baze). Međutim, treba podvući i osetljivost komunikacija, kako na brze jedinice napadača,

tako i na vazdušni desant, usled čega odbrana postaje mnogo složenija i zahteva niz mera taktičke i tehničke prirode.

Vreme

U zadržavajućoj odbrani vreme kao prostor ispljava svoj uticaj u manjoj ili većoj meri na izviđanje, organizovanje i izvođenje odbrane, stepen otpornosti itd. Ukoliko ima više vremena na raspolaganju utoliko su povoljniji uslovi za izvršenje svih priprema, a temeljite pripreme garancija su za veću upornost i uopšte za uspeh u zadržavajućoj odbrani.

Kao atmosferska pojava vreme može uticati na stepen upornosti u odbrani, na posedanje uzastopnih položaja, na stvaranje iznenađenja, na brže izvlačenje iz dodira sa neprijateljem, na manevar itd. Kiša, magla i sl. i pored teškoća u osmatranju, izviđanju i vatri, idu na ruku braniocu, jer otežavaju upotrebu i jednovremeno angažovanje napadačevih snaga i tehnike. Tako je vreme kao atmosferska pojava išlo na ruku našoj vojsci u borbi protiv neuporedivo jačih snaga i savremene tehnike neprijatelja.

U svim oblicima dejstva, pa i u zadržavajućoj odbrani, vreme kao doba dana ima veoma važnu ulogu. Ovo je najbolje pokazao NOR. Noć nam je pružala velika preimućstva. Najveći broj uspeha u borbama imali smo noću, ili su u toku noći činjene pripreme za uspešan ishod borbe danju.

U zadržavajućoj odbrani noć će se normalno koristiti za pregrupisanje snaga i izvlačenje na sledeće položaje (linije). Često, usled nepovoljnih uslova za izvlačenje danju, jedinice će biti prinuđene da se u toku dana otsudnije angažuju na pojedinim položajima kako bi izdržale do pada mraka, a potom preduzele izvlačenje. Otsudnijim angažovanjem u ovim uslovima može doći i do okruženja pojedinih braniočevih snaga. U ovim slučajevima noć će se koristiti za proboj iz okruženja.

Doba godine utiče takođe na izvođenje zadržavajuće odbrane — pozitivno ili negativno, u manjoj ili većoj meri, već prema tome da li se borbena dejstva izvode

zimi — kada su velike hladnoće, leti — za vreme velikih vrućina, ili uproleće — za vreme velikih kiša, poplava itd. Kiše u toku proleća i jeseni i topljenje snega često onemogućavaju upotrebu motorizacije van puteva te se tako i braniocu pruža mogućnost da sa više uspeha izvrši zaprečavanje i kanalisanje nadiranja na određene pravce. Isto tako, na tempo napada utiče i snežni pokrivač (ukoliko otežava pokret van komunikacija). Braniočevi položaji veoma su osetljivi zimi na ubacivanje napadačevih skijaških jedinica, koje će težiti da napadom iz pozadine olakšaju proboj snaga s fronta. Jake vejavice u toku zime, prolećne i jesenje magle otežavaju upotrebu avijacije, što se negativno odražava i na jednu i na drugu stranu, a ako je napadač nadmoćniji ovo će, sasvim prirodno, pozitivno uticati na upornost branioca.

Letnje i uopšte lepo vreme, dakle ono koje napadaču omogućuje potpuno korišćenje zemljišta i tehnike, negativno će uticati na izvođenje zadržavajuće odbrane.

Odbranbena zona

Kolika će biti odbranbena zona zavisi od više elemenata, a u prvom redu od zadatka i veličine jedinice, stvora, oblika i pokrivenosti zemljišta, vremena za zadržavanje neprijatelja, broja nastupnih pravaca napadača (prvenstveno onih koji su pogodni za brze jedinice) kao i od stepena samostalnosti jedinice. Ukoliko je jedinica koja izvodi zadržavajuću odbranu samostalnija — na odvojenom pravcu — utoliko će joj njena pretpostavljena komanda ostaviti više slobode da sama rešava o širini i dubini odbranbene zone kao i koliko vremena treba da zadržava neprijatelja, a ako jedinica ne dejstvuje samostalno, ovo će pitanje detaljno regulisati pretpostavljena komanda.

Uticaj ovih elemenata na širinu zone ogleda se u sledećem:

Ako situacija zahteva da jedinica što duže istraje u borbi na određenoj dubini, neophodno je da joj se dodeli uža zona za odbranu. Ukoliko se od jedinice ne traži

dugotrajnija i veća upornost širina zone može da bude veća.

Veći broj pravaca koje treba da zatvori jedinica odgovarajuće jačine uslovljava i veću širinu zone, a naročito ako se ovi pravci nalaze na nešto većem rastojanju. Ovo pitanje je u tesnoj vezi sa zadatkom jedinice, pa pri njegovom rešavanju treba voditi računa da ono bude u skladu sa potrebnom upornošću koju zahteva konkretna situacija.

Navedeni elementi utiču na to, da li će zona biti manje ili veće širine, ali je širina zone u svakom slučaju načelno veća nego u otsudnoj odbrani.

Usled velike širine fronta nastaju manji ili veći međuprostori koji pretstavljaju najslabije tačke odbrane. Ako je ove međuprostore nemoguće izbeći, onda treba težiti da to bude teže prolazno zemljište, a naročito za oklopne i motorizovane jedinice. Međuprostore, pored avijacije, treba osmatrati i slabijim snagama, čije bi se dejstvo svodilo na eventualna rušenja i zaprečavanja. Jačina ovih snaga zavisila bi od konkretne situacije i važnosti pravaca koji vode kroz ove međuprostore. Međuprostori mogu postojati ne samo na frontu jedne jedinice (zone) već i na spojevima sa susednim jedinicama. S obzirom da se međuprostori osmatraju slabijim snagama, a pri tom su i fortifikaciski slabije organizovani, to će napadač verovatno nastojati da ovu slabost odbranbene zone iskoristi upućujući snage (brze jedinice) u ove međuprostore u cilju udara u bok, obilaska i otsecanja braniočevih snaga.

Pošto su međuprostori najosetljivija mesta na frontu odbrane to će branilac sprečavanje prodora u njih rešavati posebno za svaki slučaj, zavisno od snaga, zemljišta, prirodnih i veštačkih prepreka. Da bi se prodor u međuprostor mogao što pre paralisati, borbeni poredak jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu treba da bude veoma elastičan, kako bi se što pre mogao prilagoditi datoj situaciji. Prema ovome, za sprečavanje prodora u međuprostore dolaze u obzir rezerve i delovi snaga sa susednih pravaca, patroliranje i osmatranje.

Problem međuprostora dolazi naročito do izražaja kod viših jedinica, dok se kod nižih (voda, čete i bataljona) tučenje međuprostora može obezbediti delom snaga i vatrenim sredstvima bataljona kombinovano sa zaprečavanjem.

U toku NOR međuprostori su pretstavljali manji problem, s obzirom da se i odbrana izvodila pod specifičnim uslovima: neravnomeran odnos snaga, prilagođavanje naše taktike, koja se odlikovala brzinom manevra u zabacivanju iza leđa neprijatelju (naročito na brdsko-planinskom zemljištu, koje je ograničavalo upotrebu brzih jedinica neprijatelja, pa su postojeći međuprostori uspešnije i zatvarani i osmatrani relativno malim snagama). Zemljište besputno i teže prolazno razvlači i taktički cepa napadačeve snage, izlaže ih iznenađenju, pa ga prisiljava na obazrivo kretanje i izviđanje, a branioca postavlja u povoljniji položaj da sa manjim snagama (zasedama), zaprečavanjem, osmatranjem i patroliranjem kao i rezervama iz dubine kontroliše šire međuprostore (zadržavajuća odbrana Nemaca 1943 g. kroz Južnu Italiju).

Zavisno od napred iznetih elemenata, pitanje širine zone različito je rešavano u pojedinim slučajevima, ali se praksom ipak došlo do normi koje doduše nisu apsolutne, već se mogu menjati prema konkretnim uslovima. Tako pešadiski bataljon može braniti front 3—5 km, (što zavisi od važnosti pravca koji zatvara, zemljišta, popunjenosti i ojačanja, jačine i karaktera dejstva napadačevih snaga, kao i od njegovog borbenog poretka); pešadiski puk do 10 km i više, divizija okò 20 km i više, a korpus prema tome koliko divizija ima u prvom ešelonu, računajući pored ovoga i eventualne veće ili manje međuprostore.

Pod pretpostavkom da napadač raspolaže nuklearnim oružjem, navedene širine fronta povoljno utiču na zaštitu branioca od nuklearne eksplozije, dok rezerve pretstavljaju povoljan cilj za nuklearni napad. Da se umanje posledice nuklearnog napada potrebno je povećati do određenih granica otstojanja i rastojanja između rezervi, s tim da se po potrebi mogu brzo prikupiti.

Bilo bi pogrešno zadržavajuću odbranu obavezno smatrati i kao odbranu na širokom frontu. Ona se orga-

nizuje i izvodi i na užem frontu kadgod to situacija dozvoljava i ukoliko je front uži utoliko je manji broj problema koji neprekidno prate ovaj vid odbrane, a samim tim ona će u ovakvim uslovima dati kudikamo bolje rezultate.

U slučaju napada nuklearnim oružjem jače snage na užem frontu postaju rentabilan cilj, pa prema tome na njega treba reagovati rastresitijim rasporedom snaga, sa povećanim otstojanjima i rastojanjima, ukopavanjem i maskiranjem.

Iznete širine fronta, bilo sa međuprostorima ili bez ovih, u toku Drugog svetskog rata proisticale su iz odnosa snaga i sredstava, jačine neprijatelja i karaktera zemljišta, osnovne zamisli, manevra, potrebnog vremena za zadržavanje napadača, načina izvođenja odbrane, zatim od formacije jedinice i načina snabdevanja.

Iznete norme širine zone odbrane prevazilažene su u NOR u više slučajeva skoro duplo. Besputno zemljište, velika pokretljivost naših jedinica i ostali uslovi nametali su širinu fronta jedne divizije i do 40 km sa međuprostorima između brigada do 10 km. Pa ipak i u takvim uslovima divizija je, podešavajući raspored i manevar snagama i uz svestrano korišćenje zemljišta, izvršavala postavljene zadatke (primer br. 5, strana 138).

Naročito težak problem pretstavlja organizacija odbranbene zone na ravničastom i manevarskom zemljištu. Ovo stoga što su na ravničastom zemljištu ređi jasno istaknuti pravci kojima bi se kanalisala dejstva napadača. Naprotiv, u većini slučajeva zemljište je dobro prolazno za napadačeve oklopne i motorizovane snage i to u znatnoj meri otežava upornost braniočevih snaga, a borbenu sposobnost jedinice, teško je očuvati za duže vreme. Odbrana u ovim uslovima treba da se zasniva na jakoj protivtenkovskoj odbrani i brzopokretnim rezervama. Ali, bez obzira na ovo, princip organizacije zadržavajuće odbrane i u ovom slučaju ostaje isti, tj. organizacija odbrane po pravcima sa većim ili manjim međuprostorima i sa povećanim značajem elastičnosti borbenog poretka.

Drugo važno pitanje, od čijeg rešenja u znatnoj meri zavisi uspeh u zadržavajućoj odbrani, jeste pravilno odre-

dena dubina odbranbene zone. Pri rešavanju ovog pitanja treba voditi računa da dubina zone bude u skladu sa osnovnom zamisli više jedinice, potrebama pretstojećeg manevra, zadatkom i borbenim mogućnostima jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu, zatim sa vremenom koje je potrebno osigurati zadržavajućom odbranom, kao i sa mogućnostima korišćenja zemljišta na većoj dubini. Ovo je pitanje utoliko važnije, što pod dubinom odbranbene zone ne treba shvatiti dubinu koja je obuhvaćena početnim borbenim poretkom, nego celokupnu dubinu na kojoj će dotična jedinica izvoditi zadržavajuću odbranu. Nije bio redak slučaj u toku Drugog svetskog rata da su pojedine operativne pa i taktičke jedinice imale dubinu odbranbene zone i preko 100 km (Nemci u Južnoj Italiji 1943).

Nuklearno oružje ispoljiće besumnje uticaj i na dubinu odbranbene zone koja će biti nešto veća, tj. eksplozija će uticati na otstojanje između odbranbenih položaja (linija) i pojaseva. Ova otstojanja, pored ostalog, zavisice od efikasnosti dejstva i vrste nuklearnog oružja, kao i od toga da li je branilac u mogućnosti (motorizovan) ili ne da izvrši brzu dekoncentraciju snaga, u prvom redu rezervi.

Uticaj iznetih činjenica na određivanje odbranbene zone ogleda se uglavnom u sledećem:

Ukoliko je objekat koji treba zaštititi, odnosno linija sa koje treba preći u protivudar ili protivnapad (rejoni koncentracije, položaji koji se moraju održati itd.) na većoj dubini ili je zemljište nepovoljno za odbranu (naročito od oklopnih jedinica) utoliko i dubina odbranbene zone može biti veća i obratno. Sa ovim pitanjem u tesnoj su vezi odbranbene mogućnosti jedinice, tj. da li je ona u stanju da za određeno vreme istraje na manjoj ili većoj dubini. Isto tako, ako se jedinici na vreme ne može pružiti nikakva ili slaba podrška u snagama i sredstvima od strane pretpostavljene komande, a njene snage nisu u stanju da istraju na manjoj dubini, moraće joj se dodeljivati zona veće dubine. Sve ove elemente komandant mora imati u vidu, pa će u vezi sa svojom zamisli i odrediti dubinu zone potčinjenoj jedinici.

Pretpostavljena komanda ne samo što će odrediti dubinu zone, nego će regulisati i vreme trajanja dejstva u određenoj zoni, a nekiput će odrediti i uzastopne položaje (odbranbene linije), naročito ako su ovi pravovremeno organizovani. Prema tome, ako je dubina branjene zone veća, zemljište pogodno za pružanje otpora a odnos snaga branioca uglavnom uravnotežen sa napadačevim snagama, braniocu treba dati više vremena, dublju zonu, a samim tim i veći broj uzastopnih položaja za pružanje otpora i obratno.

Pešadiski puk u zadržavajućoj odbrani načelno organizuje dve uzastopne linije otpora i to liniju otpora bataljona prve linije i liniju otpora pukovske rezerve (drugog borbenog ešelona). Između ovih linija mogu se organizovati međulinije, koje služe za prihvatanje streljačkih četa prve linije odnosno bataljona u celini. Ako se nameće potreba i za trećom linijom otpora, a puk nije u mogućnosti da je organizuje blagovremeno, onda nju može pripremiti i organizovati za puk drugi ešelon (rezerva) divizije, odnosno za diviziju drugi ešelon (rezerva) korpusa. Na sličan način pripremaju se i ostale linije na celoj dubini odbranbene zone. Otstojanje između pojedinih položaja (odbranbenih linija) načelno treba da bude toliko, da napadač pri napadu na sledeći položaj mora menjati vatrene položaje svoje artiljerije; no pri ovom treba voditi računa o zemljištu i vremenu, tj. koliko vremena na određenom prostoru (dubini) treba da izdrži odgovarajuća jedinica sa predviđenim snagama i sredstvima. U pogledu broja linija koje treba jednovremeno zauzeti borbenim poretком odgovarajuće jedinice, i za otstojanja između ovih linija nemoguće je dati jednu utvrđenu šemu te će se zato ovo pitanje rešavati zasebno za svaki konkretan slučaj, zavisno od zemljišta i drugih uslova.

Ako napadač upotrebi nuklearno oružje položaji za odbranu moraju se uređivati mnogo brižljivije. S obzirom na karakter zadržavajuće odbrane uređenje položaja, naročito u dinamici boja, biće manjih razmera nego što je to slučaj u otsudnoj odbrani.

U NOR bilo je slučajeva da brigada na brzinu organizuje, poseda i brani po tri uzastopne linije i to suprotstavljajući se brzim i oklopnim snagama (primer br. 6, strana 146). Naravno, ovakva organizacija odbranbene zone nije rezultat detaljne procene svih elemenata, već odraz trenutne situacije na koju je trebalo brzo reagovati (da se neprijatelju ne dozvoli učestvovanje ostalim snagama u Drvarskom desantu). Ovo je bio najpovoljniji način da se neprijatelj uspori i zadrži, odnosno povrati nazad u polazni rejon.

Borbeni poredak

Ako je jedinica samostalna borbeni poredak (početni) sastoji se uglavnom iz prvog, drugog, a nekiput i trećeg borbenog ešelona (rezerve), artiljeriskih grupa (PAG, DAG itd.) — odnosno vatrene grupe u bataljonu — PTR, POZ, tenkovske rezerve (ukoliko se raspolaže tenkovima). Svi ovi elementi jednovremeno posedaju i utvrđuju određene linije. Kad jedinica odgovarajuće jačine nije samostalna borbeni poredak, pored ostalih elemenata, obično se sastoji iz prvog i drugog ešelona odnosno rezerve.

Prvi borbeni ešelon u zadržavajućoj odbrani zauzima najpogodniju taktičko-topografsku liniju, koja omogućava najuspešniju odbranu. Pri ovome imati u vidu da li položaj pruža povoljne uslove za zaštitu i u slučaju napada nuklearnim oružjem. Kasnije, u procesu odbrane, uloge ešelona se menjaju, a u vezi s tim i jačina snaga na pojedinim linijama. Snage prvog ešelona obično su grupisane na pojedinim pravcima po taktičkim grupama razne jačine i više-manje osamostaljene su za dejstvo na pojedinim pravcima. Uloga prvog ešelona na pojedinim linijama sastoji se u razbijanju napadačevih snaga, usporavanju pokreta, nanošenju gubitaka i stvaranju što povoljnijih uslova za manevar drugog ešelona (rezervi) koji, pored ostalog, ima za cilj i da olakša izvlačenje prvog ešelona na sledeću liniju. Stepenn upornosti prvog ešelona zavisi od dobivenog zadatka u vezi sa idejom manevra pretpostavljene komande i uslova za otpor. U izvesnim situacijama za odbranu linije koju drži prvi ešelon — uko-

liko je njena odbrana naročito važna za izvršenje zadataka dotične jedinice — može se angažovati i opšta rezerva (drugi ešelon) u celini, a to će najčešće biti slučaj kad prihvat na sledeću liniju organizuje pretpostavljena komanda.

Drugi ešelon organizuje drugu liniju otpora, obračujući naročitu pažnju na najosetljivije pravce. Njegova je uloga veoma složena: treba da prihvati snage sa prve linije i primi odbranu druge linije, a sem toga po potrebi da aktivnim dejstvom olakša izvlačenje prvog ešelona i uspori napredovanje neprijatelja. Stepenn aktivnosti ovog ešelona zavisi od toga da li se nalazi u sastavu više jedinica ili je samostalna. Ako jedinica samostalno dejstvuje moraće voditi računa, pri izdvajanju rezervi za protivnapad, o obezbeđenju prihвата na sledećoj liniji, ali ako je u sastavu više jedinice, drugi ešelon (rezerva) u stanju je da se jače angažuje, kao što je to izneto u prethodnom stavu za prvi ešelon. U uslovima napada nuklearnim oružjem uloga drugog ešelona postaje još složenija, jer on pretstavlja rentabilan cilj. Drugi je slučaj sa prvim ešelonom koji svojim rastresitim rasporedom može da bude pošteđen od napada ovim oružjem s obzirom da je bliži napadaču, koji mora da vodi računa o »zoni sigurnosti«, tj. o tome da i njegovi delovi ne budu izloženi dejstvu nuklearne eksplozije.

Treći ešelon (ukoliko postoji) organizuje treću liniju i njegova je uloga, u odnosu na izvlačenje i prihvat snaga sa druge linije, slična ulozi drugog ešelona pri izvlačenju snaga sa prve linije.

Pored iznetog, raspored i uloga pojedinih elemenata borbenog pokreta u zadržavajućoj odbrani, zavise još i od niza drugih elemenata kao naprimer: Ukoliko jedinica brani relativno uzan front, uz povoljan odnos snaga, a izvlačenje sa jedne linije na drugu predviđa se u toku noći, raspored elemenata borbenog poretka kako po frontu tako i po dubini načelno je isti kao i u otsudnoj odbrani, a naročito ako na sledećim položajima prihvat organizuje pretpostavljena komanda (primer br. 3, strana 126). Isto tako, ako situacija zahteva otsudnije angažovanje na pojedinim

linijama, borbeni poredak bližiće se borbenom poretku u otsudnoj odbrani.

Borbeni poredak zavisi od širine fronta i broja pravaca koje treba zatvoriti, ideje manevra, zemljišta i konkretne situacije. Ideja manevra utiče na odnos snaga prvog ešelona i rezerve (drugog ešelona), tj. kada se predviđa za aktivnije dejstvo rezerva (drugi ešelon) će biti jača, a ako se planom odbrane predviđa veća upornost na pojedinim linijama (položajima) tada će i snage na ovim linijama biti jače. Kakav će biti odnos snaga među ešelonima zavisiće od toga da li jedinica izvodi zadržavajuću odbranu samostalno ili u sastavu više jedinice, zatim od važnosti pojedinih odbranbenih linija, stepena upornosti, itd. Ukoliko se zadržavajuća odbrana izvodi samostalno, na nekom odvojenom pravcu, njen borbeni poredak, zavisno od širine fronta i veličine jedinice, biće dublji, pri čemu će se odnos snaga među ešelonima menjati prema razvoju borbe po dubini — zavisno od napred istaknutih okolnosti.

Ako se zadržavajuća odbrana izvodi u sastavu više jedinice i na širokom frontu, borbeni poredak će obično biti plići — u jednom ešelonu, sa jačom opštom rezervom.

Zemljište utiče ne samo na raspored elemenata borbenog poretka po frontu, nego i još više po dubini. Da li će se jednovremeno posesti dve ili tri linije odlučiće, pored nejasne situacije, u prvom redu zemljište. U ratu 1940/41 grčka 8 pešadiska divizija, koristeći se pogodnim zemljištem, imala je borbeni poredak u tri linije. U prvoj fazi rata sva tri ešelona na ovim linijama imala su uglavnom zadatak da uspore neprijateljsko nadiranje, dok je u drugoj fazi rata treća linija poslužila kao oslonac za protivofanzivu.

Zadaci i uloga elemenata borbenog poretka uslovljeni su uglavnom karakteristikom organizacije i izvođenja zadržavajuće odbrane.

Artiljeriske grupe zauzimaju osnovne vatrene položaje slično kao i u otsudnoj odbrani, s tim što njihov manevar pokretom i vatrom dolazi do većeg izražaja nego u otsudnoj odbrani te zbog toga treba da budu motorizovane. One su veoma moćno sredstvo pomoću kojih ko-

mandanti utiču na tok odbrane. Bez obzira na širinu fronta, podeljenost artiljerije itd., svaki komandant treba da ima svoju artiljerisku grupu (bataljoni vatrenu grupu). Jačina ovih zavisi od raspoložive artiljerije, a načelno biće slabija nego u otsudnoj odbrani. Jačina artiljeriskih grupa zavisiće i od toga da li branilac (i u kojoj meri) raspolaže nuklearnim oružjem.

Jačina i sastav opšte rezerve, odnosno rezerve koja se izdvaja iz borbenih ešelona za aktivna dejstva, zavisi od veličine i sastava jedinice u odbrani, kao i od zadatka. Ako je borbeni poredak u jednom borbenom ešelonu, bilo da je jedinica samostalna ili ne, opšta rezerva je jača i predviđa se, u prvom redu, za aktivne radnje (ispad, protivnapad itd.), a potom za prihvatač, odnosno za borbu na sledećoj liniji. Dubina ešeloniranja ove rezerve zavisi pre svega od širine fronta i broja pravaca koje treba zatvarati, tj. ukoliko je širina fronta veća i veći broj pravaca utoliko je rezerva na većoj dubini, i obratno. Rezerve će biti jedan od osnovnih ciljeva nuklearnog napada naročito u ovom vidu odbrane, zato će se o mestu, rasporedu i maskiranju ovih morati da pokloni naročita pažnja.

Za što uspešniju borbu protiv mogućih desanata opštoj rezervi se dodeljuje potreban broj motornih vozila. Nekiput biće potrebno da se protiv desanta angažuje i cela rezerva.

U Drugom svetskom ratu, koji se odlikovao velikom zasićenošću ratnom tehnikom, i najmanje snage u rezervi, čak bez motorizovanih i oklopnih jedinica, ako su upotrebljavane iznenadno, u pravi čas i na rešavajućem mestu, a uz to i odlučno vođene, davale su odlične rezultate.

Protivtenkovska rezerva je u zadržavajućoj odbrani jača i može se deliti na grupe, naročito kod većih jedinica, u cilju dejstva na više pravaca. Ona se prvenstveno koristi kao najefikasnija manevarska snaga. U sastav PTR najpogodnije je da uđe samohodna artiljerija. Da bi dejstvo PTR bilo što sigurnije, naročito za vreme borbe u međuprostorima, preporučljivo je rezervi pridati, pored inžinjeriskih jedinica za zaprečavanje, i potrebno obezbe-

denje. Jačina ovih snaga može biti: oko vod pešadije na jedan divizion. Upotreba jačih pešadiskih snaga negativno bi uticala na pokretljivost PTR, a u većini slučajeva bilo bi otežano i njihovo prebacivanje. Preporučljivo je da se na predviđenim pravcima upotrebe PTR iz ove izdvoje slabiji delovi (prvenstveno samohotke) koji se postavljaju u zasedu, a po razvoju PTR ulaze u njen sastav. Ove zasede mogu se postaviti u visini predviđenih pt linija ili nešto ispred njih (nemačka 29 divizija iz sastava 76 oklopnog korpusa u septembru 1943, za vreme borbi u Južnoj Italiji, sa uspehom je primenjivala navedeni metod protivtenkovske odbrane³⁾ — primer br. 2 strana 119).

Pokretni odredi za zaprečavanje (POZ) bili su u toku Drugog svetskog rata jedan od važnih elemenata borbenog poretka. Upućivani su na ugrožene pravce ili su pojedini pravci još u početnoj fazi bili zatvarani sredstvima i snagama ovih odreda. Oni su, takođe, upotrebljavani u toku borbe u sadejstvu sa PTR, ili sa opštom rezervom — što je zavisilo od konkretne situacije.

Pri izvlačenju branioca sa jedne linije na drugu napadač je težio da na drugu liniju izbije zajedno sa braniocem. U ovakvim slučajevima događalo se veoma često u toku Drugog svetskog rata da je POZ u sadejstvu za PTR ili delom PAA, koja je u ovim situacijama upotrebljavana kao pt artiljerija, zadržavao neprijateljske tenkove na najugroženijim pravcima između prve i druge linije otpora (kod Vinkovaca i Vrpolja komandant nemačke 41 divizije upotrebljavao je pri izvlačenju PAA za protivtenkovsku odbranu), a ponekad su se ovi odredi žrtvovali izvršavajući dobiveni zadatak. Oni su normalno motorizovani, naoružani, odnosno ojačani teškim pešadiskim naoružanjem i lakim pt oruđima za odbranu zaprečenog polja i zaštitu prepreka. Ovi odredi formiraju se načelno počev od puka pa zaključno sa armijom. Njihova upotreba mora biti najcelishodnije usklađena sa planom protivtenkovske odbrane.

³⁾ Operacije u Južnoj Italiji — izdanje »Male vojne biblioteke« VIZ »Vojno delo«.

U uslovima nuklearnog napada POZ ima veliki značaj. Napadač će posle nuklearne eksplozije nastojati da ovu iskoristi za uvođenje oklopnih jedinica još dok je branilac nesređen i u zabuni. U ovakvoj situaciji POZ će moći, ukoliko i sam nije obuhvaćen eksplozijom, brzo da izađe i izvrši zaprečavanje, a samim tim i uspori koliko-toliko nastupanje brzih i oklopnih snaga napadača. Koliko će biti to zaprečavanje po obimu zavisi od jačine i sastava POZ-a, no načelno, prema dosadašnjim iskustvima, ono je bilo malih razmera i na sporednijim pravcima.

Tenkovska rezerva u zadržavajućoj odbrani upotrebljava se centralizovano za borbu protiv pešadije (protivnapade zajedno sa opštom rezervom ili drugim ešelonom), a nekiput i protiv tenkova. Njeno je mesto na pravcima pogodnim za dejstvo tenkova, obično u rejonu opšte rezerve, odnosno drugog borbenog ešelona i bočno u odnosu na verovatni pravac neprijateljskog dejstva, kako bi se sa polaznog položaja u sadejstvu sa opštom rezervom ili drugim ešelonom i ostalim delovima borbenog poretka izvršio protivnapad u bok neprijatelja koji vrši proboj odbrane. Dublje postavljanje tenkovskih rezervi obezbeđuje uspešnije dejstvo na više pravaca i bržu intervenciju protiv vazdušnih desanata ili ubačenih jedinica (Sicilija), a nekiput i za otsecanje i uništenje snaga koje su prodrle u dubinu odbrane.

Manji deo tenkova može se po potrebi izdvajati za zasede ili za sadejstvo sa POZ-om pri čemu oni dejstvuju kao pokretne vatrene tačke između uzastopnih linija. Tako su, naprimer, radili Nemci na Istočnom i Italijanskom frontu. Na ovaj način oni su vrlo uspešno usporavali napredovanje Saveznika kroz Italiju. Priroda zemljišta kod nas pruža sve mogućnosti za primenu ovakvih i sličnih postupaka.

U slučaju kada se raspolaže sa dovoljno oklopnih i brzih jedinica manji tenkovski delovi mogu se rasporediti na prvoj liniji (položaju) odnosno liniji na koju neprijatelj vrši neposredno napad, u cilju ekonomije žive sile, iznuravanja i usporavanja pokreta napadača, vodeći računa da ovakav način upotrebe tenkova ne dovede do cepkanja i slabljenja ovog moćnog borbenog sredstva.

Umešna upotreba i manjih tenkovskih jedinica, bilo da su iz organskog sastava ili ojačanje, može uspešno obezbediti izvlačenje i krupnijih taktičkih jedinica. Na primer, za vreme rata u Koreji, 23 aprila 1951, severno od Kapjonga južnokorejska 6 divizija (u sastavu 9 korpusa) našla se u teškom položaju i bila je prinuđena da se izvlači iz borbe. Za zaštitu izvlačenja određen je jedan bataljon australiskih strelaca ojačan tenkovskom četom od 20 tenkova, koji su poseli položaj za prihvatanje severno od Čerjonga. U 21 čas delovi 6 divizije počeli su sa izvlačenjem ka jugu kroz položaje koje su branile napred navedene snage. U toku noći divizija se izvukla iz borbe i preduzela povlačenje prema položajima koji su zatvarali prilaze ka Seulu sa severne strane. Tenkovi su uglavnom dejstvovali kratkim protivnapadima i zasedama. Na ovim položajima tenkovi ne samo da su istrajali celu noć nego su i sledećeg dana uspešno štitili izvlačenje iz borbe jednog kanadskog bataljona koji se nalazio na visovima jugozapadno od raskrsnice puteva kod Čerjonga.⁴⁾

U okviru operativnih jedinica može se organizovati kao zaseban elemenat borbenog poretka udarna rezerva sastavljena od oklopnih jedinica, koja aktivnim dejstvom vodi borbu za svaku liniju u sadejstvu sa ostalim snagama. Njeno uspešno dejstvo, kao i tenkovske rezerve, u prvom redu zavisi od mogućnosti za menevranje (prolaznost zemljišta).

U uslovima nuklearnog napada raspored udarne i tenkovske rezerve u okviru borbenog poretka jedinice treba da bude u duhu ideje manevra i da ne budu izložene dejstvu nuklearnog oružja.

S obzirom na dalji razvoj oklopnih jedinica posle Drugog svetskog rata, naročito u pogledu brzine, naoružanja i otpornosti oklopa, udarnu snagu borbenog poretka u zadržavajućoj odbrani kao i u drugim vidovima borbenih dejstava činiće oklopne jedinice, pogotovo na manevarskom i ravničastom zemljištu, tim pre što su oklopne jedinice manje osetljive na napad nuklearnim oružjem nego drugi rodovi vojske.

⁴⁾ Iz časopisa »Canadian Army Journal«, Vol. 5; br. 11, februar 1952, strana 64—72.

⁴ Zadržavajuća odbrana

Sadejstvo

Organizovanje sadejstva u odbrani, a naročito u zadržavajućoj, pretstavlja vrlo složen problem, koji proističe iz osobenosti zadržavajuće odbrane. Branilac u zadržavajućoj odbrani vrlo teško može da proceni i obezbedi sve verovatne napadne pravce neprijatelja i da organizuje sadejstvo elemenata borbenog poretka sa snagama ojačanja i susedima.

Organizacija sadejstva između pojedinih više odvojenih pravaca vrši se uglavnom orijentirno. Radi toga važno je da se postavi pravilno osnovna zamisao za borbu i da komandovanje bude odlučno, inicijativno i okretno.

Ako branilac raspolaže vremenom, pruža mu se mogućnost da na prvom položaju sa početnim borbenim poretkom organizuje sadejstvo, u cilju usklađivanja vatre, pokreta i udara, svih elemenata borbenog poretka koji učestvuju u izvršenju datog zadatka. Za odbranu uzastopnih linija u dubini, pitanje sadejstva moguće je rešiti samo orijentirno, dok će se o detaljima sadejstva rešavati u toku boja — prema razvoju situacije. Sadejstvo između rodova biće potpunije kod snaga koje zatvaraju pojedine pravce na relativno užem frontu, gde se organizacija odbrane vrši po principima otsudne odbrane, a to će biti u okviru bataljona i pukova, ređe u okviru divizije (sem ako je divizija u sastavu veće jedinice i zatvara jedan relativno uži pravac).

Prema raspoloživom vremenu komanda koja izvodi zadržavajuću odbranu razrađuje plan sadejstva koji treba da obuhvati:

— usklađenost dejstva po cilju i vremenu na prvoj liniji otpora i snaga za prihvat sa druge linije otpora i delova za podršku;

— povezivanje zajedničkih dejstava snaga na ugroženom pravcu u protivnapadu sa dejstvom već angažovanih snaga u borbi i radom artiljerije, protivtenkovske rezerve, tenkovske rezerve (ako njome raspolaže), POZ-a i avijacije (ako se njome raspolaže);

— organizovanje sadejstva u okviru protivtenkovske odbrane u vezi sa tenko-opasnim pravcima, gde se pre-

eiziraju i usklađuju po cilju, mestu i vremenu zadaci protivtenkovske artiljerije, protivtenkovske rezerve, POZ-a, sistema zaprečavanja i zaseda u okviru najcelishodnijeg iskorišćenja zemljišta;

— predviđanje mera i postupaka elemenata borbenog poretka i snaga ojačanja zbog mogućih brzih promena na frontu odbrane i iznenadne pojave neprijatelja na nekom od nepredviđenih pravaca. Naprimer: angažovanje rezerve, PTR ili POZ-a na sasvim suprotnom pravcu nego što je predviđeno. Kako su ove pojave bile česte prilikom izvođenja zadržavajuće odbrane u Drugom svetском ratu, to organizacijom sadejstva treba predvideti i pitanje prepotčinjavanja ne samo u taktičkom pogledu, već i u pogledu materijalnog obezbeđenja.

S obzirom na karakter dejstva zadržavajuće odbrane plan sadejstva radi se prema raspoloživom vremenu, pismeno, u vidu šeme sa potrebnim objašnjenjem ili na ratnom bloku.

Da li će se sadejstvo organizovati zasebnim izlaskom na zemljište ili zajedno sa starešinama na komandantskom rekognosciranju zavisi od situacije i raspoloživog vremena. U svakom slučaju osnove sadejstva daje komandant u odluci. Iz nje se potčinjeni upoznaju ne samo sa zadatkom nego, uglavnom, i sa načinom izvršenja, mestom i zadatkom jedinica ojačanja, zadacima suseda, kao i sa svojim obavezama u odnosu na susede. Sva ova pitanja ulaze u plan sadejstva, a zatim se, ako ima vremena, proveravaju i definitivno utvrđuju po nekoliko varijanti prilikom zasebnih izlazaka na zemljište, iako će to verovatno biti redak slučaj u ovom vidu odbrane. Biće čak situacija da se sadejstvo rešava po karti i u okviru manjih jedinica.

Uloga pojedinih elemenata borbenog poretka jedne jedinice može biti veoma različita u toku ostvarenja osnovnog zadatka, jer treba znati da zadržavajuću odbranu, koju izvode više jedinice (korpusi, armije itd.) ne mora da izvode i sve ostale jedinice u njihovom sastavu. Na izvesnim pravcima pojedine niže jedinice braniće se jačom ili slabijom upornošću, dok druge jedinice mogu vršiti protivnapad, zaštitu krila i boka, organizaciju prihвата na sledećoj liniji itd. Na osnovu ovoga lako je za-

ključiti da i sadejstvo u ovakvim uslovima postaje još složenije i dobija još veći značaj.

Kod zadržavajuće odbrane nužno je što više osamostaliti manje taktičke jedinice, jer tokom nje može doći do otsecanja pojedinih (manjih) jedinica pa se moraju samostalno snalaziti i boriti. Prema tome, pri organizovanju sadejstva treba predvideti i takve mogućnosti.

Vrlo složen problem u rešavanju sadejstva predstavljaju aktivne radnje, za koje treba stvoriti potrebno vreme da bi se obezbedilo izvršenje plana sadejstva.

U toku IV neprijateljske ofanzive, za vreme izvlačenja naših glavnih snaga iz Centralne Bosne u pravcu Crne Gore i Hercegovine, Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske organizovao je sadejstvo u širim operativno-strategiskim razmerama, s obzirom da je glavnina naše vojske prenosila operacije na sasvim nova područja. Ovo sadejstvo izvođeno je putem direktiva u toku pokreta ka r. Neretvi (i to uglavnom po karti), a ređe putem komandantskog rekognosciranja. Naprimjer:

U smislu obezbeđenja slobodne teritorije, pozadinskih baza i ranjenika na Grmeču hrvatske snage se postavljaju, i to: 6 lička divizija, bez 2 brigade, sa zadatkom da brani pravac Mazin—Kuk—Lapac, a sa 2. brigadom dejstvuje u pozadini neprijatelja sa prostora Krbavica. 8 divizija dobija zadatak da brani pravac Zavalje—Nabljusi—Lapac. Posedanjem ovih položaja najbolje se obezbeđuje bok od neprijatelja koji nastupa iz Like i Severne Dalmacije i sadejstvuje snagama 7 udarne divizije koja izvodi zadržavajuću odbranu na pravcu Bihać—Petrovac.

1 bosanski korpus dobio je zadatak da zatvori sve pravce nastupanja neprijatelja koji izvode na Grmeč odnosno na pravac Bihać—Bosanski Petrovac, kako bi se olakšala teška situacija na pravcu povlačenja 7 udarne divizije, kao i evakuisanje ranjenika iz Glamočkog Polja u pravcu Prozorske kotline.

U cilju sprečavanja prodora od Sarajeva ka Konjicu preko Ivan Sedla, i ugrožavanja naših snaga koje vode borbu za Konjic i u pravcu Bugojno—Gornji Vakuf, Vr-

hovni šta NOV i POJ 1 III 1943 u 13.30 časova izdaje sledeće naređenje:

»Štabu 1 brigade — naređujem da vaša 1 brigada u toku ove noći forsiranim maršem produži put preko Solakove Kule na Uzdol do s. Ljubinci. Ovde će se sutra odmoriti i samo u slučaju kritičnog stanja kod 1 Dalmatinske brigade učestvovaće u borbi. Prema tome povežite se odmah sa štabom 1 Dalmatinske brigade čije se jedinice nalaze na levoj obali Vrbasa u s. Zastinje. Vi biste trebali da barem jedan ili dva bataljona prebacite na desnu obalu Vrbasa negde kod s. Pridvorci. Vrhovni komandant Tito«.

U cilju olakšanja dejstva 6 baniske divizije na pravcu Bosanski Petrovac—Glamoč—Duvno—Šujica kao produžetak ofanzivnih akcija 2. divizije u dolini r. Neretve, Vrhovni štab NOV i POJ naredio je 14 II 1943:

»Štabu 1 divizije... prema tome naređenju da još u toku 15 ov. mj. najhitnije uputite jednu brigadu (I) da zatvori Ivan planinu na veče 16 ov. mj... s obzirom na obaveštenja koja ste nam poslali rešili smo da obe brigade, Sandžačka i Krajiška, ostanu na položajima gde se sada nalaze radi zatvaranja pravca prema Bugojnu kako nas neprijatelj sa te strane ne bi ugrozio i sa eventualnim jačim prodorom doveo u pitanje našu komunikaciju radi koje preduzimamo ovu akciju. U vezi sa time Peri smo dali zadatak da odmah po likvidaciji Prozora krene prema Rami, Ostrošcu i Konjicu.

Obe vaše brigade kod Gornjeg Vakufa biće zamenjene čim stignu Jakšičeve brigade koje su u pokretu«.

Dok je neprijatelj koncentrično nastupao prema dolini r. Neretve i ugrožavao naše snage u okuci ove reke, a naročito ranjenike, trebalo je naći način da se olakša teška situacija na prostoru Prozorske kotline nastala pre svega zbog ispada nemačkih snaga od Sarajeva preko Ivan Sedla prema Konjicu. U ovom smislu Vrhovni štab NOV i POJ izdaje naređenje Štabu 1 bosanskog korpusa da krene sa svojim jedinicama u pravcu Kupres—Vukovsko—Gornji Vakuf i pomogne našim snagama na prostoriji Gornji Vakuf—Prozor—Konjic.

U pripremi i izvođenju aktivnih radnji protivudara tokom IV neprijateljske ofanzive manevar je izvođen ne samo u okviru glavnih snaga na pravcu Prozor—Gornji Vakuf, već i ostalih snaga na okupiranoj teritoriji Jugoslavije. To je bilo posredno sadejstvo sa ciljem da se odvuče deo snaga neprijatelja sa područja na kome se u celini izvodila zadržavajuća odbrana (strategiskih razmera).

U ovom smislu drug Tito je 7 februara 1943 izdao opštu zapovest svim partizanskim jedinicama na području Jugoslavije da preduzmu ofanzivne akcije na neprijateljske baze, komunikacije itd., i posrednim sadejstvom pomognu našim osnovnim snagama u dolini r. Neretve. Posle ove direktive snage 1 bosanskog korpusa su sadejstvovale 7 diviziji koja je izvodila zadržavajuću odbranu. Ovo se sadejstvo ogledalo u sledećem: 9 krajiška brigada sa dva svoja bataljona zatvarala je pravac Kupres—Duvno, 5 divizija pravac od Ključa na jug prema Gornjem Ribniku i Mliništu; na prostoru Jezero—Mrkonjić Grad ostavljen je po jedan bataljon 7 i 9 krajiške brigade da zatvore pravac od Jajca, dok je 1 krajiška brigada prebačena preko Vrbasa na prostor oko Prnjavora; 4 krajiška divizija sa linije Drinić—Kolunić zatvarala je pravac prema Drvaru, dok su 2, 5 i 6 brigada bile na prostoru Grmeča i Podgrmeča.

Oko Strmice ostavljena je 10 krajiška brigada sa zadatkom da zatvori i brani pravac Knin—Bosansko Grahovo—Drvar. Kao što se vidi, 1 bosanski korpus sadejstvovao je snagama 7 divizije na vrlo širokom frontu počev istočno od Kupresa do blizu Bosanskog Grahova.

2. RODOVI VOJSKE, UBAČENE JEDINICE I PARTIZANI

Pešadija

Pešadija pretstavlja osnovnu snagu u zadržavajućoj odbrani.

Poznato je da je pešadija rod vojske koji se dosta troši u borbi, pogotovu u zadržavajućoj odbrani kada joj je i moral osetljiviji nego u ostalim vidovima borbe. Zato

Je u ovim slučajevima neophodno preduzeti sve potrebne mere, da se borbeni moral pešadije održi na visini.

Sa moralno jakim i prekaljenim starešinskim kadrom, snalažljivim i umešnim u organizovanju i upravljanju bojem, i sa pešadiskim jedinicama osposobljenim za samostalno izvođenje ove odbrane izbeći će se i najmanja moralna iskušenja, do kojih bi inače moglo doći.

Zadaci pešadije u zadržavajućoj odbrani veoma su složeni i izvršavaju se pod teškim fizičkim i psihičkim uslovima, pa zato samostalnost i uloga svakog pojedinca snažno dolazi do izražaja.

Da bi pešadija uspešno mogla izvršiti navedene zadatke potrebno je pešadiske jedinice ojačati (naročito pt sredstvima), podržati odgovarajućim sredstvima i učiniti ih što pokretljivijim. Nagle promene situacije zahtevaju brzu evakuaciju pojedinih rejona (baza, skladišta itd.) te je potrebno, kad ima uslova (prolazno zemljište) i mogućnosti (ako se raspolaže motornim vozilima), da transport bude motorizovan, a po potrebi da se dodeljuju i automobilske jedinice za brzo prebacivanje pojedinih pešadiskih jedinica.

Izloženi način dejstva odnosi se uglavnom na poljsku i brdsku pešadiju. Međutim, u okviru viših taktičko-operativnih jedinica u zadržavajućoj odbrani mogu se upotrebiti i drugi vidovi pešadije (motorizovana, vazdušno-transportna i na skijama).

Motorizovana pešadija nalazi primenu u zadržavajućoj odbrani naročito u borbama u ravnici i na manevarskom zemljištu. Obično pred noć, kad se treba izvući iz dodira sa neprijateljem pod zaštitom motorizovane pešadije, jedinice se izvlače na sledeću liniju otpora. Dok pešadija vodi borbu motorna vozila nalaze se zaklonjena i maskirana od ugleda sa zemlje i iz vazduha.

U uslovima napada nuklearnim oružjem ona ima sve uslove za brzu koncentraciju i dekoncentraciju, kao i da u aktivnim radnjama zajedno sa udarnom ili tenkovskom rezervom iskoristi nuklearni udar.

Smučarske jedinice su sposobne da izvršavaju niz zadataka u zadržavajućoj odbrani, kao:

— izviđanje neprijatelja;

- osiguranje krila i bokova;
- zabacivanje u bok i ubacivanje u pozadinu napadačevih snaga;
- zaštita pregrupisavanja snaga za neki drugi zadatak.

Smučarske jedinice u toku zadržavajuće odbrane, koristiće se relativno velikom brzinom, u mogućnosti su da izvode aktivna dejstva na krila i bokove neprijatelja, a tako isto i da uspešno dejstvuju na frontu odbrane manjim ili većim snagama, u sastavu jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu. Nekiput, kad branilac nije u bliskom dodiru sa neprijateljem, mogu se korisno upotrebiti i ispred jedinica u zadržavajućoj odbrani. U ovom slučaju dejstvuju vatrom sa srednjih i bliskih otstojanja, a često i kao zasede, nanose neprijatelju gubitke, a kad se smanji prostor za njihovo manevrovanje povlače se na krila odnosno u pravcu rezervi.

Artiljerija

I u zadržavajućoj odbrani artiljerija je glavni predstavnik vatrene moći. Raspoređena po frontu i dubini, ona svojom moćnom vatrom podržava i štiti pešadiju (tenkove), kako u toku odbrane, tako i u svim aktivnim radnjama, stvarajući oslonac za izvođenje planiranog manevra.

U toku izvođenja zadržavajuće odbrane, najpre u fazi podilaženja, razvoja i priprema za napad, a zatim i u toku izvođenja napada ona izvršava, posredno ili neposredno, niz zadataka i to:

- daljnim vatrenim naletima i koncentracijama vatre tuče napadača na daljnim otstojanjima (artiljeriju, tenkove, pešadiju) u cilju da mu nanese što veće gubitke i da ga prevremeno razvije za borbu;

- koncentracijama vatre ometa, iznurava i uznemirava napadača u toku priprema za napad, a naročito njegove brze jedinice (tenkove) i artiljeriju;

- u fazi juriša (ukoliko dođe do njega na pojedinim mestima) i borbe kroz dubinu odbrane ona zadržava napadača koji je probio odbranu i teži da uspori njegovo

dalje prodiranje da bi stvorila što povoljnije uslove za izvlačenje pešadije na sledeću liniju otpora;

— podržava aktivna dejstva branioca bilo u cilju uništenja pojedinih napadačevih delova ili stvaranja nereda i zabune u njegovim redovima;

— štiti i obezbeđuje krila i bokove snaga u predviđenoj zoni odbrane.

S obzirom na osetljivost zadržavajuće odbrane, zbog relativno plitkog rasporeda, međuprostora i otvorenih krila i bokova, jedan od najvažnijih zadataka jeste borba protiv brzih (oklopnih) jedinica.

U zadržavajućoj odbrani protivtenkovska artiljerija raspoređena je po dubini na pravcima verovatne upotrebe tenkova, a pored borbe protiv tenkova vodi borbu i kao prateća artiljerija u sastavu pešadiskih jedinica sa linije na liniju po celoj dubini odbrane. Ovaj zadatak izvršava kratkim i brzim vatrenim udarima po napadačevim oklopnim jedinicama, a zatim se u pogodnom momentu povlači na sledeći vatreni položaj za prihvat pešadije koja se izvlači na sledeću liniju, odnosno za vatreni udar po pešadiji i tenkovima napadača.

Prema tome kakvog je sastava jedinica koja izvodi zadržavajuću odbranu, dejstva protivtenkovske artiljerije kroz dubinu odbrane dopunjavaju se dejstvom artiljerije iz sastava pešadiskih jedinica, u sadejstvu sa POZ-ovima i grupama za rušenje. Za borbu protiv oklopnih jedinica napadača na što većoj dubini formiraju se odgovarajuće PTR (pukovske, diviziske, korpusne, armijske) i protivtenkovska uporišta. PTR sastavljene su od protivtenkovske i samohodne artiljerije, pionira sa minama, a po potrebi i od jedinica ručnih bacača. Zavisno od broja pravaca na kojima se mogu očekivati oklopne jedinice napadača, PTR se mogu deliti na grupe, s tim da se za svaku unapred predvidi potreban broj protivtenkovskih linija, koje se uređuju za borbu u sadejstvu sa POZ-ovima (kad se POZ-ovi upotrebljavaju zajedno sa PTR), ili bez ovih.

Komandovanje artiljerijom načelno je podeljeno, tj. veći deo organske i pridate artiljerije pridaje se pešadi-

skim pukovima, a manji se zadržava po potrebi i mogućnostima za formiranje artiljerijskih grupa.

Borbeni poredak artiljerije kod jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu sličan je borbenom poretku u otsudnoj odbrani. Razlika je u tome što se kod zadržavajuće odbrane jedan deo pridate artiljerije pešadiskim pukovima nalazi bliže prednjem kraju (za neposredno potpomaganje jedinica u borbi i njihovo izvlačenje), dok se drugi deo nalazi ešeloniran dublje, na 3—5 km. Na ovaj način, uz dovoljno i pravovremeno snabdevanje municijom, artiljerija može vatrom i pokretom da uspešno obezbedi dinamiku borbe kroz celu dubinu odbrane. Najzad, izbor vatrenih položaja, OK i KM vrši se za svaku liniju otpora u cilju što bržeg premeštanja artiljerije i obezbeđenja neprekidnosti podrške snaga pri izvlačenju sa jedne na drugu liniju otpora.

Oklopne jedinice

Oklopne jedinice mogu se nalaziti u organskom sastavu jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu, kao pridate, odnosno podržavajuće, što zavisi od zadatka, veličine i sastava dotične jedinice, a pored toga mogu i samostalno da izvode zadržavajuću odbranu (jače oklopne snage).

Oklopne jedinice u okviru borbenog poretka jedinice u čijem se sastavu nalaze mogu dobiti u zadržavajućoj odbrani sledeće zadatke:

— obezbeđuju i štite izvlačenje snaga sa jedne na drugu liniju otpora (naročito na ravničastom i manevarskom zemljištu).

Tenkovski desant ima sve uslove da se brzo prebaci na sledeću liniju odnosno u međuprostore i razvije za borbu, radi izvršenja zaprečavanja, rušenja i slično;

— u okviru plana odbrane tenkovske jedinice iz sastava oklopnih snaga dejstvuju sa kratkih otstojanja, brzo i iznenadno kao nepokretne vatrene tačke, odnosno kao zasede maskirane pozadi prirodnih i veštačkih prepreka. Po potrebi zasede se ojačavaju automatičarima,

protivtenkovskom ili samohodnom artiljerijom i pionirima sa potrebnim brojem pt mina;

— u slučaju prodora brzih jedinica napadača u dubinu odbrane, ili sa krila i bokova, u sadejstvu sa ostalim snagama vrše protivnapad — protivudar, odbacujući neprijatelja ili ga zadržavaju.

Oklopne jedinice ojačane pešadijom i artiljerijom postavljaju se na pravce sa kojih se očekuje napad brzih jedinica neprijatelja. Umešna i energična dejstva ovih jedinica, nekad i manjeg sastava, mogu uspešno obezbediti povlačenje i viših taktičkih jedinica.

Noću se manji delovi oklopnih jedinica mogu uspešno koristiti u vidu zaseda, dok se ostale oklopne snage postavljaju u zborne rejone (za druge zadatke).

Na manevarskom zemljištu i uopšte u pogodnim zemljišnim uslovima jače oklopne snage veoma su pogodne i za samostalno izvođenje zadržavajuće odbrane, pošto u sebi objedinjavaju veliku manevarsku i udarnu snagu. Drugi svetski rat i rat u Koreji pokazali su da su ovakve jedinice najpogodnije za ovaj vid borbenih dejstava.

Prema iznetom, zavisno od zadatka, važnosti pravca i mogućnosti, oklopne jedinice imaju vrlo važnu ulogu bilo kao ojačanje jedinica za kratke i brze udare po istaknutim snagama napadača, ili u sadejstvu sa drugim ešelonom (rezervom) kao tenkovska odnosno udarna rezerva za izvođenje protivnapada ili protivudara u sadejstvu sa pešadijom, artiljerijom, PTR i POZ-ovima, a podržana avijacijom.

Oklopne jedinice u odnosu na ostale rodove nisu u tolikoj meri osetljive na napad nuklearnim oružjem. One se u zadržavajućoj odbrani raspoređuju na širem prostoru po frontu i dubini, da ne bi postale pogodan cilj nuklearne eksplozije.

Konjica

Kao rod vojske, s obzirom na veliku pokretljivost i vatrenu moć, služeći se konjima kao prenosnim sredstvima, ima osobine brzih jedinica. Ona uspešno vodi borbu i u ofanzivnim i u defanzivnim operacijama. Na

Istočnom frontu u toku Drugog svetskog rata uzela je vidnog učešća u svim vidovima borbenih dejstava pa i u zadržavajućoj odbrani.

Konjica izvodi borbena dejstva i zimi, po snegu, blatnjavom i barovitom zemljištu. Ukoliko je sneg veliki i ograničava upotrebu ojačanja (tenkova, oklopnih automobila) onda se konjica snabdeva sankama i skijama.

Zavisno od jačine i sastava, prema tome u kom je obimu ojačana motorizacijom, oklopnim automobilima ili tenkovima, ona je sposobna da u zadržavajućoj odbrani vodi borbu za dobitak u vremenu, tj.:

- osigurava i štiti koncentraciju i pokrete trupa,
- obezbeđuje krila i bokove,
- štiti povlačenje u dubini odbrane,
- zatvara breše odnosno ugrožene međuprostore kao veoma pokretna rezerva.

Kod zadržavajuće odbrane i manji konjički delovi mogu uspešno da vode borbu ispred snaga koje organizuju zadržavajuću odbranu i to na velikim otstojanjima, a čim prestanu uslovi za dalje vođenje borbe (kada se približavanjem napadača smanji prostor za njihovo manevrovanje) oni se brzo sklanjaju ustranu — obično na krilima jedinice — da ne ometaju dejstvo snaga sa fronta odbrane.

Koristeći se velikom brzinom ona je u stanju da na širokom frontu organizuje otpor, da se iznenadno povuče i napadne neprijatelja sa pravca odakle se ovaj ne nada.

Zavisno od topografskih, klimatskih i materijalnih uslova konjica će verovatno i ubuduće naći primenu u odbrani, ali svakako u ograničenim razmerama zbog složenije popune — snabdevanja i vezivanja većeg broja boraca za održavanje konja.

Inžinjerija

Inžinjerija ima vrlo značajnu ulogu u pripremi i izvođenju zadržavajuće odbrane. Uglavnom ona ima iste zadatke kao i u otsudnoj odbrani sa razlikom, što je obim radova kod zadržavajuće odbrane manji. Ona vrši izviđanje — samostalno ili u sastavu izviđačkih organa jedi-

nice — sa ciljem da u prvom redu upozna osetljive pravce napadačevih oklopnih jedinica kao i mesta za zatvaranje ovih i obilaznih pravaca i da izvidi i odredi mesto za inžinjeriska skladišta, s obzirom na velike količine inžinjeriskog materijala (prepreke — zaprečavanja) itd.

Angažovanjem specijalnih jedinica inžinjerija obavlja tehničke radove po planu odbrane.

Inžinjerija rukovodi i izvršava radove na utvrđivanju položaja u zoni odbrane. U okviru radova na otpornim tačkama i čvorovima odbrane prvenstveno koristi mesna sredstva i prirodne osobine zemljišta. Grupama za zaprečavanje ruši pojedine objekte na pravcu izvlačenja u cilju usporavanja tempa napada. Isto tako, u cilju što dužeg zadržavanja napadača, veštački ojačava reke, šume, naseljena mesta i dr. Složenije objekte, kao naprimer razne vrste skloništa, KM, centre za vezu izgrađuje u poljskom tipu ili adaptira mesne objekte. U povoljnim uslovima, kad se raspoláže vremenom, izgrađuje i specijalne objekte (podzemna skloništa — bunkere i dr.) dok se na manje složenim radovima angažuje samo toliko što vrši kontrolu i ukazuje pomoć.

U zadržavajućoj odbrani organska inžinjerija se normalno ojačava (prema mogućnostima) inžinjerijom pretpostavljene komande, koja može primiti na sebe da organizuje jedan broj linija otpora (položaja) koristeći za to i mesno stanovništvo.

Zaprečavanje kod zadržavajuće odbrane je jedan od najvažnijih zadataka i izvodi se na skoro isti način kao i kod otsudne odbrane. O izvesnoj razlici biće govora u »Zaprečavanju«.

Pored iznetih radova na organizaciji položaja inžinjerija (neki delovi) izvršava u zadržavajućoj odbrani i ove zadatke:

— izvodi radove na komunikacijama (održava postojeće i gradi kraće deonice u pripremnom periodu, nove u vreme mira);

— obavlja radove na vodi, održava postojeće i izgrađuje nove prelaze od formacijskog i priručnog materijala, održava gazove preko reka, štiti prelaz preko reke i

uklanja sve predmete koje reka nosi (ploveće mine, debla itd.);

— izvršuje radove u cijju pronalaženja vode naročito u bezvodnim rejonima (hidrotehničari);

— sprovodi maskiranje taktičko-operativnih razmera;

— podiže i ruši železničke pruge i objekte na njima.

S obzirom na širinu i dubinu zone odbrane, obim i brzinu izvođenja radova, inženjerija treba načelno da bude motorizovana i sposobna za brz manevar po frontu i dubini — naročito ako će protivnik koristiti nuklearno oružje. Ona je vezana zadacima ne samo na frontu odbrane, već i u pozadini i od nje će zavisti blagovremeno i uredno materijalno obezbeđenje predviđenih radova. Pošto je obim ovih radova veliki i raznorodan nužno se nameće potreba ojačanja organske inženjerije ne samo ljudstvom i sredstvima, već i transportom.

Jedinice veze

Veza u zadržavajućoj odbrani pretstavlja poseban i vrlo složen problem. Brze promene na frontu odbrane u znatnoj meri otežavaju organizaciju veza naročito ako su u pitanju žične veze.

U zadržavajućoj odbrani prvenstveno se koriste radio sredstva, a zatim kuriri, oficiri za vezu i signalna sredstva, dok se žične veze manje primenjuju naročito u dinamici boja. O svakom sredstvu ponaosob biće detaljnije govora u odeljku »Komandovanje«.

Zbog mogućih brzih promena na frontu odbrane treba blagovremeno predvideti i manevar sredstvima veze, naime, u slučaju narušavanja ose veze treba imati rezervno ljudstvo i sredstva za uspostavljanje nove.

Organizacija veze u zadržavajućoj odbrani izvodi se po planu veze, na osnovi zapovesti za vezu komande jedinice koja izvodi odbranu — a materijalizuje se sredstvima iz organskog sastava jedinice odnosno ojačanja iz pretpostavljene komande.

Plan veze razrađuje se na osnovi zadatka jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu, a sadrži uglavnom iste elemente kao i u otsudnoj odbrani.

S obzirom na karakter zadržavajuće odbrane i zadatke pojedinih elemenata borbenog poretka — jedinica podrške i suseda — jedinice za vezu dobijaju određene zadatke (sa rokom gotovosti) kao:

— da obezbede vezu sa pretpostavljenom komandom;

— da obezbede vezu unutar borbenog poretka po linijama otpora, sa rezervama, jedinicama za podršku i susedima;

— da obezbede vezu sa susedima i grupama za zaprečavanje i rušenje;

— da obezbede vezu u slučaju prelaska branioca sa delom snaga u protivnapad — kao i sva druga tehnička pitanja od kojih zavisi organizacija veze odnosno uspešno i neprekidno komandovanje.

Zbog mogućih napada ubačenih jedinica ili vazdušnog desanta u pozadini fronta jedinice, preduzimaju se naročite mere u pogledu izbora, uređenja i obezbeđenja KM — koja se načelno organizuju van puteva, maskirana od ugleda sa zemlje i iz vazduha.

Dejstva nuklearnog oružja napadača imaju veliki uticaj na organizaciju veza. Povećanjem širine fronta i dubine borbenog poretka povećava se u velikoj meri naročito telefonska veza. Prema dosadašnjim ispitivanjima primarnu ulogu u organizaciji veza imaće radio-sredstva a zatim optička sredstva i kuriri za vezu.

Avijacija

Koliko će avijacija ispoljiti svoje dejstvo i postići značajne uspehe zavisi od više uslova a između ostalih prvenstveno od: širine fronta zadržavajuće odbrane, broja nastupnih pravaca napadača, jačine braniočeve avijacije kao i od brzine promena na frontu (zoni) odbrane.

Kod korpusa i armija, u okviru kojih se izvodi zadržavajuća odbrana, borbena avijacija ima sledeće zadatke:

Pre početka napada neprijatelja

— izviđa koncentracijske prostorije neprijatelja, jačinu, sastav i grupisanje njegovih snaga, baziranje, jačinu i sastav neprijateljskog vazduhoplovstva;

— izviđa puteve koji izvode u odbranenu zonu, veštačke objekte na njima i jačinu saobraćaja u svim pravcima;

— izviđa zemljište u pogledu rejona prikupljanja, kolonskih puteva i drugog;

— proverava, snimanjem iz vazduha i osmatranjem, maskiranje sopstvenih položaja (naročito na osetljivim pravcima).

U toku organizacije i izvođenja zadržavajuće odbrane

— neutrališe i uništava pešadiju, artiljeriju i tenkove u rejonima koncentracije, prikupljanja i na maršu;

— neutrališe i sprečava podilaženje napadača polaznom položaju i posedanje ovog za napad;

— tuče napadačeve oklopne jedinice u zbornim rejonima, očekujućim položajima i u pokretu ka prednjem kraju odbrane;

— uništava neprijatelja koji se uklinio — odnosno probio — u sistem odbrane;

— odgovarajućom snagom (po planu) učestvuje u podršci protivnapada ili protivudara na određenom pravcu;

— borbom u vazduhu obezbeđuje jedinice u zoni izvođenja zadržavajuće odbrane;

— delom snaga (zavisno od jačine desanta), u sadejstvu sa pešadijom i tenkovima, podržava borbu protiv vazdušnog desanta.

Sadejstvo avijacije sa jedinicom koja izvodi zadržavajuću odbranu ima poseban značaj, jer su u toku nje pokreti sa linije na liniju vrlo česti skokovi, naprimer noću, mogu prilično da odvoje branioca od napadača i, najzad, što se pojava neprijatelja može očekivati iznenadno sa više pravaca. S obzirom na ovakve osobenosti zadržavajuće odbrane uloga vazduhoplovnih oficira za navođenje (koji se nalaze kod najistaknutijih delova odbrane), dobija naročiti značaj. Isto tako vrlo je važno da jedinice u zadržavajućoj odbrani budu osposobljene za precizno obeležavanje linije fronta, jer je ona naročito podložna brzim promenama.

Aerodromi, vazduhoplovne baze i ustanove biće najosetljiviji ciljevi za napad nuklearnim oružjem u prvom

redu od avijacije, dirigovanih projektila i dr. Zaštita avijacije počiva na unapred razrađenom planu odbrane angažovanjem sopstvene avijacije, dirigovanih projektila zemlja — vazduh i odgovarajuće protivatomske zaštite (ukopavanje, maskiranje i dr.).

Ubačene i ostavljene jedinice

U zadržavajućoj odbrani pružaju se komandovanju uslovi da ubaci ili ostavi deo snaga u pozadini neprijatelja i da na taj način rastereti pritisak sa fronta.

Njihovi zadaci normalno će biti napad na pojedine elemente borbenog poretka, snabdevačke centre, transport, komunikacije itd., odnosno zaprečavanje pojedinih pravaca u cilju kidanja veza napadača sa njegovom pozadinom.

Jačinu ubačenih delova diktira situacija i mogućnost branioca ali načelno ubačene snage biće slabije od jedinice koja izvodi odbranu.

Dalje, mora se voditi računa na koju dubinu treba prebaciti ubačene jedinice, s obzirom da bi ove, ako je front sopstvenih snaga daleko, mogle biti uništene.

U toku operacija na Siciliji Angloamerikanci su ubacivali »komandose« i »rendžer« jedinice u pozadinu Nemaca i to toliko daleko od fronta da su ih Nemci relativno lako uništavali. U cilju otkrivanja ovih jedinica Nemci su organizovali specijalnu osmatračku službu, a za borbu protiv njih postojale su naročite pokretljive grupe sastavljene od tenkova, motorizovane artiljerije i pešadije, koje su bile u stanju da za kratko vreme intervernišu tamo gde je potrebno.

Na osnovu iskustava stečenih za vreme operacije na Siciliji, Angloamerikanci su kasnije, u daljim operacijama kroz Južnu Italiju, uspešnije primenjivali ubačene jedinice (ubacivanje britanskih »komandosa« iza nemačkih položaja na r. Volturmo i r. Biferno, koji su uz podršku jedinica sa fronta, i pored upornog otpora Nemaca, uspešno izvršavali zadatke).

Ubacivanje je vrlo široko primenjivano i u Korejskom ratu od strane severnokorejskih snaga (ubacivanje

severnokorejaca na pravcu Seul—Fusan u pozadini snaga Ujedinjenih nacija — primer br. 8, strana 157).

Za vreme NOR u toku izvođenja zadržavajuće odbrane od strane 3 divizije 2 udarnog korpusa (u uslovima neravnomernog odnosa snaga, tehnike i širokog fronta), komandovanje 2 udarnog korpusa pravilno je iskoristilo ubačene jedinice. U tu svrhu angažovane su postojeće teritorijalne jedinice sa područja korpusa a uz sadejstvo sa snagama na frontu: odašiljanje noću 17 avgusta 1944 jednog bataljona OZN-e u pravcu Morača—Berane i ka Andrijevići u cilju dejstva u pozadini neprijatelja i prikupljanja podataka o njemu i njegovim snagama u dubljoj pozadini; 18 avgusta 1944 slična su naređenja data bataljonima OZN-e sa područja Kolašina i Vasojevića.

- Komandovanje u zadržavajućoj odbrani mora računati da će se i napadač ubacivati u pozadinu branioca u cilju rušenja pojedinih važnih objekata, mostova, propusta, napada na snabdevačke ustanove, centre za vezu i komandovanje, pa zato mora predvideti kako će ove snage paralisati, odnosno uništiti.

Partizani

Partizanske jedinice mogu izvoditi zadržavajuću odbranu ili samostalno, ili u sadejstvu sa snagama na frontu. Prema tome, partizani mogu dobiti različite zadatke, kako u odnosu na jedinicu koja izvodi zadržavajuću odbranu, tako i za potrebe fronta u celini (naprimer, vezivanje neprijatelja za polazne rejone, napad na komunikacije, aerodrome i sl.).

Partizani i u ovom vidu odbrane izbegavaju čvrsto vezivanje za zemljište, a njihova dejstva treba da se odlikuju drskošću, smelošću, lukavstvom, brzinom akcije i iznenadnim vatrenim udarom sa bliskih otstojanja. Forma i organizacija napada zavisi od mesta, vrste i značaja cilja koji se napada kao i vremena kad se napad izvodi.

Broj i vrsta zadataka i u jednom i u drugom slučaju zavisi od jačine i opremljenosti partizanske jedinice, zemljišta, političkih prilika na okupiranom području, jačine i sastava neprijatelja, no najčešće će biti:

a) Da prikuplja podatke obaveštajne prirode za račun jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu o jačini, sastavu i rasporedu napadača, a naročito o rejonima prikupljanja brzih jedinica, grupisanju artiljerije, jačini saobraćaja na putevima u zoni odbrane, mestima pozadinskih baza, ustanova i skladišta.

b) Za potrebe snaga na frontu prikuplja i dostavlja pored podataka pod a) još i sledeće podatke: o većim koncentracijama brzih i oklopnih jedinica, o aerodromima i slagalištima pogonskog goriva, inženjerskim radovima na putevima i u pozadini, o jačini saobraćaja (od interesa za front).

Izviđanjem ili preko ubačenih delova partizani prikupljaju podatke od interesa za jedinicu iz čijeg su sastava. Za blagovremeno izveštavanje oni moraju raspolagati potrebnim radio-sredstvima.

U duhu postojeće situacije, s obzirom na širi manevarski prostor, partizani izvode aktivna dejstva u cilju uništenja neprijatelja i svega onog što mu služi, primenjujući one forme borbe, koje najbolje odgovaraju za datu situaciju.

Svakom napadu prethodi kraća ili duža priprema (zavisno od mesta i važnosti cilja), da bi se postiglo iznenađenje koje je osnovni preduslov svake partizanske akcije.

Podaci o neprijatelju dobiveni obaveštajnom ili izviđačkom službom treba da obezbede odluku, koja se blagovremeno donosi, u tajnosti drži i sa smelošću, drskošću i odlučnošću sprovodi. Da se postigne iznenađenje i odluka sprovede u život napadna dejstva treba izvoditi prvenstveno noću, odnosno pri slaboj vidljivosti (magli — vejavici) i preko teško prolaznog zemljišta (odakle neprijatelj ne očekuje napad).

U partizanskom ratovanju jedinica koja izvodi zadržavajuću odbranu slobodnije manevruje snagama po frontu i dubini i šire primenjuje ubacivanje nego u frontalnom ratu. Ovakav postupak partizanskih jedinica opravdava se taktikom partizanskog ratovanja, koja načelno ne dozvoljava čvrsto vezivanje za zemljište, izuzev ako se radi o specijalnim zadacima (držanje važnih re-

jona i raskrsnica puteva za određeno vreme, obezbeđenje ranjenika i sl.).

Zadaci partizana u okviru jedinice koja samostalno izvodi zadržavajuću odbranu, ili onih koji dejstvuju van sastava za račun fronta mogu biti:

- uništenje žive sile i tehnike neprijatelja;
- politički rad u narodu za jačanje otpora širokih narodnih masa;
- napad na komunikacije u cilju dezorganizacije i paralisanja saobraćaja;
- napad na komandna mesta i centre veza.

3. BORBENO OBEZBEĐENJE

Kao i kod otsudne odbrane, borbena obezbeđenje u zadržavajućoj odbrani ima osnovni zadatak da osigura sopstvene trupe od iznenadnog neprijateljskog napada kako sa zemlje tako i iz vazduha, da im omogući slobodu manevra i što organizovanije stupanje u borbu i pod što povoljnijim uslovima.

U okviru izviđanja naročiti značaj ima ABH izviđanje kao i prikupljanje podataka o pripremama napadača za dejstvo nuklearnim oružjem.

Izviđanje

Svaki starešina prema dobivenom zadatku u okviru jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu, dužan je da organizuje neprekidno izviđanje i održavanje dodira sa neprijateljem. Prema tome kakvog je sastava jedinica koja izvodi zadržavajuću odbranu ona organizuje i izvodi taktičko (operativno) izviđanje, koje se u periodu pripreme odnosno izvođenja zadržavajuće odbrane dopunjuje podacima vojno-obaveštajne službe starije komande ili suseda. Ovaj zadatak dobija još veći značaj ako napadač raspolaže nuklearnim oružjem.

Međutim, u zadržavajućoj odbrani izviđanje je veoma otežano, zbog nedovoljnih snaga, brzih promena u situaciji, velike širine fronta, većeg broja manjih i širih međuprostora, manje-više otkrivenih krila i bokova

Itđ. Težište izviđačke službe usmerava se na ceo front odbrane, a naročito na osnovni pravac izvlačenja kroz zonu odbrane u cilju da se blagovremeno otkrije jačina, sastav i raspored neprijatelja, a u prvom redu jačina i raspored njegovih oklopnih jedinica, kao i spremnost napadača za dejstvo nuklearnim oružjem.

Kod zadržavajuće odbrane svaka jedinica organizuje u svom delokrugu izviđanje i osmatranje pa zato upućuje izviđačke organe potrebne jačine (naprimer, izviđačke patrole, izviđačke grupe) snabdevene potrebnim sredstvima za vezu, da prikupljaju podatke o neprijatelju i da po svaku cenu održe stalan dodir sa njim. Na isti način svaka komanda na frontu svoje jedinice organizuje i sistem osmatranja, koji mora biti neprekidan i dopunjen prisluškivanjem — u prvom redu noću.

U toku izvlačenja kroz odbranbenu zonu braniocu se pružaju mogućnosti da organizuje izviđanje i osmatranje u neprijateljskoj pozadini pomoću ostavljenih delova snabdevenih potrebnim sredstvima za vezu. Za prikupljanje podataka o neprijatelju koristi se i mesno stanovništvo i ovu formu obaveštavanja, treba široko primenjivati.

Za izviđačku službu treba koristiti iskustva iz NOR, naročito u pogledu formi i organizacije izviđanja, kao naprimer: ubacivanje u pozadinu neprijatelja oficira i izviđačkih grupa snabdevenih radiostanicama, organizovanje obaveštajne službe među stanovništvom na okupiranoj teritoriji, korišćenje agenata iz redova neprijatelja itd. Sve ove forme rada izviđačke službe dale su dragocene podatke našem komandovanju pri donošenju i sprovođenju pojedinih taktičko-operativnih radnji i u više slučajeva otklonile iznenađenja koja je neprijatelj pripremao.

Borbena osiguranje

Zbog specifičnosti zadržavajuće odbrane i uslova pod kojima se izvodi, osiguranje kod ovog dela odbrane, za razliku od otsudne odbrane, je mnogo složenije i teže.

Kako kod otsudne tako i kod zadržavajuće odbrane zadatak osiguranja je da držanjem pogodnih položaja ispred prve linije otpora stvori borbom svojim snagama potrebno vreme za stupanje u borbu pod što povoljnijim uslovima, i na taj način ne dozvoli neprijatelju iznenađan napad na glavne snage odbrane. S obzirom na zadatak i uslove pod kojima se izvodi zadržavajuća odbrana, borbena osiguranje je neprekidno i to ne samo na frontu odbrane, krilima i bokovima, već i unutar samog borbenog poretka pojedinih rodova, štabova i ustanova.

Načelno, svi rodovi i službe unutar jedinice osiguravaju se neposredno sopstvenim sredstvima, a nekiput se za osiguranje pojedinih rodova, pozadinskih jedinica i ustanova može odrediti pešadija (naročito za osiguranje artiljerije i tenkova), što će za svaki slučaj narediti pretpostavljeni starešina.

S obzirom na prirodu borbe i osobenosti zadržavajuće odbrane snage za osiguranje su slabije, pa ih treba ojačavati vatrenim sredstvima i sredstvima za zaprečavanje, i obezbediti njihov prihvrat po izvršenom zadatku. Njihovo povlačenje treba unapred kanalisati pogodnim pravcem (na krila — međuprostore — spojeve) da ne bi ometali braniocu vatreno dejstvo sa položaja.

Protivavionska odbrana

Nedovoljna ili slaba PAO otežava manevar, a nekiput može i da liši branioca ovog veoma značajnog faktora u zadržavajućoj odbrani.

Otežati ili onemogućiti manevar znači isto što i otežati ili onemogućiti izvršenje zadatka. U tome se i ogleda značaj ovoga pitanja i njegovog pravilnog rešenja.

PAO jedinica u zadržavajućoj odbrani obuhvata organizaciju trupne protivavionske odbrane, a izuzetno, ukoliko se u zoni odbrane nalazi neki važan objekat koji brani PA teritorijalne jedinice, može se naslanjati i na teritorijalnu PAO, ali u svakom slučaju koriste se podaci dobiveni od službe vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja teritorijalne odbrane.

PAO trupa u zadržavajućoj odbrani zavisi od više činilaca, kao što su: širina i dubina zone, broj uzastopnih linija i njihova međusobna udaljenost, važnost pravaca koji se zatvaraju, jačina i sastav trupe, zemljišta, dejstva neprijateljske avijacije i raspoloživih sredstava za PAO.

Uticaj ovih elemenata na organizaciju PAO je sam po sebi jasan. Međutim, radi veće jasnoće izneće se ukratko kako oni utiču na PAO:

— ukoliko je širi front utoliko je, načelno, i veće rasturanje protivavionskih snaga, naročito kad situacija zahteva odbranu na više pravaca, pa je s tim u vezi sasvim jasno da će i PAO biti slabija, tj. njome se obezbeđuju najvažniji delovi borbenog poretka na pravcima predviđenog manevra;

— veći broj linija zahteva češće premeštaje PA artiljerije, zbog čega dolazi do slabljenja vatre. Ova se slabost povećava ukoliko je udaljenje između pojedinih linija veće;

— zemljište takođe otežava ili olakšava PAO, tj. pokriveno je zemljište olakšava, a otkriveno otežava;

— neprijateljska nadmoćnost u vazduhu i nedovoljna protivavionska sredstva u svakom slučaju će se odraziti na PAO, i obratno.

Sve ove okolnosti treba imati u vidu prilikom stvaranja plana PAO. Pri tome treba smelo izvršiti grupisanje snaga i sredstava ne dozvoljavajući njihovo rasparčavanje.

U zadržavajućoj odbrani biće skoro redovan slučaj da će se raspolagati ograničenim brojem PA sredstava, uključujući i lovačku avijaciju. Zato treba najjače obezbediti one jedinice koje zatvaraju najvažnije pravce odbrane i koje su najviše izložene dejstvu neprijateljske avijacije, kao naprimer, jedinice koje vrše protivnapade (protivudare) ili se izvlače odnosno podilaze iz dubine. Pored ovoga, naročiti značaj ima odbrana onih objekata (mostova, vijadukata, tesnaca, saobraćajnih čvorova) na pravcima izvlačenja krila i bokova, jer ako bi neprijatelj porušio objekte usporio bi pokret i time onemogućio pravovremeno posjedanje narednih odbranbenih linija odbrane.

PAA treba obezbediti prvenstveno jedinice prve linije, koje dejstvuju na najvažnijim pravcima i na otvorenom zemljištu, kao i artiljerijske grupe na glavnim neprijateljskim napadnim pravcima. Jedinice druge linije i rezerve, do uvođenja u borbu, u većini slučajeva organizovaće PAO sopstvenim snagama i sredstvima, uključujući tu i streljačko naoružanje. Rezerve (drugi ešloni) će biti vrlo osetljive u toku izvršenja svojih zadataka, jer su izložene u prvom redu snažnom dejstvu avijacije. Stoga se njihovoj PAO u ovom periodu mora posvetiti osobita pažnja.

Ukoliko PAA, namenjena za zaštitu snaga na osetljivijem pravcu, ne može uspešno štititi tenkovsku rezervu (ako se njome raspolaze), tenkove treba ojačavati LPAA, a nekiput SPAA, što zavisi od jačine PAA i tenkovskih snaga.

Pri organizaciji i upotrebi sredstava PAO treba imati u vidu da će napadačeva avijacija usmeriti svoja dejstva na one jedinice koje su u pokretu radi posedanja sledećih odbranbenih linija.

Grupisanje SPAA mora biti tako izvršeno da se omogući zaštita trupa u odbranbenoj zoni i obezbede povoljni uslovi za manevrovanje PAA.

LPAA, organska i pridata, obezbeđuje delove borbenog poretka jedinice i važne objekte na komunikacijama i tesnacima na pravcima izvlačenja, kao i na pravcima protivnapada (protivudara), a koji će biti izloženi napadima avijacije sa malih visina.

Izboru vatrenih položaja PAA treba posvetiti naročitu pažnju. Oni moraju biti zaštićeni od neposrednog udara tenkovskih snaga neprijatelja, ali i tako postavljeni da se sa njih može uspešno voditi borba protiv oklopnih snaga (u uslovima jednovremenog napada ovih i napada iz vazduha).

Starešine jedinica i ustanova u zadržavajućoj odbrani uporedo sa organizacijom PAO preduzimaju sve mere protivavionske zaštite kao:

- maskiranje jedinica i ustanova;
- noćna kretanja;

- raščlanjavanje borbenog poretka i ustanova na široj prostoriji;
- izrada rovova i skloništa;
- organizacija protivpožarne službe;
- hemisko obezbeđenje;
- sanitetska i veterinarska pomoć, i
- otklanjanje posledica neprijateljskog dejstva iz vazduha.

Zavisno od veličine i sastava jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu komanda sastavlja plan PAO koji obuhvata:

- stanje sredstava PAO koje će učestvovati u PAO — uključujući i lovačku avijaciju (kad ova sadejstvuje);
- broj i važnost objekata na pravcima izvlačenja;
- zadatke sredstava PAO;
- organizaciju trupne službe VOJ;
- organizaciju sadejstva sa susednom PAO, trupama na zemlji i sopstvenom avijacijom;
- mere PAZ;
- signale vazdušne uzbune, tenkovske i hemiske opasnosti.

Koliko će se pomenute mere sprovesti u život u toku zadržavajuće odbrane zavisice od vremena, sredstava i pritiska neprijatelja.

Protivtenkovska odbrana

Ukoliko napadač raspolaže oklopnim snagama, a mogućnost njihove upotrebe je povoljna, jedan od najvećih problema u zadržavajućoj odbrani jeste celishodnost organizacije PTO. Zbog toga na ovaj vid borbenog obezbeđenja treba obratiti naročitu pažnju, prilagođavajući upotrebu raspoloživih pt sredstava karakteru zadržavajuće odbrane.

Poznato je da se, pored ostalog, branilac najuspešnije može suprotstaviti napadačevim oklopnim snagama sopstvenim oklopnim jedinicama i jakim motorizovanim PTR, ali, ukoliko su ova sredstva nedovoljna ili se njima uopšte ne raspolaže, svaki starešina je dužan da

se raspoloživim snagam i pt sredstvima na najpogodniji način suprotstavi napadu oklopnih jedinica, tj. ukoliko se ne raspolože sa dovoljno aktivnih sredstava za PTO, a to će u zadržavajućoj odbrani biti češći slučaj, to se može nadoknaditi zaprečavanjem, rušenjem i odgovarajućim sistemom i planom vatre.

PTO obuhvata: osmatranje i javljanje, organizaciju pt vatre, manevar pt sredstvima i pripremu raznih vrsta prepreka.

U zadržavajućoj odbrani kao i u otsudnoj, pri organizovanju PTO mora se imati u vidu: jačina i sastav napadačevih oklopnih snaga, pogodnost zemljišta za upotrebu tenkova, stanje prirodnih i veštačkih prepreka, kao i mogućnost napada oklopnih jedinica na pojedinim pravcima. Na osnovu procene svih navedenih elemenata odgovorna komanda preduzima mere za najracionalnije korišćenje zemljišta i raznih objekata za PTO, kao što su naprimer: šume, naselja, močvarno zemljište, duboki rovovi itd., povezujući prirodne i veštačke prepreke dobro organizovanim vatrenim sistemom.

U skladu sa osobenostima zadržavajuće odbrane, veličinom i sastavom jedinice koja je izvodi, jačinom i sastavom neprijatelja, naročito njegovih oklopnih snaga, komandant sastavlja plan PTO koji obuhvata:

- organizaciju službe izviđanja, osmatranja i javljanja;
- verovatne pravce upotrebe oklopnih jedinica;
- vatreni sistem ispred prve linije otpora i u dubini;
- raspored pt tačaka i čvorova, njihov sastav i zadatke;
- jačinu, sastav i zadatke PTR i POZ;
- manevar pt artiljerije na verovatnim tenkopasnim pravcima;
- raspored i zadatak sopstvenih oklopnih jedinica i verovatne pravce njihove upotrebe; primenu tenkovskih zaseda i korišćenje tenkova kao nepokretnih vatrenih tačaka;
- mere za inžinjerisko obezbeđenje PTO;

- zadatke i postupak jedinica u slučaju napada oklopnih snaga napadača;
- rok gotovosti PTO.

Plan PTO se normalno u toku borbe dopunjava upotrebom ostale artiljerije, avijacije i drugih pt sredstava.

Mesto ručnih bacača i bestrzajnih oruđa većeg kalibra biće u sastavu borbenog poretka pešadije, počev od prednjeg kraja (gde će i biti težište njihove primene) pa kroz čitavu dubinu odbrane. Na pomoćnim pravcima mogu se formirati odredi ručnih bacača, da bi se što više pt artiljerije grupisale na pravcima odakle se očekuju glavne oklopne snage napadača.

Što se tiče organizovanja i izvođenja PTO u zadržavajućoj odbrani iz NOR se ne mogu izvući neka naročita iskustva. Osnovna sredstva kojima smo se suprotstavljali neprijateljskim oklopnim jedinicama bila su, pored zaprečavanja i rušenja, lično naoružanje, mitraljezi, pt puške, pt bombe, zapaljive flaše i zaplenjeno pt oružje (na primer u IV neprijateljskoj ofanzivi na pravcima: Karlovac—Bihać; Bihać—Bosanski Petrovac; Bosanska Krupa—Bihać; Gračac—Lapac—Bihać; Knin—Grahovo—Drvar; Mrkonjić Grad—Mlinište itd.).

Iz sveg izlaganja može se izvesti zaključak da se u partizanskom ratu i kad je zemljište povoljno i sa slabom pt artiljerijom, pa i bez ove — uz primenu raznovrsnog zaprečavanja i rušenja — može sa uspehom usporavati, a za ograničeno vreme i zadržati prodiranje neprijateljskih oklopnih i motorizovanih snaga.

Protivdesantna odbrana

S obzirom na broj i upotrebu vazdušnodesantnih jedinica u Drugom svetskom ratu može se pretpostaviti da će se u eventualnom budućem ratu vazdušnodesantne jedinice koristiti još u većim razmerama. Zato, kao i kod drugih vidova borbenih dejstava, i pri organizovanju i izvođenju zadržavajuće odbrane treba predvideti sve mere protiv vazdušnodesantnih snaga neprijatelja, tj.

raspoloživim snagama i sredstvima pravovremeno organizovati protivdesantnu odbranu (PDO).

S jedne strane velika širina fronta i slabija zasićenost odbranbene zone snagama i sredstvima, a sa druge relativno brz tempo nastupanja napadača čine zadržavajuću odbranu veoma osjetljivom od vazdušnog desanta, pogotovu ako se na pravcu izvođenja zadržavajuće odbrane nalaze neki od značajnih objekata: tesnaci, prevoji, prelazi preko reka, vojno-politički centri, železnički čvorovi, industrijska postrojenja itd.

Da bi se izbeglo iznenađenje koje bi mogle prouzrokovati vazdušnodesantne jedinice napadača kao i da bi se nesmetano izvodila zadržavajuća odbrana branilac je obavezan da pristupi organizovanju službe izviđanja, osmatranja i javljanja, kako bi se došlo do podataka o jačini i sastavu vazdušnog desanta, a agenturnom službom o mestu spuštanja desanta (uži i širi rejon, objekat). Zatim, na osnovu procene situacije i dobivenih podataka branilac predviđa protivdesantne snage i sredstva, njihov raspored i zadatke.

Snage predviđene za borbu protiv vazdušnih desanta treba da budu, načelno združenog sastava, a po mogućnosti motorizovane. Prema jačini i sastavu vazdušnog desanta i mestu spuštanja, borbu protiv njega prihvatiće, po pravilu, opšta rezerva, a ako je potrebno i drugi ešelon, već prema tome koliko su ovi delovi borbenog poretka slobodni u odnosu na osnovni zadatak. Bilo bi celishodnije za ovu svrhu imati posebne snage ali u okviru zadržavajuće odbrane to će biti teško ostvariti.

Određene snage za borbu protiv desanta treba da budu po mogućnosti, podržane vatrom artiljerije (PAG, DAG, KAG), a prema potrebi i ostalim elementima borbenog poretka (tenkovskom, protivtenkovskom rezervom i POZ-om), kao i avijacijom za podršku ukoliko se njome raspoláže.

Do dolaska snaga predviđenih za borbu protiv vazdušnog desanta, borbu prihvataju i najmanji delovi koji primete spuštanje desanta, kao, naprimer, naoružani deo naroda sa ugroženog područja (ukoliko nije evakuisan),

mesne stanice milicije, organizacija Saveza boraca i jedinice partizanskih odreda (ukoliko su locirane na ugroženom području). U protivnom neprijatelj bi dobio potrebno vreme da se organizuje, prikupi i utvrdi za uporniju borbu, što bi se moglo negativno odraziti na izvođenje odbrane u celini.

Vazdušni desanti biće veoma opasni i za partizanske jedinice koje izvode zadržavajuću odbranu, a naročito ako su one vezane za jedan određen pravac. Zato je potrebno u datim uslovima predvideti protivdesantnu odbranu na sličnim principima kao i u normalnim uslovima.

Hemisko (ABH) obezbeđenje

Obuhvata potrebne mere za zaštitu jedinica i pozadinskih ustanova u zoni zadržavajuće odbrane od hemiskog, nuklearnog ili biološkog napada, a preduzimaju ga, prema mogućnostima, sve starešine u okviru dobivenog zadatka.

U toku zadržavajuće odbrane jedinice su manje izložene hemiskom napadu nego što je to slučaj u otsudnoj odbrani, kod koje su snage i sredstva više vezana za određene rejone. Napadač pri organizovanju i izvođenju napada na snage zadržavajuće odbrane može primeniti hemiski napad samo sa kratkotrajnim bojnim otrovima u cilju da ih izbaci iz stroja i onesposobi za daljnje vođenje borbe, a da se posle toga sopstvene snage ne dovedu u položaj da i same budu zatrovane.

Zbog osobenosti zadržavajuće odbrane, kraćeg zadržavanja na linijama (položajima) otpora, napadač neće imati povoljne uslove da organizovano izvede duži hemiski napad, izuzev u pripreмноj odnosno početnoj i završnoj fazi zadržavajuće odbrane, kad su snage odbrane stabilizovanije. Najosetljivija mesta u slučaju hemiskog napada kroz dubinu zadržavajuće odbrane predstavljaju pravci izvlačenja glavnih snaga, rejoni rezerve, vatreni položaji artiljerije i pozadinske ustanove — baze (u prvom redu operativnih jedinica).

U vezi sa iznetim, a da bi se omeo napad ili njegove posledice svele na što manju meru, branilac, prema raspoloživim mogućnostima, preuzima sledeće taktičko-tehničke mere:

— organizuje i izvodi ABH izviđanje u okviru jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu, u cilju da se dođe do podataka o pripremama, rasporedu jedinica i sredstava napadača za hemiski napad;

— organizuje izviđanje zemljišta i vremena u pogledu uticaja na dejstvo bojnih otrova, kao i u pogledu uticaja na raspored pojedinih elemenata borbenog poretka u zoni zadržavajuće odbrane. Navedene zadatke izvode specijalisti iz ABH jedinica i to u zajednici sa izviđačkim organima jedinice, pomoću ostavljenih izviđačkih grupa u pozadini neprijatelja ili dobijanjem podataka od pretpostavljene komande;

— razvija sistem osmatranja (od najnižih jedinica pa naviše) i obaveštavanja trupa i ustanova o ABH opasnosti;

— prema mogućnostima i raspoloživim sredstvima, jedinice u odbrani preduzimaju protivmere u odnosu na napadača, koji priprema ABH napad (dejstva pešadije, artiljerije i avijacije, partizanskih odreda i diverzantskih grupa);

— dimnim minama ili granatama obrazuje dimnu zavesu ispred borbenog poretka napadača i u dubini, zaslepljujući osmatrača i vatrene položaje artiljerije;

— organizuje i stvara dimnu zavesu ispred prve linije otpora i u dubini odbrane u cilju slabljenja vatrene sistema napadača i izvođenja manevra u dubini.

Pored navedenih taktičkih mera branilac preuzima i odgovarajuće tehničke mere, kao:

— obezbeđuje jedinice sredstvima za ličnu zaštitu i odgovarajućom rezervom, s obzirom da kolektivna zaštita ne obezbeđuje aktivna borbena dejstva;

— prema raspoloživom vremenu i sredstvima izgrađuje potrebna skloništa za komandna mesta, centre veze i pojedine delove pozadinskih baza i ustanova, koristeći u ove svrhe priručna i mesna sredstva;

— izgrađuje potrebne prolaze u kontaminiranim rejonima za izvlačenje jedinica;

— blagovremeno predviđa potrebna sredstva za ABH dekontaminaciju ljudstva, stoke i tehnike, a posebno za dekontaminaciju na osnovnom pravcu izvlačenja (mostovi, tesnaci, doline itd.) i zato po mogućnosti koristi motorna vozila za dekontaminaciju.

Pretpostavljena komanda, odnosno komanda divizije (korpusa), koja izvodi zadržavajući odbranu, u okviru ABH obezbeđenja izrađuje i plan ABH zaštite, iz koga treba da se jasno vide raspored i zadaci ABH jedinica, raspodela sredstava i sve napred iznete mere taktičko-tehničke prirode.

S obzirom na specifičnost zadržavajuće odbrane broj rentabilnih ciljeva za napad nuklearnim oružjem biće ograničen. Međutim, pošto su elementi borbenog poretka raspoređeni na osnovnom pravcu izvlačenja (težištu odbrane), na kome se obavlja još i najveći deo saobraćaja u oba pravca to se može pretpostaviti, da je ovakav napad moguć u uslovima zadržavajuće odbrane. Zbog ovoga komanda koja izvodi zadržavajuću odbranu mora biti pripravna da preduzme i odgovarajuće (taktičko-tehničke) protivradiološke mere, kao:

— radiološko izviđanje, koje ima za cilj da ustanovi stepen jačine radioaktivnog zračenja u pojedinim kontaminiranim rejonima, granice kontaminiranog zemljišta u zoni zadržavajuće odbrane, mogućnost saobraćaja unutar kontaminiranog rejona;

— zauzeti rastresitiji borbeni poredak no što je to uobičajeno u zadržavajućoj odbrani pod normalnim uslovima, jer se u tom slučaju i zemljište bolje koristi kao zaštita;

— u slučaju nuklearne eksplozije u rejonima razmeštaja pozadinskih ustanova — baza organizovati dopunsko izviđanje u cilju ispitivanja hrane, vode, furazi i dr. Ovo izviđanje obavljaju specijalni ABH delovi.

Pored taktičkih mera, jedinice u zoni zadržavajuće odbrane primenjuju i odgovarajuće tehničke mere u cilju protivradiološke zaštite. Prema dosadašnjim opitima i iskustvima došlo se do saznanja da postoje velike moguć-

nosti za individualnu i kolektivnu zaštitu od nuklearne bombe u okviru već postojećih mera zaštite. U cilju pojačanja zaštite od napada ABH oružja potrebno je još u toku mira što svestranije upoznati osobenosti nuklearnog oružja kao i mere za zaštitu.

Kod zadržavajuće odbrane manje su mogućnosti za izradu sistema utvrđivanja u četnim (odnosno bataljonskim) rejonima, no što je to slučaj kod otsudne odbrane (zbog prirode dejstva, češćih promena položaja, manje raspoloživog vremena i radne snage itd.). Međutim, i u manjem obimu izrađeni objekti mogu pružiti relativno dobru zaštitu od dejstva nuklearnog oružja, a u ovom smislu treba koristiti i sve neravnine na zemljištu. Umešnost u korišćenju prirodnih zaklona umnogome će smanjiti posledice dejstva nuklearne eksplozije.

Da bi se posledice biološkog napada ili slične pojave otklonile i izbeglo iznenađenje, potrebno je da komanda koja izvodi zadržavajuću odbranu preduzme sve mere predostrožnosti, pridržavajući se sledećih načela:

— organizovati od strane ABH i epidemioloških organa neprekidno biološko izviđanje, koristeći istovremeno i podatke epidemiološke službe sa terena ukoliko ova postoji;

— obolelo ljudstvo ili stoku odmah evakuisati u pozadinske ustanove (bolnice) gde ih izdvojiti i podvrći detaljnom pregledu epidemiologa i bakteriologa;

— pojačati kontrolu nad bunarima i izvorima pijaće vode, a naročito nad onim koje nisu pregledali epidemiolozi. Na isti način pojačati kontrolu nad svim vrstama ljudskih i stočnih namirnica;

— pojačati kontrolu lične i kolektivne higijene jedinica kao i kontrolu samog zemljišta i objekata (bunara i dr.) na njemu;

— obezbediti u slučaju zaraze blagovremenu dezinfekciju lične opreme, hrane, vode i zemljišta i uspostaviti tesnu vezu sa sanitetskim, veterinarskim i ABH organima civilne službe za suzbijanje posledica biološkog napada odnosno pojave zaraznih oboljenja kod ljudstva, stoke ili bilja.

Maskiranje

Sve vrste i načini maskiranja dolaze u obzir i kod zadržavajuće odbrane, zavisno od vremena, sredstava i stručne radne snage.

Individualno maskiranje je obavezno u svim borbennim dejstvima.

Taktičko maskiranje izvode jedinice svojim snagama i sredstvima u svim etapama zadržavajuće odbrane, od prve do zadnje linije otpora.

Maskiranje se ne izvodi samo primenom raznih maskirnih sredstava i korišćenjem ograničene vidljivosti nego i pojedinim taktičkim postupcima.

Iz ranije iznetog primera o borbi nemačke 41 pd vidi se da je ona pre izvlačenja na sledeću liniju skoro redovno vršila protivnapade, da bi na taj način, pored ostalog, obmanula napadača i prikrila izvlačenje iz borbe.

Operativno maskiranje ima za cilj ne samo prikriivanje namera već i obmanu napadača da bi ovaj doneo pogrešan zaključak o namerama branioca.

U toku IV neprijateljske ofanzive, kada se glavnina naših snaga sa ranjenicima nalazila na prostoru r. Rame i r. Neretve, izložena koncentričnim napadima nemačkoitalijanskih i četničkih snaga, izvedeno je operativno maskiranje na vrlo vešt način, tim značajnije što je ostvareno baš u najtežoj situaciji i kada je svaki trenutak bio sudbonosan za realizovanje operativne zamisli Vrhovnog štaba. Tada je drug Tito naredio da se poruši most na Neretvi kod Jablanice, a da se prethodnice udarne grupe divizija prebace sa desne na levu obalu Neretve, dok su snage 1 bosanskog korpusa dobile naređenje da se angažuju prema Bosanskoj Krajini. Na osnovu ovog našeg manevra Nemci su stekli pogrešan utisak da su naše snage odustale od forsiranja Neretve i preduzele povlačenje. Ovaj njihov zaključak omogućio je da se prebaci glavnina naših snaga sa ranjenicima preko improviziranog mosta na r. Neretvi kod Jablanice, razbiju četničke formacije i produži dalje nastupanje u pravcu reke Drine i dalje ka Sandžaku i Crnoj Gori.

Kod zadržavajuće odbrane treba se, načelno, držati sledećih uputstava za maskiranje:

— jedinica koja izvodi zadržavajuću odbranu na svim linijama otpora kroz dubinu odbranbene zone mora u svim situacijama primenjivati maskiranje ne čekajući za to naređenje, dok maskiranje važnijih objekata izvode inženjeriske jedinice;

— zadimljavanje većih prostorija i od veće važnosti izvode hemiske jedinice;

— sve jedinice, počev od armije (korpusa) pa naniže zaključno sa pukom, razrađuju plan maskiranja koji obuhvata: cilj i zadatak maskiranja u toku zadržavajuće odbrane, vreme izvršenja maskiranja, snage i sredstva i u vezi s tim specijalne zadatke inženjerskih odnosno hemijskih jedinica.

4. INŽINJERSKO OBEZBEĐENJE

Utvrđivanje

U zadržavajućoj odbrani, prema iskustvima iz Drugog svetskog rata, težište utvrđivanja položaja bilo je usmereno na izradu otpornih tačaka (za vod ili četvu) i odbranbenih čvorova (za bataljon). Stepen izgrađenosti dubine odbrane zavisio je, pored ostalog, od raspoloživog vremena i upornosti napadača. U okviru uređenja položaja zaprečavanje zemljišta našlo je punu primenu, s obzirom na mogućnosti manevra sredstvima za zaprečavanje. Na ovaj način branilac je i sa manjim snagama zadržavao, odnosno usporavao tempo nastupanja napadača, a time stvarao nužno vreme koje se ovim vidom borbenog dejstva i želi postići.

U zadržavajućoj odbrani uređenje pojasa obezbeđenja, ukoliko ovaj postoji, izvode jedinice koje ga brane. S obzirom na ograničeno vreme ova organizacija sastoji se iz potrebnog broja otpornih tačaka, koje posedaju i brane prednji odredi, artiljerija i delovi inženjerije koji izvode zaprečavanje. Uglavnom, utvrđivanje se vrši u prvom redu na pravcima i zemljištu koje olakšava upo-

trebu brzih jedinica. Pored planskog rušenja, postavljaju se i razna minsko-eksplozivna polja i prepreke, sve sa zadatkom da se neprijatelj uspori i da mu se nanese što veći gubici.

Na sličan način (zavisno od veličine jedinice, aktivnosti napadača, raspoloživog vremena i sredstava) organizuju se i ostali položaji u zadržavajućoj odbrani. Treba napomenuti da je za organizaciju i fortifikacisko uređenje položaja vreme vrlo kratko, pa se prema tome radovi izvode ubrzano i to na glavnim pravcima sa kojih se očekuje napad brzih jedinica. Fortifikaciska organizacija pojedinih linija u zoni zadržavajuće odbrane može da obuhvati, prema raspoloživom vremenu, potrebne elemente rejona, oteka ili pojasa, odnosno zone. Ukoliko postoji mogućnost, odnosno ako se raspolaže vremenom, uređuju se i pojedini objekti između predviđenih linija otpora. Uređenje ovih objekata olakšaće prihvatanje snaga, a u izvesnim slučajevima ove međulinije poslužiće kao oslonac za protivnapad. Prirodne osobine zemljišta iskorišćuju se do maksimuma.

Na odbranbenim linijama (položajima) izvode se radovi po sistemu grupnog utvrđivanja, s tim što se pre svega uređuju jaki mesni objekti, koji sa malo sredstava i vremena mogu brzo i lako ojačati odbranu, kao što su rejoni odbrane, međuprostori na položajima, položaji, zasede, pt zasede, sistem zaprečavanja i slično. Naročitu pažnju treba posvetiti izboru otpornih tačaka i bataljonskih čvorova odbrane, tako da se oni po mogućnosti nalaze pozadi jakih prirodnih prepreka, kao i da zemljište nudi što lakše uslove za uređenje položaja.

Veliku važnost treba pridati organizovanju zaprečavanja ispred prednjeg kraja, u međuprostorima, na bokovima kao i u dubini odbrane, o čemu će biti naknadno govora.

Ukoliko vreme, snage i sredstva dozvoljavaju, na isti način se organizuju i uređuju pregradni položaji u dubini odbrane. Oni se podešavaju tako da se sa njih može što uspešnije dejstvovati i preći u protivnapad odgovarajućim snagama, odnosno sačekati neprijatelj u organizovanim zasedama, kao i da se iza njih nalaze polazni položaji

za tenkovske rezerve određene za borbu protiv onih snaga napadača koje dublje prodru u odbranbenu zonu itd.

Prema tome, da bi utvrđivanje dalo one rezultate koji se traže od njega u zadržavajućoj odbrani, nužno je: organizovati inženjerisko izviđanje; fortifikaciski urediti linije otpora koliko je to moguće s obzirom na vreme, snage i sredstva; fortifikaciski ojačati protivtenkovsku odbranu i izraditi komandna mesta odgovarajućeg tipa.

U NOR nedostatak tehničkih sredstava za uređenje zemljišta, a i planirani manevri, nisu omogućavali da se pitanju organizacije i uređenju položaja pokloni dovoljna pažnja. Međutim, prirodne osobine zemljišta su odlično korišćene, kao, naprimer, šume za skriven pokret, ili zadnji nagib za vreme napadačeve artiljerijske pripreme. Nema razloga da to pitanje ne bude u centru pažnje obuke starešinskog i vojničkog sastava u svakoj taktičkoj radnji, pa i u zadržavajućoj odbrani.

Evo, naprimer, kako je rešavao pitanje organizacije zemljišta i položaja Štab 13 hrvatske divizije pred italijansku ofanzivu 1943 god. na slobodnu teritoriju Brinje — Otočac. Neuporedivo jači neprijatelj, opremljen modernom tehnikom i vazduhoplovstvom, uspeo je u vremenu od 3 meseca da ovlada vrlo neznatnim delom odbranbene prostorije 13 divizije. Ovo je rezultat pravilne procene i pravilnog gledanja Štaba divizije na značaj utvrđivanja zemljišta u koju svrhu je korišćeno i mesno stanovništvo. Zato Štab u svojoj zapovesti i predviđa:

... »8. Položaje određene ovom zapovešću fortifikaciski organizovati izradom zaklona kako za strelce tako i za automatsko i ostalo oružje do punog profila. Za štabove izraditi osmatračnice i vezati ih sa mestom štaba telefonom, odnosno kuririma, relejima itd. Radove maskirati od neprijateljskog ugleda sa zemlje i iz vazduha. Plan vatre sačiniti na osnovu najdetaljnijeg reperisanja i proučavanja zemljišta. Pri tome odrediti svakom strelcu i oružju njegov zadatak. Položaj posedati po grupama (ojačane desetine). Vatrene povezanost između jedinica mora biti zastupljena do maksimuma. Sav predteren ima biti tučen jakom uždužnom i unakrsnom vatrom.

Za rušenje i zaprečavanje puteva mobilisati okolno civilno stanovništvo. U pogledu alata za izradu fortifikaciskih objekata isto prikupiti od mesnog stanovništva« ...

Zaprečavanje

Zaprečavanje može imati taktički ili operativni karakter, prema tome u kojim se razmerama izvodi, sa kolikim sredstvima, za koje vreme i na kakav način.

Zaprečavanje u zadržavajućoj odbrani izvodi se na istim principima kao i u otsudnoj odbrani sa razlikom što je za zaprečavanje u zadržavajućoj odbrani potrebno više sredstava s obzirom na širinu i dubinu zone odbrane, a naročito na pravcima sa kojih se očekuju brze i oklopne jedinice napadača. U vezi sa ovim povećava se i broj grupa i odreda za zaprečavanje.

Uspeh zaprečavanja zavisi od raspoloživog vremena i sredstava za zaprečavanje (pt i pp mina, eksploziva i bodljikave žice, aparata za električna i druga paljenja), pravilne procene i planiranja, obučenosti jedinica u ovom smislu itd.

Zaprečavanje se izvodi kako ispred prednjeg kraja odbrane, tako i u zahvatu pojedinih položaja u međuprostorima i na pravcima izvlačenja. Pri planiranju zaprečavanja treba voditi računa da ono, kombinacijom prirodnih i veštačkih prepreka ispred prednjeg kraja i u međuprostorima, dobije svoj puni značaj u vezi sa odgovarajućim sistemom vatre, s tim da se starešine upoznaju sa zaprečavanjem ispred otseka odbrane.

Prema broju prolaza predviđa se i potreban broj specijalnih grupa sastavljenih od pionira, koje imaju zadatak da sačekaju jedinice koje se povlače i da ih dovedu do postojećih prolaza. Pored ovih grupa predviđa se isto tako potreban broj grupa za zatvaranje ovih prolaza kad kroz njih prođu jedinice u pravcu sledeće linije otpora.

Zaprečavanje se izvodi po redu hitnosti i važnosti nastupnih pravaca neprijatelja, s tim da se u pojasu zaprečavanja ostave potrebni prolazi za sopstvene snage.

Izvedena zaprečavanja u NOR, u okviru zadržavajuće odbrane, bila su znatna ali su se svodila isključivo na rušenje puteva, mostova, propusta, pravljenje barikada na putevima i tesnacima. I pored nedostatka materijala i mašina za paljenje ova zaprečavanja su davala dobre rezultate iako ih je neprijatelj dosta brzo otkla-

njao zahvaljujući svojoj dobroj tehničkoj opremi. Obratno, kada ga nismo ozbiljno shvatili, neprijatelj je pre vremena došao tamo gde inače ne bi mogao doći da je zaprečavanje izvedeno po planu ma i skromnim sredstvima. Naprimer, nedovoljno rušenje puta Karlovac—Bihać i objekata na njemu od strane 8 divizije i goranskih brigada u znatnoj meri je otežavalo izvođenje za-državajuće odbrane 7 baniskoj diviziji, koja je zbog brzih prodora motorizovane 7 SS divizije morala da se povlači brže da ne bi bila ugrožena, odnosno otsečena.

Uspelo zaprečavanje operativno-strategijskih razmera u IV neprijateljskoj ofanzivi pretstavlja rušenje mostova na Neretvi i Rami u dužini od 450 metara, što je praktično stvorilo zabunu kod Nemača, Italijana i četnika, a i potrebno vreme našim snagama i omogućilo im dalje izvlačenje iz doline reke Neretve ka reci Drini.

Značaj zaprečavanja istakao je drug Tito još u avgustu 1941 godine rečima:

»U teškoj borbi protiv neprijatelja našeg naroda partizanski odredi imaju mnogobrojne zadatke. Oni moraju rušiti sve one objekte koji služe fašističkim osvajačima: železnice, mostove, fabrike, radionice, skladišta municije i drugo...«⁵⁾

Sve akcije na okupiranoj teritoriji izvedene u cilju rušenja suhoputnog i železničkog saobraćaja (rušenje mostova, vijadukata, železničkih stanica i tunela), kao i rušenja industriskih postrojenja imale su za cilj dobitak u vremenu i nanošenje gubitaka neprijatelju. Prekid saobraćaja na raznim vrstama komunikacija ili rušenja industriskih postrojenja (slabljenje kapaciteta proizvodnje) negativno su se odrazili na taktičko-operativne planove okupatora (na manevar snagama i tehnikom, brzinu tempa nastupanja, uredno snabdevanje i eksploataciju sirovina itd.).

Primer uspešnog zaprečavanja pretstavlja izvlačenje nemačkih snaga sa Sicilije, Južne i Srednje Italije 1943 god. U tim operacijama Nemci su na vrlo vešt način uspeli da sa malim snagama poruše komunikacije i sve

⁵⁾ Tito, Borba za oslobođenje Jugoslavije (1941—1945), knj. I.

objekte na njima i postave minska polja, štiteći ih vatrom. Takvo je zaprečavanje izvela i nemačka 10 armija na Italijanskom frontu u Napuljskoj kampanji. U novostvorenoj situaciji, kapitulacijom Italije, Nemci su morali promeniti operaciski plan i preći na zadržavajuću odbranu, a u izvođenju ove primeniti što širi sistem zaprečavanja i rušenja kako bi usporili nastupanje Saveznika, naneli im što veće gubitke i stvorili potrebno vreme za izvođenje protivudara na savezničke snage koje bi se iskrcale ma gde do Napulja. Uspešnom zaprečavanju Nemaca išli su u prilog stvor i izgled zemljišta Južne Italije, koje je planinskog karaktera, sa ograničenim brojem puteva, usečenim rečnim koritima i velikim brojem veštačkih objekata na suhoputnim i železničkim komunikacijama.

Zaprečavanje u toku Napuljske kampanje veoma je interesantno za nas, jer zemljište Južne Italije ima mnogo zajedničkih crta sa dobrim delom zemljišta u našoj zemlji.

Nemci su izvršili rušenje i zaprečavanje na pravcima Taranto — Altamura — pl. Vulture; Lukanija — Potenza — Vulture — Salerno; Salerno — Napulj; Salerno — Benevento — Kasino, a zatim iskoristili i sve doline sa tokovima upravnim na pravac savezničkog nastupanja, a naročito desnu obalu reke Volturno. Na ovom prostoru, pored rušenja, postavljen je ogroman broj pt i pp mina. Sigurno je da su ova rušenja i zaprečavanja uveliko doprinela da su se savezničke snage (u početku 15, a zatim 24 divizije) zadržale u Južnoj Italiji puna dva i po meseca, tj. sve do 15 novembra kada su Nemci, pošto su dobili potrebno vreme, prešli u otsudnu odbranu.⁶⁾

Uređenje komunikacija. U svim borbenim dejstvima a naročito u zadržavajućoj odbrani komunikacije imaju osobit značaj jer borbena dejstva, snabdevanje, evakuacija, itd. u najvećem stepenu zavise od broja i kvaliteta puteva, zbog čega će napadač težiti da spreči uredno povlačenje branioca i to na razne načine (bombardovanjem

⁶⁾ Operacije u Južnoj Italiji, izdanje »Male vojne biblioteke« VIZ »Vojno delo«.

iz vazduha, ubacivanjem ili spuštanjem vazdušnog desanta na osetljivim mestima na pravcu povlačenja).

Kod održavanja i uređenja puteva inženjerija ima značajnu i odlučujuću ulogu, koja se ogleda u sledećim zadacima:

- održava i uređuje puteve kroz zonu odbrane, a naročito za nesmetano kretanje brzih i oklopnih jedinica;
- uređuje i opravljia puteve za dotur i evakuaciju;
- popravljia sva oštećenja na putevima nastala od bombardovanja.

Održavanje i uređenje puteva izvode stručne jedinice inženjerije, a osnovnu radnu snagu čine rodovi vojske ili stanovništvo.

Da bi putevi bili uvek u ispravnom stanju potrebno je da svaka komanda predvidi odgovarajuće snage i sredstva. Ovo je od posebnog značaja kod zadržavajuće odbrane s obzirom na brzo kretanje, manevar, snabdevanje i evakuaciju pozadinskih baza i ustanova.

Sve zadatke u vezi opravke i održavanja komunikacija izvode u tu svrhu naročito formirani odredi za održavanje puteva (OOK). Broj i sastav ovih odreda kreće se prema potrebi, a može ih biti 1—2. Oni su sastavljeni od inženjerije iz organskog sastava ili od pridate, a ojačavaju se potrebnom mehanizacijom i transportom za brzo prebacivanje ljudstva i materijala. Pojava nuklearnog oružja još više ističe značaj OOK.

5. UREĐENJE POZADINE

Rad pozadine u zadržavajućoj odbrani je složeniji no u otsudnoj odbrani. Pri organizovanju pozadine kod zadržavajuće odbrane treba se držati odgovarajućih načela:

- zbog brzih promena na frontu odbrane izbegavati gomilanje većih materijalnih rezervi jer ove u slučaju iznenadnog prodora neprijatelja mogu postati njegov plen;
- materijalne rezerve ešelonirati duž pojedinih pravaca za izvođenje zadržavajuće odbrane;
- prema postojećim mogućnostima za snabdevanje jedinica u punoj meri koristiti odgovarajuća mesna sred-

stva, a u nedostatku ovih vršiti dotur iz pozadinskih ustanova — baza starije komande;

— materijalna sredstva za vođenje borbe treba ostavljati na pravcima povlačenja jedinica (na predviđena mesta);

— u slučaju opasnosti da materijalna sredstva mogu pasti u ruke neprijatelju treba ih pravovremeno evakuirati, podeliti narodu ili uništiti.

Jedinica koja izvodi zadržavajuću odbranu, počev od divizije (brigade), dobija od više komande pozadinski rejon, koji obuhvata određenu zonu po frontu i dubini, na kojoj se prema jačini i sastavu jedinice formiraju odgovarajuće pozadinske baze i ustanove koje imaju ulogu organa za snabdevanje.

Kod jedinica koje samostalno dejstvuju na pojedinim pravcima, granice pozadine treba, načelno, da se poklapaju sa granicama odbranbene zone, a po izvršenom povlačenju jedinici će se naknadno dodeljivati granice za pozadinu prema njenoj daljoj ulozi u borbi. U svakom slučaju ovo pitanje ne treba kruto shvatiti. Biće situacija da će granice pozadine obuhvatiti manju prostoriju od zone za odbranu (ako je ova suviše duboka), a ne isključuje se mogućnost da pozadinski rejon bude i veći (dublji od zone dejstva), kada je zona male dubine i jedinica samostalna.

Pozadinski rejon jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu načelno je veće dubine nego u otsudnoj odbrani. Kolika će biti ova dubina zavisi od konkretnih uslova.

U zadržavajućoj odbrani materijalno obezbeđenje počiva na pravovremenom planiranju najvažnijih potreba (u hrani, municiji, pogonskom materijalu, sredstvima za zaprečavanje itd.), usklađenom prema vremenu zadržavanja odgovarajuće jedinice na određenoj dubini odbrane. Sva ostala materijalna sredstva, koja se predviđaju za obezbeđenje borbe po završetku zadržavajuće odbrane, nalaze se u dubini obezbeđena, maskirana od ugleda sa zemlje i vazduha i zaštićena od iznenadne pojave brzih jedinica napadača, a po mogućnosti, pozadi prirodnih prepreka.

Pri pravovremenom uređenju pozadine, odnosno odbranbene zone, ostavlja se potreban materijal, u prvom redu municija, pozadi predviđenih linija za pružanje otpora, načelno na onim mestima gde bi se približno mogle nalaziti pukovske — divizijske baze viših jedinica. Na ovaj način vrši se materijalno obezbeđenje jedinica koje izvode zadržavajuću odbranu, sve do zadnje linije otpora — kada se pozadinske ustanove raspoređuju po principima otsudne odbrane.

Pozadinske baze i ustanove u slučaju napada nuklearnim oružjem treba rasteretiti na taj način što se jedan deo borbenih i materijalnih potreba ostavlja jedinicama pozadi odbranbenih linija, a zatim se baze raščlanjuju na većoj dubini i u širem rejonu, maskirane od ugleda sa zemlje i iz vazduha. Ovim merama treba onemogućiti stvaranje rentabilnih ciljeva za napad nuklearnim oružjem.

Pozadinske baze i ustanove ešelonirane su na većoj dubini nego što je to slučaj kod otsudne odbrane. Povećano otstojanje od prve linije otpora posledica je osobenosti zadržavajuće odbrane, zadatka, širine fronta, brzine pokreta, sigurnosti krila i bokova, stvora i izgleda zemljišta itd. Tako se, naprimer, bataljonska stanica borbenih potreba u početnoj fazi odbrane postavlja na oko 4—5 km od prve linije otpora (pozadi druge pukovske linije otpora), pukovska baza na oko 10—15 km (pozadi druge divizijske linije otpora), a divizijska baza na oko 20—25 km (pozadi drugog pojasa). Navedene norme su podložne promenama zavisno od situacije, zemljišta i uopšte strukture odbrane.

U toku NOR snabdevanje jedinica u zoni odbrane i uopšte vršeno je iz mesnih sredstava i rekvizicijom. Višak hrane, opreme i borbenih potreba čuvan je kod mesnih narodnih vlasti (područja), po bazama ili kod naroda. Ukoliko su se neka od pomenutih skladišta nalazila u zoni dejstva pojedinih jedinica za vreme izvođenja zadržavajuće odbrane (a bilo ih je u IV neprijateljskoj ofanzivi), ona su korišćena, a dopuna je vršena iz mesnih sredstava.

Sanitetska služba organizuje se na osnovi plana sanitetskog obezbeđenja. S obzirom na specifičnosti zadržavajuće odbrane, a naročito zbog brze promene položaja, sanitetske ustanove raspoređuju se na većoj dubini nego što je to slučaj kod otsudne odbrane. Organizacija ukazivanja pomoći ranjenicima i bolesnicima isto tako je drugačija. Naime, u DMC se zadržavaju samo oni ranjenici i bolesnici koji su u životnoj opasnosti, dok se svi drugi kojima je potrebno lečenje preko 7 dana evakušu u sanitetske ustanove i bolničke baze za dobijanje kvalifikovane ili specijalističke pomoći. U cilju rasterećenja DMC bolnička baza starije komande istura na pravcima izvlačenja pojedine odeljke (hirurške, interne i dr.) koji primaju ranjenike i ukazuju im pomoć. Ovi odeljci načelno se nalaze na pravcima evakuacije. Jedan od najozbiljnijih problema u organizaciji saniteta predstavlja evakuacija ranjenika s obzirom na ograničen transport. Ovaj problem se donekle ublažava korišćenjem povratnog transporta, koji dotura borbene potrebe do linija otpora, a evakuše u prvom redu ranjenike. U uslovima napada nuklearnim sredstvima broj ranjenika se povećava pa samim ovim se i problem njihove evakuacije postavlja u još oštrijem meri.

Iskustva iz NOR dovoljno jasno govore o važnosti problema evakuacije ranjenika. Specijalno u uslovima NOR ovo je bilo jedno od krupnih političkih pitanja i često se moralo rešavati ma i po cenu ogromnih gubitaka (naprimer u IV neprijateljskoj ofanzivi).

Formacijski transport za vreme zadržavajuće odbrane, s obzirom na broj zadataka (dotur i evakuacija, manevar manjim snagama, prebacivanje POZ-ova), imaće velika naprezanja, pa je nužno, u prvom redu, regulisati njegovu pravilnu i plansku upotrebu, a zatim mere za njegovo održavanje. Eventualni propust u rešavanju ovih pitanja uslovljava i odgovarajuće posledice, koje mogu biti mnogo teže nego u ma kom drugom vidu borbe. Zato, prema mogućnostima, treba predvideti i ojačanja u transportu.

U uslovima napada nuklearnim oružjem vozni park, skladišta pogonskog goriva i radionice za opravku treba

rasporediti na široj prostoriji i preduzeti sve mere maskiranja, a saobraćaj vršiti načelno noću.

U vezi sa zadacima i upotrebom transporta, kako u pripremnom periodu tako i u toku zadržavajuće odbrane, komanda pozadine pravovremeno preduzima potrebne mere za održavanje puteva (specijalne jedinice) i organizaciju saobraćaja na njima (putno-eksploataciona služba) za nesmetan dotur i evakuaciju, kao i za upotrebu i nesmetan pokret pri izvlačenju borbenih ešelona kroz dubinu odbrane.

Primer slabe organizacije saobraćaja i posledice koje proizilaze ako se ovom pitanju ne pokloni puna pažnja najbolje pokazuje izvlačenje snaga južnokorejskog korpusa jula 1953 oko reke Kumsong. Na glavnom putu levog sektora korpusne zone nije bilo organizacije i kontrole saobraćaja. Na dužini od nekoliko kilometara nalazio se ogroman broj napuštenih motornih vozila, a nešto malo dalje na istom putu 62 artiljeriska oruđa, veliki broj vozila sa radiostanicama, kao i raznovrsna druga oprema. Ovako paralisani saobraćaj izazvao je kod jedinica koje su se izvlačile ovim putem potpuni nered i paniku koja se ubrzo pretvorila u rasulo i bežanje.

Vojno komandovanje (sa mesnim organima vlasti) mora po planu preduzeti odgovarajuće mere u pogledu postupka stanovništva u zoni koja se priprema i organizuje za izvođenje zadržavajuće odbrane (u operativno-strategiskim razmerama) kao i druge mere u okviru zamisli pretpostavljene komande.

Za pravilno i blagovremeno materijalno obezbeđenje jedinica u zadržavajućoj odbrani načelnik za vezu u okviru opšte zapovesti za vezu predviđa način i potrebna sredstva za organizaciju veze kako sa pretpostavljenom komandom, tako i unutar sa svim bazama i ustanovama pozadine.

Obezbeđenje pozadine vrši se snagama iz organskog sastava jedinice koja izvodi zadržavajuću odbranu, a po potrebi mogu se ojačati, što se predviđa za svaki slučaj posebno i naređuje putem zapovesti komande odnosno kamandanta pozadine (materijalnog organa za pozadinu).

6. KOMANDOVANJE

U zadržavajućoj odbrani komandovanje predstavlja vrlo složeno pitanje, pošto se ovaj vid dejstva karakteriše brzim promenama situacije i živom dinamikom po frontu i dubini. Ove osobenosti kao i priroda zemljišta, stanje formacijskih i postojećih veza utiće u znatnoj meri na uspešno komandovanje i organizaciju veze.

Komandovanje i sistem veza u zadržavajućoj odbrani planiraju se i organizuju na mnogo većoj dubini nego što je to slučaj u otsudnoj odbrani.

Organizacija komandnih mesta (KM) razvija se počev od prve linije (položaja) pa unazad po osi premeštanja KM, koja mora biti poznata potčinjenim jedinicama, radi neprekidnosti veze u vreme premeštanja organa komandovanja (KM). Prema tome, komande potčinjenih jedinica moraju znati koliko ima uzastopnih linija otpora, koje su to linije, koliko će se približno vremenski na njima voditi borba, rejone KM na pojedinim linijama, postupak u slučaju jačeg pritiska neprijatelja i teškoće oko razvoja KM u predviđenim rejonima. Pored ovoga, organi za vezu u štabu treba da znaju pravce na kojima dejstvuju potčinjene jedinice, linije razvoja PTR i pravac upotrebe određene jedinice za zaprečavanje.

Dok se vodi borba na prvoj liniji otpora, dotle se na drugoj liniji otpora, koju poseda rezerva ili izvučeni delovi sa prve linije, organizuje kurirska stanica sa potrebnim sredstvima veze, a po izvlačenju snaga sa prve linije otpora na sledeću liniju, dotadanja kurirska stanica razvija se, dopunom sredstava, u centar veze na KM.

Načelno, komandovanje treba da počiva na organizovanju KM u zahvatu najvažnijeg pravca koji zatvara dotična jedinica u zadržavajućoj odbrani. Komandovanje jedinicama koje dejstvuju van neposrednog uticaja pretpostavljene komande naročito u uslovima planinskog i partizanskog ratovanja ima više ili manje direktivan karakter.

Kod organizacije komandovanja i sistema veza ne sme se zanemariti mogućnost iznenadnog prodora brzih jedinica neprijatelja na predviđenom pravcu odbrane, u

kom bi slučaju bilo narušeno komandovanje i sistem veza. Za ovakve slučajeve treba predvideti i izgraditi novu osu premeštanja KM i o tome obavestiti potčinjene, susede i pretpostavljenu komandu. Ovo je jedan od najsloženijih uslova u sistemu rukovođenja u kom se može naći komandovanje u toku zadržavajuće odbrane, a istovremeno i najsloženiji zadatak organa za vezu, koji su dužni i u ovakvoj situaciji — do uspostavljanja ose veze i razvoja KM na njoj — da obezbede potrebna sredstva za neprekidnost komandovanja.

Za uspešno komandovanje u ovom vidu odbrane osnovno je pravilno postavljena ideja manevra, sa kojom moraju biti upoznate neposredno potčinjene starešine, kako bi mogli samostalno dejstvovati i u situaciji kada su prepušteni sami sebi. S druge strane, materijalno obezbeđenje postiže se kao i kod otsudne odbrane pravilnim korišćenjem sredstava za vezu i to u prvom redu radija, telefona, signalnih sredstava i kurira. Specifičnosti upotrebe ovih sredstava u zadržavajućoj odbrani ogledaju se u sledećem:

Radioveze, zbog pokretnog karaktera i češćeg premeštanja štabova u toku zadržavajuće odbrane, imaju naročitu primenu i presudan značaj. Prema mogućnostima, ovu vrstu veze treba obezbediti sa svim potčinjenim jedinicama, a u prvom redu sa jedinicama na najvažnijem pravcu odbrane, rezervama i POZ-om. Zbog važnosti zadataka ovih jedinica nužno je obezbediti više veza (radio pravce, mreže sadejstva). Radiovezom komandovanje je u stalnom dodiru sa potčinjenim jedinicama i susedima. Komandovanje održava vezu preko KM, po ugovorenom ključu radioveza, a za vreme premeštanja KM preko kurirskih stanica u čijem se sastavu nalaze radiosredstva za ovu svrhu. Ukoliko su radiosredstva ograničena, ova se veza, zaključno sa divizijom, održava za vreme pokreta, na zastancima i do organizovanja KM.

Pored navedenih zadataka, radiovezom se obezbeđuje i veza sa teritorijalnim organima VOJIN, da bi se blagovremeno preduzele mere za zaštitu od dejstva neprijateljske avijacije.

Žične veze u zadržavajućoj odbrani vrlo se teško organizuju jer su sredstva i vreme ograničeni. Načelno, žična veza se organizuje i postavlja kao i u otsudnoj odbrani po osi veze preko narednog KM pa unazad do drugog ešelona i dalje do zadnje linije odbrane. U slučaju iznenadnih promena na frontu odbrane, kad je jedinica prinuđena da menja predviđeni pravac zadržavanja neprijatelja, načelnik veze mora raspolagati rezervom žičnih sredstava za vezu prikupljenih u rejonu KM, radi postavljanja na novopredviđenom pravcu.

Predviđenu osu veze po kojoj će se ešelonirati KM potrebno je materijalizovati po dubini raspoloživim žičnim sredstvima za vezu, radi što sigurnijeg i bržeg uspostavljanja veze u procesu odbrane (pri prebacivanju sa jednog na drugi položaj i izvođenju aktivnih radnji).

Kod zadržavajuće odbrane nameće se potreba organizovanja pomoćnih KM i na nekom odvojenom pravcu, na koja se po potrebi upućuju jedan ili dva člana štaba sa potrebnim sredstvima za vezu radi koordinacije izvođenja dejstava sa glavnim snagama na težištu odbrane.

Za organizaciju veze, dok se organi za komandovanje nalaze u pokretu na sledeću liniju otpora, odnosno na novo KM na osi veze, u rejonu KM uređuju se, pored kurirskih stanica, i međustanice za vezu sa KM potčinjenih jedinica. Zbog mogućih iznenadnih premeštanja KM, a da bi veza sa pretpostavljenom komandom bila neprekidna, potčinjena komanda se može direktno vezati na osu veze pretpostavljene komande običnim spojem o čemu treba upoznati sve zainteresovane jedinice.

U NOR ređe je dolazilo do primene žične veze u zadržavajućoj odbrani (zbog nedostataka sredstava, velike širine fronta i vrlo čestih promena na frontu odbrane), već je komandovanje počivalo, uglavnom, na radiovezi i kuririma.

Svaka zapovest taktičko-operativnog značaja uopšte pa i u zadržavajućoj odbrani imala je specijalnu odredbu o organizaciji veze, ukoliko se nije izdavala posebna zapovest za vezu (u zadnjoj etapi rata), kada je naša Armija imala više raznorodnih sredstava za vezu.

Kurirska veza ima, zbog poznatih nedostataka žičnih i radioveza, veliki značaj i primenu u zadržavajućoj odbrani. Ona se ostvaruje preko kurirskih stanica koje se organizuju na osi veze i služe kao dopuna ostalim raspoloživim sredstvima.

Kurirske stanice organizuju se i postavljaju u rejonu KM na linijama otpora. One u sistemu komandovanja i veze rade do premeštanja KM potčinjenih jedinica na sledeću liniju (položaj) otpora, gde se formira glavna kurirska stanica, a dotadanja kurirska stanica sa ovog položaja prebacuje se na sledeću liniju otpora. Kurirske stanice u svom sastavu mogu imati i radiostanicu kao i avio-signalnu stanicu. Da bi jedinice znale mesto kurirske stanice ovo se saopštava zapovešću za vezu potčinjenim jedinicama. Rad kurirskih stanica reguliše se posebnim uputstvom o korišćenju veze. Za održavanje veze sa avionima kod viših štabova potrebno je da se u rejonu KM, gde se postavlja avio-signalna stanica, nalazi i po mogućnosti pogodno zemljište za sletanje i uzletanje aviona.

Za vezu između viših štabova koriste se kao kuriri i oficiri za vezu sa raspoloživim tehničkim sredstvima.

U NOR kurirske veze dale su u pogledu sigurnosti odlične rezultate. Tokom rata komandovanje je u svim vidovima borbenih dejstava koristilo sve vrste kurira počev od pešaka, konjanika, biciklista, automobilista pa do oficira za vezu na avionima.

Iz izloženog mogu se izvesti sledeći zaključci:

— komandovanje u zadržavajućoj odbrani predstavlja jedno od najvažnijih pitanja, koje je zbog osobenosti zadržavajuće odbrane i nedostataka pojedinih tehničkih sredstava za vezu veoma teško rešiti na zadovoljavajući način;

— razna tehnička i kurirska sredstva često će otkazati pre nego ma u kojem vidu borbenih dejstava a prekidi veze između pretpostavljenih i potčinjenih biće česti. Isto tako, lični dodir u toku boja biće moguće samo delimično ostvariti.

S obzirom na iznete teškoće, osnov uspešnog komandovanja u zadržavajućoj odbrani, pored tehničkih sredstava veze, čini detaljno upoznavanje potčinjenih sa osnovnom zamisli pretpostavljenog u pogledu izvođenja zadržavajuće odbrane na celoj dubini. Prema tome, potčinjene jedinice na predviđenim pravcima treba osposobiti za samostalno dejstvo, dati im orijentirne zadatke na što većoj dubini i obavestavati ih o promeni situacije, a izvođenje odbrane na pojedinim pravcima, gde je teži uticaj pretpostavljenog (odvojeni pravci), prepustiti inicijativi potčinjenih u granicama dobijenog zadatka i date zamisli.

Veliki napor ljudstva, stoke i motora mora biti u centru pažnje svih starešina.

U toku NOR, zbog nedostatka sredstava za vezu i specijalnih uslova pod kojima je vođena borba, komandovanje je bilo podeljeno, usled čega se razvijala inicijativa — naročito kod nižih starešina.

Kakve sve posledice može imati slabo komandovanje uopšte, a posebno u zadržavajućoj odbrani najbolje se vidi iz izvlačenja 2 južnokorejskog korpusa jula 1953 oko izbočine r. Kumsong.⁷⁾

2 južnokorejski korpus držao je položaje severno od r. Kumsong u izbočini čija je osnovica bila pomenuta reka, na zemljištu planinskog karaktera, sa svega dva dobra puta za dotur i evakuaciju.

Raspored korpusa bio je: četiri divizije u liniji, a jedna divizija u armiskoj rezervi u zoni odbrane 2 korpusa.

Pre nego što je počeo napad na položaje 2 korpusa Stab korpusne artiljerije nije imao dovoljno radiostanica za vezu sa artiljeriskim grupama za podršku. Napadom severokorejskih snaga odbačene su divizije prve linije 2 južnokorejskog korpusa i izvršen dubok proboj na spoju 2 i 9 korpusa.

7) The Kumsong Salient Battle, by Lt. Col. Irving Heymont, Military Review, avgust 1954.

U novonastaloj situaciji komandant armije naređuje povlačenje 2 korpusa do linije planinskog grebena neposredno južno od r. Kumsong, u cilju povoljnijeg postavljanja 2 korpusa i tešnje veze sa snagama 9 korpusa. Međutim, pre nego što je došlo naređenje komandanta armije za povlačenje na novu liniju, tri divizije 2 korpusa povukle su se ranije i to mnogo južnije nego što je to naređeno zapovješću komandanta armije. Za povlačenje ovih divizija nije znao ni komandant korpusa. Da bude još veća pometnja, komandant 2 korpusa izdaje naređenje korpusnoj artiljeriji da bez njegovog naređenja ne menja VP, što je ovu dovelo u situaciju da bude sva zarobljena, jer je pešadija napustila položaje i ostavila je neobezbeđenu.

Sve radio i telefonske veze sa divizijama prve linije praktično su prestale da rade. Na ovaj način bilo je onemogućeno i rukovođenje glavnim snagama koje su se povlačile bez ikakvog reda, jer su ionako oskudne komunikacije bile zagušene ljudstvom, transportom i artiljerijom, a niko iz štaba korpusa ili nižih štabova nije regulisao povlačenje.

Iz ovog primera slabog komandovanja mogu se izvesti praktični zaključci:

— da je obaveštajna služba 2 korpusa bila slaba ili da je uopšte nije bilo, a isto tako i izviđačka služba borbenog osiguranja kod potčinjenih jedinica;

— da je nužno poslati, kad se jedinica bori na širokom frontu, organe iz pretpostavljenog štaba da bi oni obezbedili i sproveli u život ideje komandanta armije — korpusa;

— komandanti divizija i starešine jedinica moraju biti u stalnoj vezi;

— jedinice i štabovi moraju biti obezbeđeni potrebnim sredstvima za vezu;

— komandant korpusa i njegov štab u toku operacije bili su van dodira sa potčinjenim jedinicama, pa prema tome nisu mogli ni ispoljiti ma kakav uticaj u pogledu komandovanja, već je sve prepušteno stihiji zbog čega je, prirodno, došlo do panike;

— da kod neproverenog trupnog sastava treba preduzeti blagovremeno sve političke i druge pripreme, da jedinicu ne bi zahvatila moralna kriza.

Inicijativa je veoma potrebna kod zadržavajuće odbrane zbog čestih i brzih promena u situaciji, a posebno na odvojenim pravcima, teško prohodnom i besputnom zemljištu, širokom frontu odbrane i u uslovima prekida veze sa komandom, što može biti čest slučaj. Da bi inicijativa bila korisna i dala pozitivne rezultate nužno je u svakom konkretnom slučaju upoznati starešine sa krajnjom namerom, kako bi mogli donositi odluke koje garantuju izvršenje postavljenog zadatka.

Treba imati u vidu da inicijativa mora da se kreće u okviru opšteg zadatka i osnovne zamisli i da svaki izlazak iz tog okvira može, u zadržavajućoj odbrani, imati težih posledica. Zbog prirode dejstva i ograničenosti sredstava za vezu komandovanje je u NOR uglavnom počivalo na ličnom dodiru. Komandant je pre izvođenja borbenih dejstava redovno pozivao potčinjene komande i upoznao ih na licu mesta sa situacijom i zadatkom. U ovakvim prilikama istovremeno je ukazivano na pitanje sadejstva sa susedima i na postupak u slučaju neuspeha, ne ograničavajući inicijativu potčinjenih komandi. Ovaj način komandovanja primenjivan je u toku partizanskih dejstava, u pozadini neprijatelja i na širokim frontovima. Naprimer:

Inicijativom komandanta Glavnog štaba za Sloveniju komanda sedmog korpusa, čije su jedinice (15 i 18 divizija) izvodile zadržavajuću odbranu u Suhoj Krajini, donela je odluku da sa 15 divizijom (dve brigade i divizijski jurišni bataljon iz Suhe Krajine) pređe noću 8/9 aprila 1945 g. preko r. Krke i napadne uporišta Vinkov Vrh i Dvor, a sa jednom brigadom, uz podršku voda tenkova, izvrši napad na mostobran na desnoj obali reke Krke.

Plan komande 7 korpusa sastojao se u sledećem: obustaviti ili odgoditi neprijateljsku ofanzivu na Suhu

Krajinu vezivanjem glavnih neprijateljskih snaga za područje Suhe Krajine, umesto da se angažuju na Novomeškom pravcu.

Ovim smelim napadom, a naročito iznenadnom pojavom i prepadom jurišnog bataljona u pozadini neprijatelja, stvoreni su povoljni uslovi da 5 i 12 brigada, 9 aprila, unište uporište Vinkov Vrh, a zatim da se u redu povrate na desnu obalu r. Krke. Neprijatelj je bio iznenađen i prinuđen da rokira deo snaga iz Suhe Krajine prema Žuženberku, što je za izvesno vreme odgodilo i ofanzivu na Suhu Krajinu.

III. IZVOĐENJE ZADRŽAVAJUĆE ODBRANE

Pri izvođenju zadržavajuće odbrane treba imati u vidu izvesne okolnosti od čijeg pravilnog sagledavanja umnogome zavisi i uspeh u zadržavajućoj odbrani. Ove okolnosti uglavnom se svode na sledeće:

— Otpor branioca je uslovljen dobijenim zadatkom i situacijom. On treba da bude takav da posle izvršenog zadatka na jednoj liniji obezbedi blagovremeno povlačenje na sledeću liniju i tako redom, do poslednje linije otpora. Na ovoj liniji odbrana može primiti otsudan karakter bilo da je u pitanju jedinica koja je izvodila zadržavajuću odbranu ili se u otsudnu odbranu prelazi sa svežim snagama (što je najčešći slučaj). Isto tako poslednja linija otpora može da posluži i kao oslonac za preduzimanje protivudara ili protivofanzive itd.

— Razvitak brzih jedinica i vazduhoplovstva doveli su zadržavajuću odbranu u teži položaj u smislu obezbeđenja odgovarajućeg prostora. Stoga se pitanju manevra u toku odbrane mora dati veći značaj, naročito kod aktivnih radnji od najmanjih grupa do najvećih združenih jedinica. U svakom slučaju uspeh odbrane će zavisi od osnovne zamisli i njene realizacije; od toga koliko je i kako ešelonirana po dubini; u kom stepenu je organizovana protivtenkovska odbrana i da li su u ovom smislu pravilno iskorišćene sve prirodne osobine zemljišta; kako su postavljene brze (oklopne) jedinice branioca za uspešno izvođenje aktivnih radnji itd.

Gubitak prostora mora biti određen tako i toliko da se ne izgubi operativni prostor. Znači, odbrana se izvodi planski, za predviđeno vreme i na određenoj liniji. Na ovako predviđenoj dubini odbrane napadaču se nanose gubici planiranim vatrama iz svih vrsta oružja, a preprekama i zaprečavanjem se usporava i zadržava.

Pojava nuklearnog oružja i njegovo dejstvo utiče još u većem stepenu na povećanje prostora za manevar s tim da ovo povećanje mora imati i određene granice (da bi se jedinice blagovremeno mogle prikupiti na mestu upotrebe).

— Pravilna procena u pogledu mesta i početka neprijateljskog napada omogućava braniocu najcelishodniju aktivnost u zadržavajućoj odbrani, tj. izvršenje protivnapada tamo gde se neprijatelj najmanje nada i u vreme koje je za njega najnepovoljnije.

— Usled nepovoljnog razvoja situacije kod suseda (na krilima i bokovima), taktička ili operativna jedinica može biti prinuđena da ne bi bila otsečena, da iz otsudne odbrane pređe u zadržavajuću, iako bi, s obzirom na jačinu snaga i sredstava kao i druge okolnosti, imala mogućnosti da se otsudno brani (primer br. 7, strana 150).

— U toku zadržavajuće odbrane treba imati u vidu da će napadač težiti otsecanju ili okruženju branioca. Zato je neophodno u planu boja predvideti i ovu mogućnost. U okruženje mogu doći taktičke i operativne jedinice. Sa probojem se mora otpočeti prve noći po okruženju, a naročito ako su u pitanju taktičke jedinice, jer ukoliko se front više pomera u dubinu braničeve teritorije, utoliko su uslovi za proboj teži. Kada je okružena jedinica u sastavu više jedinice, pretpostavljena komanda dužna je da preduzme potrebne mere da bi omogućila proboj okruženih snaga. Karakter ovih mera zavisi od situacije, a u svakom slučaju, ako ima mogućnosti, najbolje će odgovarati protivnapad odnosno protivudar (što zavisi od jačine angažovanih snaga).

Okružena jedinica, zavisno od jačine i sastava, kao i od veličine prostorije, može biti u manjem ili većem stepenu povoljan cilj napada nuklearnim oružjem. Ako je okružena jedinica taktičkog sastava a nalazi se na

užoj prostoriji manje je verovatno da će biti cilj ovakvog napada jer i sam napadač može da bude izložen dejstvu sopstvene nuklearne eksplozije. Ali ako se radi o krupnim formacijama operativnog razmera onda će one bez sumnje biti vrlo rentabilan cilj. (Naprimera, okruženje velikih formacija kao što je to bio slučaj u Drugom svetskom ratu sa nemačkom 6 armijom kod Staljingrada).

Graničnom bitkom 1941 Crvenoj armiji nije uspelo da zadrži Nemce pa je zato morala otpočeti sa povlačenjem na istok. Štiteći glavninu svojih snaga po principu zadržavajuće odbrane mnoge od jedinica, ne samo taktičke nego i operativne, koje su štatile povlačenje granične armije, ostajale su u okruženju i morale su se probijati. Nekim od ovih jedinica to je u potpunosti uspelo (slučaj sa 18 armijom).

Biće slučajeva da i u okviru okruženih snaga pojedine jedinice vode zadržavajuću odbranu u cilju stvaranja potrebnog vremena za uspešno prodiranje glavne (primer br. 9, strana 164). Značaj zadržavajuće odbrane u ovim uslovima biće utoliko veći ukoliko se okružene snage probijaju na većoj dubini ili se nalaze na prostoru koji u vezi sa okruženim jedinicama ima operativni značaj.

Operacije naših glavnih snaga u V neprijateljskoj ofanzivi, do prelaza komunikacije Foča—Kalinovik, mogu se smatrati u celini kao borba u okruženju i proboj iz okruženja operativnih razmera. U toku grupisanja snaga za proboj naročito težak zadatak imala je 3 divizija, koja je upornom odbranom na uzastopnim linijama stvarala potrebno vreme za proboj naših glavnih snaga.

— Iako se najjači i najorganizovaniji otpor daje na predviđenim linijama (položajima), pri izvođenju zadržavajuće odbrane treba koristiti i sve druge zemljišne objekte pogodne za odbranu, a koji se nalaze između pojedinih linija otpora.

Borba za pojedine objekte između linija biće naročito žilava, s tim da se otpor i aktivna dejstva i najmanjih delova dovedu u sklad sa sistemom zaprečavanja. Uspešna odbrana ovih objekata, pored ostalog, umnogome zavisi od zemljišta i sastava napadačevih snaga. Ispre-

secano i uopšte teže prolazno zemljište za oklopne jedinice nudi niz ovakvih objekata ali to nikako ne znači da njih neće biti i na manevarskom zemljištu, a naročito ako napadač ne raspolaže oklopnim jedinicama. Kao što se vidi odbrana se ne ograničava samo na planirane linije otpora, nego se vodi na celoj dubini odbranbene zone, s tim što se najjači otpor daje na najpogodnijim položajima (linijama).

Snage sa prve linije načelno se povlače kroz međuprostore i pored krila druge linije (ostavljajući deo snaga za ojačanje druge linije) na treću liniju. Pošto se druga linija nalazi na relativno većem odstojanju od prve (videti odeljak »Organizacija zadržavajuće odbrane«), to snage sa ove linije nisu u stanju da pruže efikasan prihvat vatrom snagama koje se izvlače na celoj dubini između dveju linija. To znači da će se prvi borbeni ešelon izvlačiti uz prihvat sopstvenih snaga i uz podršku artiljerije (avijacije i tenkova — ako ih ima), sve do prednjeg kraja linije (položaja), koju poseda drugi borbeni ešelon. I ova okolnost prinuđava jedinice prvog borbenog ešelona da se uz prihvat uporno bore za svaki pogodan zemljišni objekat.

I u uslovima napada nuklearnim oružjem, proces pružanja otpora razvijaće se na određenoj dubini i na predviđenim linijama po klasičnim metodama vođenja odbrane sa posebnim merama u pogledu rasporeda i grupisanja rezervi.

U NOR izvlačenje je izvođeno sa jedne na drugu liniju tako, što su na pojedinim mestima ostavljeni u zasedi manji delovi ojačani automatskim oružjem. Zadatak ovih zaseda bio je: iznenadni napad u bok nastupajućih neprijateljskih snaga, rušenje puteva, stvaranje barikada itd., a sve u cilju usporavanja neprijatelja i stvaranja što povoljnijih uslova za posedanje drugog položaja (linije) — ukoliko ovaj već nije bio posednut snagama iz dubine (primer br. 10, strana 167).

Posedanje druge linije i sledećih treba da bude blagovremeno izvršeno i to načelno pre nego što se prethodna linija napusti. U NOR zbog pomanjkanja tehnike i neprekidnog dejstva neprijateljskog vazduhoplovstva, otpor

jedinica često je morao biti dugotrajan, do same noći, da bi se po padu mraka izvršio skok na sledeću predviđenu liniju i tako izbegli suvišni gubici od neprijateljskih brzih jedinica, avijacije i artiljerije. Međutim, u toku IV neprijateljske ofanzive primenjivani su drukčiji postupci. Naime, umesto da se povlače na sledeću liniju jedinice 3 krajiške brigade, u povlačenju od Bugojna dolinom r. Vrbasa, po padu mraka ponovo su slabijim snagama posedale zemljište izgubljeno tokom dana — naročito tačke važne u taktičkom i topografskom smislu, jer su ove tačke Nemci napuštali da bi sledeći dan iz organizovanih baza krenuli dalje u napad pretpostavljajući da su naše snage već otstupile tokom noći sa tih položaja.⁸⁾

— Jedan od najtežih problema u zadržavajućoj odbrani predstavlja određivanje momenta izvlačenja iz borbe na sledeću liniju, a naročito kad se ima u vidu da snage treba sačuvati i napadača zadržati do određenog vremena. Za pravilno rešenje ovog pitanja potrebno je, što je moguće bolje, poznavanje situacije i pravilna procena ove, a naročito kad se ima u vidu da pri izvođenju zadržavajuće odbrane treba sačuvati, kolikogod je više moguće, borbenu sposobnost jedinica i zadržati napadača do određenog vremena. Iako, načelno, izvlačenje sa jedne linije na drugu ne sme da bude bez odobrenja pretpostavljenog starešine, u zadržavajućoj odbrani često se ovaj princip neće moći ostvariti, nego će pojedine starešine same odlučivati o stepenu upornosti i momentu izvlačenja u duhu dobivenog zadatka i prema trenutnoj situaciji.

*

Aktivnost u zadržavajućoj odbrani izražava se primenom raznih formi i oblika manevra, koji su, za razliku kod ostalih vidova borbenih dejstava, specifični u zadr-

⁸⁾ 15 II 1943 g. 3 krajiška brigada dobila je zadatak da na levoj obali Vrbasa zatvori pravac Bugojno—Gornji Vakuf do dolaska 3 sandžačke brigade, a potom da se prebaci na desnu obalu Vrbasa sa istim zadatkom. Borbom na uzastopnim linijama u sadejstvu sa 8 kordunaškom brigadom stvoreno je potrebno vreme za intervenciju 1 dalmatinske i 7 baniske brigade i privremeno zaustavljanje neprijatelja na liniji: Orlišće — k. 803 — k. 935 (P. Tomac, IV neprijateljska ofanziva, strana 84 i 99—101).

žavajućoj odbrani, kako po načinu organizacije i izvođenja, učešću snaga i sredstava tako po cilju i rezultatima.

Uspjeh aktivnih radnji zavisi od pravilno izabranog momenta i pravca. Pored pravilne ocene situacije, za izvođenje ovih radnji veliki značaj će imati i inicijativa starešinskog sastava i trupe bez obzira na brojni odnos ljudstva i tehnike.

Kod planiranja aktivnih radnji, zavisno od jačine i sastava jedinice i ideje manevra, komandovanje mora imati u vidu mesto, vreme i pravac upotrebe jedinica kako ne bi postale rentabilan cilj za udar nuklearnim oružjem.

Tačno je da zadržavajuća odbrana ne traži rešenje borbe, ali je tačno i to da zadržavajuća odbrana ne sme nositi obeležje samo pasivnog otpora na uzastopnim linijama. U povlačenju sa linije na liniju jednovremeno se vrše pripreme za izvođenje aktivnih radnji: prepada, zaseda, protivnapada makar i najmanjim snagama — ako postoje odgovarajući uslovi (zemljište, greške neprijatelja itd.).

ZASEDA

Primenom zaseda u okviru jedinica koje izvode zadržavajuću odbranu umnogome će se olakšati pritisak napadačevih nadmoćnijih snaga, zato što ga branilac prinudava na metodičniji rad u toku prodiranja, a samim tim i na gubitak u vremenu. Pored ovoga, nateruje ga na izdvajanje dela snaga za osiguranje bokova nadirućih kolona, čime se slabi njegova udarna moć. Zasede će isto tako olakšati i izvlačenje braniočevih snaga na pojedinim uzastopnim linijama.

Zasede treba primenjivati u okviru zadržavajuće odbrane kadgod to situacija dozvoljava. Njihovu primenu naročito olakšava ovo pošumljeno i ispresecano zemljište, zato što one na ovakvom zemljištu mogu da ostanu prikrivene sve do momenta dejstva; sem toga, im zemljište omogućava da po izvršenju zadatka brzo promene svoje

položaje i ponovo izvrše iznenadan napad na neprijatelja. Njihova primena na ravničastom i otkrivenom zemljištu, načelno, biće ograničena na noćno dejstvo, ali u izvesnim situacijama primenjivaće se i danju. U prvom redu ovde bi došlo do primene zaseda sastavljenih od malih odeljenja pešadije sa tenkovima ili samohotkama.

Normalno, jačina pešadiskih zaseda treba da bude od grupe boraca do streljačkog voda, a ukoliko izvesne partizanske jedinice sadejstvuju snagama u zadržavajućoj odbrani kao zasede, one mogu biti i znatno jače. Zasede mogu biti jače i onda kada se ostavljeni delovi u zasedi ne priključuju snagama koje izvode zadržavajuću odbranu nego ostaju u pozadini napadača. One treba da budu rasterećene suviše sprema, naoružane automatima, a po potrebi i ručnim bacačima. Nekiput biće korisno da u svome sastavu imaju pionire snabdevene eksplozivom. U zimskim uslovima, kada su pokreti otežani usled snega, zasede mogu da budu na skijama.

U okviru plana za izvođenje zadržavajuće odbrane mora se računati i sa dejstvom zaseda. Načelno, zasede ostavljaju delovi koji se poslednji izvlače, a u pojedinim situacijama, kada je potrebna veća priprema, one se mogu izdvojiti i iz sastava delova koji se blagovremeno upućuju za prihvat na jednu od sledećih linija. Izbor mesta za postavljanje zaseda zavisi od situacije. Uglavnom ih treba postavljati prema čelima nadirućih kolona, (s tim da i u ovom slučaju njihovo dejstvo bude bočno), u međuprostorima i prema boku napadača.

Dejstvo zasede treba da bude snažno i iznenadno jer: od iznenađenja zavisi i uspeh, pa je zato potrebno da rejon zasede bude dobro maskiran i pripremljen. Po izvršenom prepadu zaseda treba da prekine borbu, da se što pre prebaci u novi rejon. Poznato je da izvesne armije dejstvuje uglavnom samo danju (kao što su Nemci najčešće radili). U ovom slučaju zasede ne bi smele svesti svoju aktivnost samo na dnevna dejstva, nego će noću vršiti prepade na trupe na odmoru, komandna mesta, pozadinske delove itd. (primer br. 11, strana 169).

PREPAD

Prepad pretstavlja kratak iznenadan udarac manjih delova po osetljivijim mestima neprijateljskog borbenog, odnosno marševskog poretka. Ovu radnju mogu izvoditi partizanske ili ubačene jedinice a naročito ostavljeni delovi. I manje snage mogu iznenadnim udarima privremeno zaustaviti jačeg protivnika, stvoriti pometnju u njegovim redovima, naneti mu osetne gubitke i zaustaviti ga za izvesno vreme. Prepad može biti izveden vatrenim udarom, kao i kombinovano — vatrom i živom silom, zavisno od zadatka, jačine i rasporeda neprijatelja. Načelno, kod zadržavajuće odbrane prepad se vrši vatrom i manjim snagama — sa ograničenim ciljem, da se neprijatelj uspori, da mu se nanesu gubici ili stvori zabuna u njegovim redovima. Za uspešno izvođenje prepada postavljaju se kao preduslov iznenađenje.

U cilju usporavanja italijansko-četničkih snaga na pravcu Gornje Polje—Donja Brezna, a da bi se izvlačenje Nikšićkog partizanskog odreda izvodilo pod povoljnim uslovima, Štab 1 bataljona pomenutog odreda odlučio je 1942 da se na italijansko-četničke snage u rejonu Žive izvrši vatreni prepad snagama jačine jednog voda naoružanog automatskim oružjem. Prikrivenim pokretom, koristeći šumu, vod se krenuo pravcem Gornja Brezna—Prisoje—Živa. Izbijajući širim frontom na ivicu proplanka Žive, na kome se nalazio jedan italijanski bataljon sa transportom, vod je na neprijatelja otvorio jaku vatru iz automatskog oružja i pušaka u momentu kada je bataljonu deljena hrana. U ovom prepadu Italijani su pretrpeli osetne gubitke i privremeno povraćeni ka Gornjem Polju, čime je olakšano daljnje izvlačenje Nikšićkog partizanskog odreda (primer br. 12, strana 172).

ISPAD

U okviru aktivnosti u zadržavajućoj odbrani mogu se veoma korisno primeniti i ispadi jačim ili slabijim snagama (zavisno od okolnosti) sa sličnim ciljem kao i

kod protivnapada. Načelno, ispade treba da vrše na manevarskom zemljištu motorizovane rezerve sa oklopnim jedinicama (ako ih ima), bilo samostalno ili u sadejstvu sa snagama prvog borbenog ešelona, dok se na ispresecanom i planinskom zemljištu ispadi vrše pešadiskim jedinicama uz podršku artiljerije ili samostalno. Osnovni uslov pri izvođenju ispada jeste iznenađenje, a naročito ako je branilac uspeo da izazove pometnju i nered kod napadača posle uspešno izvedenog protivnapada.

Starešina koji se odlučuje na ispad izlaže se velikom riziku, jer neuspeh otvara napadaču nesmetan prolaz u dubinu odbranbene zone.

Ispadi se mogu izvoditi kako pre početka neprijateljskog napada, tako i u toku borbe. Najpovoljniji su uslovi za ispad kad se neprijatelj nalazi u kolonama, a zemljište mu otežava brz razvoj i manevar (naročito motorizovanih snaga), kad pokrivenost zemljišta omogućava prikriven pokret (manevar) snaga koje učestvuju u ispadu i kad pretpostavljena komanda organizuje prihvat u slučaju neuspelog ispada. Udaljenost neprijatelja (ispred prednjeg kraja) koji pretstavlja objekat ispada zavisi od konkretnih uslova. Načelno, na planinskom i ispresecanom zemljištu udaljenost može biti veća, a na manevarskom manja. Ovo zbog toga što na manevarskom zemljištu ako ispad ne uspe, napadač je u povoljnijoj situaciji da ovo iskoristi za brz prodor, nego što je to slučaj na planinskom zemljištu.

PROTIVNAPAD

Krajnji cilj svih aktivnosti u zadržavajućoj odbrani, pa i protivnapada svodi se na usporavanje neprijateljskog tempa napada. Međutim, protivnapadi u pojedinim periodima zadržavajuće odbrane mogu imati različit cilj, kao naprimer: sprečavanje neprijatelja da se ukline u sistem odbrane, olakšanje izvlačenja sopstvenih snaga, nanošenje neprijatelju gubitaka, protivnapadi radi što veće upornosti na pojedinim linijama itd. U vezi sa otporom na uzastopnim linijama u dubini odbrane, protivnapadi

su najbolje i osnovno sredstvo u zadržavajućoj odbrani. Pripremljenim i organizovanim protivnapadom branilac može napadaču naneti osetne gubitke i uspešno obezbediti i prikriti početak izvlačenja na sledeću liniju otpora. Na sličan način protivnapad su izvodili Nemci u zadržavajućoj odbrani 41 divizije u drugoj polovini aprila 1945 (primer br. 3, strana 126).

Nekiput protivnapad može imati za cilj da se branjena linija duže ili kraće zadrži — do intervencije snaga pretpostavljene komande, odnosno da se glavne snage postave u povoljniji položaj. Do takvog postupka došlo je u IV neprijateljskoj ofanzivi (od 22—24 februara), po padu Gornjeg Vakufa, kada se neprijatelj morao zadržati po svaku cenu do angažovanja naših jačih snaga. Pošto je izvršenje ovog zadatka prevazilazilo mogućnost 8 hrvatske i 3 krajiške brigade, to su za prvo vreme u protivnapadu angažovane 7 baniska i 1 dalmatinska brigada (primer br. 13, strana 180).

U toku zadržavajuće odbrane pojedine linije otpora moraće se braniti kao što se brani položaj u otsudnoj odbrani, tj. uz krajnje zalaganje snaga za određeno vreme, s tim što je upornost kod zadržavajuće odbrane privremenog karaktera (primer br. 4, strana 129).

Protivnapad izvode taktičke rezerve samostalno ili u sadejstvu sa susednim jedinicama. Ponekad u protivnapadu mogu učestvovati i operativne rezerve sa naslonom na ostale snage borbenog poretka.

PROTIVUDAR

Protivudar pretstavlja organizovan napad operativnih rezervi a u partizanskom ratu osnovnih snaga. Zadatak mu je da se napadač zadrži u daljem nastupanju, odnosno da mu se za izvesno vreme odloži dalji napad i natera na duže ili kraće organizovanje ponovnog napada. Operativne rezerve (drugi borbeni ešeloni) izvode protivudar samostalno ili u sadejstvu sa diviziskim (brigadnim) rezervama.

U povoljnim uslovima, kod uspešno izvršenog protivudara, u vezi sa uvođenjem jačih svežih snaga, mogu se stvoriti potrebni uslovi za prelazak u protivofanzivu (a to će biti onda kad se omete plan neprijateljskog napada i kad mu se nanesu osetni gubici, tako da ih ne može na vreme popuniti za dalje produženje napada).

U frontalnom ratu uspešno izvedenim protivudarom tempo neprijateljskog napada se smanjuje, što će se u većoj ili manjoj meri pozitivno odraziti na organizovanje i dalje izvođenje zadržavajuće odbrane.

U prvoj fazi rata 1941 na Istočnom frontu, sovjetske snage izvodile su zadržavajuću odbranu u operativnim razmerama. Da bi usporila napredovanje nemačkih snaga na pravcu Smolensk—Moskva komanda fronta izvela je vrlo jak protivudar iz rejonu Jarčevo u pravcu Jelnije. Za protivudar izabran je momenat posle skretanja na jug tenkovskih snaga generala Guderijana, koji je hitao da okruži i uništi sovjetske jedinice u rejonu Kijeva. Ovim protivudarom postignut je uspeh operativnih razmera, jer su nemačke snage zadržane oko 14 dana i naneseni im veliki gubici.

Kod uspešno izvedenog protivudara napadač se može privremeno zaustaviti, čime branilac dobija potrebno vreme za pregrupisanje i sređivanje snaga za dalje vođenje borbe pod povoljnijim uslovima. Protivudar naših snaga izveden u toku zadržavajuće odbrane na prostoru Gornji Vakuf—Prozor u toku IV neprijateljske ofanzive, iako su u njemu učestvovala relativno male snage, imao je za nas ne samo operativni nego i strategijski značaj, jer je stvorio povoljne uslove za izvođenje planirane operacije (primer br. 13, strana 180).

IV. PRIMERI

1. Zadržavajuća odbrana na planinskom zemljištu⁹⁾

Početni operativni plan Italijana pred napad na Grčku 1940 godine bio je sledeći:

U prvoj etapi operacija prema zapadnomakedonskoj armiji biti u defanzivi, a na epirskom operativnom pravcu ofanzivno nastupati i to glavnim snagama pravcem Eleja—Janjina, a pomoćnim pravcem Konispoli—Filiates—Mazarakija u cilju otsecanja epirskih snaga od Tesalije i Severozapadne Makedonije, posle čega bi ove snage bile počesno tučene i stvoreni povoljni uslovi za dalje nastupanje u unutrašnjost Grčke.

Grupisanje i raspored italijanskih snaga:

Na prostoru Korča — pl. Morava 19 pd »Venecija« i 49 pd »Parma« ojačana teškom artiljerijom i delom tenkova, sa zadatkom da za prvo vreme zatvore i štite pravac iz Zapadne Makedonije prema Korči.

Na prostoru Erseka—Leskoviku 3 alpska divizija »Đulija«, ojačana teškom artiljerijom, sa zadatkom ovladivanja planinom Gramos u cilju obezbeđenja levog boka glavnih snaga prema Janjini. Osim toga, ova divizija imala je i zadatak da obezbedi vezu između snaga na epirskom i zapadno-moravskom pravcu.

Na prostoru Marjani—Premeti—Argirokastro—Georgukates, 23 pd »Ferara« i oklopna divizija »Čentauri«, ojačana teškom artiljerijom, da što pre zauzme Janjinu i na taj način otseče epirske od zapadnomakedonskih snaga.

⁹⁾ Papagos, Grčka u ratu 1940—41, izdanje »Vojne biblioteke — savremenici« VIZ »Vojno delo« — Beograd.

Na prostoru Delvin—Konispoli, 51 pd »Sijena«, 3 grenadirski puk i 6 konjički puk ojačani teškom artiljerijom, sa zadatkom zaštite desnog boka glavnih snaga prema Janjini i vezivanja grčkih snaga.

Pored ovih snaga Italijani su imali dve pešadijske divizije u Severnoj Albaniji prema Jugoslaviji i dve pešadijske divizije na području Elbasana kojima bi se po potrebi mogle ojačati snage prema Grčkoj.

Grčki operaciski plan: za prvo vreme, dok se ne izvrši mobilizacija i koncentracija, držati se defanzivno, izvodeći zadržavajuću odbranu na određenoj dubini do linije I Ba (Eleja—r. Kalamas), odnosno na liniji I B (Zigos—Mecovo — r. Arahtos—Amfilohia), pa posle nanošenja gubitaka italijanskim snagama i izvršene koncentracije preduzeti protivofanzivu u cilju ovlašivanja prostorijom Korča—Leskoviku—Marjani i izbijanje na prostor Valona—Santi Karanti.

Napad italijanskih oružanih snaga na Grčku zatekao je grčke snage u sledećem rasporedu: na prostoru od Pre-spanskog Jezera do zaključno pl. Gramos 9 pd sa 4 peš. brigadom. Na prostoru isključno pl. Gramos — zaključno pl. Smolika Pindski odred od tri pešadijska bataljona sa jednom brdskom baterijom. Na prostoru isključno pl. Smolika—Jonsko More 8 pd sa 3 peš. brigadom.

Glavnina napred iznetih snaga zaposela je liniju I Ba sa isturenim zaštitnim delovima na granici.

Rezerva: 11 pešadijskih bataljona sa 4 baterije topova, podeljeni u 5 posebnih grupa i raspoređeni u dubini pozadi graničnog fronta.

S obzirom na raspored i grupisanje italijanskih snaga, koji u početnoj fazi ima kordonski karakter bez izražene ideje manevra, stvoreni su povoljni uslovi grčkom komandovanju, da i sa izrazito slabijim snagama, koristeći pogodnosti zemljišta, uspori italijansko nastupanje i stvori potrebno vreme za mobilizaciju i koncentraciju glavnih snaga.

Posle jake artiljerijske i aviopripreme italijanske snage prešle su 28. 10 u 5,30 u napad na celom Grčko-albanskom frontu, angažujući glavne snage na epirskom

otseku, dok na zapadnomakedonskom otseku angažuju samo prednje osiguravajuće delove.

U cilju postizanja operativnog uspeha Italijani nanose glavni udar 23 pešadiskom i oklopnom divizijom »Čentauri« na pravcu Eleja—Janjina, a pomoćnim snagama: 51 pd, 3 grenadirskim i 6 konjičkim pukom, pravcem Konispoli—Filiates, dok na spoju između epirskog i zapadnomakedonskog otseka napada 3 alpska divizija na frontu pl. Gramos—Konica (sve isključno).

Zamisao Vrhovne komande grčke vojske bila je, u prvoj fazi rata, da se snage zapadnomakedonske armije održe na svojim položajima, a u povoljnim uslovima da zauzmu pogodne položaje na albanskoj teritoriji, u gornjem toku reke Devoli, odakle bi kasnije prešle u ofanzivu prema Korči. Zadatak epirskih snaga sastojao se u pružanju otpora po dubini do linije Janjina—Mecovo (za zaštitu Tesalije) i linije Janjina—Amfilohija (za zaštitu Etolo—Akarnanije), ne upuštajući se u odlučnije borbe do naznačene linije makar i po cenu jednog dela nacionalne teritorije. Jače angažovanje epirskih snaga moglo bi dovesti u pitanje osnovni zadatak, tj. da se sigurno obezbede pravci i to preko Mecove za Tesaliju, odnosno preko Amfilohije za Etolo—Akarnaniju.

Jedinice za zaštitu granice na epirskom otseku iako raspoređene na nesrazmerno širokom frontu, koristeći povoljno zemljište, vodile su borbu po dubini u duhu opšte direktive. Pritiskom jačih napadačevih snaga one su se uredno i pod borbom povlačile prema položajima na liniji Elea—Kalamas, dok su jedinice Pindskog odreda bez ozbiljnijeg otpora napustile svoje položaje i na taj način ugrozile desni bok bataljona za zaštitu granice iz Konice. Ovaj bataljon morao se povući prema izvornom delu r. Vojuše, jer mu je povlačenjem zaštitnih graničnih jedinica iz sastava 8 divizije bio otkriven levi bok. Na ovaj način, nepravilnim radom Pindskog odreda i slabom vezom sa graničnim jedinicama, 3 alpskoj diviziji pošlo je za rukom da izvrši dublji prodor između epirskih i zapadnomakedonskih snaga.

Za pariranje uspeha 3 alpske divizije, grčka Vrhovna komanda prišla je improvizaciji na vreme i naredila da

se od Mecovskog odreda i bataljona za zaštitu granice iz Konice formira Vojuški odred na prostoru izvornog dela r. Vojuše (Vrisohorija), sa zadatkom da zaštiti desni bok 8 divizije, koja je 29. 10 uveče organizovala položaje na liniji Elea — r. Kalamas. Postignuti uspeh za prva dva dana borbe Italijani nisu iskoristili za dalje nastupanje, već su se zadržali sve do 1.11 na dostignutijoj liniji ispred položaja Elea—r. Kalamas.

Ovoliki predah italijanskih snaga na glavnom pravcu udara, pored nadmoćnosti snaga i osvajanja jednog dela teritorije, ne može se ničim opravdati, jer je prvi uspeh trebalo proširiti koristeći nadmoćnost u ljudstvu i tehnici za brzo prodiranje u dubinu Epira.

Ovakvim radom napadača 8 divizija je dobila u vremenu (koje je inače morala borbom stvoriti), te je mogla neuznemiravano da se sredi i organizuje na označenoj liniji, dok Vrhovna komanda grčke vojske u međuvremenu ne ojača odbranu novomobilisanim snagama iz unutrašnjosti Grčke.

Popravka situacije nastale zbog povlačenja Pinskog odreda i bataljona za zaštitu granice iz Konica rešena je na taj način što su, pored Vojučkog odreda koji je zatvorio prolaze između planina Gamile i Smolike, privučene snage 2 korpusa (jedna pešadiska divizija, jedna pešadiska i jedna kojnička brigada), koje su dobile zadatak da spreče dalje proširenje džepa stvorenog napadačevim prodorom.

U toku daljeg nastupanja na epirskom otseku 1 i 2 novembra italijanske snage su zauzele Grambalu u regionu Elea, koja je protivnapadom sutradan povraćena. Posle kraće artiljerijske pripreme, uz podršku avijacije, Italijani preduzimaju napade u cilju proboja glavnog položaja Elea — r. Kalamas.

Izbegavajući jače angažovanje na položajima zapadno od r. Kalamas, 8 divizija se 3/4. 11 po planu i neprimećeno povukla sa istaknutih položaja Granicopula — Moni Sosinu na levu obalu r. Kalamas i na taj način skratila front odbrane. Položaj Elea — r. Kalamas, kao glavni odbranbeni položaj, morao se uporno braniti, s tim što je 8 diviziji bilo odobreno da se po potrebi može još

povlačiti samo na otseku Tesprotije i to ne dalje od linije pl. Suli — močvara Aheron.

Ceneći opasnost italijanskog prodora preko pl. Pind u odnosu na položaje Elea — r. Kalamas, Vrhovna komanda grčke vojske ne gubeći vreme naredila je novomobilisanom 2 korpusu (1 pd, 5 peš. brigada i konjička divizija) da što pre izvrši napad na 3 alpsku diviziju, pre njenog eventualnog ojačanja i odbaci je preko grčke granice.

Uporedo sa ovim merama naređeno je da u sastav zapadnomakedonske armije uđe 3 korpus (9, 10 i 11 pd, 4 peš. brigade).

Napad 2 korpusa otpočeo je 3. 11 sa severoistočne i jugoistočne strane italijanskog džepa i to na s. Samarinu, Distraton i Vovuzu na kom se prostoru nalazila glavina 3 alpske divizije. Ovim napadom povraćeni su s. Samarin i Vovuza. Daljim napadom jedinica 2 korpusa sa severa, juga i istoka 3 alpska divizija dovedena je u položaj da bude otsečena, okružena i uništena. Međutim, nagli porast vodostaja r. Vojuše omogućio joj je da se izvuče i otstupi na nove položaje, severoistočno i istočno od Konice, gde je ojačana novim snagama (47 divizijom »Bari«) prebačenim iz Italije. U toku daljih borbi od 8 do 13. 11 grčke snage uspele su da odbace 3 alpsku diviziju sa grčke teritorije, nanoseći joj osetne gubitke u ljudstvu i tehnicu, i izbiju širokim frontom na grčko—albansku granicu u rejonu Erseka—Leskoviku. Ovaj uspeh grčkih snaga utoliko je veći što su u borbu uvedene novomobilisane jedinice, nedovoljno opremljene borbenim potrebama i hranom, zamorene od maršovanja, jer za njihovo prebacivanje nije bilo transportnih sredstava niti pogodnih puteva. Tako je likvidiran najdublji prodor italijanskih snaga u grčku teritoriju koji je pretio (da je na vreme ojačan snagama iz dubine) odvajanjem epirskih od zapadnomakedonskih snaga.

Trpeći velike gubitke u ljudstvu Italijani su nastavili sa napadima na položaje Elea ali bez uspeha, tako da su se ovi 9—13 novembra sveli samo na artiljerisko i avio bombardovanje. Pošto su glavne snage napadača stale — bez ikakve mogućnosti da ispolje manevar u ma kom

pravcu — jedinice 8 divizije preduzimaju u međuvremenu od 11—13 novembra protivnapad i povraćaju istaknute položaje Granicopula—Moni Sosinu.

Na otseku odbrane na r. Kalamas (pomoćnom pravcu) Italijanima je pošlo za rukom da forsiraju r. Kalamas i obrazuju mostobran na liniji Kastrion, Ajos, Vlasios, Parapotamos i da sa otseka Posprotija odbace grčke snage (tri bataljona) koje su se bez pritiska napadača odvojile i povukle na unapred predviđenu liniju položaja pl. Suli—močvara Aheron. Za ojačanje snaga na ovim položajima prebačene su dve baterije 3 divizije sa prostora Akarnanije pa je na ovoj liniji zaustavljeno italijansko nadiranje. Ovo je bila i kranja linija do koje se mogla izvoditi zadržavajuća odbrana.

Uporedo sa dejstvom grčkog 2 korpusa preko pl. Pind prešao je u napad i grčki 3 korpus, koji je na grčko—albanskoj granici zauzeo dominirajuće visove na desnoj obali r. Devoli. Za vreme dejstva grčkog 2 i 3 korpusa snage na epirskom otseku uspešno su se odupirale napadima glavnih snaga Italijana i stvorile potrebno vreme za prilazak i angažovanje novomobilisanih snaga grčke vojske za opštu protivofanzivu koje je počela 14 novembra 1940.

Posle 17 dana borbi tempo nastupanja italijanskih snaga potpuno je zamro usled iscrpenosti.

Grčke snage zadržavajućom odbranom stvorile su potrebno vreme za mobilizaciju i koncentraciju glavnih snaga grčke vojske, posle čega je grčka Vrhovna komanda donela odluku o izvođenju protivofanzive, pored preduzetih sledećih mera:

— da se dve pešadiske divizije (13 i 17) i 16 pešadiska brigada, koje su bile predviđene za Bugarski front, po završenoj mobilizaciji prebace na Albanski front;

— da se 4 pešadiska brigada preformira u 15 pešadisku diviziju;

— da se na front epirskog otseka uputi 1 korpus (2, 3 i 4 pd) čije su jedinice do sada bile kao rezerva, epirskog otseka, i

— da 5 pd koja je bila u rezervi Vrhovne komande obrazuje rezervu epirskog otseka.

Ne gubeći ni časa, grčka Vrhovna komanda naređuje da protivofanziva počne 14 novembra, pre nego što pristignu planirane snage sa Bugarskog fronta, i na taj način spreči eventualno pojačanje italijanskih snaga.

Z a k l j u č a k

Nadmoćnost Italijana u živoj sili i tehnicu nije došla do izražaja u smislu postizanja krajnjeg operativnog cilja, zbog odlučnosti i borbenosti grčkih jedinica.

Italijansko komandovanje nije uspelo da održi inicijativu, niti je obezbedilo ideju manevra na glavnom pravcu udara (Epir), tj. da na pravcu glavnog udara koncentriše dovoljno snaga i tehnike i da na taj način iskorigira krizu grčke vojske koja se tek mobilisala i po delovima pristizala na front pod zaštitom svega dve nedovoljno opremljene pešadijske brigade.

Pravilnim grupisanjem brojno slabijih snaga u početnoj fazi borbe, Vrhovna komanda grčke vojske odlučila se da vodi zadržavajuću odbranu sa zadatkom da usporava nastupanje Italijana na celom frontu, a naročito na operativnom pravcu prema Epiru i na taj način stvori potrebno vreme za mobilizaciju i koncentraciju glavnih snaga.

S obzirom da se zadržavajuća odbrana — kako po frontu tako i po dubini — izvodi slobodnije nego što je to slučaj sa otsudnom odbranom, mora se strogo voditi računa da ovakva pomeranja ne dovedu u pitanje taktičku vezu i sadejstvo sa susedima, kao što je to bio slučaj na Pindu (prevremeno napuštanje položaja na Pindu izazvalo je povlačenje bataljona za zaštitu granice iz Konice, čime su stvoreni povoljni uslovi 3 alpskoj diviziji da produži nastupanje između planina Gamile i Smolike).

Karakter i zadatak zadržavajuće odbrane u savremenim uslovima borbe, povoljni zemljišni uslovi i raspored rezervi po dubini dopuštaju uvlačenje napadača u manje »džepove«. Dakle, s obzirom na specifičnost zadržavajuće odbrane, pružaju se povoljni uslovi za protivnapade sa bokova i fronta radi otsecanja i uništenja

uklinjenog napadača. Ova dejstva mogu se izvršiti kombinovano sa partizanskim jedinicama. Možda je i u ovim uslovima postojala mogućnost otsecanja 3 alpske divizije na pravcu Pind—Mecovo, da je pravilnije i odlučnije angažovan Vojuški odred.

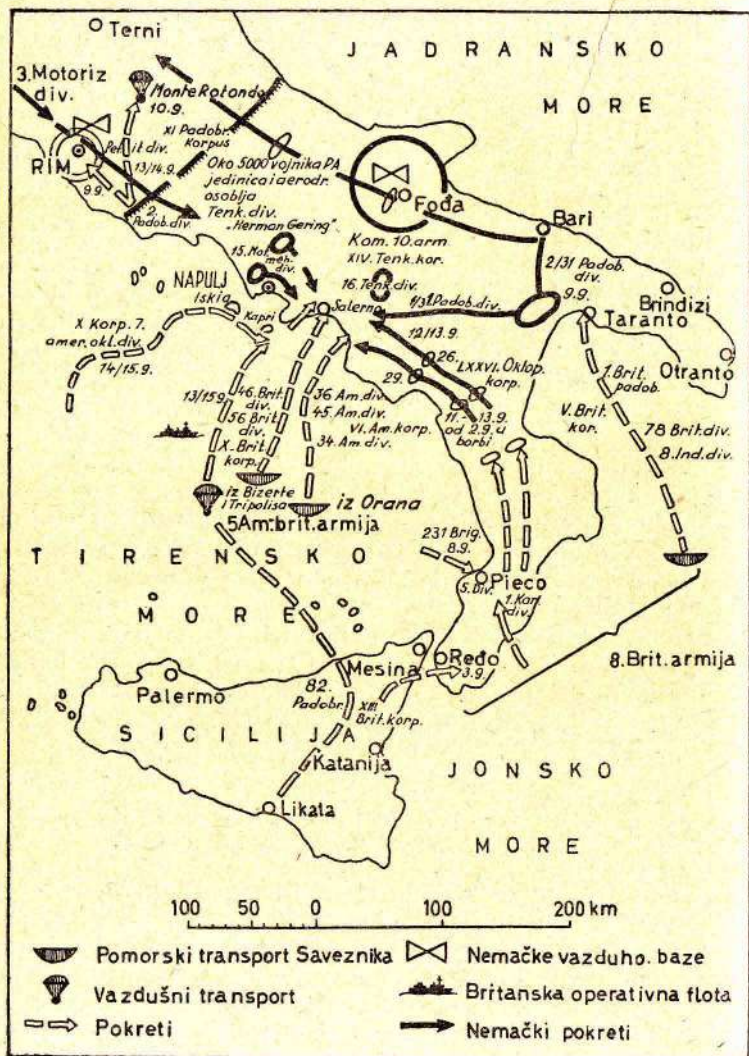
Ako preti mogućnost krilnih obilazaka ili spuštanja vazdušnog desanta (što nije slučaj u konkretnom sukobu, mada je bilo uslova, kako sa severa preko Zapadne Makedonije, tako i južno — sa mora) na pojedine važne prevoje, početni borbeni poredak u okviru divizije može imati dubinu i preko 20 km sa jednovremenim poseđanjem tri linije, kao što je slučaj u navedenom primeru (snage za zaštitu i zatvaranje granice, druge na liniji I B i treće na liniji I Ba).

Ispresecano i planinsko zemljište kanališe napadačevo dejstvo na pojedine pravce, što iziskuje i grupisanje braniočevih snaga po pravcima. Isto tako iz navedenog primera može se izvući iskustvo da se u uslovima pune nadmoćnosti napadača na planinskom zemljištu jedna pešadiska divizija i brigada mogu uspešno braniti na frontu od 70—80 km, naročito ako je to jedinica visokog morala.

Upornost jedinica na pojedinim linijama u zadržavajućoj odbrani zavisi od konkretne situacije, pa čak jedna te ista jedinica može dobiti zadatak da iz zadržavajuće pređe u otsudnu odbranu, kao što je to slučaj sa 8 divizijom.

2. Zadržavajuća odbrana nemačke 10 armije u Italiji od 3 septembra do kraja oktobra 1943

Posle uspešno izvedene operacije na Siciliji osnovna zamisao Saveznika sastojala se u sledećem: sa 13 korpusom britanske 8 armije iskrcati se u Kalabriji u cilju obrazovanja mostobrana kod Katancaro i privlačenja jačih nemačkih snaga na sebe. 9 septembra sa američko-britanskom 5 armijom iskrcati se u Salernskom Zalivu i po obrazovanju mostobrana brzim prodorom u unutrašnjost nastaviti operacije radi zauzimanja Napulja, a u isto vreme otseći južni deo Apeninskog Poluostrva i uni-

Skica 2

štiti nemačke snage u Kalabriji i Apuliji. Pored ovoga naknadno je bilo predviđeno da se 9 septembra iskrca 1. vazdušnodesantna divizija u Tarantu, a odmah posle ove i snage 5 korpusa i, po iskrcavanju, da nastave operacije u pravcu Fođe sadejstvujući 5 armiji na uništenju nemačkih snaga. Prema ovom planu Saveznika bilo je predviđeno iskrcavanje na tri prostorno odvojena mesta u vremenu od 3 do 9 septembra, što je Nemcima pružilo mogućnost počesnog tučenja savezničkih snaga.

Početak septembra Nemci su očekivali kapitulaciju Italije, te zbog toga italijansku 7 armiju (koja se nalazila u Južnoj Italiji) nisu ni uključivali u svoje odbranbene planove. U ovo vreme raspored nemačke 10 armije bio je sledeći: 76 korpus (26 oklopna i 29 motorizovana divizija) u Kalabriji, 1. vazdušnodesantna divizija u Apuliji, 16 oklopna divizija na prostoru Eboli—Batipalja, 15 motorizovana i oklopna divizija »Herman Gering« kod Napulja, 3 motorizovana i 2 vazdušnodesantna divizija u Rimu.

S obzirom na vojno-političku situaciju u Italiji posle pada Sicilije Nemci su očekivali nova iskrcavanja na Apeninskom Poluostrvu pa su za ovo imali sledeći plan: snagama iz Kalabrije i Apulije zadržavajućom odbranom sprečavati nadiranje Saveznika nanoseći im što veće gubitke, a za to vreme prikupiti glavninu oklopnih i motorizovanih snaga za protivudar (gde bude usledilo iskrcavanje glavnih savezničkih snaga). U vezi sa iznetim planom 26 oklopna, 29 motorizovana i 1. vazdušnodesantna divizija dobile su zadatak da se pod pritiskom nadmoćnijih savezničkih snaga povlače ka severu uz aktivno dejstvo zaštitnica i primenu raznovrsnog zaprečavanja i rušenja, usporavajući nadiranje Saveznika i stvarajući potrebno vreme za protivudar.

Iskrcavanje 13 korpusa (1 i 5 divizije) britanske 8 armije izvršeno je 3 septembra u Kalabriji između Ređa i Vila San Đovani. Italijanske obalske divizije nisu pružale nikakav otpor nego su otpočele povlačenje na sever odmah posle artiljerijske pripreme, pa je iskrcavanje izvršeno bez teškoća. U duhu iznetog plana nemačke komande u Italiji odmah po iskrcavanju Saveznika 76 kor-

pusu (26 oklopna i 29 motorizovana divizija) naredeno je da glavninu korpusa što pre izvuče u rejon Salerna, a da napadača (13 korpus britanske 8 armije) zadržava samo slabijim zaštitnim delovima. Na komunikacijama u Južnoj Italiji nemački 76 korpus pripremio je obimna rušenja i zaprečavanja koja su izvele slabe zaštitnice 26 oklopne i 29 motorizovane divizije.

Ni desant komandosa kod Banjore 3/4 septembra i desant 231 pešadijske brigade 7/8 septembra kod Pica u cilju otsecanja nemačkih zaštitnica od glavnine i ubrzanja tempa 13 korpusa nisu ih omeli u izvršenju zadatka. Blagovremenom intervencijom rezervi Nemci su uspeli da iskrane delove. blokiraju i omogućće nesmetano izvlačenje zaštitnica. Dok su 26 oklopna i 29 motorizovana divizija brzo ostepale prema Salernu (gde se 9 septembra iskrcala 5 armija), dotle su slabiji pešadiski delovi (vodovi i čete) u sastavu zaštitnica, ojačani inžinjerijom, topovima 88 mm i srednjim tenkovima, primenjujući rušenje i zaprečavanje, uspešno usporavali pokrete nadmoćnijih snaga 13 korpusa. Tako su prednji delovi 13 korpusa tek 17 septembra uhvatili vezu sa desnim krilom 5 armije, a glavnina ovog korpusa nalazila se još daleko pozadi.

Kao što se vidi, blagodareći teško-prolaznom zemljištu i slaboj manevarskoj sposobnosti 13 korpusa van komunikacija, Nemci su vrlo malim snagama, uz obimna rušenja i zaprečavanja, stvorili potrebno vreme za prikupljanje snaga za protivudar kod Salerna i omogućili glavnini 26 oklopne i 29 motorizovane divizije da učestvuju u ovom protivudaru.

Posle kapitulacije italijanskih oružanih snaga i predaje ratne flote (8 septembra), engleska flota uplovila je u Taranto i iskrcala 1. vazdušnodesantnu diviziju, odmah za ovom 8 indisku i kod Barija englesku 78 pešadisku diviziju, tj. sve snage 5 korpusa britanske 8 armije. Prema 5 korpusu nalazila se nemačka 1 vazdušnodesantna divizija, koja je u više odvojenih grupa bila raspoređena od Taranta do Barija i Brindizija i imala zadatak da zadržavajućom odbranom uspori savezničko nadiranje na sever. I ova divizija primenila je sa uspehom sličan me-

tođ zadržavajuće odbrane kao i 26 oklopna i 29 motorizovana divizija, tako su njene snage bile angažovane na znatno širem frontu.

U okviru plana za izvođenje protivnapada Nemci su još 7 septembra uputili u rejon Salerna 16 oklopnu diviziju sa zadatkom da najupornijom odbranom na samoj obali, a zatim na planinskim položajima udaljenim 3—15 km od obale, oteža povezivanje savezničkih snaga do pristizanja glavnih snaga — za izvršenje protivudara 10 armije. Blagovremeno grupisanje 10 armije kod Salerna omele su borbe protiv jakih italijanskih snaga kod Rima zbog čega su delovi 3 motorizovane divizije upućeni ka Salernu tek posle razoružanja Italijana.

Iskrcavanje Saveznika u Salernskom Zalivu otpočelo je 9 septembra u 3.30 sa tri divizije u prvom ešelonu (36,56 i 46) sa ranije iskrcanim komandosima i renžder bataljonima 10 korpusa, dok se na brodovima nalazila nepotpuna 45 pešadiska divizija, kao neka vrsta drugog ešelona. Saveznici su uspeli još u toku prvog dana da obrazuju manje taktičke mostobrane, a posle iskrcavanja 45 pd obrazovan je jedinstven operativni mostobran (11 septembra).

Savezničkim snagama odmah se suprotstavila ojačana 16 oklopna divizija, koja je uspela da zadrži napredovanje četiri divizije, ali se na kraju morala povući pod pritiskom nadmoćnijih snaga na planinske položaje. Upornom borbom 16 oklopne divizije (od 9 do 11 septembra) stvoreno je potrebno vreme za prikupljanje ostalih snaga 10 armije za protivudar. Za ovo vreme Nemci su doveli glavninu 76 korpusa (26 oklopnu i 29 motorizovanu diviziju), oklopnu diviziju »Herman Gering«, 15 motorizovanu diviziju, delove 3 motorizovane i manje delove 1. vazdušnodesantne divizije iz Apulije. Odnos snaga u divizijama na dan 12 septembra bio je 6 : 4 u korist Nemaca, s tim što su nemačke divizije bile slabije popunjene i nepotpune (naročito 3 motorizovana i 1. vazdušnodesantna). Pored ovog, Saveznici su imali apsolutnu nadmoćnost u vazduhu i na moru.

Posle održanog mostobrana kod Salerna ovaj se odnos snaga stalno povećavao u korist Saveznika. Tako su

iskrcane nove snage američko-britanske 5 armije i to 3 pešadiska, 7 tenkovska i 82 vazdušnodesantna divizija, ukupno 6 pešadiskih, 1 tenkovska i 1 vazdušnodesantna divizija; 2000 aviona i celokupna ratna flota (6 krstarica, 8 nosača aviona, 15 razarača i 59 kontratorpiljera). Nemačka 10 armija raspolagala je sledećim snagama: 3 oklopne, 2 motorizovane i 1 padobranska divizija, koje su iz dana u dan sve više slabile brojno, moralno i tehnički.

Za protivudar, koji je izveden 13 septembra sa dve oklopne i jednom motorizovanom divizijom, Nemci su izabrali najslabije mesto mostobrana, tj. spoj 6 i 10 korpusa gde se nalazila slaba 45 pešadiska divizija. Pored ovoga obezbedili su trostruku nadmoćnost na pravcu glavnog udara. U snažnom protivudaru duž r. Sele oni su razbili delove 45 pešadiske divizije i približili se morskoj obali pokušavajući da raseku savezničke snage da bi ih potom počesno tukli i nabacili na more.

Angažovanjem novih savezničkih snaga (82 vazdušnodesantne i 7 oklopne divizije, a kasnije 3 i 35 pešadiske divizije), uz podršku jakog vazduhoplovstva i ratne flote, odstranjena je veoma kritična situacija na Salernskom mostobranu.

Pošto je propao pokušaj likvidacije savezničkog mostobrana komandant 10 armije na vreme je otpočeo sa povlačenjem 17 septembra ka liniji Gariljano, r. Rapido, r. Sangro, vodeći zadržavajuću odbranu na uzastopnim položajima u cilju stvaranja potrebnog vremena za privlačenje novih snaga i organizovanje pomenute linije. I ovog puta Nemci su primenili isti metod izvođenja zadržavajuće odbrane kao i ranije (26 oklopna, 29 motorizovana i 1 padobranska divizija). I pored znatne nadmoćnosti Saveznici su od 17—30 septembra prešli svega oko 55 km od Salerna do Napulja — prosečno oko 4 km dnevno. U toku daljeg izvođenja zadržavajuće odbrane Nemci su veoma uspešno koristili planinsko zemljište i jake prirodne prepreke, kao što su r. Volturmo i r. Biferno pa su dobili još jedan mesec (oktobar) za upotpunjavanje fartifikacione organizacije položaja koji zatvaraju pravce ka Rimu.

Zaključak

Dobro organizovana i uspešno izvedena zadržavajuća odbrana Nemaca rezultat je pravilne operativne zamisli. Procenom situacije oni su došli do zaključka da ako se Saveznici iskrcaju u Južnoj Italiji, kod Salerna, Napulja ili u rejonu Rima oni nisu u stanju braniti se sa svega osam divizija na tako širokom frontu. Zbog toga su zadržali glavninu snaga na prostoru Rim, Napulj, Salerno za protivudar na jedan od ovih rejona, a slabijim snagama u Južnoj Italiji stavili su u zadatak da zadržavajućom odbranom usporavaju nadiranje britanske 8 armije stvarajući potrebno vreme za organizovanje i izvođenje protivudara.

Nemačke operacije u Italiji u toku septembra i oktobra 1943 u celini karakterišu se izvođenjem zadržavajuće odbrane operativnih razmera. Ali metod organizacije i izvođenja te odbrane znatno se razlikuje od metoda koji su Nemci i Rusi primenjivali na Istočnom frontu. Ovde se nije izvodila zadržavajuća odbrana na određenim linijama izabranim na »propisnim otstojanjima«, nego je svaki porušeni objekat predstavljao jednu taktičku »liniju« koju su posedali slabiji pešadiski delovi ojačani pt topovima, pojedinim tenkovima ili samohotkama. Ovakav metod primene zadržavajuće odbrane potpuno je odgovarao situaciji, zato što su savezničke snage usled nepodesne organizacije svojih jedinica za ratovanje na planinskom zemljištu bile vezane za komunikacije, koje su Nemci sistematski rušili. Ovo je još jedan dokaz da utvrđenih shema za ovaj vid dejstva nema iako se ne poriče važnost njihovog priznavanja.

Ni primenom desanta u pozadini nemačkih zaštitnica 3/4 septembra kod Banjare i 7/8 septembra kod Pica Saveznici nisu uspeli da odvoje nemačke zaštitne delove od glavnine, jer su Nemci blagovremeno intervenisali rezervama, a što znači da u sličnim situacijama treba poklanjati ozbiljnu pažnju protivdesantnoj odbrani.

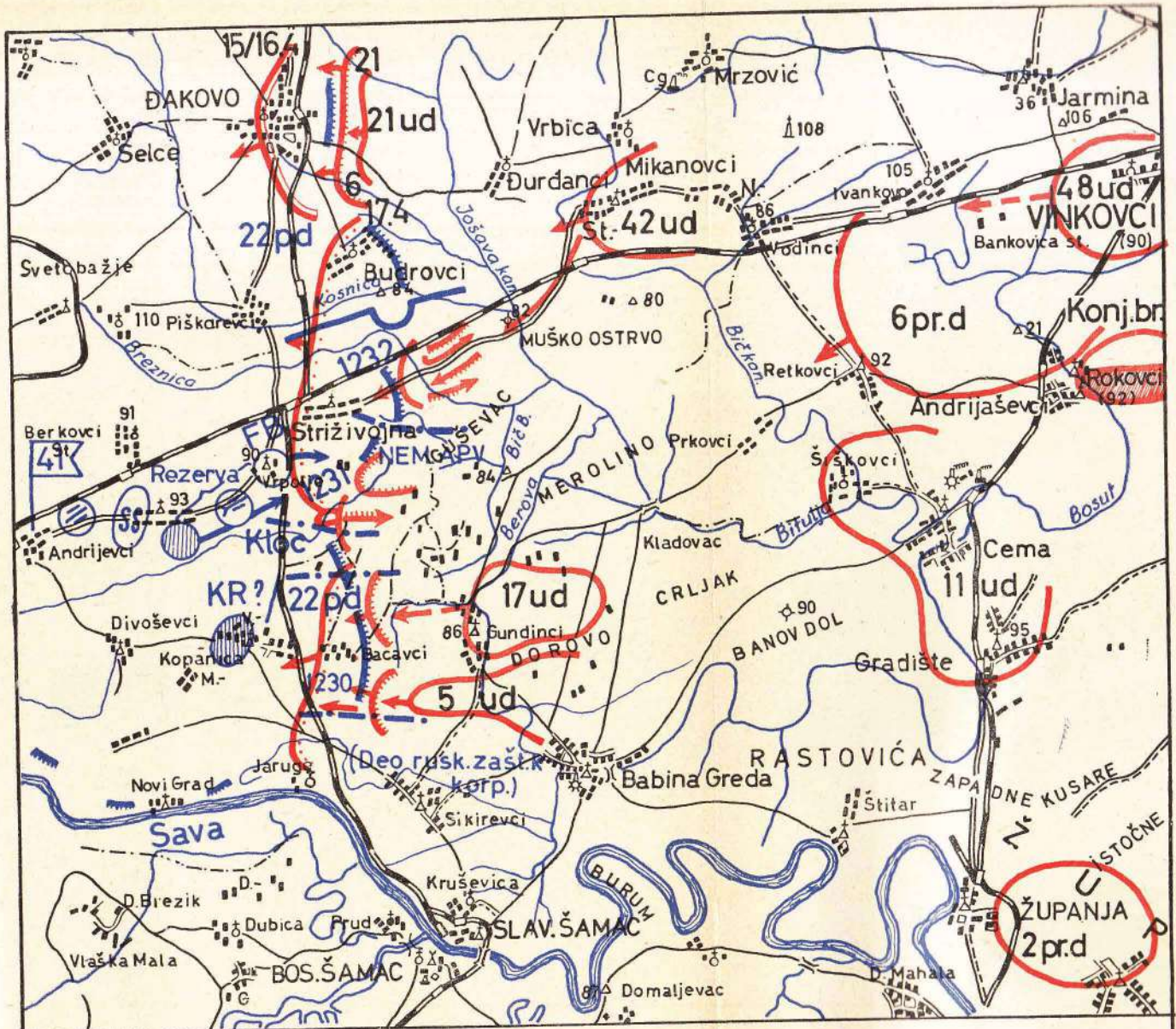
Veoma značajnu ulogu u zadržavanju britanske 8 armije odigralo je blagovremeno i dobro organizovano zaprečavanje i rušenje.

Pored ovih uspešno preduzetih mera u pogledu zadržavanja Saveznika Nemcima je išla u prilog još i okolnost da Saveznici nisu dovoljno poznavali jačinu nemačkih snaga u Južnoj Italiji, čime se donekle može objasniti spor tempo britanske 8 armije, čiji su delovi tek 17.9 došli u vezu sa desnim krilom američke 5 armije, tj. četiri dana posle izvršenog protivudara kod Salerna.

3. Zadržavajuća odbrana nemačke 41 divizije na pravcu Vinkovci—Brod 1945

41 pd posle povlačenja na položaje u visini Vrpolja 13/14. 4, koje je blagovremeno pripremio 34 korpus, dobila je zadatak da ove položaje drži nekoliko dana, i sa ostalim snagama 34 korpusa (koje su držale front od s. Jaruge do Đakova) spreči prodor u Slavoniju i omogućí povlačenje nemačkih snaga iz Bosne (369 legionarske divizije, 181 grenadirske divizije i 7 SS divizije). Front divizije protezao se od s. Jaruge (na Savi) do potoka Košnica (sk. 3), širine oko 16 km. Borbeni poredak bio je u jednom ešelonu sa dva bataljona u diviziskoj rezervi. Pozadi desnog krila, na udaljenju oko 5 km od prednjeg kraja, nalazila se korpusna rezerva jačine jednog puka koju je komandant divizije imao pravo upotrebiti u slučaju prekida veze sa korpusom.

Napadač je došao u dodir sa delovima BOS još u toku 14. i 15. 4, ovladao linijom BOS, a počev od 16. 4 stalno je vršio napade i u toku 17. zauzeo s. Vrpolje, koje je 41 pd protivnapadom diviziske rezerve povratila. Pošto je osujetila prodor napadača, divizija je noću 17/18 otpočela izvlačenje na položaje u visini s. St. i N. Topolje (na udaljenju 14—15 km), sa zadatkom da stvori potrebno vreme za evakuaciju logora iz Broda i izvlačenje 22 pd sa položaja između Striživojna—Đakovo na desnu obalu Orljave. Divizija je otpočela izvlačenje sa linije i visini Vrpolja tek pošto je izvršila prihvat 22 divizije, pa je na nove položaje stigla oko podne 18. 4. Usled ugrožavanja levog krila i boka na novim položajima, 41 divizija morala se povući sa sličnim zadatkom na liniju: s. Ruščica—Bukovlje, k. 192 (sk. br. 4). Držanjem ove li-

Legenda:

14.4

15.4

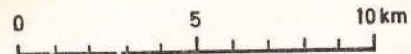
15/16.4

16.4

17.4

nije imala je zadatak da omogući izvlačenje Tvrđavske brigade sa desne obale Save (južno od Broda). Tokom daljeg vođenja zadržavajuće odbrane na položajima u visini s. Andrijevići (zapadno od Broda), na levoj obali r. Orljave, na prilazima Nove Gradiške, kod Okučana i Novske od 21—23. 4. divizija je branila ove položaje u cilju stvaranja potrebnog vremena za izvlačenje 369 domobranske divizije južno od Save preko Stare Gradiške i evakuaciju skladišta iz Novske. Na svim položajima zapadno od Broda širina fronta kretala se od 10—12 km. S obzirom na malu širinu fronta i dosta jake snage borbeni poredak unekoliko se razlikovao od borbenog poretka na položajima istočno od Broda. Ova razlika ogleda se u tome što su na ovim položajima rezerve bile znatno jače. Naprimjer, na položajima u visini Vrpolja bila su dva bataljona u diviziskoj rezervi, a na položaju ispred Nove Gradiške pet bataljona (ne računajući još neke slabije delove koji nisu formacijski pripadali diviziji).

Z a k l j u č a k

Sam mehanizam odbrane 41 pd na celoj dubini, a naročito od Vrpolja do Novske, sastajao se u sledećem:

Pre izvlačenja na sledeću liniju obično su vršeni protivnapadi diviziskim rezervama i to u najkritičnijoj fazi boja. Odmah po padu mraka izvlačile su se pozadinske jedinice i ustanove u nove rejone, zatim su upućivani slabiji delovi koji su obrazovali liniju BOS ispred sledeće linije otpora, a posle ovoga izvlačili su se pukovi pod zaštitom slabijih zaštitnica, obično najkraćim putem do svojih oteka za odbranu, što je omogućavalo dobro prolazno zemljište.

Pojedine linije i prihvat na njima organizovao je korpus, kao što je bio slučaj na položaju kod Vrpolja i na Orljavi. Isto tako 41 divizija prihvatila je kod St. i N. Topolje 22 diviziju i na položajima zapadno od Broda 369 legionarsku diviziju.

S obzirom da je izvlačenje vršeno na dobro prolaznom zemljištu i na širokom frontu, divizija je uspevala

da nove položaje posedne glavnim snagama još u toku noći (izuzev položaja kod St. Topolja, zbog prihvata 22 divizije), pošto je udaljenje između linija bilo oko 14 do 15 km.

Odbrana 41 divizije odvijala se u uslovima ravničastog zemljišta, slabije aktivnosti u vazduhu jedne i druge strane, nedostatka oklopnih i motorizovanih snaga kod branioca, a sa dosta jakom PTO i slabijim oklopnim snagama kod napadača. Na osnovu toka bojeva, imajući u vidu navedene uslove pod kojima su se vodile borbe na pojedinim položajima, možemo izvući sledeća iskustva:

— Na ravničastom zemljištu gde nema dovoljno prirodnih objekata, a u uslovima slabije zaštite iz vazduha, napuštanje pojedinih položaja treba vršiti noću. U vezi sa ovim i udaljenje između pojedinih položaja (linija) može biti veće (10—15 km) nego što je to slučaj pri prenošenju borbe sa jedne na drugu liniju u toku dana.

— Kada se uporno teži da se u toku dana na pojedinim položajima izdrži, a izvlačenje da se preduzme noću, onda se borbeni poredak bliži borbenom poretku u otsudnoj odbrani. U ovom slučaju drugu liniju za diviziju obično čini linija diviziskih rezervi, i ona je nešto bliža nego u drugim uslovima (kad se težište borbe prenosi na ovu liniju). Ona služi kao oslonac za protivnapade, ako su ovi nužni, a i kao linija za prihvatanje prvog borbenog ešelona i razvoj zaštitnica — ukoliko se ove obrazuju pri izvlačenju na sledeću liniju predviđenu za otpor.

— Kad napadač ne raspolaže velikom nadmoćnošću u oklopnim snagama i avijaciji pešadiska divizija je i na ravničastom zemljištu u mogućnosti da bez smene vodi zadržavajuću odbranu na dubini i do 150 km, sa prosečnim dnevnim zadržavanjem neprijatelja oko 6—7 km (da nije bilo bočnog dejstva napadačevih snaga 41 pd mogla je znatno više izdržati na pojedinim linijama).

— Na ravničastom zemljištu, kad je rastojanje između pojedinih linija veće, preporučljivo je da sledeće linije uređuje pretpostavljena komanda i da na njima organizuje prihvatanje ukoliko je to potrebno.

4. Zadržavajuća odbrana Nemačke 370 divizije na Kavkazu 1943¹⁰⁾

Januara 1943 nemačka grupa armija (17 armija i 1 tenkovska armija) otstupala je sa Kavkaza u pravcu Rostova. 1 tenkovska armija bila je izvučena iz borbe, dok je levo krilo 17 armije bilo još u izvlačenju. 52 armijski korpus 1 tenkovske armije ostao je kao bočno obezbeđenje 17 armije posle povlačenja 1 tenkovske armije prema severu.

370 pešadiska divizija 52 korpusa izbila je 9. 1. 1943 južno od Kubanskih prelaza sa obe strane Tifliskaje, s tim da se sledeće noći prebaci preko Kubana i zauzme položaje od Kubanskih prelaza kod Ladovskaje pa na sever. Pod pritiskom snaga Crvene armije divizija je, otstupajući nekoliko stotina kilometara od Tereka, pretrpela velike gubitke tako da je imala samo 7 slabih bataljona. Od artiljerije raspolagala je sa 4 baterije poljskih haubica, 2 baterije minobacača, jednom baterijom teških poljskih haubica (sve sa zapregom) i 9 pt topova. Kasnije diviziji su dodeljene 2 motorizovane baterije merzera 210 mm, divizion (3 motorizovane baterije) topova kalibra 100 mm, pt divizion od 12 topova (75 mm i 50 mm). Pionirski bataljon bio je punog sastava (3 čete) a izviđačka velosipedska četa brojala je 120 ljudi.

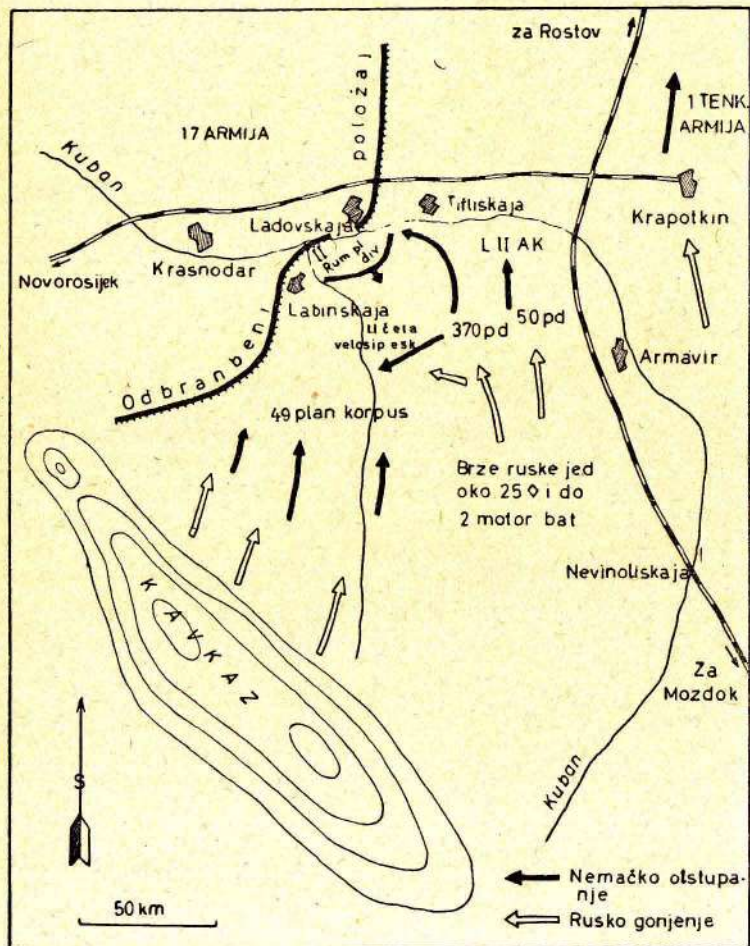
Preformirani 667 puk 370 divizije sa jednom četom pionira i jednim pionirskim bataljonom nalazio se na položaju severno od Kubana radi osmatranja i uređenja položaja.

Južno od Kubana divizija je u zaštitnici imala jedan puk dok se sa ostala četiri bataljona nalazila u blizini mostobrana, s tim da se odmah prebaci preko reke, gde je već bila postavljena teška artiljerija: dok je laka ostavljena i dalje južno od Kubana radi podrške puka u zaštitnici.

Levo krilo 370 divizije bilo je zaštićeno 50 divizijom koja se kretala u istoj visini, dok se na desnom krilu 370 divizije očekivao dolazak, sa Velikog Kavkaza i masiva

¹⁰⁾ Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift — april 1951, sveska 4, strana 229.

Elbrus, delova 49 planinskog korpusa. Do uspostavljanja veze sa ovim korpusom određena je tenkowska lovačka i velosipedska četa kao grupa za obezbeđenje desnog krila i izviđanje u pravcu planinskog korpusa (sk. 5).

Skica 5

Posle tri noćna marša 370 divizija se oslobodila dodira sa Rusima (za jedan dnevni marš) ali su oni ponovo uspostavili dodir koristeći odred jačine oko 25 tenkova i jedan do dva motorizovana bataljona.

Zapadno od 370 divizije prelaz na Kubanu kod Ladovskaje osiguravala je rumunska 2 planinska divizija.

Komandant 370 divizije 28. 1 izdao je naređenje za dalje otstupanje. Tako je 666 puk 370 divizije dobio zadatak da zaposedne levi osek novog položaja i tako obezbedi diviziju na odmoru, dok je 668 puk dobio zadatak da preuzme desni osek novog položaja prema Ladovskaji. Slična naređenja izdata su i ostalim delovima divizije. Tako, severno od mesta prelaza, a zapadno od Tifliskaje, uspostavljeno je istureno skladište za prijem municije, hrane i pogonskog goriva za 2 dana. U blizini ovog skladišta nalazilo se oko 30 tona artiljeriske i pešadijske municije i ostale borbene potrebe. Na novi položaj bili su poslani organi za izviđanje i regulisanje saobraćaja. Za puk u zaštitnici i njegov transport bio je određen poseban prelaz kod Ladovskaje.

Na ovaj način bio je regulisan postupak svih delova za pokret sledeće noći sa mesta odmora na nove položaje. Strogo se moralo voditi računa o noćnom odmoru. Na položajima puka u zaštitnici bilo je dva bataljona, a jedan u rezervi na odmoru, dakle ukupno 3 bataljona kao i odgovarajući deo artiljerije. Bila je uspostavljena veza sa levim susedom, ali ne i sa desnim. Naprotiv, sa te strane neprijatelj je energično izviđao konjičkim i motorizovanim jedinicama.

Oko 9 časova na frontu divizije došlo je do prvog naleta ruskih brzih jedinica. U prvom sukobu, posle uništenja dva tenka nalet je zaustavljen, da bi ponovo otpočeo u prvim popodnevnim časovima. Borbe zaštitnice divizije razvijale su se normalno; jedino slabo mesto predstavljao je desni bok odakle su se umesto jedinica 49 planinskog korpusa pojavile ruske brze jedinice. Situacija na pravcu otstupanja bila je takva da se divizija nije smela zadržati južno od reke, kako je bilo planirano, već je tokom noći trebalo da se prebaci na desnu obalu Kubana.

Komandant 668 puka iz zaštitnice javio je da se na levom krilu oseća brzo kretanje 50 divizije unazad.

370 divizija, na osnovu novostvorene situacije, dobila je sledeću direktivu: na frontu divizije nastupaju dve ruske divizije od kojih jedna u prostor između dveju reka koje se sa obe strane Lebinskaje ulivaju u Kuban. Dolazak planinskog korpusa je u zakašnjenju. 50 divizija na levom krilu neće obrazovati front već će preći preko Kubana i povući se prema severozapadu za zaštitu levog boka korpusa i armije. 370 divizija ojačana desnokrillnim pukom 50 divizije držaće mostobran oko Tifliskaje i sprečiće nadiranje Rusa ispred fronta na mostobran kod Ladovskaje do dolaska planinskog korpusa, a najdalje u toku dana i sutradan. Divizija se mora obezbediti sa levog boka i krila, jer odlaskom 50 divizije levo krilo ostaje nezaštićeno.

370 divizija je povila levo krilo unazad do Kubana, dok je artiljerija ostala na dosadašnjim vatrenim položajima.

Za obezbeđenje levog boka divizije prebačen je na desnu obalu r. Kubana jedan bataljon 667 puka ojačan četom tenkovskih lovaca i četom pešadiskih topova istog puka, dok je puk dobio zadatak da zaposedne položaj zapadno od Tifliskaje, da bi po otstupanju levog suseda obezbedio levi bok divizije. Jednom jačom izviđačkom jedinicom na prostoru istočno od Tifliskaje 667 puk je obezbeđivao vezu sa zaštitnicom 50 divizije. Sa izviđačkom jedinicom upućeni su i artiljeriski izviđači dalekometnog divizionara čiji su vatreni položaji bili pozadi pomenutog bataljona, kako bi tukao svaki prelaz napadača preko Kubana.

666 puk iz rezerve dobio je sledeće zadatke:

— izvideti pravce protivnapada na desnom krilu divizije;

— izvršiti pripremu prelaza preko Kubana i izvideti mogućnost sadejstva sa levom borbenom grupom divizije;

— izvršiti pripreme za protivnapad u slučaju prodora napadača na centru borbenog rasporeda divizije.

Oko 13 časova počela je artiljeriska borba, a oko 15 časova Rusi su krenuli u napad na celom frontu divizije.

Na delu istočno od Tifliskaje počeli su sa prelazom Kubana i borbom protiv zaštitnica 50 divizije. Protiv ovih delova dejstvovao je dalekometni divizion. Desno, potisnuti izviđački delovi divizije zauzeli su sledeće položaje i uz pomoć baterije minobacača usporili rusko nastupanje.

Na osnovu novog naređenja komandanta 52 korpusa 370 divizija je sledeće noći izdvojila prikomandovani puk 50 divizije i uputila ga u svoju diviziju, a ostale snage 370 divizije ostale su i dalje da brane određene položaje, s tim što ih mogu nešto skratiti povlačenjem unazad za nekoliko km.

Napad triju ruskih divizija na razvučene snage 370 divizije bivao je sve jači, a snage nepoznate jačine, koje su levo prešle Kuban i izvesnim svojim delovima mogle se brzo pojaviti na levom boku divizije otežavale su ovu i inače ozbiljnu situaciju. Zato je štab doneo odluku da se u toku noći divizija povuče nekoliko kilometara i na taj način skрати linija mostobrana, ne dozvolivši prodor na mostobranu kod Ladovskaje. Videći da su snage u odnosu na širinu fronta male, komandant divizije je odlučio da izvuče iz diviziske rezerve još jedan bataljon. Ovaj bataljon došao je u sastav 668 puka koji se odmah primio organizacije nove linije položaja na kojoj je imao tri bataljona, a dva u rezervi. Slaba izviđačka grupa tenkovskih lovaca na desnom krilu divizije nije se mogla odupreti sve jačem ruskom nadiranju. Hitno je trebalo rešiti pitanje usporavanja napada prema desnom krilu. Bila su dva rešenja: angažovati zadnju rezervu divizije — preostali bataljon, ili pristupiti improvizacijama. Odlučeno je ovo zadnje. Dosadnja borbena grupa, ojačana četom pešadije iz 668 puka i pionirskom četom, imala je da izvrši protivnapad sa ograničenim ciljem na nadiruće snage da bi zaustavila njihovo dalje nastupanje.

U ovako složenoj situaciji artiljerija divizije dobila je najteži zadatak: na širokom frontu usporavati energično nastupanje napadača i pomagati borbu 668 puka; pomagati bataljon 667 puka; delom artiljerije podržati borbenu grupu na desnom krilu; zatim, vrlo krupan zadatak, obezbediti artiljerisku zaštitu u toku oštupanja

(noću) kao i blagovremeno izabrati nove vatrene položaje i obezbediti sukcesivan izlazak na njih, a da zaštita artiljerijom ne popusti.

Dejstvo artiljerije bilo je zadovoljavajuće blagoda-reći izvedenom manevru putanjama, odnosno korišćenjem najvećih dometa oruđa za usporavanje napadača, i gustoj mreži osmatračnica kod pukova u prvoj liniji kao i br-zim pokretima artiljerije unazad.

Posle izvršenog zadatka artiljerija je bila sva pri-data jedinicama, a samo štab bataljona sa jednom četom organizovao je zaštitu mostobrana na reci Kuban za ne-posredno obezbeđenje mosta, odnosno za njegovo ru-šenje kada to naredi komandant divizije.

U zadnjim časovima 29. 1. 1943 PTO je organizovana na najkorisniji način: puk u zaštitnici pored formaciske baterije pt topova ojačan je još sa 7 pt topova; jedna četa pt lovaca i 5 topova sa komandantom divizionu pt lovaca nalazili su se kod desne bočne grupe; u rezervi, četa pt lovaca 666 puka sa još 3 pt topa bila je postavljena po-zadi desnog krila 668 puka, s tim da se kasnije angažuje na području desne bočne grupe.

Na levom krilu PTO se zadovoljava sa dva preostala oruđa iz baterije pt lovaca preformiranog 667 puka. Kao dopuna ovako organizovane PTO, predviđena su i anga-žovana na posebnim položajima laka artiljeriska oruđa.

Tražeci slabu tačku Rusi su upravili težište napada prema borbenoj grupi na desnom krilu — prema rumun-skom mostobranu, ali je taj napad odbijen. Velosipedska četa ojačana četom pešadije izvršila je protivnapad i zadržala Ruse koji se uopšte nisu nadali nekom napadu od strane Nemaca. Velosipedska četa dobila je jednu pi-onirsku četvu koja je njene nove položaje utvrdila i pot-puno obezbedila. Taktički uspeh na desnom krilu zadr-žao je nalet Rusa za izvesno vreme. Na levom krilu divi-zije, severno od Kubana, bataljon 667 puka držao je po-ložaj zapadno od Tifliskaje, dok su se njegovi izviđački delovi povlačili kroz samo mesto. Planinski korpus je očekivan da dođe u Labinskaju 30. 1 uveče, te je prema tome divizija morala, na dosadašnjim položajima, da obe-

zbedi njegov dolazak pa tek onda da se prebaci na položaje severno od Kubana.

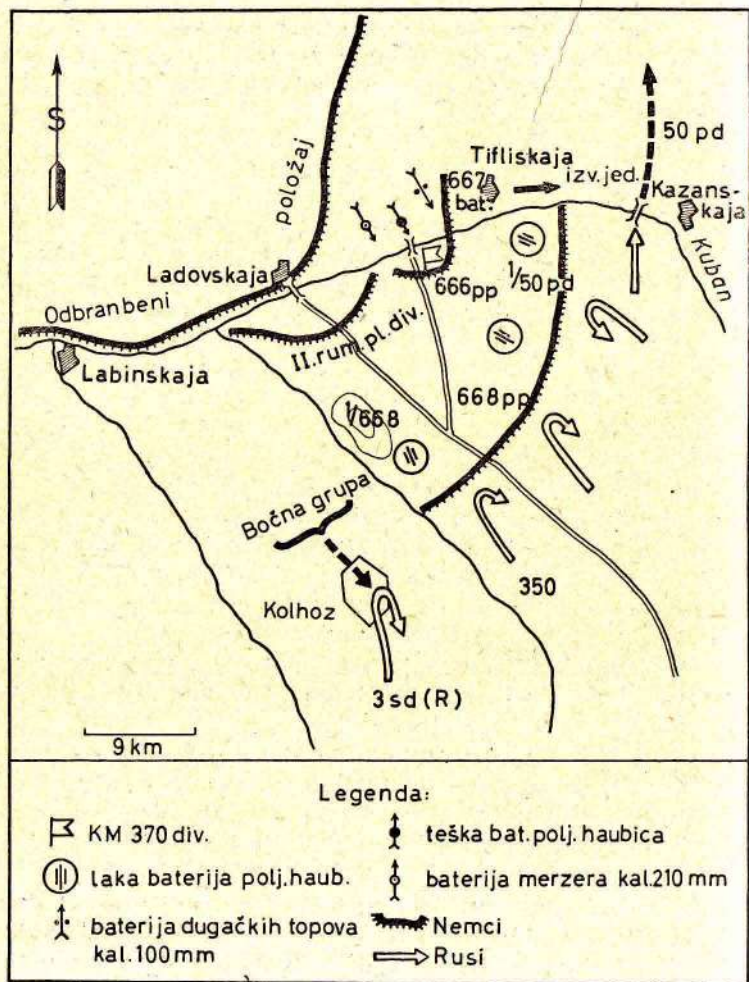
Posle obostrane artiljeriske borbe ruske jedinice potpomognute sa 25 tenkova 30. 1 probile su desno krilo i centar 668 puka. Pored toga napad Rusa bio je sve jači i na levo krilo bataljona 667 puka, tako da je zbog njihovih koncentričnih napada položaj desne borbene grupe bio sve ugroženiji. U takvoj situaciji, kad je ceo front odbrane bio ugrožen, artiljerija nije mogla da zadovolji potrebe fronta, jer je dejstvovala na više ciljeva. Zbog ozbiljne situacije na centru 668 puka, gde su artiljerija i PTO vodili blisku borbu, komandant divizije se dvoumio da li da angažuje divizisku rezervu (666 puk), ali je, s obzirom na vreme koje se moralo stvoriti za prilazak 49 planinskog korpusa, odustao od njene upotrebe. Lično je pošao kod 668 puka na deo položaja gde je pretio prodor. Upornošću 668 puka, a naročito protivnapadom pukovske rezerve, koji je vodio lično komandant divizije, Rusi su uglavnom bili zadržani za kraće vreme.

Međutim, Rusi su nastavili sa napadom na celom frontu divizije i Nemci su počev od 10 časova počeli sa otstupanjem. Napredovanje Rusa na krilima, prema levoj i desnoj borbenoj grupi, pretilo je 668 puku, koji se uporno borio, da mu Rusi dođu iza leđa.

Zbog ovakvog položaja na frontu, komandant divizije se odlučio da izvede protivnapad sa 666 pukom, koji je dotle čuvan u rezervi.

Ovaj protivnapad trebalo je da zaustavi Ruse koji su nadirali ka severu između dva potoka kao i da omogućiti uspostavljanje veze sa razbijenom desnom grupom, čiji su delovi ovog dana uhvatili vezu sa jednim bataljonom planinskih lovaca na pravcu prema Ladovskaji.

Pre protivnapada 666 puka Rusi su, potiskujući desnu borbenu grupu, prilazili jednoj uzvišici, pozadi koje je bila glavovina diviziske artiljerije i organizovana protivtenkovska odbrana. Protivnapad je izvršen uz podršku 4 baterije poljskih haubica i 2 baterije minobacača. Puk je u povoljnom momentu, kad su Rusi nastupali uzbrdo, izvršio protivnapad i odbacio ih preko kolhoza, s tim što

Skica 6

je odmah iz puka izdvojen jedan bataljon u rezervu (sk. 6).

Ovim protivnapadom divizija je izborila potrebno vreme za prilazak 49 planinskog korpusa Ladovskaji.

Po izvršenom zadatku, a po naređenju korpusa, divizija je dobila naređenje da se iste noći prebaci severno od Kubana na unapred određene položaje, jer je planinski korpus bio već tu i otpočeo sa prelazom.

Jedan od osnovnih zadataka divizije bio je da se srede i upotpune jedinice jer su u toku borbi 29 i 30 bile rasturene po čitavom bojištu.

Pod zaštitom 666 puka, koji je sada primio ulogu zaštitnice, izvlačio se 668 puk preko Kubana prema Ladovskaji, a dosadašnja desna borbena grupa prebacila se preko Kubana i orijentisala za ojačanje leve borbene grupe na severnoj obali Kubana. Laki artiljerijski divizionii dodeljeni su pešadiskim pukovima a teža artiljerija prebacila se severno od Kubana pod komandom komandanta diviziske artiljerije. Na mestima prelaza oficiri iz štaba divizije prihvatili su zalutale delove i jedinice.

Po prelasku 668 puka naređeno je 666 puku da pređe Kuban i poruši most.

Z a k l j u č a k

Karakteristično je za dejstvo 370 divizije veoma brza promena zadatka u složenoj borbenoj situaciji i povlačenje 50 divizije sa njenog levog boka, čime je stvoren još jedan nezaštićen bok ali je zato zaštićen otkriveni bok korpusa i armije. Preduzimanje izviđanja u pravcu nezaštićenih bokova bilo je neprekidno radi blagovremenog otkrivanja napadačevih akcija i uspostavljanja veze sa susednim jedinicama.

U toku odbrane na širokom frontu (preko 36 km) obilato su korišćeni artiljerijski osmatrači, da bi se brojno slaba artiljerija što bolje iskoristila. Primenjeno je u većem stepenu pridavanje artiljerije, ali je uvek jedan njen deo bio u rukama komandanta divizije. Artiljeriske jedinice veoma su vešto manevrovale po frontu i dubini mostobrana i na taj način su pružile pešadiskim jedinicama najnužniju podršku.

Divizija je za ukupno dva časa vidnog vremena izvršila organizaciju fronta u novonastaloj situaciji i uspela da zadrži više od tri puta jačeg napadača i pored njegovih znatnih snaga na krilima i bokovima.

Skraćivanje fronta mostobrana izvedeno je uspešno u toku noći.

U vremenu kriza na pojedinim delovima fronta rukovodstvo je moralo da se odluči ili za upotrebu divizijske rezerve ili za skidanje pojedinih jedinica sa manje ugroženih delova fronta. Redovno se primenjivalo ovo drugo.

Na širokom frontu odbrane upotreba divizijske rezerve je vrlo složeno pitanje (u pogledu pravilne ocene pravca upotrebe i vremena angažovanja) a pogotovu kad postoji više pravaca upotrebe.

Inicijativa nižih starešina u zadržavajućoj odbrani veoma je korisna i treba je ispoljavati do maksimuma (inicijativni protivnapad komandira desne bočne grupe na ruske prethodnice pristigle u visinu kolhoza).

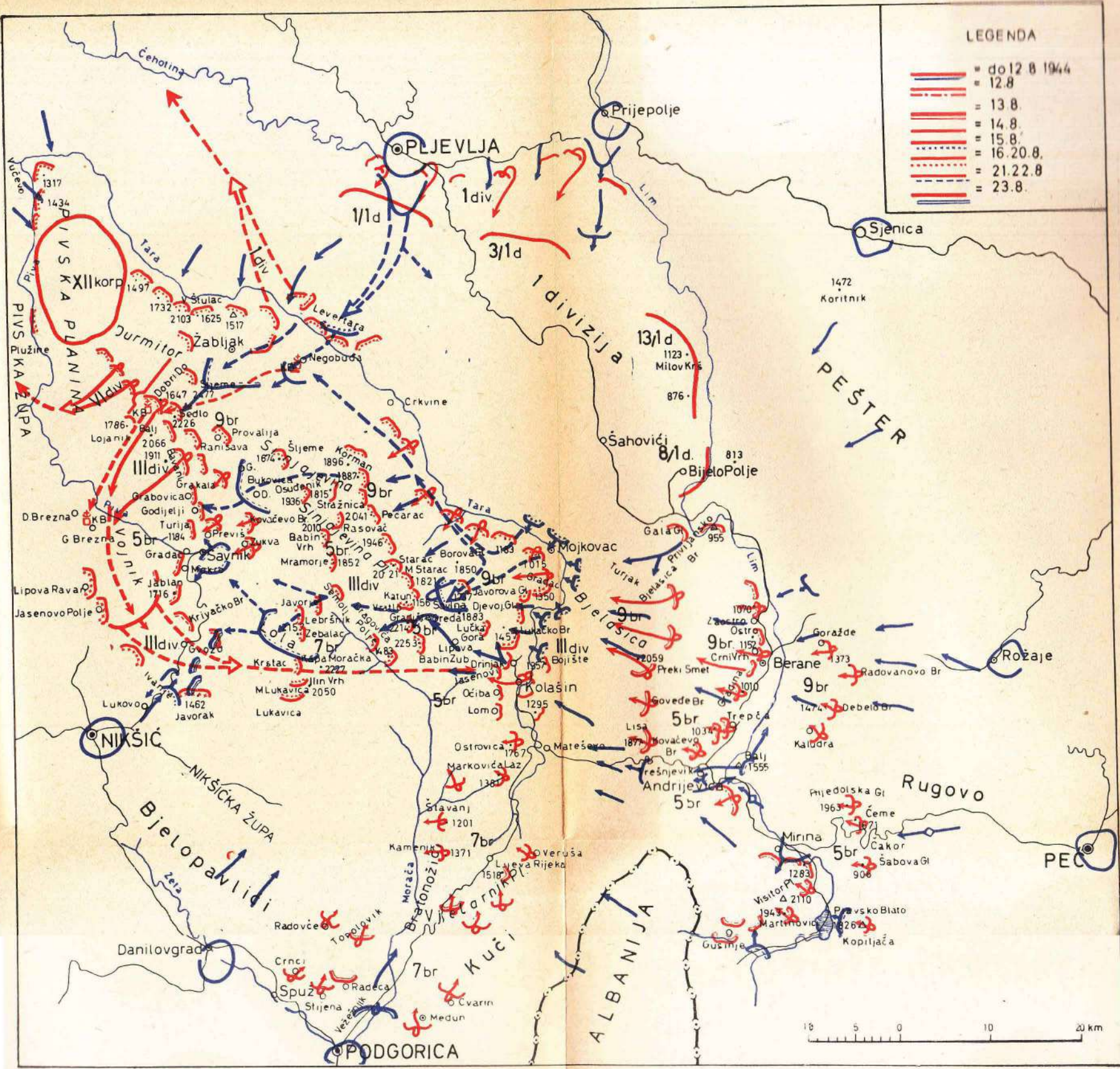
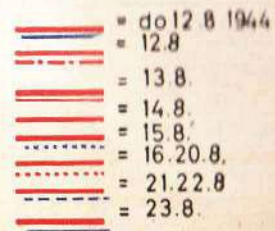
PTO je bila potpuno decentralizovana, a njen komandant nalazio se kod desne bočne grupe, te je komandovanje u ovakvoj situaciji pripalo komandatima pojedinih oteka što je, logično, jedino moguće. Sredstva su bila uglavnom grupisana za odbranu pojedinih odvojenih pravaca ali spremna i za manevar.

Karakteristična je brzina i tačnost u snabdevanju municijom.

5. Zadržavajuća odbrana 3 divizije u 1944

Posle prodora desnokrilne operativne grupe divizija (2, 5 i 17) u Srbiju, Nemci su početkom avgusta 1944 preduzeli ofanzivnu operaciju, nazivanu „Ribecal”, u cilju nabacivanja naših snaga, koje su se nalazile na operativnom području 2 korpusa, na masiv Durmitora i njihovog razbijanja i uništenja. Za ovu operaciju na liniji Pljevlja — Prijepolje — Sjenica — Peć — Severna Albanija — Podgorica — Nikšić — Jugozapadna Hercegovina, neprijatelj je koncentrisao sledeće snage:

LEGENDA

— 1. brdsku diviziju orijentisanu prema gornjem toku Lima;

— legiju „Krempler“; borbenu grupu 64 puka bugarske 21 divizije i 2 puk »Brandenburg« — prema srednjem toku Lima;

— 7 SS diviziju — prema Žabljaku i Šavniku;

— delove 36 divizije i hercegovačke četnike iz Gacka i Bileće — prema Bajovu polju i Šavniku;

— delove 181 divizije i četnike Đurišića — prema Mateševu i Šavniku.

U sklopu odbranbenih dejstava naših snaga na području 2 korpusa, 3 udarna divizija izvodila je zadržavajuću odbranu na širokom frontu (širine oko 50 i dubine preko 80 km). Ova divizija je imala zadatak da zatvara pravce: Podgorica — Mateševo, Peć — Andrijevića i Rožaje — Berane s tim da se, pružajući uzastopni otpor na pogodnim zemljišnim linijama, povlači prema Žabljaku i Šavniku, stvarajući tako potrebno vreme i mogućnost za evakuaciju 800 ranjenika sa aerodroma u Negobuđu i prodor 1 i 12 korpusa u Srbiju. Pored toga, divizija je imala zadatak da u pogodnoj situaciji preduzme ofanzivna dejstva u cilju tučenja neprijateljskih snaga pred njenim frontom i ponovnog oslobođenja izgubljene teritorije.

Pre početka neprijateljskih dejstava 3 divizija se nalazila u sledećem rasporedu:

7 brigada prema Podgorici na položajima: Grnci, Vežešnjik, Medun, Cvarlin, Lijeva Rijeka, Veruša;

5 brigada: Kopiljača (1826), Šabova Glava (1906), Čeme (1671), Prijedolska Glava (1963);

9 brigada (sa 2 i 3 italijanskom brigadom divizije „Garibaldi“): s. Kaludra, Debelo Brdo (1474), Radovanovo Brdo (1373), s. Goražde.

Divizija se desno naslanjala na Primorsku operativnu grupu; a levo na 1 proletersku diviziju.

Neprijatelj je prvo napao na 5 i 9 brigadu, pred zoru 12 avgusta, snagama 1 brdske divizije, borbenom grupom „Stripel“ i borbenom grupom „Bendel“, nanoseći glavni udar (1 brdska divizija bez 99 puka) na položaje 5 bri-

gade pravcem Čakor — Andrijevića, a pomoćni (99 puk 1 brdske divizije) pravcem Rožaje — Berane.

Koristeći nebudnost bataljona 5 brigade, ispresecano i pošumljeno zemljište, glavne snage nemačke 1 divizije uspele su da izvrše dubok prodor duž komunikacije, predvoje brigadu i još istog dana izbiju do Andrijevice. Razdvojene snage 5 brigade u toku noći 12/13 avgusta uspele su da se srede pa je glavnina brigade zaposela pogodne položaje za odbranu na levoj obali Lima: Trepča, Kovačevo Brdo, istočne padine Trešnjevika.

Na frontu 9 brigade neprijatelj je imao slabiji uspeh zauzeo je samo Radovanovo Brdo, a prema 7 brigadi vršio je jedino izviđanja.

Sledećeg dana neprijatelj je produžio dejstva prema 5 i 9 brigadi i otpočeo napad na 7 brigadu.

Na odbranbenim otsecima 5 i 9 brigade 1 brdska divizija je uspela da zauzme do podne Andrijevicu i Berane. 5 brigada, zatvarajući pravce ka Mateševu, odbila je nekoliko uzastopnih juriša 98 puka i 1 brdske divizije na Kovačevo Brdo. 9 brigada zauzela je položaje na levoj obali Lima: s. Crni Vrh—Gradina (1010) — zatvarajući pravce ka Bjelasici.

Popodne, usled pojačanih napada na 5 i 9 brigadu, napušteni su položaji na Kovačevom Brdu, Trešnjeviku i Lisi, a 9 brigada je potisnuta na greben Bjelasice: Goveđe Brdo — Preki Smet.

Na položaje 7 brigadu napadala je borbena grupa 363 puka 181 divizije, oko 2000 četnika i bataljon italijanskih fašista. Koristeći prirodno jake položaje brigada je uspela da odbije napade; jedino je, posle dugotrajne borbe, napušten Vežešnjik.

Zbog ovakve situacije na frontu, Štab 3 divizije, pošto je neprijatelj uspeo da ovlada najjačim položajima na pravcu za Mateševo, naredio je 7 brigadi da sa po dva bataljona zatvori zadržavajućom odbranom pravce na levoj i desnoj obali Morače i da se povuče na položaje: Stijena, Radeča, Topolovik, Vjetarnik, da ne bi bila otsečena od glavnih snaga divizije. 5 brigada je takođe toga dana prebacila jedan bataljon u rejon Mateševa, na levu obalu Tare.

U toku 14 avgusta 5 i 9 brigada vodile su manje borbe zadržavajući nadiranje 1 brdske divizije prema Kolašinu i Mateševu težeći da zaposednu za odbranu nove položaje na levoj obali reke Tare. Tako je 5 brigada uveče prešla Taru i zauzela položaj: Lom, Oćiba, Jasenovi, Drijenak, a 9 brigada, ostavljajući jedan bataljon na Bojištu (1568), zaposela je položaje Markovo Brdo, Lukačko Brdo, Djevojačka glava.

7 brigada je celog dana vodila upornu zadržavajuću odbranu, naročito sa 2 i 4 bataljonom na desnoj obali Morače, i predveče zaposela jake položaje Radovče — Kamena Glava (1371), Stavanj, Markovića Laz, Ostrovica, postavljajući se bočno prema komunikaciji Lijeve Rijeka — Mateševo i izbegavajući ujedno napad iz pozadine onih neprijateljskih snaga koje su se, po padu Mateševa, jednim delom orijentisale prema Lijevoj Rijeci.

Idućeg dana neprijatelj je zauzeo Kolašin i Mojkovac, i pored teških gubitaka forsirao Taru i uz snažan pritisak sa fronta dejstvovao na bokove 3 divizije: snagama 181 divizije i četnicima kroz kanjon Morače prema Javorju, i jednom grupom 1 brdske divizije od Dobrilovine prema Negobuđu. Da bi se izbeglo otsecanje divizije 7 brigada se brzim manevrom glavnim snagama povukla na položaje Lukavica, Javorje, Dragovića Polje, dok je jedan bataljon ostao na ranijim položajima sa zadatkom da zadržavajućom odbranom sprečava napadaču brz prodor u pravcu Javorja. Glavnina divizije se po planu povlači na Sinjajevinu: 9 brigada je zauzela položaje Lučka Gora, Javorova Glava, a 5 brigada Babin zub, Katun Vratlo. Na ovim položajima divizija je dobila zadatak da neprijatelja što više zadrži radi evakuacije ranjenika iz Negobuđa.

19 avgusta 1 brdska divizija nastoji da dvostrukim obuhvatom zauzme Katun Vratlo, vršeći ujedno snažan pritisak na centru (položaji: Savina Greda, Jablanov Vrh, Javorova Glava). Sem toga, energično napadajući položaje 9 brigade, težila je da priveže njene snage s fronta i tako olakša dejstvo svojih snaga na pravcu Dobrilovina — Negobuđe, da izmanevruje masiv Sinjajevine, izbije u

pozadinu 3 divizije i spoji se sa snagama koje su nastupale ka Levertari.

Toga dana 1 proleterska divizija krenula je ka Čehotini u cilju prelaska u Srbiju. Njenim odlaskom položaj 3 divizije postao je još složeniji zbog mogućnosti ugrožavanja desnog boka sa pravca Pljevlja. Međutim, da bi se dobilo potrebno vreme za evakuaciju ranjenika iz Negobuđa bilo je nužno da snage sa desnog krila divizije održe položaj do pada mraka.

Jake snage 1 brdske divizije vršile su nekoliko uzastopnih napada na Katun Vratlo, ali su svi bili odbijeni. Pred kraj dana napadač je zauzeo položaj 9 brigade i izbio na Borovu Glavu čime je oslabio odbranu 5 brigade na Katun Vratlu (mogućnost obuhvata levog boka i pozadine 5 brigade sa tog pravca).

U takvoj situaciji, kada je 9 brigada bila ozbiljno ugrožena dejstvom neprijatelja na pravcu Negobuđa, naređeno joj je da se po padu mraka odlepi od neprijatelja i povuče na položaje: Pečarac (2047), Štražnica (1815), Korman (1896). Prema 7 brigadi neprijatelj ovog dana nije imao uspeha.

Produžavajući napad 17 avgusta Nemci su usmerili glavne napore na zauzimanju Katun Vratla, dejstvujući s fronta i bočno — sa pravca Borova Glava. 5 brigada je bila prisiljena da napusti ovaj položaj i sa dva bataljona se povukla na položaj Rasovaš, Babin Vrh (2010), a sa druga dva na Gradišt (2214), M. Starac (1921), Starac (2021). Kasno popodne Nemci su zauzeli i ove položaje potiskujući ujedno i jedinice 9 brigade sa položaja Pečarac. Dva bataljona 5 brigade povukla su se na Mramorje.

I prema 7 brigadi neprijatelj je nadirao orijentišući glavne snage ka Šavniku. Bataljon brigade ostavljen u kanjonu Morače uspešno je zadržavao neprijatelja, a potom se povukao prema g. Morači. Glavnina brigade se pri kraju dana zadržala na položajima: Lukavica, Ilin Vrh (2050), Zebalac (2157), Lebršnik, Javorje.

Zbog nemogućnosti korišćenja aerodroma u Negobuđu ovoga dana je naređeno da se hitno organizuje aerodrom u s. G. Brezna radi evakuacije oko 800 ranjenika i bolesnika sa Pivske Planine. Da bi se obezbedila eva-

kuacija ranjenika, Štab divizije naređuje 18 avgusta da se uporno brane položaji na liniji Štulac (2103), Dobri Do (1647), s. G. Godijelji. Uspešnom odbranom ove linije divizija je trebalo da obezbedi vreme za evakuaciju ranjenika, što je opet, sa druge strane, značilo stvaranje uslova za primenu širih manevara i ofanzivnih dejstava, jer evakuacijom ranjenika prestaje potreba vezivanja divizije za usku prostoriju.

5 brigada je ovog dana izvršila prepad na neprijatelja koji je podilazio njenim položajima i zadržala svoje stare položaje: Rasovaš, Babin Vrh (2010), Sniježnica (1750), Mramorje (1852). 9 brigada je zauzela glavninom položaje Durmitor, Sedlo (2226), Provalija, a jedan bataljon položaje na Osuđeniku (1936) i Šljemenu (1674).

Na pravcu 7 brigade vođene su žestoke borbe u s. Dragovića Polje. Krajem dana brigada je bila raspoređena na liniji: Semolj, Javorje, Krstac, M. Piperska — Lukavica.

Ovoga i sledećeg dana odbrana 3 divizije poprima sve otsudniji karakter, jer su se borbe prenele na položaje koji su bili poslednji za obezbeđenje aerodroma u s. G. Brezna.

19 avgusta neprijatelj usmerava svoja dejstva ka Šavniku, s. Bukovici i Jezerima u cilju spajanja sa snagama koje su nadirale ka Negobuđu. Glavnina i brdske divizije napadajući na Mramorje i Rasovaš — bokove 5 brigade — potisnula je oba krila brigade i izbila na domak Babinog Vrh. 9 brigada, i pored jakog napada neprijatelja naročito na Šljeme, uspela je da ga zadrži.

20 avgusta, posle spajanja snaga 1 brdske divizije sa 14 SS pukom u rejonu Negobuđa, neprijatelj usmerava dejstva na zauzimanje Šavnika i izvornog dela r. Komarnice sa ciljem da koncentričnim dejstvom sa pravca Žabljaka, Nikšića, Bileće i Gacka nabaci naše snage na kanjone Pive i Komarnice i tu ih razbije. Ove namere nisu se ostvarile, jer je 3 divizija, koristeći zemljište i pružajući otpor na uzastopnim položajima, stvorila potrebno vreme za evakuaciju ranjenika i pripremu snaga 12 korpusa za prodor u Srbiju.

Da bi obezbedila pravce Boan — Šavnik i Negobuđe — Šavnik 3 divizija je, posle uporne zadržavajuće odbrane 5 i 9 brigade, povukla svoju glavninu na nove položaje (5 brigadu: S. Tušinja, Zukva, Kovačevo Brdo, Grakala, a devetu brigadu: Crijepuljni Vrh (1800), Ranisava, Sedlo (2226), V. Štulac (2103). Ovoga dana 7 brigada je izvršila uspešno protivnapad na pravcu Mumina Bara sa ciljem da olakša situaciju 5 brigade koju je neprijatelj pokušavao da obuhvati iz doline r. Tušnje.

U daljem nadiranju neprijatelj je 21 avgusta, koristeći nebranjeni međuprostor između 5 i 7 brigade, ubacio jedan bataljon prema Šavniku i zauzeo ga. Ujedno je izvršio snažan napad na položaj 5 brigade na Kovačevom Brdu i ovladao njime. Prema levom krilu divizije neprijatelj je, po zauzimanju Žabljaka, sa delovima 7 SS divizije pripremao objedinjen napad ovih snaga i 99 puka 1 brdske divizije na položaje 9 brigade, koja se levo naslaljala na 6 diviziju. Tokom ovog dana i 7 brigada je bila prisiljena da se povuče.

Da bi se obezbedio pravac Šavnik — Komarnica, sprečio prodor u G. Breznu i kontrolisala komunikacija Nikšić — Šavnik, Štab divizije uputio je odmah, po zauzeću Šavnika od strane neprijatelja, jedan bataljon 5 brigade na položaje Turija (1184) — Previš (1161), a 7 brigadi naredio da se povuče na liniju s. Gvozd — s. Mokro. Ujedno je Štab 2 korpusa uputio svoj izviđački bataljon na položaj Cuklin (1163) radi ojačanja snaga na pravcu Šavnik—Komarnica.

22 avgusta završena je evakuacija ranjenika te je Štab 3 divizije mogao pristupiti ostvarenju ranije planiranog manevra.

5 brigadi je naređeno da se prebaci preko r. Komarnice, te je neprijatelj zauzeo Turiju, Cuklin i s. Gradac. Na pravcu 9 brigade neprijatelj je nadirao prema Dobrom Dolu i zauzeo Lojanik sev. (1780) i Balj (2066), dok se glavnina brigade povukla preko r. Komarnice. Za to vreme 7 brigada je organizovala odbranu na ranije određenim položajima (s. Gvozd — s. Mokro).

23 avgusta 5 i 9 brigada odlepile su se od neprijatelja i zaobilazeći pl. Vojnik koncentrisale se na prasto-

riji Javorak, Lipova Ravan, Jasenovo Polje, dok je 7 brigada ostala na ranijim položajima u cilju obezbeđenja manevra 5 i 9 brigade.

Na osnovu zapovesti Štaba 3 divizije od 24 avgusta brigade su preduzele nastupni manevar u oblasti Kolašin — Berane, oslobađajući 27 avgusta Kolašin a 30 avgusta Berane.

Z a k l j u č a k

Namere neprijatelja su blagovremeno uočene: okupiranje slobodne teritorije i uništenje naših snaga na operativnom području 2 korpusa. S obzirom na specifične zadatke naših snaga na toj prostori (prodor u Srbiju, zaštita i evakuacija ranjenika), odbrana 3 divizije morala se izvoditi po odvojenim pravcima — bez povezanog fronta, što je davalo mogućnosti neprijatelju da se probije kroz međuprostore a zatim da okruži i počesno uništi njene jedinice. Međutim, zahvaljujući manevarskoj sposobnosti 3 divizije ovo nije ostvareno.

Borbeni poredak divizije bio je u liniji, pa se pariranje prodora moralo vršiti manevrom pojedinih brigada po frontu i dubini (prebacivanje glavnine 5 brigade sa pravca Podgorica—Mateševo na liniju Lukavica, Javorje, Dragovića Polje), umesto rezervama. Iz ovoga se može izvući iskustvo da je na ovako širokom frontu neophodno imati rezervu radi pariranja pojedinih prodora i neposrednijeg uticaja štaba divizije na tok boja u celini (ovo tim pre što je napadač i taktički i organizaciski bio osposobljen za borbu ne samo duž komunikacija nego i van ovih). Ukoliko je front širi utoliko i rejon rezervi treba da bude na većoj dubini, kako bi njihova intervencija mogla doći do izražaja na ma koji od ugroženih pravaca.

Izneti početni borbeni poredak 3 udarne divizije imao bi svoje opravdanje samo tada ako bi se radilo o napadaču koji je usled organizaciskih nedostataka uglavnom orijentisan za dejstvo duž komunikacija (Saveznici u Južnoj Italiji). Kroz dinamiku borbe divizija je elastično podešavala borbeni poredak i uspešno reagovala na manevar napadača.

I pored nedostataka rezervi, blagodareći velikoj manevarskoj sposobnosti brigada, borbeni poredak 3 udarne divizije u svim fazama boja veoma se brzo prilagođavao novonastaloj situaciji i divizija je sa uspehom parirala sve neprijateljske pokušaje uništenja njenih snaga. Sposobnost jedinica da svoj borbeni poredak prilagodi svakoj promeni situacije jeste jedna od najvažnijih mera za uspešno izvođenje zadržavajuće odbrane.

Manevarska sposobnost jedinica uticaće često na širinu fronta, jer manevar i manjim snagama, u odnosu na jačinu neprijatelja i kapacitet pravca omogućava uspešno zatvaranje dodeljenog fronta. Širina fronta 3 divizije često je prelazila i 50 km.

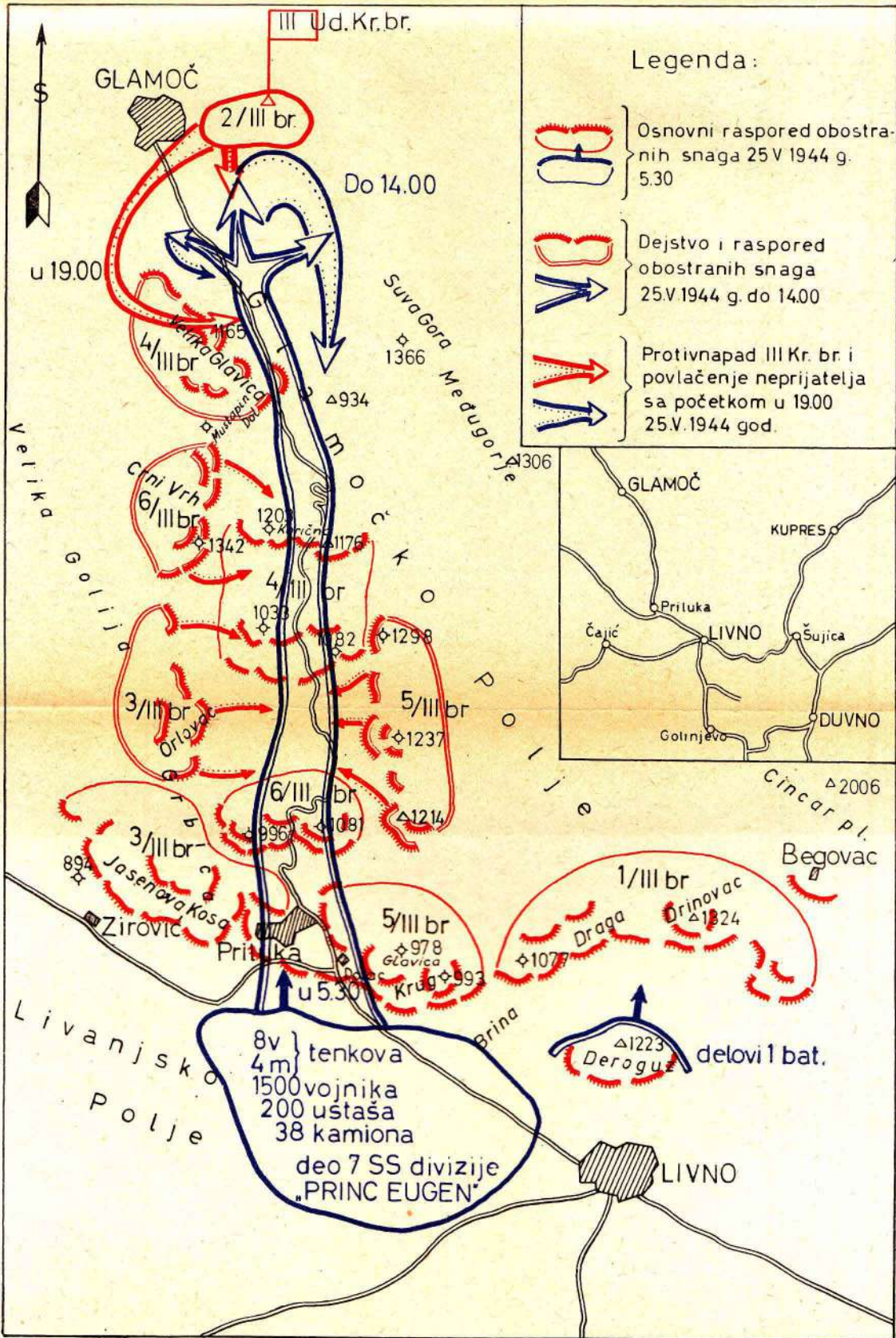
Iako su jedinice 3 divizije skoro sve dejsstvovala na zasebnim pravcima, činjenica je da je poznavanjem opšte zamisli od strane štabova brigada i nižih starešina obezbeđeno povezano dejstvo i uspešno komandovanje Štabu divizije. Prema tome, upoznavanje potčinjenih sa zamisli u odgovarajućem obimu jedna je od vrlo važnih mera za uspešno komandovanje u zadržavajućoj odbrani.

U toku zadržavajuće odbrane 3 divizije nisu preduzete sve mere u cilju iskorišćenja zemljišta. Dalje, s obzirom na poznavanje zemljišta i njegove osobenosti, bilo je potrebno više aktivnih radnji, ma i najmanjih delova, na neprijateljske pozadinske veze, koje su bile vrlo osetljive i bez dovoljno snaga za obezbeđenje.

6. Zadržavajuća odbrana 3 krajiške brigade 1943

VII neprijateljska ofanziva bila je sračunata na to da se jačim snagama sa šire koncentracijske prostorije (Bihać — Prijedor — Banja Luka — Travnik — Livno — Knin), u sadejstvu sa vazдушnim desantom, izvrši koncentričan napad na Drvar u cilju uništenja našeg vojno-političkog rukovodstva i jedinica na tom području.

Za ostvarenje ove zamisli, pored ostalih snaga, neprijatelj je predvideo deo 7 SS divizije „Princ Eugen” i orijentisao je na pravac: Livno — Glamoč — Drvar. Jačina snaga kretala se do jednog puka motorizovane pešadije, čete tenkova, čete biciklista i oko 200 ustaša iz Livna i okoline.

Na pravcu Livno — Glamoč bila je 3 krajiška brigada, jačine šest bataljona, postavljena da osmatra i brani ovaj pravac, a delom snaga da izviđa pravce Šujica — Duvno i Šujica — Kupres.

Do 24 maja neprijatelj je izvodio akcije sa ograničenim ciljem radi izviđanja zemljišta i jačine naših snaga na pravcu Livno — Glamoč.

Već 25 maja u 5,30 časova neprijatelj je počeo sa napadom upućujući motorizovane jedinice drumom i u njegovom neposrednom zahvatu u cilju što bržeg izbijanja u rejon Drvara.

Uočavajući namere neprijatelja Štab 3 brigade doneo je odluku: organizovati odbranu po dubini na uzastopnim linijama, zadržavati neprijatelja na pomenutom pravcu (do rejona Glamoč), nanoseći mu što veće gubitke, a u pogodnom momentu preći u protivnapad. U duhu donete odluke izvršen je raspored brigade:

1 bataljon zatvarao je pravac od Livna ka pl. Cincar sa isturenim izviđačkim delovima na Deroguzu (1223) u blizini samog Livna i zaposeo liniju položaja: k 1077 — Drinovac (1324) — s. Begovac;

3 i 5 bataljon zatvarali su (duž komunikacije) pravac Livno — Glamoč na liniji: k 894 — s. Žirović — s. Priluka — s. Dolac — Krug — k 993.

4 i 6 bataljon poseli su položaj za odbranu pozadi 3 i 5 bataljona i to: 4 bataljon na liniji: k 1342 — Jaukovac — k. 1176; a 6 bataljon¹¹⁾ na liniji: Metalka — Brdine, sa međulinijama Mekote — Daličeva Košara i Samograd — Jelovac.

Brigadna rezerva 2 bataljon u rejonu Glamoča.

Inžinjeriska organizacija položaja, s obzirom na vreme, snage i raspoloživa sredstva, izvedena je u onom obimu koliko se to moglo učiniti (rušenje, stvaranje ostalih prepreka).

Organizacija protivtenkovske odbrane nije bila dovoljno razrađena s obzirom na nedostatak pt artiljerije.

¹¹⁾ U sastavu 6 bataljona nalazio se deo bivših italijanskih vojnika (zarobljenika) koji su se naknadno prijavili dobrovoljno u redove naše Armije za borbu protiv fašizma.

Veza je uglavnom počivala na kuririma, a delom i na telefonima.

Početak napada na livanjsko-glamočkom pravcu poklapao se sa početkom vazdušnog desanta na Drvar. S obzirom na sastav, zadatak i cilj napadača, neprijateljski nalet je bio brz. Prodor je uglavnom išao duž drumu Livno—Glamoč, tako da je do 14 časova istog dana dospeo do pred sam Glamoč, prešavši za osam i po časova oko 20 kilometara. Odbrana se svela na slabiji otpor duž samog puta i to na linijama otpora 1, 3, 4, 5 i 6 bataljona. Taktika odbrane zasnivala se na slabijem frontalnom otporu, sa naslonom na brdovito zemljište duž puta — sa obe strane komunikacije. Ovakvom taktikom branioca neprijatelj je pušten duboko u odbranu, s tim što su njegove snage na čitavoj dubini prodiranja bile izložene bočnim napadima 3 brigade. Svaki prilazak neprijatelja, odnosno dolazak pojačanja iz dubine, bio je blagovremeno osujećen i ugrožavan bočnim dejstvima 3, 4 i 6 bataljona, bočno postavljenih u odnosu na pravac nastupanja neprijatelja.

Procenivši pravilno situaciju i važnost zadatka, a da bi zaustavio dalje napredovanje neprijatelja, Štab 3 brigade doneo je odluku da sa rezervom (2 bataljonom¹²) izvrši protivnapad i samim tim stvori povoljne uslove i ostalim snagama brigade da ispolje svoja bočna dejstva sa obe strane puta. Prema donetoj odluci 2 bataljon izvršio je protivnapad u 19 časova i to delom snaga sa čela, a glavninom u levi bok neprijatelja pravcem preko Velike Glavice. Protivnapad 2 bataljona zadržao je neprijatelja, a ostale snage brigade primorale su neprijateljsku kolonu, koja je bila uklinjena u borbeni raspored brigade, da odmah počne sa brzim povlačenjem u pravcu Livna. Do 21 čas istog dana napadač je pretrpeo osetne gubitke: ubijenih 150, ranjenih oko 200, uništen jedan tenk »Tigar« i zaplenjena 52 bicikla. Vraćen na polazne položaje neprijatelj nije ni pokušavao ponoviti napad na ovom pravcu.

¹²) U brigadnoj rezervi nalazio se i 4 bataljon. Međutim, on je do uvođenja 2 bataljona u protivnapad već bio ceo angažovan u borbi.

Z a k l j u č a k

S obzirom na zadatak i potrebnu brzinu dejstva neprijatelj je predvideo i odgovarajući sastav snaga — samo motorizovane jedinice, koje zbog protivdejstava 3 brigade i otpora po dubini nisu izvršile dobiveni zadatak.

Pretpostavljena komanda dajući zadatak 3 brigadi ograničila joj je manevar po dubini, ali ne i vremenski (do kog vremena treba zadržati neprijatelja). Iz ovoga proizilazi da je 3 brigada mogla voditi zadržavajuću odbranu do Glamoča ali ne i dalje. Isto tako iz ovog primera može se izvući iskustvo, da jedna ista jedinica može dobiti zadatak da iz zadržavajuće pređe u otsudnu odbranu. Sličan primer imamo i kod grčke 8 divizije u Grčko-italijanskom ratu 1940/1941.

Prozrevši namere neprijatelja 3 brigada je pravilno grupisala svoje snage.

Početni borbeni poredak bio je postrojen u četiri linije, tj. snage su bile raspoređene na celoj dubini izvođenja zadržavajuće odbrane što u potpunosti odgovara situaciji. Zato što je napadač raspolagao motorizovanim jedinicama a branilac nije, i da je branilac sa brigadom zauzeo početni borbeni poredak u dve linije moglo bi se desiti da napadač na njegovim leđima prodre u Glamoč, a potom otvori pravac za Drvar. Prema ovome, ukoliko napadač raspolaže motorizovanim snagama i kada njegov tempo prodiranja prevazilazi mogućnost pariranja od strane branioca (naročito kad branilac ne raspolaže motorizovanim snagama) početni borbeni poredak potrebno je postrojiti u više linija.

S obzirom na raspoloživo vreme organizacija odbrane u fortifikacionom smislu nije dovoljno izvedena ni u onom obimu koliko je to omogućavao stvor i izgled zemljišta.

Odbrana na brzu ruku, njen raspored po frontu i dubini, puštanje neprijatelja što dublje u raspored brigade u cilju udara na njegove bokove, pokazala je svu pravilnost odluke s obzirom na sastav neprijatelja i njegove krajnje namere.

3 brigada pokazala je da se može uspešno voditi borba protiv oklopnih i motorizovanih snaga, čak i kad su u pitanju nedorasla sredstva u odnosu na neprijateljsku tehniku, ako je pravilno izvršena procena situacije, brzo doneta odluka a jedinica odlučna.

7. Zadržavajuća odbrana francuskog 4 armiskog korpusa 1940¹³⁾

Napad Nemačke na Francusku, Belgiju i Holandiju izveden je po petoj varijanti »Žutog plana« od 24 februara 1940, koji je predviđao da ojačana grupa armija »A« izvrši glavni udar na ardenskom pravcu u cilju proboja francusko-belgiskih položaja na r. Mezi od Dinana do Sedana, otseče i uništi glavninu francuskih, britanskih i belgiskih snaga u Severnoj Francuskoj i Jugozapadnoj Belgiji.¹⁴⁾

Grupa armija »A« (2, 4, 12 i 16 armija i oklopna grupa »Klajst«) jačine pedeset i četiri pešadijske divizije, sedam oklopnih i tri motorizovane divizije imala je sledeći zadatak:

Prvim ešelonom sa fronta Ahen — r. Mozal brzo preći Ardene, a po probodu francuske odbrane zapadno od reke Meze, između Sedana i Dinana, dejstvovati, motorizovanim snagama, pravcem Sedan—Sen Kanten i Amijen—Abevil—Bulonj, i na taj način otseći i uništiti francuske, britanske i belgiske snage u Jugozapadnoj Belgiji i Severnoj Francuskoj. Glavni zadatak imala je oklopna grupa i 12 armija, dok su 4 i 16 armija obezbeđivale bokove i potpomagale izvršenje postavljenih zadataka.

2 armija u drugom ešelonu imala je za zadatak da podržava armije prvog ešelona i osigurava dugačke bokove prilikom prodiranja kroz Belgiju i Francusku.¹⁵⁾

¹³⁾ Général Henri Aymes »Gembloux — Paris«, izdanje Berger—Levrault, 1948.

¹⁴⁾ Tippelskirch: »Geschichte des Zweiten Weltkrieges« Bonn, 1951.

¹⁵⁾ Prema nekim podacima i 9 armija je bila u drugom ešelonu grupe armija »A«. Verovatno da je ova armija zajedno sa 2 armijom upotrebljena za zaštitu levog (krila) boka na r. En i r. Soma.

Grupa armija »B« (18 i 16 armija) imala je dvadeset četiri pešadiske divizije, tri oklopne divizije, jednu konjičku, jednu motorizovanu i jednu vazdušnodesantnu diviziju (sk. 9), a zadatak joj je bio: 18 armijom zauzeti severne provincije Holandije (1 konjička divizija), preći r. Izer (10 korpus, sastava dve divizije) i vezati glavninu holandskih snaga za sebe, glavninom 18 armije uz sadejstvo vazdušnodesantnih snaga preći donje tokove r. Meze i Rajne i prodreti u »holandsku tvrđavu«, obezbeđujući se delom snaga prema Anversu. Snagama 6 armije probiti granične položaje između Mastrihta i Liježa, a potom dejstvovati ka Brislu u cilju privlačenja što jačih francusko-britanskih snaga i olakšanja operacija glavnih snaga (grupa armija »A«).

Grupa armija »C« (1 i 7 armija) imala je dvadeset i sedam pešadiskih divizija a zadatak joj je bio: 1 armijom vezati francuske snage na Mažino liniji, a 7 armijom posesti i braniti desnu obalu r. Rajne od Bazela do Karlsruhea.

Strategiska rezerva: četrdeset sedam divizija.

U slučaju povrede belgisko-holandske granice francuskim operaciskim planom, poznatim pod imenom »Manevar Dila« (»Manevar D«) predviđeno je da snage 1 francuske armije izbiju na liniju: Dila, Namur, Žamblu, Vavre i sa naslonom, desno na 9 armiju i levo na britanske snage, zaustave prodor Nemaca. Konjički korpus (dve lake mehanizovane divizije) imao je zadatak da obezbedi razvoj 1 armije na pomenutoj liniji. U sastavu 1 armije nalazio se i 4 korpus (1 marokanska i 15 pešadiska motorizovana divizija) koji je u duhu zapovesti komandanta armije odmah pristupio izvršenju predviđenog manevra. Interesantno je napomenuti lakonsku zapovest komandanta 1 armije 4 korpusu — da idu što je moguće dalje i brže prema predviđenom planu prebacivanja.

Komandant konjičkog korpusa izvestio je da 12 maja očekuje napad na liniji Tirelemon, Ani, Hij. U isto vreme izvestio je da se može naći u nemogućnosti da stvori potrebno vreme za razvoj 1 armije po planu »D« do D + 6 usled male dubine za povlačenje. Takođe je predlagao da se obustavi manevar »D«, ali Vrhovna komanda

nije usvojila ovaj predlog. 1 armija, pošto je prihvatila delove konjičkog korpusa, primila je bitku na liniji Namur, Vavre, sa 4 korpusom u centru borbenog poretka, na položajima nazvanim Žamblu. Borbeni poredak korpusa bio je u liniji sa dva bataljona u rezervi (iz svake divizije po jedan). Zadatak korpusa bio je da po svaku cenu održi položaj.

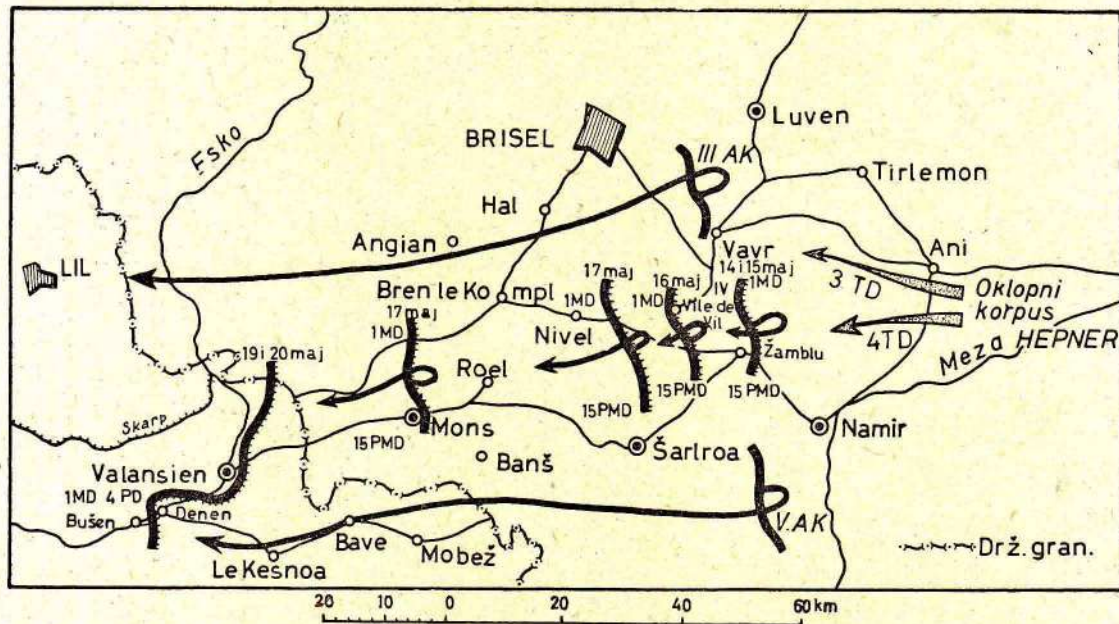
Napad Nemaca otpočeo je 14 maja oko 10 časova uz podršku avijacije i tenkova. I pored manjih uspeha na frontu 1 marokanske divizije, protivnapadom delova ove divizije istoga dana pred mrak uspostavljen je prvobitni borbeni poredak. U toku 15 maja napadač je nastavio jake napade počev od 7 časova i uspeo da prodre u odbranbeni sistem korpusa. Komandant korpusa doneo je odluku za protivnapad, koji otpočinje u 17 časova. Protivnapadom korpus delimično uspostavlja raniji prednji kraj i pored jakog neprijateljskog otpora i njegove apsolutne nadmoćnosti u vazduhu. Blagodareći odličnom sadejstvu unutar korpusa i sa susednim korpusima (desno sa 5, a levo sa 3) 4 korpus uspeo je, i pored znatne napadačeve nadmoćnosti, da se održi na položajima. Istoga dana, usled nepovoljne situacije kod susedne 9 armije, naređeno je povlačenje desnog krila 15 motorizovane divizije. Ovakvim povlačenjem bilo je isuviše istureno levo krilo korpusa (1 marokanska divizija) kome je pretio obuhvat i okruženje, pa je na predlog komandanta 4 korpusa odobreno 15/16 maja izvlačenje svih snaga na liniju Viler la Bul, Marbe, Sentaman, severna ivica Flerisa. Ovo izvlačenje na nove položaje u znatnoj meri olakšao je uspešan protivnapad u toku 15 maja, što je omogućilo izvlačenje bez ikakvog napadačevog pritiska. Sledeća linija bila je udaljena oko 12 km, pa su je glavne snage korpusa mogle posesti još iste noći. Ovaj manevar po dubini izveden je neopaženo i napadač je bio iznenađen kad je 16 maja naišao na prazne položaje a dalje njegovo napredovanje bilo je veoma oprezno, tako da je došao u dodir sa delovima 4 korpusa tek pri kraju 16 maja. Ovog dana ukazano je komandantu korpusa da pretstoji izvlačenje na znatno veću dubinu, a kao sledeća linija otpora određen je kanal Šarlroa—Hal. Noću 16/17 izvršeno

je povlačenje na sledeću liniju neuznemiravano od strane neprijatelja. Potrebno je ukazati na slab rad 1 marokanske divizije. Umesto da se potčinjenim jedinicama da zadatak za izvlačenje i posadanje sledeće linije (otsek na kanalu Šarloa) njima je određen rejon za prikupljanje pozadi kanala na oko 8 km, a odbrana kanala ostavljena je samo slabijim delovima za osmatranje. Usled ove nepotrebne pregrupacije 1 marokanska divizija stiže da zauzme definitivni raspored tek u noći 17 maja. Da je napadač bio malo energičniji mogao je bez velikih teškoća forsirati kanal i razbiti 1 marokansku diviziju još u toku pregrupacije. Usled opšte situacije, a ne zbog napadačevog pritiska sa fronta, izvršeno je povlačenje 17/18 maja do u visini Monsa. Nemci su pojačavali pritisak na onim pravcima gde je otpor bio slabiji, pa su prema tim pravcima i vršili pregrupaciju svojih snaga.

Za sve vreme odbrane na pojedinim uzastopnim linijama borbeni poredak korpusa nije se razlikovao od početnog borbenog poretka, a u korpusnoj rezervi nalazili su se skoro redovno po jedan bataljon iz svake divizije. Po zauzeću linije u visini Monsa, komandant korpusa nameravao je da ovu liniju poveri 15 motorizovanoj diviziji i 54 tvrđavskom puku, a 1 marokansku diviziju da izvuče u rezervu. Ovaj plan nije se mogao izvršiti nego je nastavljeno povlačenje u pravcu Valansijena na liniju: Bušen, Valansijen, Konde sir L'Esco. Dok su se već divizije povlačile ka označenoj liniji komandant korpusa dao je zadatak divizijama za posadanje položaja koje su one zauzimale prema stepenu pristizanja i to:

— 1 marokanska divizija otsek: Bušen, Pruvi;

— 15 motorizovana divizija otsek: isključno Pruvi, zaključno Konde sir L'Esco sa KM u Vikoen. Pošto je povlačenje 1 marokanske divizije u novi rejon očekivano 19 maja pred mrak, komandant korpusa stavlja pod svoju komandu razbijene delove drugih jedinica koji su 19 maja uzoru počeli da pristižu u Bušen i naređuje im da organizuju položaje 1 marokanske divizije. U toku 19 maja divizije su zauzele raspored prema iznetom naređenju komandanta korpusa (sk. 10).

Skica 10

Neprijatelj je otpočeo napad 20 maja na položaje 1 marokanske divizije u cilju zaštite desnog boka oklopnog klina, koji se sve više izduživao u pravcu obale. Ovoga dana stavljena je pod komandu korpusa 4 divizija koja se nalazila severno od Valansijena. Ona je 20/21 maja smenila 1 marokansku diviziju koja je pre smene u potpunosti uspostavila prednji kraj izbacujući mestimično uklinjene delove neprijatelja. 1 marokanska divizija pošla je u sastav armiske rezerve.

Širina fronta korpusa iznosila je oko 25 km. S obzirom da je najjači pritisak Nemaca bio u rejonu Bušen, to je front 4 divizije bio oko 10 km, a 15 motorizovane oko 15 km. U toku 22 maja nije bilo značajnijih događaja, a 23 maja Nemci vrše jak napad na položaje 4 divizije. Napad ovog dana otpočeo je na spoju 15 i 1 motorizovane divizije na levom krilu korpusa. 24 maja Nemci pojačavaju napad na celom frontu 4 korpusa. Najžešće borbe vode se u rejonu Valensijen, Anzin, Trit — Sen-Ležer. U toku boja komandant korpusa skraćuje front potčinjenim divizijama na pravcima jačeg napada i u isto vreme proširuje front jedinicama na pravcima slabijeg napada.

Glavni udar nemačkih snaga bio je uglavnom usmeren na položaje 4 divizije, pa je zato njen front bio ispod 10 km, a borbeni poredak u tri linije i to:

- glavna borbena linija (Bušen—Bušenej);
- linija zaustavljanja (Masten, Roel);
- linija diviziske rezerve.

Pošto je propala svaka pomisao na spajanje sa snagama iz unutrašnjosti i pošto je bilo nemoguće snabdevanje, korpus je dobio zadatak da noću 26 maja prekine borbu i u toku noći izvrši povlačenje na r. Lis kod Armantier.

U duhu dobivenog zadatka, komandant 4 korpusa izdao je zapovest divizijama za povlačenje. U zapovesti je bilo regulisano da divizije izvrše povlačenje pod zaštitom jakih zaštitnica, a radi lakšeg rukovođenja svakoj diviziji tačno su određena komandna mesta. Istina, Francuzi komandna mesta određuju i u drugim vidovima borbe, ali u zadržavajućoj odbrani izgleda da je to neophodno

radi čvršćeg držanja jedinica. Povlačenje je izvršeno neuznemiravano sa fronta, dok je neprijatelj napadao na bok 15 motorizovane divizije sa severa, ali bez težih posledica. Međutim uvidelo se da tako neće dugo ostati i da će dalje povlačenje biti uznemiravano od neprijatelja zbog čega se došlo do zaključka da bi u drugoj etapi (27/28 maj) povlačenje na r. Lis trebalo izvršiti što pre, kako bi jedinice mogle blagovremeno zauzeti ovu liniju. Zbog ovoga predviđeno je prebacivanje pojedinih delova 15 motorizovane divizije na pomenutu liniju.

Pri izvlačenju noću 27/28 maja pojedini komandanti pukova išli su ispred svojih jedinica radi izviđanja dodeljenog otseka za odbranu. Međutim, zbog otsecanja snaga 4 korpusa nije ni došlo do posedanja položaja na liniji Lis.

Pokušaj proboja u pravcu Armantier nije uspeo zbog neuspeha krilnih divizija i jedinice su se vratile u rejon Lila gde su produžile borbu sa raznim delovima drugih armiskih korpusa sve do 31 maja u 16 časova.

Blagodareći otporu okruženih jedinica u rejonu Lila uspelo je snagama koje su bile stigle na položaje Lis, kao i onima koje su se nalazile u mostobranu kod Denkerka da se ukrcaju u brodove i prebace u Englesku.

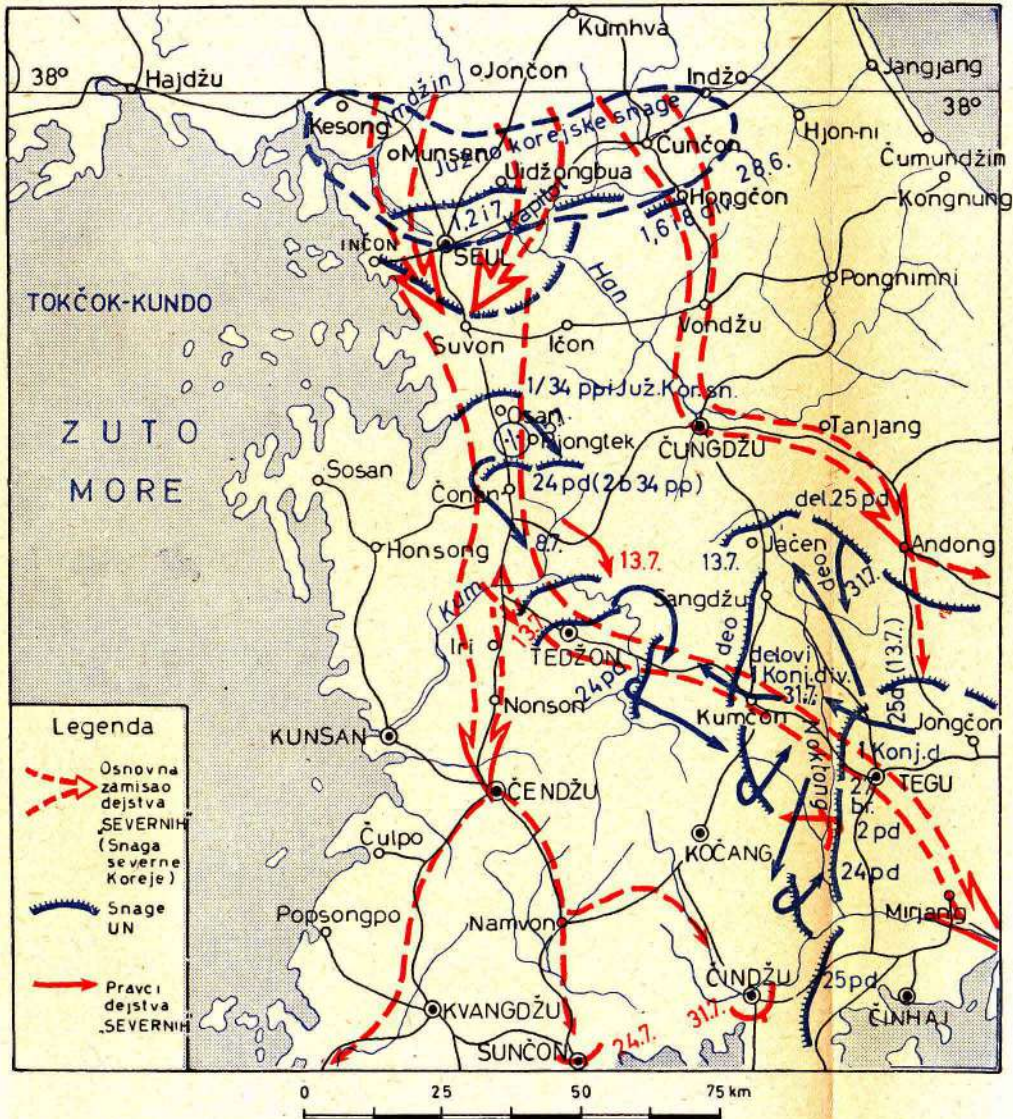
Z a k l j u č a k

4 korpus imao je normalnu širinu fronta i mogao se suprotstaviti i jačim napadima.

Manevar 4 korpusa po dubini bio je uslovljen opštom situacijom na krilima korpusa, a ne posebnom situacijom na frontu 4 korpusa. Usled ovoga povlačenja sa jedne na drugu liniju, čija je udaljenost bila 12—20 km, vršeno je neometano od neprijatelja.

Usled nadmoćnosti nemačke avijacije sva povlačenja su vršena noću, što je bilo pravilno.

Kada je situacija i malo bila ozbiljna pre svakog izvlačenja vršeni su protivnapadi sa ciljem uspostavljanja prednjeg kraja (ako se neprijatelj uklinio), što se pozi-

Skica 11

tivno odražavalo na odvajanje od neprijatelja i uopšte na plan povlačenja.

U početnoj fazi grešilo se pri organizaciji izvlačenja, tj. pojedine divizije nisu davale potčinjenim pukovima (1 marokanska divizija) pravac povlačenja i otseke koje će braniti na sledećoj liniji, nego su prikupljale snage u rejone pa se iz njih razvijale za posedanje novih položaja, što je kasnije otklonjeno.

Izneti primer još jednom potvrđuje da je u zadržavajućoj odbrani na manevarskom zemljištu potrebno imati motorizovane jedinice, jer da su 4 pd i 15 motorizovana divizija imale dovoljno transportnih sredstava verovatno glavnina ovih snaga ne bi bila okružena, nego bi uspela da zauzme položaje na liniji Lisa.

Cela operacija ima sličnosti sa odstupanjem sa linije na liniju, ali ako se ima u vidu cilj koji se želi postići na pojedinim linijama onda ima sva svojstva zadržavajuće odbrane.

8. Zadržavajuća odbrana južnokorejskih¹⁶⁾ snaga na pravcu Seul—Fusan

Severokorejske snage u jačini od oko 8 pešadiskih i do jedne oklopne divizije (prema neproverenim podacima) sa odgovarajućom avijacijom za podršku koncentrisane na prostoriji: Kesong—Hvačan—Vinsan otpočele su rat protiv Južne Koreje.

Operativna zamisao »Severnih«: brzim prodorom preći 38 paralelu, napasti i zauzeti Seul, a zatim širim frontom istočno i zapadno od Seula nastupati glavnim snagama pravcem: Seul—Tedžon—Fusan, a pomoćnim snagama pravcima, Čandžu—Andong—Puhon i Čenan —Kvandžu; uništiti južnokorejske snage; zauzeti luku Fusan i ne dozvoliti dolazak pojačanja.

Operativna zamisao »Južnih«: usled nepovoljnog odnosa snaga izbegavati otsudnije borbe, pa slabijim snagama na uzastopnim položajima usporavati nastupanje

¹⁶⁾ Južnokorejske snage potpomagane su snagama Ujedinjenih nacija.

»Severnih« u cilju dobitka u vremenu do pristizanja pojačanja za preduzimanje protivofanzive.

Južnokorejske snage: 1, 2, 3, 6, 7, 8 i 4 divizija »Kapitol«, relativno nesredene, bez dovoljno vojničke čvrstine i odlučnog komandovanja. Počev od 5 jula pa zaključno do 16 septembra 1950 u Južnu Koreju su prebačene snage Ujedinjenih nacija i to: 2, 24, 25, 1. konjička i 1. mornarička divizija (američke jedinice) i 27 britanska brigada.

Otpor južnokorejskih snaga (1, 2, 7 i divizije »Kapitol«) u odbrani Seula bio je neorganizovan, što je »Severnima« olakšalo da 25 juna sa tri pešadijske divizije zauzmu Seul. Posle pada Seula, snage »Severnih« produžile su nastupanje pravcem sever—jug, bez znatnijeg otpora »Južnih«, sve do linije južni tok r. Han—Inčon—Suvon. Međutim, i na ovoj liniji otpor nije bio ozbiljniji pa su »Severni« nastavili prodiranje prema Osanu u čijoj visini su snage Ujedinjenih nacija (Amerikanci) organizovale položaje za odbranu.

Odbrana položaja kod Osana bila je nedovoljno organizovana: posednuta jedinicama koje prvi put ulaze u borbu, sa slabom PTO i nedovoljno izvedenim zaprečavanjem, sa većim brojem međuprostora — istočno i zapadno od komunikacije Suvon—Osan. Ovakva organizacija odbrane pružila je napadaču povoljne uslove za upotrebu oklopnih snaga, a međuprostori su bili veoma povoljni za manevar na krila i bokove branioca. Otpor na osanskim položajima 1 bataljona 34 puka sa delom južnokorejskih snaga (52 artiljeriskim divizionom bez jedne baterije) bio je nedovoljan. Jačim pritiskom sa fronta, uz podršku do jednog bataljona tenkova T-34, napadač je 5 jula probio odbranu — izgubivši svega nekoliko tenkova — i dospeo do vatrenih položaja artiljerije. Uporno držanje položaja od strane branioca, nedovoljna elastičnost u pružanju otpora, slaba usklađenost vatre i pokreta, neorganizovan prihvata, doveli su branioca u vrlo kritičnu situaciju, tako da se morao povući po cenu osetnih gubitaka u živoj sili, bez oruđa 52 artiljeriskog divizona i teškog pešadijskog naoružanja i opreme (kamionima od Osana) kroz borbeni poredak 34 puka kod Pjongteka.

Sledeću liniju otpora branilac je organizovao 15 km južno od Pjontana snagama 1 i 3 bataljona 34 puka. Međutim, na ovu liniju napadač već 8 jula vrši jak pritisak sa fronta i oba krila. Iz ovako teške situacije 1 bataljon 34 puka blagovremeno se izvukao, dok je 3 bataljon bio okružen pa se tokom noći probio.

Taktika branioca u prvim danima borbe imala je uporniji karakter, što je išlo u prilog brojno i tehnički nadmoćnijem napadaču. On je dovoljno jakim snagama koordinirao napad sa fronta i bokova okružavajući i uništavajući branioca, koji se pod vrlo nepovoljnim uslovima morao probijati iz okruženja, ostavljajući često svu tehniku i naoružanje. Koristeći se dotadašnjim iskustvima, komandant 24 divizije menja taktiku, pa primenjuje elastičniji otpor na uzastopnim položajima preduzimajući potrebne mere za obezbeđenje krila i bokova u cilju izbegavanja okruženja.

Sporo nastupanje napadača omogućilo je 24 diviziji da se pravovremeno izvuče ka jugu i organizuje nove položaje u dolini r. Kum (oko 25 km južno od Čonana), sa obe strane glavnog drumu kod Kondžua. Sa ovog položaja ona je prihvatila snage koje su usporavale napadača. Na položajima u dolini r. Kum branilac je pružio nešto organizovaniji otpor. Jakom vatrom sa leve obale reke napadaču su naneseni osetni gubici. Da bi se napadaču usporio pokret ka reci i sprečilo njeno forsiranje porušeni su postojeći mostovi i vršeni delimični protivnapadi da se napadač zaustavi ili odbaci. Sve ove mere bile su nedovoljne da se napadač zadrži. Izlazeći širim frontom na r. Kum on je noću 13 jula po kišovitom vremenu forsirao reku jurišnim čamcima i splavovima. Po forsiranju, nastavio je nastupanje prema Tedžonu, obilazeći 24 diviziju sa krila, koja se, razbijena i u neredu, povukla na nove položaje kod Tedžona.

U međuvremenu se kod Fusana iskrkala američka 25 divizija i odmah je upućena u pravcu Tedžona da prihvati razbijene delove 24 divizije i organizuje odbranu na r. Hamčong u cilju usporavanja i sprečavanja daljeg nastupanja napadača ka varoši Tegu. Odmah po iskrcavanju 25 divizije jedan njen puk upućen je u Jačen

istočno od Hamčonga, dok se u međuvremenu u Pohangu iskrcala i 1 konjička divizija koja je upućena u Jondok sa zadatkom da sadejstvuje 25 diviziji u akciji usporavanja napadača.

U odbrani Tedžona branilac je prvi put planski organizovao PTO uvodeći u sistem odbrane nove bacače raketa i super bazuke. Odbrana grada bila je više otsudnog karaktera: od kuće do kuće, od bloka do bloka. Međutim, nadmoćniji napadač, uz podršku oklopnih snaga i snažne artiljerijske vatre, prisilio je 25 diviziju da napusti grad 19 jula. 25 divizija prihvatila je reorganizovanu 24 diviziju koja se nalazila na položaju oko 5 km jugoistočno od Tedžona.

Padom Tedžona linija fronta protezala se u luku: Tedžon—Jačen—Andong; sa nje je napadač produžio nastupanje osnovnim snagama pravcem Tedžon—Tegu, a pomoćnim Hamčong—Jondok.

Dok su 25 divizija i južnokorejske jedinice izvodile zadržavajuću odbranu i usporavale nastupanje napadača od Tedžona ka Jondoku, dotle su 24 i 25 divizija u sadejstvu sa južnokorejskim snagama izvršile protivnapad na Ječon i zauzele ga, čime se donekle usporilo nastupanje napadača, ali za ograničeno vreme, jer je Ječon ponovo pao u ruke „Severnih”. U cilju usporavanja napadača i dobitka u vremenu branilac i dalje preduzima aktivne radnje; 25 divizija u sadejstvu sa delom snaga južnokorejskog 1 korpusa i uz podršku ratne mornarice vrši protivnapad i zauzima grad Jondok, koji su »Severni« morali napustiti pre vremena, da bi избегli okruženje koje je napadač pripremio obilaskom grada odnosno ugrožavanjem puta Jondok—Pohang.

Karakteristična je forma napada „Severnih”, stalan manevar na krila i bokove branioca i ubacivanje dela snaga u pozadinu fronta, tako da je zbog ovakve taktike napadača u redovima branioca, pogotovu kod starešina, zavladała neka vrsta panike, tako da se od starešina često moglo čuti: „Oni su svuda”.

Dok se branilac povlačio u pravcu Tegua i Pohanga, dotle je napadač pomoćnim snagama nastupao zapadnom obalom i bez mnogo napora i žrtava zauzeo gradove Non-

son, Čindžu i Namvun, usmeravajući dalja dejstva istočno prema Fusanu. U cilju zadržavanja napadača na ovom pravcu upućeni su iz Fusana na sektor Čondžua delovi 25 divizije i dva bataljona 29 puka koji su u prvom sukobu sa napadačem pretrpeli osetne gubitke pa su bili prinuđeni da se izvuku.

Nastupanje napadača bilo je neprekidno, sa dužim ili kraćim predasima, sa stalnim ubacivanjem snaga u pozadinu branioca koji je bio u povlačenju kako na pravcu Tedžon — Tegu, tako i na obalskom sektoru u zoni 25 i 1 konjičke divizije. Na isti način ugrožavane su snage branioca i na području Hamčong — Andong, (1, 6 i 8 južnokorejska i 2 pešadiska američka divizija). Odvajanje snaga sa glavnog pravca nastupanja na pomoćni išlo je na ruku branioca koji je svakim danom, dolaskom novih pojačanja, bio u povoljnijem položaju — dok se napadač isuviše odvajao od pozadinskih baza sa kojima su veze bivale svakim danom sve teže.

Pre dolaska pojačanja (1 i 29 pukovski odred sa Havaja, 1 pešadiska divizija i 1 privremena mornarička brigada), branilac je nastavio i dalje sa taktičkim povlačenjem do reke Naktong na koju je izbio 4 avgusta u sledećem rasporedu:

Na masanskom području 25 divizija; *od raskrsnice puteva-reka Naktong Nam*—ka severu 24 divizija, istočno od 24 divizije pa do zapadno od Tegua 2 divizija — dok su južnokorejske snage (1, 6, 8, „Kapitol” i 3 divizija) raspoređene severno od ove linije. Jedan od glavnih zadataka branioca bio je, pored pružanja otpora, organizacija putne i železničke mreže za snabdevanje fronta odbrane.

U cilju rasterećenja pritiska na Tegu, branilac donosi odluku da sa jednim združenim odredom izvrši protivnapad. Međutim, napadač je pravovremeno preduhitrio branioca ubacujući deo snaga u njegovu pozadinu. Ove su izvršile napad na pozadinske ustanove i prekinule sve komunikacione veze fronta sa pozadinom, tako da ovaj protivnapad nije dao nikakve rezultate.

Otpor 24 divizije i delova 2 divizije na pravcu prema r. Naktong nije mogao zaustaviti napadača, koji je od-

bacio pomenute jedinice i ovladao užim mostobranom na istočnoj obali reke. Protivnapadom rezervi 24 i 2 divizije mostobran je likvidiran i napadač odbačen.

Koristeći nebranjenu i nekontrolisan prostor između 2 južnokorejskog korpusa i 3 južnokorejske divizije, napadač je ubacivanjem snaga u ovu brešu ugrozio vezu između Jondoka i Pohanga, što je primoralo branioca da izvrši korekturu fronta tj. da i 2 južnokorejski korpus povuče do linije r. Naktong, severno od Vegvana — Pohanga, sa naslonom na more čime se i front odbrane skraćuje. Ovo pomeranje branioca imalo je za posledicu pad Pohanga i okruženje 3 divizije koja se morala evakuisati morskim putem i iskrcati južno od Pohanga.

U daljim operacijama napadač usmerava glavne napore na osvajanje Tegua, jer bi njegovim padom bio otvoren put za Fusan. Zato u tom pravcu vrši napad na spoju između 1 konjičke i 1 južnokorejske divizije kombinovan sa ubačenim snagama. Pošto je osujetio namere napadača branioc je izvršio potrebna pomeranja prebacivanjem 27 pukovskog odreda na prostor Tabadonga, kao i snaga 23 puka i 2 divizije, čime je opasnost po Tegu otklonjena.

Položaj branioca poboljšava se iz dana u dan jer su mu pojačanja neprikidno pristizala. 29 avgusta u Fusanu je iskrcana britanska 27 brigada koja je odmah upućena na front, da produži levo krilo 1 konjičke divizije. Ovakav razvoj situacije diktirao je napadaču da pojača tempo nastupanja da bi ostvario svoj krajnji cilj: razbijanje fuskanskog mostobrana i zauzimanje Fusana. Zato napadač preduzima nastupanje sa pet divizija na južnom delu fronta, probija odbranu branioca, upada u područje Namvun i nadire dalje ka Masanu, a drugim snagama probija položaje 2 divizije zapadno od Jongčona, prelazi r. Naktong i na njoj obrazuje mostobran čak do Kusandongu. Na drugom delu fronta, 3 septembra, snagama od oko tri divizije probija odbranu 1 južnokorejskog korpusa, stvarajući otpor širine od oko 10—15 km kroz koji jedna kolona napadača nastupa u pravcu Jongčona, a druga južno u pravcu doline reke Kjonson (5 km daleko od Kjongžua).

U cilju pružanja pomoći 1 južnokorejskom korpusu i osiguranja Kjongžua, branilac pomera 24 diviziju na položaje severno od Kjongžua, dok 7 i 8 južnokorejska divizija zadržavaju dalje nastupanje napadača prema Jongčonu. Preduzetim merama branioca levo od Kjongžua i istočno od Jongčona, front odbrane je stabilizovan i uspostavljena je čvršća veza sa 1 južnokorejskim korpusom.

I pored uspeha branioca napadač nije odustao od daljeg napada na fusanski mostobran, pa je čitavu prvu polovinu septembra izvodio napade, zauzeo varoš Kason, odbacio I konjičku diviziju oko 8 km i izbio na visoravan iznad varoši Tegu — ali ovu liniju nije mogao preći jer je ona bila zadnji položaj branioca sa koga je on, posle izvršenog pregrupisanja, trebalo da pređe u protivofanzivu.

Z a k l j u č a k

Operacije u Južnoj Koreji potvrdile su stečena iskustva iz Drugog svetskog rata po pitanju zadržavajuće odbrane:

— Nedostatak snaga i tehnike za zatvaranje međuprostora na frontu odbrane otežava položaj branioca jer se napadaču pružaju povoljni uslovi za narušavanje sistema odbrane ubacivanjem ili obilaskom krila i bokova.

— I u Korejskom i u Drugom svetskom ratu iskustvo je pokazalo da je izvođenje zadržavajuće odbrane bez oklopnih snaga, naročito na manevarskom i ravničastom zemljištu, vrlo složeno i otežano.

— Planinsko zemljište, ispresecano, pokriveno šumom i bez dovoljno komunikacija pruža povoljne uslove za dejstva ubačenih (ostavljenih) jedinica kako napadača tako i branioca.

— Zaprečavanje i rušenje, ako se izvodi po planu, olakšava zadržavajuću odbranu. Međutim, „južna strana“ nije izvodila zaprečavanje u onom obimu koliko se to moglo, s obzirom na mali broj komunikacija.

9. Zadržavajuća odbrana okruženih snaga u G. Kotaru 1942

U cilju uništenja snaga Narodnooslobodilačke vojske na prostoru pl. Velika Kapela, Štab italijanske 2 armije pokušao je u avgustu i prvoj polovini septembra 1942 da okruži i uništi naše jedinice na prostoru između linije Ogulin—Plaški i morske obale.

Za planiranu ofanzivu neprijatelj je predvideo 5 armijski korpus koji se sastojao iz sledećih jedinica: divizija »Granatieri di Sardenja«, divizija »Re«, divizija »Lombardija«, 14 obalska brigada, 11 bersaljerski puk, komanda i 1 bataljon 311 puka, 16, 33, 1, 81 bataljon »Crnih košulja«, 1 bataljon granične milicije, 2 bataljon 11 armiskog korpusa iz Slovenije, jedinice 5 granične straže jačine 4—5 bataljona, 3—4 ustaške bojne i oko 1500 četnika, 5 artiljerijski puk, 112 i 120 artiljerijski divizion 150 mm, 1 i 2 četa lakih tenkova, 4—5 eskadrila izviđačkog i borbenog vazduhoplovstva iz Zadra i delovi ratne mornarice (nepoznate jačine) za kontrolu obale Bakar—Senj i prilaza prema njoj.

Prema zapovesti za ofanzivu predviđene trupe su se koncentrisale na liniji: Senj—Brinje—Plaški—Ogulin—Vrbovsko—Delnice—Crikvenica sa odgovarajućim snagama duž morske obale.

Planiranu operaciju neprijatelj je zamislio da izvede u četiri faze i to na sledeći način:

— Divizija »Lombardija« ojačana 311 pešadiskim pukom, vodom topova, jednom četom tenkova, jednom pontonirskom sekcijom i bataljonom fašističke milicije napada sa linije Mrkopolj—Gomirje—Ogulin, glavnim snagama pravcem Ogulin—Jasenak, a pomoćnim pravcem Lička Viševica (1428), — u pravcu Marševo—Banska Vrata u cilju sužavanja obruča sa zapadne strane između železničke pruge i mora.

— Divizija »Granatieri di Sardenja« ojačana divizionom 5 art. puka, 112 divizionom 150 mm, delom ustaša i četnika napada sa linije: Oštarije—Josipdol—Plaški, pravcem: Modruš—Drežnica čisteći međuprostore u sadejstvu sa divizijama »Lombardija« i »Re«.

— Divizija »Re« sa 2 četom lakih tenkova, 120 divizionom 150 mm, jednom pontonirskom sekcijom, 81 bataljonom »Crnih košulja« napada sa prostora Brinje, pravcem Jezerane—Drežnica—Tužić.

— Korpusna rezerva: 2 bataljon »Crnih košulja«, 5 mitraljeski bataljon, ostatak ustaša i četnika na prostoru Žuta Lokva—Brlog sa zadatkom da ovlada područjem Krivi Put.

— Garnizoni obalske zone dobili su zadatak da kontrolišu i sprečavaju prilaz naših snaga moru. Za obezbeđenje operacije od udara iz pozadine ili sa bokova napadač je predvideo deo snaga 5 granične straže iz rejona Mrzle Vodice—Kamenjak i 2 bataljon 11 korpusa.

Napadač je predviđao probijanje naših snaga ka moru. Međutim, ovakva nerealna procena situacije stvorila je povoljne uslove našim snagama za manevar u suprotnom pravcu, za izlazak iz okruženja i povezan udar sa ostalim snagama na pozadinu napadača.

Posle jake artiljerijske pripreme 16 septembra otpočeo je napad sa svih pravaca uz podršku avijacije i jedinica ratne mornarice.

Početak ofanzive zatekao je na okruženom području svega tri naša bataljona, bolnicu sa ranjenicima i desetinu hiljada izbeglog naroda. Uoči same ofanzive dva bataljona jačine oko 700 boraca dobili su zadatak da se probiju kroz međuprostore napadnih kolona i da se prebace u Kordun. Ova dva bataljona i tri bataljona sa severnog područja Gorskog Kotara učestvovali su u deblokiranju okruženih snaga na pl. Diluba i to jakim napadom na pozadinske baze, ustanove i komunikacije.

Ovako velike grupe napadača prinudile su naše jedinice na okruženom području na uzastopan otpor, iako je manevarski prostor bio male dubine. Koristeći pošumljeno zemljište okružene jedinice povlačile su se sa linije na liniju, zadržavajući napadača manjim protivnapadima i zasedama.

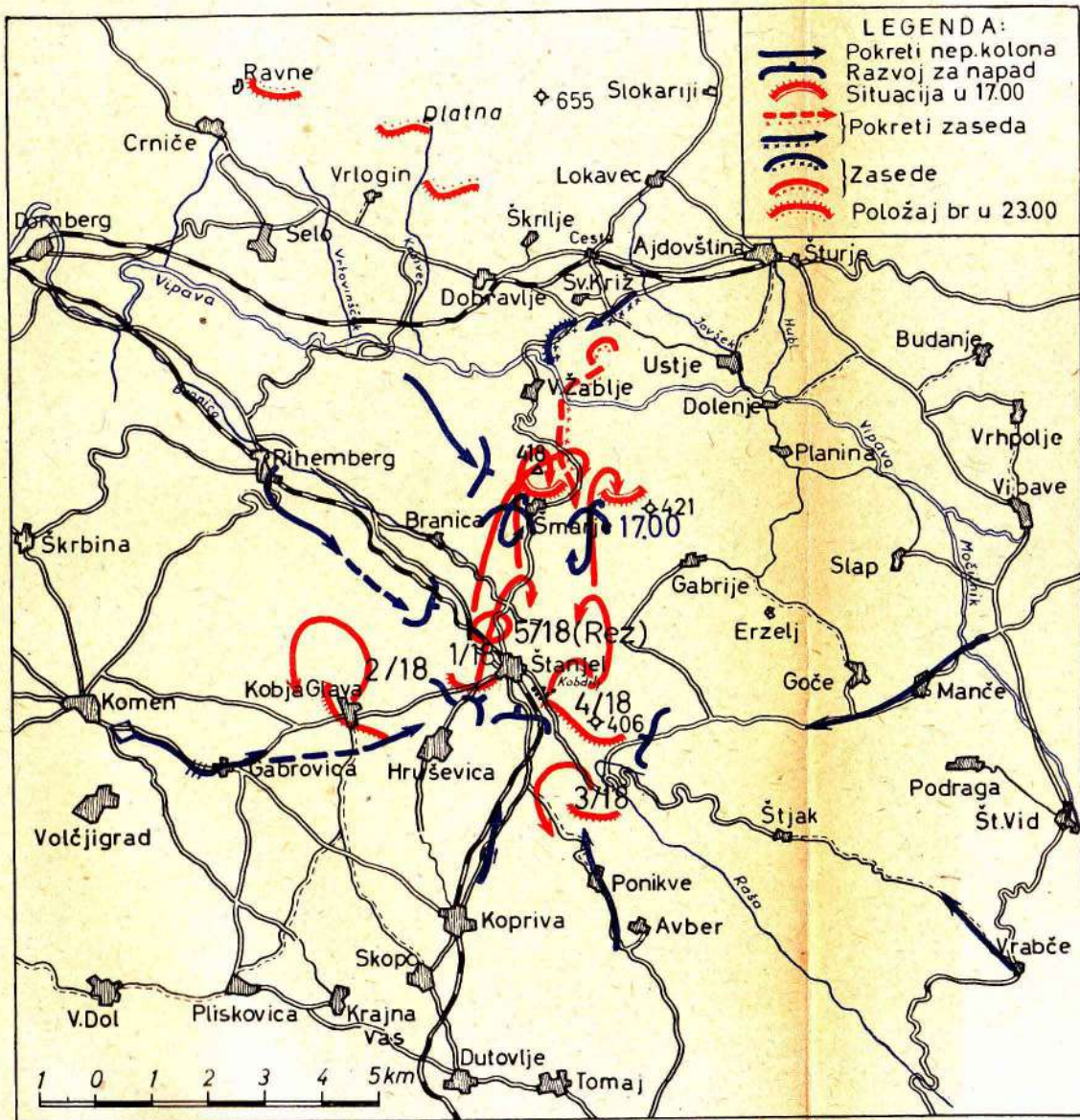
Pogrešna taktika napadača, oprezno i sporo nastupanje, duže zadržavanje u naseljenim mestima radi pljačke i odmora, prekid borbi noću, išlo je takođe na ruku našim snagama.

Naši bataljoni bili su raspoređeni na sledeći način: 1 bataljon na pravcu Ogulin—Jasenak—Drežnica; 2 bataljon na pravcu Fužine—Viševica (1428)—V. Smolnik (1279); i 3 bataljon na pravcu Brinje — k. 769 — k. 1096.

Okružene snage bile su raspoređene na veoma širokom frontu, ali koristeći pošumljeno zemljište sa ograničenim brojem puteva pružale su uspešan otpor prema Jasenku, Drežnici i Gornjem Kraju. Odnos snaga branioca prema napadaču nije dozvoljavao veću upornost i vezivanje za zemljište, no ipak na pojedinim pogodnim mestima, kao naprimer na pravcu Ogulin—Jasenak, naročito je uspešno usporavano nastupanje napadača, tako da je na ovom pravcu napredovao za pet dana svega oko 25 km.

Izbijanjem napadača u sela Jasenak i Drežnicu kao i u s. Gornji Kraj, snage 1 i 3 bataljona sa bolnicama i narodom našle su se na vrlo uzanom prostoru između pomenutih sela i mora, dok se 2 bataljon napadom sa pravca Fužine i Mrkopalja našao još u težem položaju, jer se povlačio ka moru.

Duže zadržavanje napadača u rejonima Jasenka i Drežnice u cilju sređivanja, pljačke i terora stvorilo je potrebno vreme za aktivna dejstva ostalih partizanskih snaga Gorskog Kotara, koje su bile van okruženja. Koristeći pauzu napadača 2 bataljon, izbegavajući borbu, izašao je iz okruženja i izbio na prostoriju severno od puta Fužine—Mrkopalj i tako izmanevrovao povlačenje ka moru. Zadržavanje neprijatelja povoljno se odrazilo i na manevar ostalih snaga sa severnog područja Gorskog Kotara. Sa prostora severno od linije Fužine—Lokve—Delnice prebacila su se tri bataljona, a sa područja Korduna, u leđa napadaču na prostor zapadno od linije Ogulin—Gomirje, dva bataljona. Tako se, u vrlo teškoj i složenoj situaciji za okružene snage koje nisu imale više prostora za manevar, u prvo vreme našlo u pozadini napadača šest bataljona sa šireg područja G. Kotara. Grupa od šest bataljona napadom u pozadini na napadača povoljno je rešila ovu vrlo ozbiljnu situaciju okruženih snaga.

Skica 14

Neprijatelj je u toku napada postepeno stezao obruč ali ga nije mogao zatvoriti i po zauzeću s. Štanjela (oko 17 časova) podišao je položajima 1 i 4 bataljona na južnim padinama severno od s. Šmarije. U isto vreme ovi bataljoni izvršili su protivnapad i odbacili neprijatelja za oko 1 km u pravcu s. Štanjel. Ovim protivnapadom stvoreni su povoljni uslovi da se glavnina brigade po padu mraka bez velikih teškoća odlepi od neprijatelja i povuče preko Vipave. Uočavajući pravac izvlačenja 18 brigade neprijatelj je oko 17 časova hitno uputio iz Ajdovščine jednu borbenu grupu jačine oko 150 vojnika u rejonu s. M. Žabje sa zadatkom da spreči prelaz 18 brigade preko drvenog mosta na Vipavi kod sela V. Žabje. Dolaskom ovih delova u označeni rejon neprijatelj je zauzeo položaj (kao zasedu) kod k. 116. Štab brigade, pošto je obavešten o ovim neprijateljskim merama, oko 17 časova uputio je jednu udarnu grupu (50 vojnika) sa zadatkom da pređe na desnu obalu Vipave i da se do pada mraka postavi u zasedu u rejonu M. Žabje, i pri prelazu brigade preko mosta iznenadno napadne neprijateljske delove koji bi sprečavali njen prelaz preko reke. U 21 čas, pri nailasku čelnih delova 18 brigade na most, neprijatelj je otvorio jaku vatru iz rejona k. 116. U isto vreme zaseda 18 brigade izvršila je juriš na neprijatelja, razbila ga i omogućila izvlačenje glavnine brigade. Istoga dana u 23 časa 18 brigada sa 1, 4 i 5 bataljonom zauzela je položaj na liniji: s. Ravne, s. Lozarje, s. Kamje, dok su se drugi i treći bataljon po izvršenom zadatku samostalno probijali u pravcu glavnine brigade.

Z a k l j u č a k

Izneti primer potvrđuje korisnost postavljanja jačih zaseda u neprijateljskoj pozadini, kao i na jednoj od linija otpora kod izvođenja zadržavajuće odbrane u partizanskom ratu, dok u uslovima frontalnog rata, zbog velike širine fronta u zadržavajućoj odbrani i ekonomisanja snaga, zasede će normalno biti slabijeg sastava nego što je to slučaj u partizanskom ratu.

12. Zadržavajuća odbrana Nikšićkog partizanskog odreda 1942

U toku proleća i leta 1942 Italijani i Nemci, uz pomoć ustaša i četnika, preduzeli su sve mere da unište jezgro naših snaga pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba NOV i POJ u Istočnoj Bosni i uguše oslobođilački pokret u Crnoj Gori, Sandžaku i Hercegovini.

Operativna zamisao neprijatelja je bila: koncentričnim napadom sa jugoistoka i juga, glavnim snagama iz rejonu Nikšić—Bileća, a sa jugoistoka pomoćnim snagama sa prostora Kolašin—Pljevlja, okružiti i uništiti naše snage u rejonima reke Tare, Pive i Sutjeske.

Za ostvarenje ovih namera napadač je koncentrisao na prostoru Istočne Bosne nemačku 718 diviziju, tri italijanske divizije, osam do deset ustaških bataljona i sve četničke formacije sa tog područja.

Na prostoru Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine Italijani su koncentrisali snage 5, 19, 23, 18, 32, 154 divizije i divizije »Taro« i »Alpi Graje«, pored četnika i ustaša — u svemu oko 180.000 vojnika.

Naše snage u Istočnoj Bosni pod komandom Vrhovnog štaba sačinjavale su 1 i 2 proleterska brigada, dok su snage u Crnoj Gori, Sandžaku i Hercegovini pod komandom Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku obuhvatale Komski, Durmitorski, Nikšićki, Zetski, Lovćenski i Hercegovački partizanski odred, koji su pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja vodili zadržavajuću odbranu od svojih područja sve do linije: leva obala r. Tare—Nedajno — desna obala r. Komarnice—Ivica—pl. Vojnik—Javorak—Brezna—pl. Golija—Gacko—Kifino Selo.

Pod zaštitom dela snaga sa ove linije nastavljeno je izvlačenje glavnine snaga iz Crne Gore, Sandžaka, Hercegovine i Istočne Bosne, na tromeđu Bosne, Hercegovine i Crne Gore u cilju ostvarenja zamisli Vrhovnog štaba, tj. manevra sa ovih područja na područje Zapadne i Centralne Bosne, ostavljajući na dotadanjim sektorima manje partizanske snage za dalja dejstva u pozadini neprijatelja, politički rad i vezu sa partizanskim organima narodne vlasti.

Borbe su se vodile, snagama iz Istočne Bosne na pravcima: Rogatica—Goražde—Foča; Romanija—Prača—Foča; Sarajevo—Kalinovik—Foča, a snagama iz Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine na pravcima: Pljevlja—Čelebić; Kolašin—pl. Sinjajevina—Žabljak; Danilov Grad—Nikšićko Polje—Šavnik; Crkvice—pl. Njegoš; Nevesinje—Kifino Selo—Gacko—Čemerno.

Na pomenutim pravcima, a u duhu zamisli Vrhovnog štaba, izvođena su borbena dejstva na principima zadržavajuće odbrane uz primenu raznih vidova manevra — u cilju stvaranja povoljnih uslova za dobijanje ovog operativnog prostora.

Borbe su vođene pod izuzetno teškim uslovima jer je neprijatelj bio neuporedivo nadmoćniji. Pod takvim uslovima izvođena je odbrana sa linije na liniju, dok su se naše snage po završenom povlačenju postavile na trojezičju Bosne, Crne Gore i Hercegovine, vršeći aktivne radnje i ubacivanje manjim delovima u pozadinu neprijatelja.

U okviru ovih dejstava detaljnije će se izneti zadržavajuća odbrana na pravcu Nikšić—Šavnik i Nikšić—s. Brezna (sk. 15).

Za dejstvo navedenim pravcima neprijatelj je koncentrisao u rejonu Nikšića brdsku diviziju »Alpi Graje« jačine oko 10.000 vojnika i jedan četnički odred od oko 600 ljudi.

Plan dejstva neprijatelja sastojao se u sledećem: brzim pokretom divizije nastupati u tri kolone pravcima Nikšić—Šavnik—Žabljak i s. Glibavac—Tavić—Lukovo, uz skretanje ka Javorku, i Nikšić—Gornje Polje—Brezna, ka dolini r. Pive, upućujući deo četničkih snaga pravcem Koblana Glava—s. Zagrađ—Bare Bojovića u cilju uništenja Nikšićkog partizanskog odreda u sadejstvu sa snagama iz Pljevlja i Hercegovine. Dejstvo ove divizije podržavala je italijanska avijacija sa aerodroma iz Tirane i Podgorice.

Naše snage sastojale su se iz Nikšićkog partizanskog odreda (1, 2, 4 i 5 bataljon), 4 bataljona Durmitorskog partizanskog odreda i Lovčenske, Dragovoljičke i Lukovske partizanske čete — ukupno oko 1000 vojnika.

Zadatak Nikšićkog partizanskog odreda sastojao se u sledećem: zadržavajućom odbranom na pravcu Nikšić—Šavnik i Nikšić—Brezna usporavati nastupanje neprijatelja, nanoseći mu što više gubitaka, u cilju stvaranja povoljnih uslova za preduzimanje novih aktivnih dejstava u okviru zamisli Vrhovnog štaba NOV i POJ i Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku. Kad se kasnije situacija razbistrila u pogledu neprijateljskih namera, ovaj plan je dopunjen u smislu stvaranja potrebnog vremena za grupisanje, reorganizaciju snaga i povlačenje u rejon Maglića, Volujaka i Zelengore. U okviru ovog plana bila su predviđena obimna rušenja i zaprečavanja kombinovana sa zasedama i prepadima (naročito noću).

Italijani su u prvom redu težili da prošire polaznu bazu za napad, pa su zato izvršili napad na Uzdomir (k. 852), kao najistaknutiju taktičku i topografsku tačku u okviru prve linije položaja Nikšićkog partizanskog odreda. Posle više uzastopnih napada Italijana i četnika uz podršku artiljerije i minobacača Uzdomir je pao 5 maja 1942 godine.

Posle pada Uzdomira Nikšićki partizanski odred nalazio se u sledećem rasporedu:

— 2 bataljon u rejonu Trubljele, sa zadatkom da zatvara pravac Grahovo—Nikšić i ruši železničku prugu Bileća—Nikšić;

— 5 bataljon na liniji Trubljela, Strmine, Sjenokosi
— orijentisan za dejstvo na železničku prugu Nikšić—Trubljela;

— 1 bataljon na liniji Kulina, M. Brezovik, Smrekovača k. 934, sa zadatkom da zatvori pravac Nikšić—Gornje Polje;

— Lovćenska četa u rejonu s. Rubeža;

— 4 bataljon na liniji Žirovnica, s. Kunak, Ostraške Grede, s. Međeđe, sa zadatkom da kontroliše pravac Nikšić—Podgorica;

— Lukovska i Dragovoljička četa u Lukovu i Dragovoljiću, sa zadatkom da zatvaraju pravac Nikšić—Šavnik.

U duhu iznetog plana neprijatelj je organizovao napad na položaje Nikšićkog partizanskog odreda i to:

— desna kolona jačine do jednog brdskog puka sa artiljerijom i tenkovima nastupa pravcem Nikšić—Lukovo—Šavnik, a delovi snaga sa četnicima pravcem Nikšić—s. Ozrnići—Kablana Glava—s. Zagrad i dalje ka Konjskom i Bari Bojovića. Zadatak ove kolone bio je da u sadejstvu sa srednjom kolonom razbije i uništi naše snage na pomenutom pravcu;

— srednja kolona jačine jedan brdski bataljon sa baterijom brdskih topova nastupa pravcem s. Glibavac—s. Lukovo sadejstvujući desnoj koloni u napadu na naše snage u rejonu s. Lukovo, potom skreće u pravcu Lipove Ravni, radi sadejstva sa levom kolonom u cilju uništenja naših snaga koje zatvaraju pravac Gornje Polje—Javorak;

— leva kolona sastava jedan brdski puk, jedan artiljerijski divizion i četa tenkova nastupa pravcem Nikšić—Gornje Polje—Javorak—s. Brezna, sa zadatkom da u sadejstvu sa srednjom kolonom razbije naše snage na pravcu Gornje Polje—Javorak. U sastavu ove kolone nalazio se i četnički odred jačine od 400 ljudi;

— pozadi leve kolone kretala se diviziska rezerva od dva bataljona sa delom diviziske artiljerije.

Neprijateljska dejstva od 5 do 9 maja svodila su se uglavnom na razvoj snaga, artiljerisko i aviobombardovanje, kao i neuspešne napade na pojedinim pravcima. Na svim pravcima neprijateljskog nastupanja jedinice Nikšićkog partizanskog odreda, koristeći zemljište i zaprečavanja, onemogućile su neprijatelju svaki značajniji uspeh. Tek 9 maja neprijatelj je postigao prvi veći uspeh zauzimanjem Žirovnice i Kablene Glave. Posle uporne odbrane Lovćenske čete, koja je neprijatelju nanela velike gubitke sa bliskog otstojanja (oko 160 mrtvih i ranjenih), neprijatelj je 10.5 zauzeo Gradac, a Lovćenska četa morala se povući 10/11 pod pritiskom nadmoćnijih snaga, ka liniji Bijela Greda (k. 869), Vujovac (k. 984), gde je uhvatila vezu sa 4 bataljonom Durmitorskog partizanskog odreda.

Uočavajući neprijateljske namere Štab Nikšićkog partizanskog odreda izvršio je noću 9/10. 5 pregrupisanje snaga i to:

— 2 bataljon iz rejonu Trubjele upućen je u rejon Gornje Polje sa zadatkom da zatvori pravac Gornje Polje—Duga i Gornje Polje—Jasenovo Polje—Javorak;

— 4 bataljon Durmitorskog partizanskog odreda upućen je iz rejonu Gornje Polje preko Granice u rejon Gradca sa zadatkom da pojača otpor Lovćenske čete na pravcu Nikšić—Šavnik. Bataljon je jednom četom poseo Vardar (k. 926) 10. 5, a ostatak bataljona nalazio se u rezervi severno od Gradca;

— 4 bataljon Nikšićkog partizanskog odreda, pošto je neprijatelj 9. 5 zauzeo Žirovnicu i Kablenu Glavu, povukao se u toku noći sa svojih položaja na liniju s. Police—Dragovoljići—Zagrad sa isturenim delovima na desnoj obali Gračanice.

Pregrupisanje odreda izvršeno je u predviđenom vremenu i jedinice su bile spremne, već u toku 10. 5, da odbiju neprijateljski napad sa novih položaja. Kao što se vidi, na pravcu Nikšić—Šavnik nalazila su se skoro tri bataljona (deo 1 i ceo 4 bataljon NPO i 4 b DPO), Lovćenska, Dragovoljička i Lukovska partizanska četa, dok je pravac Nikšić—Gornje Polje—Duga odnosno Javorak, uglavnom zatvarao 2 bataljon Nikšićkog partizanskog odreda uz sadejstvo 1 i 5 bataljona istog odreda.¹⁹⁾

Uz podršku artiljerije i avijacije neprijatelj je i u toku 11 i 12 maja nastavio jake napade na celom frontu Nikšićkog partizanskog odreda. Naše snage pružale su neprijatelju veoma žilav otpor, nanoseći mu osetne gubitke. Taktika jedinica Nikšićkog partizanskog odreda ogledala se u sačekivanju neprijatelja na bliska otstojanja i vršenju protivnapada i manjih prepada iz zaseda. Ovakav metod zadržavajuće odbrane prinudio je neprijatelja na veoma sporo i obazrivo nastupanje. Uglavnom borba je vođena za svaki zemljišni objekat. Noć je veoma često korišćena za izvlačenje iz borbe, pregrupaciju, organizovanje i posedanje novih položaja.

¹⁹⁾ 5 bataljon je do 17. 5 bio pod komandom Nikšićkog partizanskog odreda a 17. 5 naredbom Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku stavljen je pod komandu Lovćenskog partizanskog odreda, obezbeđujući mu desni bok od Nikšića i služeći kao veza sa Nikšićkim partizanskim odredom.

Nastavljajući napad u toku 13.5 neprijatelj je zauzeo Tović i Lukovo, potiskujući Nikšićki partizanski odred na liniju Dubrava (južni deo) — s. Šipačno (odakle je bolnica već bila evakuisana za s. Brezna) — Šavno Brdo — Brezovo Brdo — Kobilja Glava — Zapločje. U toku ovih borbi neprijatelj je i dalje vršio najjači pritisak desnom i levom kolonom, verovatno u težnji da što pre uhvati vezu sa snagama koje nastupaju od Pljevalja ka Žabljaku i iz Hercegovine ka pl. Goliji.

Nikšićki partizanski odred, razvučen na veoma širokom frontu (preko 22 km), jedva je odolevao znatno nadmoćnijim snagama, pa je bio prinuđen da u toku noći 15/16 i 16.5 zauzme nove položaje, tako da ga je neprijateljski napad 17.5 zatekao u sledećem rasporedu:

— 2 bataljon na liniji južne padine Pišteta — M. Orah, naslanjući se desno na delove 5 bataljona, a levo na 1 bataljon;

— 1 bataljon na liniji s. V. Orah — Vučje;

— 4 bataljon Nikišćkog partizanskog odreda na liniji Dažnik — k. 1393 — isključno Vratilo; i

— 4 bataljon Durmitorskog partizanskog odreda u rejonu Gradačka Poljana.

Posle jake artiljeriske pripreme neprijatelj je rano 17.5 nastavio napad na položaje Nikišćkog partizanskog odreda — naročito na osnovnim pravcima Nikšić — Šavnik i Gornje Polje — Javorak. U toku ovih borbi naročito su četnici bili ugrozili levo krilo 4 bataljona Nikišćkog partizanskog odreda pošto su nadirali u pravcu Bara Bojovića. Neprijatelj je postepeno potiskivao naše snage koje su davale veoma žilav otpor i uspeo da prodre duž komunikacije Nikšić — Šavnik do Krnova, a 20 maja ponovo se vratio na Bukovik. Naše snage koje su zatvarale ovaj pravac orijentisale su se ka severozapadu, tj. ka Lipovoj Ravni i Javoraku, a 2 i 5 bataljon ka Dugi, povlačeći se pod borbom ka ovim rejonima.

Posle izvlačenja u rejon Lipove Ravni od 1 i 4 bataljona Nikišćkog partizanskog odreda formiran je 1 bataljon koji je 25.5 zauzeo položaj na liniji: k. 1275, Lipova Ravan, Pištelička Glavica. Za ovo vreme 4 bataljon Dur-

mitorskog partizanskog odreda bio je u rezervi na Javoruku, ali kako je neprijatelj ugrožavao pravac preko Šišmana ovaj je bataljon upućen 28.5 na liniju Pakline (južne padine) — Ivovik, naslanjajući se desno na 2 bataljon Nikšićkog partizanskog odreda.

Zatvarajući pravac Gornje Polje — Duga 2 i 5 bataljon spojili su se na prostoru Stozi, Nozdre i formirali 29. maja 2 bataljon Nikšićkog partizanskog odreda (jačine 120 boraca). Ovaj bataljon vodio je žilave borbe od 29. do 4. juna protiv četnika (oko 600 ljudi) koje su podržavali Italijani sa jednim brdskim topom i dva minobacača. U ovim borbama bataljon je uspeo da održi dominantne visove na liniji Nozdre — Veliki Stog — Donje Srijede. Jače udarne grupe iz ovog bataljona sa nekoliko grupa 3 bataljona Zetskog partizanskog odreda izvele su jake noćne napade na četnike i Italijane u rejonu Veliki Stog i naterale ih u bekstvo u pravcu Gornjeg Polja. Zbog opšte situacije ovaj se uspeh nije mogao iskoristiti. Posle ovog uspešno izvedenog protivnapada neprijatelju je trebalo 4 — 5 dana da ponovo pređe u napad, što se veoma povoljno odrazilo na situaciju kod naših snaga.

Ostale naše snage (1 bataljon NPO i 4 bataljon DPO) koje su zatvarale pravac preko Javoruka prikupile su se 1. juna na prostoru Gornja Brezna, Zaborje, Miljkovac, gde su se odmarale isturivši osiguravajuće delove na liniju Bajovo Polje — D. Brezna. Sa ove linije u toku 3, 4, 5 i 6. juna manje udarne grupe vršile su protivnapade (Smederevo — Veliki Sto) i probijale se u neprijateljsku pozadinu. U okviru ovih protivnapada izveden je i vrlo uspešan protivnapad na italijanski logor na Živi, koji je organizovala komanda 1 bataljona. Udarne grupa jačine oko 20 vojnika, naoružana automatskim oružjem i puškom, na čelu sa komandantom bataljona, izvršila je pokret iz Brezna u pravcu Žive, neopaženo prišla italijanskom logoru i u momentu kada je italijanski bataljon bio na deobi ručka izvršila jak vatreni napad. S obzirom da je prepad izvršen iznenadno i iz neposredne blizine uspeh je bio veliki. Udarne grupa vratila se u sastav bataljona bez gubitaka.

Napadne kolone divizije „Alpi Graje” zadržale su se na liniji Gvozd — Javorak, sem brzih delova (tenkova i dela pešadije) desne kolone, koji su produžili preko Šavnika za Žabljak, i došli u dodir sa snagama koje su nadirale od Pljevalja. Dalje nastupanje divizije „Alpi Graje” bilo je otežano zbog neprohodnog zemljišta za njenu motorizaciju i transport, zbog zamorenosti jedinica i, najzad, zbog popune borbenim potrebama. Zastoj neprijatelja omogućio je našim snagama da se odmore, reorganizuju i pripreme za dalje povlačenje.

Z a k l j u č a k

I ovaj primer potvrđuje da kod organizovanja i izvođenja zadržavajuće odbrane nema utvrđenih šema, nego se ona organizuje i izvodi u skladu sa datom situacijom, što se vidi iz sledećeg:

Pre neprijateljskog napada snage Nikšićkog partizanskog odreda kontrolisale su sve pravce iz Nikšićkog Polja, izuzev pravce Nikšić — Danilov Grad. Početni borbeni poredak bio je u liniji, iako je preporučljivo da bude u dve ili tri linije. Tek pošto se ispoljila neprijateljska namera, 2 bataljon je prebačen u rejon Gornje Polje pozadi 1 bataljona, a 4 bataljon pozadi Lovćenske čete, te je 9/10 maja Nikšićki partizanski odred imao borbeni poredak u dve linije. Pošto je front bio širok a snage slabe, to je u toku daljih borbi borbeni poredak opet bio u liniji što je, uostalom, omogućavalo i teško prolazno zemljište (izuzetak je bio 17.5 kada se 4 bataljon nalazio na Gradačkoj Poljani i 27/28 kada je bio u rezervi na Javorku).

Za izvlačenje sa jedne linije na drugu svaka jedinica uglavnom vršila je prihvrat sopstvenim sredstvima.

S obzirom na teško prohodno zemljište, borbene osobine napadača i mogućnost uspešnog zaprečavanja navedeni taktički postupci odgovarali su situaciji.

Veoma značajnu ulogu u izvođenju zadržavajuće odbrane odigrala je primena bliske vatre i zaseda iako se u zadržavajućoj odbrani načelno preporučuje da se

vatra otvara sa daljih otstojanja. Primenom bliske vatre i prepada u potpunosti je iskorišćena ispresecanost i teška prohodnost zemljišta.

Borba se vodila na celoj dubini zadržavajuće odbrane, na predviđenim linijama (položajima).

Čak i kod odnosa snaga 11 : 1 u korist napadača, jedinica visokog morala i dobro rukovođena može uspešno izvršiti dobiveni zadatak u zadržavajućoj odbrani, kao što je to bio slučaj sa Nikšićkim partizanskim odredom koji je od 9 maja do 1 juna sveo prosečni tempo nadiranja neprijatelja na 1 km dnevno.

13. Protivudar delova glavne grupacije NOV u IV ofanzivi

Ranije je napomenuto da se operacije u IV neprijateljskoj ofanzivi u celini mogu smatrati kao zadržavajuća odbrana operativnih razmera, bez obzira što su pojedine jedinice na izvesnim položajima vodile otsudnu odbranu. Kao što je poznato operativna zamisao Vrhovnog štaba bila je da se naše snage izvuku iz Bosne i prebace u Crnu Goru i Sandžak pa su u vezi ove zamisli svi bojevi uglavnom imali za cilj dobitak u vremenu. I sam protivudar krajem februara 1943 imao je ovaj cilj, a ne da se pretvori u protivofanzivu ili da se otsudnom odbranom održe položaji na desnoj obali Neretve. Prema tome, protivudar naših glavnih snaga kod Gornjeg Vakufa poučan je primer izvođenja ove operativne radnje u okviru zadržavajuće odbrane.

U drugoj polovini februara 1943 operativna grupa (1, 2, 3, 7 i 9 divizija) izbila je širokim frontom na r. Neretvu između Mostara i Tarčina u sledećem rasporedu: posevši liniju Drežnica — s. Jasenjani, 2 proleterska divizija sa dvema brigadama zatvarala je pravac od Mostara dok je 4 brigada ove divizije zauzela 22 februara Jablanicu.

3 divizija, po oslobođenju Prozora, Rame i Ostrošca, sa dvema brigadama angažovala se u borbama oko Konjica koji je u planu Vrhovnog štaba imao poseban zna-

čaj, s obzirom da je trebalo olakšati izvođenje čitave operacije prema Crnoj Gori i evakuaciju ranjenika, dok je jednu brigadu imala u rezervi oko Prozora (1 dalmatinska).

1 proleterska divizija sa prvom proleterskom i 3 sandžačkom brigadom posela je položaje istočno od komunikacije Tarčin — Konjic, a 3 krajiška brigada položaje oko Gornjeg Vakufa.

7 divizija, sa 7 brigadom, bila je na položajima oko Gornjeg Vakufa, a sa 16 brigadom na prostorijski Ravno — Vukovsko.

9 dalmatinska divizija zatvarala je pravac od Mostara i Ljubuškog na liniji Kočerin — Tihaljine — Prapatnica.

Našom protivofanzivom neprijatelj je bio prisiljen da menja svoj plan „Vajs II” i da težište svojih operacija prenese u dolinu r. Neretve (sk. 16).

Početni uspeh koji je postigla operativna grupa u ovoj protivofanzivi nije mogao da bude iskorišćen. Marš prema Drini, i pored povoljnih uslova, nije nastavljen jer se moralo čekati na ranjenike, koje je trebalo pod zaštitom operativne grupe evakuisati prema Crnoj Gori.

Ovaj zastoj naših snaga u dolini r. Neretve neprijatelj je iskoristio i brzo izvršio rokiranje svojih snaga prema Prozoru i Konjicu te je na taj način stegao operativni obruč oko naše operativne grupe.

Nemci su prvo angažovali grupu „Anaker” prema Konjicu, a grupu „Fogl” i 5 ustaški zdrug prema Gornjem Vakufu. Međutim, kako je intervencija ovih snaga bila nedovoljna neprijatelj je bio prisiljen da angažuje 718 diviziju prema Konjicu, a 717 diviziju prema Prozoru. Istovremeno 7 SS i 369 divizija dobile su naređenje da ubrzaju pokret prema Neretvi i prekinu pročešljanje prostorijske Livno, Bosansko Grahovo, Bosanski Petrovac, Ključ, Mrkonjić Grad, Jajce, Bugojno.

Italijani su se posle prvog pretrpljenog udarca (uništenje divizije „Murde”) pribrali i od Mostara prema Jablanici uputili preko 4.500 četnika u težnji da upotpune operativni obruč oko naših snaga, a zatim da ga pretvore u taktički.

Posle prvih naših neuspelih napada na Konjic, zbog pojačanja koje je ovaj garnizom dobio dolaskom grupe „Anaker” i 2000 četnika od Glavatičeva, morali smo se odreći daljeg napada na ovo mesto.

Ocenjujući nastalu situaciju Vrhovni štab je doneo odluku da manevrujući snagama unutar ovog operativnog prostora i grupišući snage na najvažnijim pravcima tuče počesno neprijatelja i na taj način omogućujući dalji pokret operativnoj grupi i evakuaciju ranjenika.

Početkom marta situacija na pravcu Gornji Vakuf — Prozor bila je kritična i to ne samo zbog jačine neprijatelja nego i zbog specifičnosti položaja između gornjeg Vakufa i Prozora, koji nemaju dovoljnu dubinu za obranu. Izbijanjem neprijatelja na greben pl. Raduše i Makljena našim jedinicama bilo bi više nemoguće zatvarati pravac Gornji Vakuf — Prozor i ešloni ranjenika, koji su se nalazili u Prozorskoj Kotlini, bili bi izloženi direktnoj opasnosti i uništenju. Zbog toga je Vrhovni štab odlučio da na tom pravcu najpre interveniše i zato vrši odgovarajuće grupisanje snaga za protivudar kod Gornjeg Vakufa. Situacija na ovom pravcu vremenski se razvijala ovako:

20 februara na položajima oko Gornjeg Vakufa bile su jedinice 7 divizije i 3 krajiška brigada 1 divizije i to: 3 krajiška brigada na liniji Bojsko — Lužani; 7 i 8 brigada 7 divizije na položajima Tihomišlje — Planinica — Pidriš, dok je 16 brigada ove divizije stigla kasnije. Jedinice 7 divizije u ranijim borbama i usled slabe ishrane bile su prilično iscrpene.

21 februara neprijatelj je angažovao grupu „Fogl” (jačine jednog puka sa artiljerijom i tenkovima) i 5 ustaški zdrug preko Gornjeg Vakufa. U toku borbi koje su se u tom pravcu razvile neprijatelj je uspeo da zauzme Gornji Vakuf i potisne naše snage na položaje južno od njega. Angažujući 1 dalmatinsku brigadu, koja je bila u rezervi oko Prozora, Vrhovni štab uspeva da stabilizuje situaciju i prisili grupu „Fogl” i 5 ustaški zdrug da pređu u odbranu na liniji Ždrimci — Baba — Mračaj — Kut. Ovim je opasnost prodora prema Prozoru trenutno bila otklonjena. Neprijatelj je posle pretrpljenog neuspeha angažovao

nove snage kojima je sve više potiskivao naše jedinice prema Prozoru. U ovoj situaciji Vrhovni štab je naredio 1 diviziji da se hitno prebaci sa svojih položaja oko Ivan Sedla i Konjica prema Prozoru, a njena 1 i 2 sandžačka brigada izbijaju 2 marta na prostoriju Rubomci — Uzdol. 2 divizija (4 crnogorska i 2 proleterska brigada) prebačena je u rejon Makljena. Na taj način Vrhovni štab je izvršio koncentraciju devet brigada za protivudar kod Gornjeg Vakufa. U međuvremenu neprijatelju je uspjelo da još više potisne naše snage prema Prozoru i dostigne liniju s. Zasinje — Crni Vrh — k. 1025 — Karaulica. Ovladavši grebenom Raduše izvesni neprijateljski delovi spustili su se prema Vilića Guvnu, potiskujući naše snage koje su se nalazile na tom pravcu. Vrhovni štab je ovde u prvi mah, intervenisao sa 3 krajiškom brigadom (26 i 27 februara) i na taj način uspeo da likvidira ovaj prodor. Posle ovog neprijatelj prenosi težište napada na svoje desno krilo i uspeva da ponovo ovlada Karaulicom i Kobilom. Sve ove napade intenzivno je podržavala avijacija. Izvršivši grupisanje Vrhovni štab je 3 marta izdao zapovest za protivudar pa su zato formirane tri napadne kolone:

Desna kolona: 1 proleterska, 1 dalmatinska i 3 sandžačka brigada napadaju pravcem Seferovići — Mračaj — Dobršin — Bistrica.

Srednja kolona: 4 crnogorska, 2 proleterska, 7 baniška i dva bataljona 3 krajiške brigade napadaju pravcem Vilića Guvno — Podovi — Paloč — Gornji Vakuf. Od Podova upućena je 7 brigada i dva bataljona 3 krajiške brigade pravcem k. 853 — Podgrađe — Saraj Vilić, da se poveže sa 1 dalmatinskom brigadom i zatvori pravce od Bugojna i Travnika.

Leva kolona: 8 brigada 7 divizije, druga dva bataljona 3 krajiške brigade, 1 bataljon 16 brigade napašće prema Oglavku i pošto ovladaju njime uputiće deo snaga prema Han Pločama, a deo prema Gračanici.

Iz ovoga se vidi da je naš cilj bio obuhvatiti neprijatelja u rejonu Gornji Vakuf, zatvoriti pravac prema Bugojnu i Travniku i pristupiti njegovom uništenju. Na-

pad je trebalo da otpočne 3 marta u 15 časova, ali je novonastala situacija ovo omela. Prvo se angažovala 2 proleterska divizija, i to delovi 4 crnogorska i 2 proleterske brigade. Intervencija ovih jedinica bila je nužna jer je neprijatelj uspeo da ovlada Kobilom i da se uputi prema Vilića Guvnu, a takođe je odbacio jedinice 1 dalmatinske brigade sa položaja na Crnom Vrh. Ovi položaji bili su ključni i ukoliko bi neprijatelj uspeo da ih održi bio bi u mogućnosti da izvrši prodop prema Prozoru. 4 crnogorska brigada, u susretnom boju u rejonu Vilića Guvna, spasla je situaciju i zatim sa ostalim jedinicama razbila neprijatelja na čitavoj dostignutoj liniji. Obuhvat desne i leve kolone nije uspeo ali zato su 717 divizija, grupa „Fogl” i ustaše, pretrpevši veoma teške gubitke, odbačeni prema Gornjem Vakufu, a posle i prema Bugojnu. Napad naših jedinica je dobro podržala artiljerija iz sastava haubičkog diviziona Vrhovnog štaba.

Iako nismo uspeli da uništimo 717 diviziju, njenim odbacivanjem prema Bugojnu Vrhovni štab je dobio operativnu slobodu i sada hitno i ponovo prebacuje 2 proletersku i 7 diviziju prema Neretvi i Konjicu, da bi sa 3 divizijom odbacio 718 diviziju koja je krenula u napad iz Konjica i izbila na levu obalu Neretve, i time stvorio uslove odnosno otpočeo sa forsiranjem Neretve i stvaranjem mostobrana radi evakuacije ranjenika.

Z a k l j u č a k

Ako se osvrnemo na sva dejstva koja su izvodile naše snage u IV ofanzivi od Bihaća pa do Prozora, videćemo da je bilo napada, protivnapada, oštupanja, otsudne odbrane najvišeg stepena upornosti, sve u cilju prenošenja operativnih dejstava na novo područje (Crnu Goru, Sandžak, Kosovo i Metohiju). Znači sva izvedena taktičko-operativna dejstva na pravcu Bihać — Bosanski Petrovac — Glamoč — Gornji Vakuf — Prozor, s obzirom na opštu zamisao Vrhovnog štaba, realizovana su kroz zadržavajuću odbranu u strategiskim razmerama, završenu na kraju

protivudarom koji je stvorio uslove glavnini naših snaga da produži nastupanje prema planu i zamisli Vrhovnog štaba.

Iz navedenog primera može se izvući iskustvo da su protivudari u okviru zadržavajuće odbrane operativnih razmera veoma moćno sredstvo da se jedinice u pogodnom momentu odvoje od napadača i da se ovaj privremeno omete u sprovođenju svojih operativnih planova.

V. GLEDANJA U STRANIM ARMIJAMA NA ZADRŽAVAJUĆU ODBRANU

Gledanja u stranim armijama na zadržavajuću odbranu uglavnom su slična. Pravilske odredbe ovih armija u suštini slažu se u tome da je cilj zadržavajuće odbrane dobitak u vremenu, a isto tako slažu se i u načinu izvođenja. Postojeće razlike uglavnom su terminološke prirode, a delom i u postrojavanju borbenog poretka.

Nova Ratna služba američke vojske (Field Service regulations FM 100-5), izdanje 1954, predviđa, pored odbrane koja mora po svaku cenu održati glavni odbranbeni pojas, i manevarsku odbranu koja se izvodi na isturenim odbranbenim položajima, a čiji je cilj nanošenje neprijatelju gubitaka i stvaranje povoljnih uslova za borbu udarne grupe. U tački 287 razmatra se manevarska odbrana kao metod odbrane u kome se istureni odbranbeni položaji posedaju minimalnim snagama koje su potrebne da lome pretstojeći napad, dok se glavnina odbranbene grupe upotrebljava u ofanzivnoj akciji da uništi neprijatelja u vreme i na mestu koje je najpovoljnije za branioca.

Francusko privremeno uputstvo za borbu pešadije u sadejstvu sa drugim rodovima od 1951 (*Notice provisoire sur la combat de l'infanterie en coopération avec des autres armes*) razmatra dve vrste odbranbenih dejstava i to:

— »odbranu bez pomišljanja na povlačenje« (la défense d'une position), i

— borbena dejstva koja se izvode usporavanjem neprijatelja na određenim pravcima i privremenim položajima a za određeno vreme (l'action retardatrice).

Ratna služba Sovjetske armije, s obzirom na ciljeve borbe, razmatra dva vida odbrane: otsudnu i manevarsku.

Nemci su, dopunom borbenih pravila (Truppenführung) od 1939, ukinuli termin »zadržavajuća odbrana«. Za njih je postojao samo jedan vid odbrane — otsudna odbrana (Verteidigung). Inače pojam »borba za dobitak u vremenu« (Hindaltender Widerstand), koja odgovara zadržavajućoj odbrani, ostaje i dalje i izvodi se kroz razne forme borbenih dejstava, uzastopni (zadržavajući) otpor, napad sa ograničenim ciljem i prividni bojevi. Međutim, iako je termin »zadržavajuća odbrana« ukinut ne znači da Nemci nisu vodili zadržavajuću odbranu (primer nemačke 41 pešadijske divizije).

Italijansko Uputstvo za upotrebu pešadijske divizije (Lineamenti d'impiego della divisione di fanteria) od 1950 g. razmatra, pored »Odbrane na normalnom frontu« i »Odbrane na širokom frontu«, i »Ostupni manevar« (la manovra ritirata), koji se dvojako izvodi (prema uputstvima za upotrebu pešadijske divizije):

- manevar u otpustanju (manovra di ripiegamento),
- manevar za usporavanje (manovra di ritardatrice),

koji ima za cilj da se odbranom dobije u vremenu, a izvodi se po načelima zadržavajuće odbrane.

ORGANIZACIJA PROSTORIJE ZA IZVOĐENJE ZADRŽAVAJUĆE ODBRANE

Kod svih pomenutih armija pogledi su slični, tj. da broj linija otpora zavisi od zadatka, neprijatelja i njegovih namera, zemljišta, jačine sopstvenih snaga, vremena koje treba obezbediti itd. U pogledu naziva položaja u okviru branjene prostorije termini su različiti, ali im je suština ista: »istureni odbranbeni položaji« (Amerikanci), »privremeni položaji« (Francuzi), »linije otpora« (Rusi, Nemci), »međupoložaji« (Italijani).

U pogledu broja uzastopnih linija otpora kod svih armija su gledišta istovetna, naime na broj uzastopnih linija otpora utiće zemljište, snage i vreme koje treba borbom obezbediti.

Italijani ograničavaju broj međupoložaja na 2 do 4, da bi izbegli cepanje velikih jedinica, odnosno da jedan ešelon ne bude upotrebljen na više od dva uzastopna položaja.

Što se tiče otstojanja između linija otpora, borbena pravila svih armija se podudaraju da ona treba da obezbede:

— da se neprijatelj prinudi da na svakoj liniji otpora organizuje novi napad;

— da se sa sledeće uzastopne linije omogući prihvat i obezbedi izvlačenje jedinica na novu liniju otpora.

S obzirom na slabije snage, dubina pojedinih linija otpora kod svih armija načelno je mala, a naročito u početnim sukobima, dok dubina početnog borbenog poretka uglavnom obuhvata prve dve linije otpora, a dubinu celokupne zone određuje zadatak.

Širina fronta načelno kod svih stranih armija određuje se prema karakteru zemljišta, zadatku i jačini neprijatelja i sopstvenih snaga. U povoljnim zemljišnim uslovima širina fronta može biti dva puta veća nego u otsudnoj odbrani (Amerikanci i Nemci). U izuzetnim prilikama širina fronta može biti mnogo veća — tri do četiri puta (naprimer pri partizanskom ratovanju).

Izvođenje zadržavajuće odbrane zahteva da se organizuje prihvat snaga kroz dubinu odbrane pa bilo da se snage sa prve linije otpora prihvataju snagama prvog ešelona ili delom snaga drugog ešelona sa druge linije otpora.

Načelno, kod svih stranih armija predviđa se prihvat snaga po dubini odbrane. Tako, Rusi predviđaju raspored u dva ešelona i pokretne rezerve (u prvom redu protivtenkovske). Nemci su predviđali rezerve za prihvat samo tada ako raspolažu dovoljnim snagama, u protivnom za organizovanje otpora na sledećoj liniji izvlače snage sa prve linije otpora.

Amerikanci jednovremeno raspoređuju snage kako na prvoj tako i na drugoj liniji otpora (linija žarišta i otpornih tačaka) s tim što predviđaju još i deo snaga ispred prve linije otpora, kao borbenu osiguranje oja-

čano automatskim oružjem, radi lakšeg prihvata i neprekidnosti otpora po dubini. To im omogućava i vrlo jaka vatrena moć jedinica. Na sličan način ešeloniraju odbranu po dubini i Francuzi.

Kod svih stranih armija u zadržavajućoj odbrani otvara se daljnja vatra (artiljeriska, minobacačka i mitraljeska). Kod partizanskog ratovanja od ovih se, načelno, u odgovarajućim uslovima (pokriveno zemljište, nedostatak oruđa za daljnje gađanje) može odustati i vatra otvarati, prema potrebi, sa bliskih odstojanja.

Kod svih armija zadržavajuća odbrana se izvodi približno na isti način. Tako, Amerikanci izvode zadržavajuću odbranu na isturenim odbranbenim položajima, tj. na liniji osmatračnica, otpornih tačaka (uporište) i žarište otpora, na kojima se neprijatelj zadržava, nanose mu se gubici i stvaraju povoljni uslovi za uvođenje u borbu udarne snage. Kada je neprijatelj nadmoćniji u avijaciji i oklopnim jedinicama, borba se izvodi do pada mraka, a zatim se snage povlače na sledeću liniju otpora i tako naizmenično. U ovakvoj situaciji razvija se PTO po dubini, sa širokim sistemom prepreka, a pešadija i artiljerija raspoređuju se u rejone teže pristupačne oklopnim jedinicama. Avijaciju treba iskoristiti za usporavanje i uništenje pešadije i tenkova i uništenje pešadiskih baza i saobraćaja.

Na sličan način izvode zadržavajuću odbranu Rusi i Francuzi.

Nemci izvode zadržavajuću odbranu uzastopnim otporom, bez jačeg angažovanja snaga. U uslovima nadmoćnijeg neprijatelja pristupaju »prividnim bojevima«, kombinujući odbranu i napad, manjim protivnapadima sa ograničenim ciljem, zasedama sastavljenim od slabijih motorizovanih i oklopnih jedinica za iznenađenje neprijatelja, njegovo usporavanje za određeno vreme, odnosno za prihvata snaga koje se izvlače na sledeću liniju otpora. Istovremeno oni široko primenjuju PTO po dubini sa sistemom pp i pt prepreka kombinovanim sa raznovrsnim rušenjem koje štite manje motorizovane pešadiske snage.

VI OPŠTI ZAKLJUČAK

Izvođenje zadržavajuće odbrane, u prvom redu na ravničastom i manevarskom zemljištu, bez odgovarajućeg dela oklopnih (motorizovanih) snaga je veoma otežano, pa je prema iskustvima iz Drugog svetskog rata i rata u Koreji kao i onih sa ratnih vežbi potrebno (prema mogućnostima) ojačavati jedinicu koja izvodi zadržavajuću odbranu oklopnim (motorizovanim) snagama. Izuzetno, u partizanskom ratovanju, ovo ojačanje nije nužno zbog specifičnih uslova (širih mogućnosti za manevrovanje, pokretljivosti, taktike i formacije partizanskih jedinica).

Nedovoljne snage i vatrena sredstva u odnosu na širinu fronta otežavaju zadržavajuću odbranu, naročito zbog postojanja međuprostora, odnosno nezaštićenih krila i bokova. Ovo je problem i najosetljivije pitanje koje je za sada teško povoljno rešiti. Jedino u partizanskom ratovanju ovaj problem ne dolazi tako do izražaja (zbog iznetih specifičnosti).

Iskustva Drugog svetskog rata pokazala su da ni u jednom vidu borbenih dejstava borbeni poredak nije tako podložan čestim promenama kao u zadržavajućoj odbrani. Ove promene dolaze kao odraz nesrazmernog odnosa snaga i tehnike u korist napadača (velike širine fronta i međuprostora, nenaslonjenih krila i bokova), mogućnosti otsecanja pojedinih jedinica, ubacivanja i spuštanja vazdušnog desanta.

Obaveštajna služba uopšte, a posebno u zadržavajućoj odbrani, dobija prvenstveni značaj, i ukoliko je pot-

punije organizovana, utoliko će i komandovanje u zadržavajućoj odbrani pravovremeno donositi celishodne odluke i obratno. Ona treba da se stalno dopunjuje trupnom izviđačkom službom. Iskustva iz Drugog svetskog rata i rata u Koreji su obimna kako u pozitivnom, tako i u negativnom smislu i iz njih bi se mogao izvući zaključak da će i ubuduće imati isti značaj za donošenje pravovremenih i pravilnih odluka.

I u budućem ratu, kod izvođenja zadržavajuće odbrane, zaprečavanje i rušenje kao deo inženjeriskog obezbeđenja, dobiće još veći značaj i širu primenu, zavisno od raspoloživog vremena i mogućnosti, da se ublaži nepovoljan odnos snaga, da se dopuni obezbeđenje međuprostora, krila i bokova (upotreba PTR, POZ-ova) i da se uspori brz tempo napadačevih snaga (u prvom redu oklopnih jedinica).

Zemljište svojim sklopom, stvorom i pokrivenošću ispoljava u manjoj ili većoj meri uticaj na primenu i izvođenje zadržavajuće odbrane, tj. na borbeni poredak jedinice, plan vatre, manevar, utvrđivanje, zaprečavanje, komandovanje, maskiranje itd. Poseban problem kod zadržavajuće odbrane predstavlja organizovanje i uređenje ravničastog zemljišta, način iskorišćavanja prirodnih i veštačkih objekata na njemu (reka, kanala, naselja, šuma, mostova itd.), u vezi sa stepenom upornosti odbrane. S obzirom na veliki uticaj zemljišta u zadržavajućoj odbrani briga vojnika i starešina mora biti usmerena na temeljito upoznavanje zemljišta uopšte, a posebno u zoni zadržavajuće odbrane, u cilju da se do najvećih granica iskoriste sve njegove dobre strane, a nepovoljan uticaj svede na najmanju meru. Drugi svetski rat, a posebno naš NOR pružaju dovoljan broj poučnih primera o pravilnom i majstorskom iskorišćavanju zemljišta pod određenim uslovima.

Zadržavajuću odbranu treba posmatrati kao vid borbenih dejstava za koji je, prema iskustvima stečenim u Drugom svetskom ratu i ratu u Koreji, nemoguće unapred odrediti jednu ustaljen^u shemu, već će se ona organizovati i izvoditi na bazi zadatka, odnosno snaga i raspoloživog vremena za svaku situaciju na poseban na-

čin, ali u svakom slučaju stečena iskustva služice veoma korisno.

Organizovanje i metod izvođenja odbrane mogu se videti na mnogim primerima iz Drugog svetskog rata i rata u Koreji. U jednom slučaju borbeni poredak je bio u liniji, u drugom u dve ili tri linije. U nekim slučajevima organizacija zadržavajuće odbrane počivala je na zaprečavanju i rušenju na velikoj dubini uz aktivno učesće slabijih zaštitnih delova. Bilo je slučajeva da se po upornosti i zadržavajuća odbrana približavala za određeno vreme i otsudnoj odbrani. Metod izvođenja zadržavajuće odbrane isto tako bio je različit, naprimer: izvlačenje snaga sa jedne na drugu liniju uz prihvrat sopstvenih snaga u toku noći; ili, prihvrat organizuje pretpostavljena komanda uz primenu manjih, ili većih skokova pri izvlačenju sa jedne linije na drugu uz primenu aktivnih radnji; ili, prelaz iz zadržavajuće u otsudnu odbranu. Kao što se vidi, različite situacije zahtevale su i različite metode zadržavajuće odbrane.

S obzirom na veliku dinamičnost zadržavajuće odbrane i moguća iznenađenja (više nego u drugim vidovima borbenih dejstava) komandovanje mora biti visoke spreme, odlučno i inicijativno, spremno da brzo reaguje. Ovo nameće stalnu obavezu komandovanju da, uprkos nedovoljnih snaga, stvori jače rezerve. Komandovanje mora da je neprekidno u toku situacije da bi pravilno odredilo: momenat izvlačenja jedinica, dubinu izvlačenja, stepen upornosti odbrane, kako i kada izvršiti pregrupisanje snaga za izvođenje aktivnih radnji, kada i sa kojim snagama manevrovati u bok i pozadinu napadača (ubačene jedinice) itd.

Usled vrlo čestih promena na frontu odbrane komandovanje mora biti spremno da može reagovati ne samo na jednom pravcu nego, po potrebi, jednovremeno u više pravaca. Ono mora obezbediti po etapama borbe potpuno sadejstvo rodova u okviru jedinice i sa susedima. Veza između pretpostavljenih i potčinjenih ne sme doći u pitanje, kao ni lični dodir komandanta sa potčinjenim na osnovnom pravcu izvlačenja. U svakom slučaju pra-

vilnost reagovanja u pojedinim periodima borbe zavisice od dobrog poznavanja situacije.

Pravilno i blagovremeno materijalno-tehničko obezbeđenje jedinica — u prvom redu municijom i pogonskim gorivom — čini zadržavajuću odbranu sposobnom za izvršenje zadatka i obratno. Ovo pitanje komandant mora imati uvek u centru pažnje, tj. kako je i za koje vreme obezbeđena jedinica za vođenje borbe, kako su i na kojoj udaljenosti raspoređena municiska skladišta, inženjerska oprema, hrana i drugo, i jesu li preduzete sve mere obezbeđenja da pomenuta skladišta pravilno funkcionišu i da ne padnu u ruke neprijatelja; u kakvom su stanju komunikacije i objekti na njima, kako je organizovan dotur i evakuacija, naročito ranjenika i bolesnika, kako je regulisano pitanje saobraćaja u oba pravca itd.

Pravilno i pravovremeno regulisanje ovih pitanja pozitivno će se odraziti na tok zadržavajuće odbrane, i obratno.

Zadržavajuća odbrana u NOR izvođena je na specifičan način u odnosu na zadržavajuću odbranu u frontalnom ratu. Takva zadržavajuća odbrana proizilazila je iz vojno-političke situacije i cilja naših dejstava, odnosa snaga i tehnike, organizacije i formacije vojske, komandovanja, snabdevanja itd. Iskustva stečena u prošlom ratu poslužiće kao osnova i u eventualnom budućem ratu.

Izučavanje i studija zadržavajuće odbrane u savremenim uslovima od velikog je značaja, a samim tim i osposobljavanje starešina i štabova za organizovanje i izvođenje ovakvih dejstava u ratu, koja traže odlučnost, samostalnost i inicijativu mnogo više nego u drugom vidu borbenih dejstava.

LITERATURA

- 1) Vojno delo — časopis
- 2) Vojni glasnik — časopis
- 3) Informativni bilteni
- 4) Operacije u Južnoj Italiji
- 5) Papagos — **Grčka u ratu 1940—1941**
- 6) Tito — Borba za oslobođenje Jugoslavije
- 7) Albert Kesselring — **Soldat bes zum letzten Tag**
- 8) Général Henry Aymes — **Gemblaux — Paris**
- 9) Tippelskirch — **Geschichte des Zweiten Weltkrieges**
- 10) **Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift** — april 1951
- 11) **Canadian Army Journal** — februar 1952

S A D R Ž A J

	Strana
I. UVOD — — — — —	7
II. ORGANIZACIJA ZADRŽAVAJUĆE ODBRANE — —	18
1) Osnovi organizacije — — — — —	18
Elementi zadržavajuće odbrane — — — — —	20
Manevar — — — — —	20
Vatra — — — — —	25
Zemljište — — — — —	31
Vreme — — — — —	36
Odbranbena zona — — — — —	37
Borbeni poredak — — — — —	43
Sadejstvo — — — — —	50
2) Rodovi vojske, ubacivanje jedinica i partizani — —	54
Pešadija — — — — —	54
Artiljerija — — — — —	56
Oklopne jedinice — — — — —	58
Konjica — — — — —	59
Inžinjèrija — — — — —	60
Jedinice veze — — — — —	62
Avijacija — — — — —	63
Ubačene i ostavljene jedinice — — — — —	65
Partizani — — — — —	66
3) Borbeno obezbeđenje — — — — —	68
Izviđanje — — — — —	68
Borbeno osiguranje — — — — —	69
Protivavionska odbrana — — — — —	70
Protivtenkovska odbrana — — — — —	73
Protivdesantna odbrana — — — — —	75
Hemisko (ABH) obezbeđenje — — — — —	77
Maskiranje — — — — —	81
4) Inžinjerisko obezbeđenje — — — — —	82
5) Uređenje pozadine — — — — —	88
6) Komandovanje — — — — —	93
III. IZVOĐENJE ZADRŽAVAJUĆE ODBRANE — — —	101
Zasada — — — — —	106
Prepad — — — — —	108
Ispad — — — — —	108
Protivnapad — — — — —	109
Protivudar — — — — —	110
IV. PRIMERI — — — — —	112
V. GLEDANJA U STRANIM ARMIJAMA NA ZADRŽAVAJUĆU ODBRANU — — — — —	186
VI. OPŠTI ZAKLJUČAK — — — — —	190

Jovo D. Vukotić
ZADRŽAVAJUĆA ODBRANA

★

Tehnički urednik
pešadiski major
Slobodan M. Mitić

★

Korektori
Danica Glumac
Vera Đurić

★

Štampanje završeno jula 1957 godine

Tiraž 2.500